

\$6.00

ב"ה

לוח יומי הלכה למעשה

חג השבועות ה'תשפ"ו

יו"ל על ידי
בד"צ דק"ק קראון הייטס
כאן צוה ה' את הברכה

גירסת PDF להורדה חינם

להביא את אור "לוח היומי" לבית שלך
להאיר לכל המשפחה

בקראון הייטס: ניתן לרכוש הלוח בחנויות
היודאיקה ובמכולות.

בארצות-הברית: ראה פרטים באתר

www.daytodayguide.com

היה שותף אתנו בהוצאה לאור של
הלוח היומי

באחד האופנים דלמטה

Zelle, Paypal

rabbicampus@yahoo.com

CashApp

347.268.3299

Credit Card

bit.ly/guidegive

לזכות
הרה"ת ר' יהודה ליב שי' לרגל יום הולדתו (י"ט אייר) לשנת הצלחה – בכל מכל כל
וזוגתו מרת חנה שיחיו מרזוב

בניהם ובנותיהם:

**רבקה, יצחק אלחנן, נתן, אהרן, מאריאשא, מרים מושקא
ובת שבע שיחיו מרזוב**

להצלחה רבה ומופלגה בכל מכל כל
ולנחת יהודי חסידי מכל יוצאי חלציהם שיחיו

לעילוי נשמת

הרה"ח הרה"ת ר' משה יהודה בן

הרה"ח הרה"ת ר' צבי יוסף ע"ה

קאטלארסקי

נלב"ע ז"ך אייר תשפ"ד

לעילוי נשמת

מרת חי' רות בת ר' יחיאל יצחק ע"ה

נפטרה כ"ד אייר תשע"ז

והקיצו ורגנו שוכני עפר והיא בתוכם תיכף
ומיד ממש

לעילוי נשמת

ר' יעקב בן ר' מנחם מענדל ע"ה

נפטר י"ד סיון תשנ"ד

ולעילוי נשמת

מרת אסיה בת ר' בן ציון ע"ה

נפטרה ח"י סיון תשע"ד

והקיצו ורגנו שוכני עפר והם בתוכם
תיכף ומיד ממש

ע"י ולזכות ר' משה זוגתו מרת רבקה
ומשפחתם שיחיו באלינסקי

"להשתדל לספק צרכי החג לכל
הזקוקים, כבכל יו"ט, ובהדגשה
יתירה בחג השבועות - הכל
מודים בעצרת דביעין נמי לכם"
(שישמחו בו במאכל ומשתה רש"י).

ש"פ ביה- בחוקותיו תשמו"ז

עזור למשפחות בקראון הייטס
לקיים "גמי לכם" בשמחה

KerenAnash.com

לעילוי נשמת

האי גברא רבא ויקירא, צנא מלא ספרים

מנהל מתיבתא אהלי תורה ל"ב

שנים, מחבר ספרים, רודף צדקה

וחסד, ראש וראשון לכל דבר

שבקדושה

הגאון החסיד הר"ר ישעי' זושא

ב"ר אברהם דוד ע"ה ווילהעלם

נלב"ע ביום ד' שבט ה'תשפ"ב

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

ר' יהושע אלחנן בן ר' יוסף מרדכי ע"ה

נלב"ע א' תמוז תשפ"ד

לזכות

החייל בצבאות ה' פינחס שי'

לרגל הכנסו לבריתו של אברהם אבינו

ביום הבהיר י"ג ניסן תשפ"ו

ולזכות הוריו ר' יוסף יצחק זוגתו

חנה רבקה שיחיו זלצמן

שיזכו לגדלו לתורה ולחופה ולמעשים

טובים ומתוך הרחבה

לעילוי נשמת

ר' אברהם ע"ה בן ר' אליהו ע"ה

מיכאלשוילי

נלב"ע כ"ה אלול ה'תשע"ט

ויהי רצון שתיכף ומיד יקויים היעוד

"הקיצו ורגנו שוכני עפר" והוא בתוכם

לעילוי נשמת

הרה"ח השליח הרב יוסף יצחק בן

הרה"ח הרה"ת הרב מאיר ע"ה איטקין

נפטר ו' טבת תשפ"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

ה'לוח יומי' יו"ל ע"י ה'בד"צ דק"ק קראון הייטס תשע פעמים בשנה

הכולל הלכות ומנהגים בקשר להמועדים וכו' במעגל השנה

רוצה שהקהילה שלך תהנה מהלוח היומי בקביעות?

צור קשר בטלפון: 347-465-7703 או באימייל daytodayguide@gmail.com

ההשתתפות בהוצאות הרבות של ה"לוח היומי", אפשר באמצעות האתר

www.daytodayguide.com

משרד ה'בד"צ 718-604-8000

לשעות המשרד המעודכנות

www.chcentral.org/resources/rabbonim

כמו כן אפשר לפנות לאתרא דרב

www.asktherav.com

תחת פיקוחו של המד"א וחבר ה'בד"צ הרב ברוין שליט"א

לוח יומי

הלכה למעשה

פרטי ההלכות והמנהגים
לחג השבועות ה'תשפ"ו

ערב ראש חודש סיון - ט"ו סיון

מאת

המרא-דאתרא וחבר הבד"צ
הרב יוסף ישעי' ברוין שליט"א

בשיחת יום ב' דר"ה תשנ"ב נאמר: "יש לעורר ע"ד לימוד ההלכות הצריכות לימים אלו, שבהם ישנם כמה וכמה שינויים בתפילה וכמה מנהגים וכו' - שילמדו הלכות אלו בשו"ע, או כפי שמצינו לאחרונה, שמדפיסים בלוחות השנה כמה וכמה הלכות השייכות לאותו הזמן, הלכות הצריכות, שתועלת מיוחדת בזה בפרט לאלו שאין להם ספרים מאיזו סיבה שתהי', או שיש להם ואינם יודעים היכן לחפש וכיו"ב, שע"י העיון בלוחות אלו - ע"ד לוח כולל חב"ד (ובב' האופנים או כפי שהוא תלוי על הקיר, או בתור ספר קטן) שמלוקטים בו המנהגים וההלכות הצריכות - מוצאים בנקל את ההלכות האמורות. ולכן דבר נכון ביותר הוא שכאז"א יעיין בלוחות הנ"ל, באופן שכל ההלכות דימים אלו יחקקו בזכרונו, מפני שלפעמים כשמתעוררת שאלה בזה נמצאים במעמד ומצב שאסור להפסיק ולשאול, או שאין את מי לשאול, ויתירה מזו - לפעמים אינו יודע כלל שצריך לשאול".

תוכן ומפתח

- ז..... **קודם שבועות**.....
קו התאריך / איחולים / לא לשכוח על ההכנות העיקריות
- ז..... **עניני חודש סיון**.....
תחנון / הכנות
- ט..... **ש"ק פ' במדבר, כ"ט אייר, מבה"ח וערב ר"ח סיון, מ"ד לעומר**.....
נתינת ברכות ואמירת מאמרי חסידות בער"ח סיון
- י..... **יום ראשון, ר"ח סיון, מ"ה לעומר**.....
תחנון / הכנות
- יב..... **יום שני, ב' סיון, מ"ו לעומר**.....
יום המיוחס / התגלות מתן תורה בחג השבועות
- יג..... **שלשת ימי הגבלה (ג' - ה' סיון)**.....
תספורת / נישואין / כלי זמר / שמחת יום-טוב
- טו..... **יום חמישי, ה' סיון, ערב חג השבועות, מ"ט לעומר**.....
תספורת / נטילת צפרניים / בדיקת דם / מיני מאפה חלביים / הכשרת התנור / הכשרה בחג / פרחים / עירוב תבשילין / טהרה / צדקה / הכנת אש לנרות / סדר הדלקת נרות
- כד..... **ליל ששי, ליל א' דחג השבועות**.....
קבלת עול תורה / ערבית / איסור הוצאה ביום טוב / קידוש / ברכת המזון / תיקון ליל שבועות / שיחה בטלה / טבילה / אכילה / קריאת שמע שעל המטה
- לב..... **יום ועש"ק, א' דחג השבועות, ו' סיון, (יום שבו ניתנה תורה)**.....
הכנה לתפלה / זמן קריאת שמע / ברכות השחר / שחרית / הלל / קריאת התורה / אקדמות / עשרת הדברות / הפטרה / מוסף / מזל טוב / תענית חלום / קידוש היום / סעודת היום / שתי סעודות / בין החלב לבשר / גבינה קשה / דוחקא דסכינא / ברכת עוגת גבינה / ברכת מעין שלש / שמחת יום טוב
מצות עונג יו"ט / רחיצה ביו"ט / מים חמין / מים צוננים / סבון / מקוה / מנחה / תהלוכה /
- נה..... **ליל שבת קודש, ליל ב' דחג השבועות**.....
הדלקת נרות / ערבית / קידוש / ברכת המזון
- נז..... **יום שבת קודש, ב' דחג השבועות, ז' סיון**.....
מגילת רות / קריאת התורה / הזכרת נשמות / התוועדות
- סג..... **יום ראשון, ח' סיון, אסרו חג השבועות, "יום טבוח"**.....
ימי תשלומין / יום טבוח / אסרו חג / כינוס תורה
- סח..... **נספח, הלכתא למשיחא - קצת דיני אכילת קדשים**.....
- ע..... **מילואים**.....
- צב..... **דיני שכחה וטעות - טבלא**.....
- קכב..... **מורה שיעור ללימוד רמב"ם היומי**.....

פתח דבר

על-פי בקשת רבים, מגישים אנו קיצור עיקרי הלכות ומנהגים לחג השבועות הבעל"ט השכיחים ונוגעים למעשה, במתכונת של לוח יום-יומי. בחוברת זו באו דינים ומנהגים מערב ר"ח סיון עד י"ג סיון.

מקורות להמובא בפנים ניתן למצוא בשולחן ערוך ונו"כ. ספר המנהגים-חב"ד. לוח כולל חב"ד. שיחות מאמרים ואגרות קודש. **ועוד ועוד.**

בכל מקום (בהערות) שצויין ל"שו"ת אתרא דרב", הכוונה לאתר www.AskTheRav.com בפיקוח הרב ברוין שליט"א. בכדי למצוא את התשובה המצוינת יש להזין באזור החיפוש שבדף הבית של האתר את מספר השו"ת במספרים (לדוגמא לסי' ז'תתיד יש לכתוב 7814), ואז בעזר"י תמצא את מבוקשך. עזר בעריכה הרה"ח הרב **מנחם מענדל שי' ראטנברג.**

כל הלכה הוזכרה בהזדמנות הראשונה המתאימה, אם כי כמה פעמים רלוונטית גם לימים הבאים, כפשוטו.

* * *

כרגיל בכגון דא, נדפסו כמה תזכורות מענייני "הלכתא למשיחא"¹, מתוך ציפיה ותשוקה לגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש², שאז אפשר יהיה לקיימן כפשוטן להלכה למעשה מיוסד על הוראות כ"ק אד"ש בריבוי שיחות, ומהן:

"מדובר כמ"פ לאחרונה, אז לויט אלע סימנים שטייען מיר היינט אויף דעם שוועל פון דער גאולה, ווען "הנה זה (משיח) בא", ותיכף ומיד רגע לאח"ז – כבר בא. דערפון איז אויך מובן בנוגע צו דער עבודה פון אידן וואס פאדערט זיך . . . אז א אידן'ס אויפפירונג אין אלע ענינים אין זיין טאג טעגלעך לעבן אויך בזמן הזה תיכף ומיד פאר דער גאולה – איז מעין ובדוגמת דעם לעבן און הנהגה פון אידן בימות המשיח ממש. [וואס דאס איז אויך די **הדגשה המיוחדת בתקופה האחרונה בהנוגע דעם לימוד פון "הלכתא למשיחא", די הלכות וואס זיינען נוגע צו דעם לעבן פון אידן בזמן הגאולה**]³."

"מוסיפים גם בהתשוקה והגעגועים להגאולה . . . שענין זה נעשה גם ע"י ההוספה בלימוד התורה בענייני הגאולה וביהמ"ק, אשר, הלימוד בעניינים אלו ממהר ומזרז עוד יותר קיומם בפועל ממש, כך, שמהלימוד יוצאים תיכף ומיד לפגוש את משיח צדקנו, ואומרים לו שזה-עתה סיימו ללמוד כמה הלכות הקשורות עם ביאתו! נוסף לכך שכיון ש"אחכה לו בכל יום שיבוא", נכללים ב"הלכות הצריכות להן" [לנשים] בכל יום כו"כ דינים דהלכות קרבנות וכיו"ב"⁴.

"דער אויבערשטער **בעט** זיך ביי אידן אז זיי זאלן זיך עוסק זיין ב"סדר קרבנות" . . . ובכלל זיך עוסק זיין בתורת עולה כו' (וואס דורכדעם איז כאילו הקריב כו') – און דאס וועט ברענגען דעם הקריב עולה וכו' **כפשוטו** – המלך המשיח כו' בונה המקדש כו' וחוזרין כו' מקריבין קרבנות

(1) במדור "הלכתא למשיחא" נזכרו לפעמים גם דיני טומאה וטהרה, והוא ע"פ המבואר בתניא (אגה"ק סכ"ו – קמג, א) שלמות המשיח יצטרכו לידע הלכות טומאה וטהרה. (ומצות בטלות לעת"ל – היינו בתחה"מ דוקא. ואכ"מ).

עוד מקורות ושקו"ט בזה – ראה בסוף הקובץ במילואים (א).

(2) ובס' שערים מצויינים בהלכה עמ"ס זבחים (מכת"י אאמו"ר, ובתוספת נופך מאחמו"ר הרה"ג הרמ"ש שליט"א) בפתיחה, האריך מאד בגודל החיוב ללמוד דיני הקרבנות הנהוגים לעת"ל. ובתוך הדברים הביא פרפרת נאה מס' אמרות טהורות (תהלים קיט, קסו) על מארז"ל (שבת לא, ב) שבשעה שמכניסין אדם לדן אומרים לו וכו' צפית לישועה פלפלת בחכמה כו', וצ"ב מה ענין זל"ז. וגם למה לא אמר "פלפלת בתורה". אלא דשניהם ענין אחד, שאם ישיב שציפה לישועה, ישאלו אותו "פלפלת בחכמה", דחכמה זה סדר קדשים (כמבואר בשבת שם), דהיינו אם למד סדר קדשים, שהמצפה לישועה מפלפל בסדר קדשים, כי זולת זה על כרחך לא ציפה לישועה, דהא בהא תליא, והמצפה לישועה מפלפל בחכמה.

(3) שיחת שמח"ת תשנ"ב – סה"ש תשנ"ב ע' 39. – חלק מההדגשות אינן במקור.

(4) משיחה לנשי ובנות חב"ד, ספר השיחות ה'תשנ"ג כרך ב ע' 485.

כו' ככל מצותה האמורה בתורה במהרה בימינו ממש, וכן"ל – ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו כו' כמצות רצונך⁵.

* * *

הערה כללית: הזמנים שנכתבו כאן הם לשכונת קראון הייטס. כיון שאי אפשר לצמצם, וישנם כמה גורמים היכולים להשפיע על הדיוק בזה, לפיכך ראוי להקדים [או לאחר, לפי הענין] את הזמן במידת־מה – ולא לחכות לרגע האחרון⁶.
בברכת קבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

מערכת "לוח יומי"

ל"ג בעומר תשפ"ו

ברוקליון, נ.י.

ברכת מזל טוב!

למרא דאתרא וחבר הבד"צ הרב יוסף ישעי' ברוין שליט"א וזוגתו הרבנית תליט"א
לרגל הולדת נכדם שיינא שיינדל תחי' בת הרה"ח ר' מנחם מענדל שליט"א

יה"ר שיזכו לגדלו לתורה ולחופה ולמעשים טובים, מתוך הרחבה בגו"ר ושמחה וטוב לבב.

(5) לקוטי שיחות חלק יח ע' 341.

(6) נתבאר בארוכה בכינוס תורה בבית חיינו "770", חוה"מ פסח תשע"ח.

קודם שבועות

קו התאריך

יש להימנע מלעבור קו התאריך בימי הספירה, שלא יצטרך לחוג את חג השבועות ביום שונה מכולם.

באגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אין דעתי נוחה מאלה העוברים קו התאריך באמצע ימי הספירה (באם אין הכרח **גמור** בדבר) – כיון שאז לדעתי **ברורה**.. הה"ש שלהם (ו) לא באותם הימים דחה"ש דבנ"י שבמקום שבאו לשם, ומתמיהים את הרואים וכו'". "כבר מילתי אמורה שאין דעתי נוחה כלל – לעבור קו התאריך באמצע ימי הספירה, כי אף שמצד הדין דעתי ברורה (ש)בהנוגע לחג השבועות.. אבל בכ"ז תמיהא מילתא ביותר [ובפרט שלדעתי החילוק הוא – מן התורה] שלכן יש להשתמש מלהכנס בהנ"ל ככל האפשרי".

עד"ז, ובמכל שכן וקל וחומר, נכון להימנע ממסלולי נסיעה קוטביים (polar route) ככל האפשרי.

כמובן, מי שכבר עבר 'קו התאריך' במהלך ימי ספירת העומר עליו ללמוד פרטי הדינים בנוגע חג השבועות⁷.

איחולים

לקראת חג השבועות, מברכים איש את רעהו בברכת "קבלת התורה בשמחה ובפנימיות".

בשיחת ש"פ במדבר תשמ"ח נאמר שיש "לעורר שיהודים יברכו איש את רעהו בברכה זו [קבלת התורה בשמחה ובפנימיות]" אשר עי"ז שמברך את רעהו ניתוסף גם אצלו, כהבטחת הקב"ה "ואברכה מברכך", ואני המתחיל – לברך את כל בני"ב בלשון הרב, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, לשונו בדיוק (לא יותר, ועאכ"ו לא פחות) – "קבלת התורה בשמחה ובפנימיות"⁸.

לא לשכוח על ההכנות העיקריות

בשיחת ש"פ בהו"ב תשמ"ח: יש להעיר אודות ענין הדורש תיקון: כשמדברים אודות הענין ד"והחי יתן אל לבו" בקשר ובשייכות להכנה ליו"ט מסויים וכיו"ב, ומעוררים שיש להשתדל בענין פרטי – מובן וגם פשוט שענין פרטי זה בא **כהוספה** על כל הענינים הידועים לפנ"ז, אשר מרוב הפשיטות שבדבר אין צורך להזכירם. אמנם לפעמים קורה שמרוב ההתלהבות כו' בפירסום הענין שבא כהוספה, שוכחים אודות הענינים העיקריים, ובמילא, כשמפרסמים ע"ד ההכנות לחג השבועות, מפרסמים רק ההצעה ע"ד ההשתדלות להביא כל ילדי ישראל לבית הכנסת לשמיעת עשרת הדברות, להוסיף בצדקה וכיו"ב, ותו לא מידי. ולכן, יש צורך להדגיש שענינים הנ"ל באים **כהוספה** על העיקר, ופשיטא, שיש לפרסם אודות ההכנות העיקריות לחג השבועות כפי שנתבאר בריבוי מקומות, אפילו לפני שלומדים הענינים שנתבארו בתורת החסידות, כי אם, בספרי מוסר כו', עד ל"קיצור שולחן ערוך", הן כפשוטו, והן בתוכנו – בלשון עם ועם. וכאמור ענינים אלו נתפרשו ונתבארו בריבוי מקומות בתורה, אלא שמצד חושך הגלות יש צורך להדגיש שענינים אלו לא ישארו "בתורה", אלא יומשכו גם **בעולם**.

עניני חודש סיון

תחנון

"נוהגין במדינות אלו שלא להתענות ושלא לומר תחנון מראש חודש עד ח' בו ועד בכלל"⁹. חתן ביום חופתו מתענה בימים אלה (חוץ מאסרו חג). ומנהג ספרד [וכן מנהגנו] שלא לומר תחנון

(7) לוח יומי עם פרטי דינים למי שעבר "קו התאריך" – נמצא בשו"ת באתרא דרב סי' כא"צ.

(8) ובאג"ק חי"ז דלקמן, שבתח כן שמע כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מאביו כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע. ובר"ד משיחת ש"פ במדבר תשמ"ט שזהו נוסח כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו וכך נהגו גם כל רבותינו נשיאינו.

דיוק הלשון – ראה לקו"ש חי"ד ע' 1307. אג"ק חי"ב ע' מח. חי"ז ע' קנב. חי"ח ע' תב. שיחת ש"פ בהו"ב תשי"ג. חגה"ש תשכ"ה. ובכ"מ. שו"ע אדה"ז סתצ"ד ס"ב.

עד י"ב בו ועד בכלל, דהיינו חמשה ימים אחר שבועות כי החג יש לו תשלומין כל שבעה¹⁰. ובמיוחד – שהרי אחכה לו בכל יום שיבוא, וכשמישיח יגיע תיכף ומיד ממש, יביאו עולת ראי' ושלמי חגיגה בימי התשלומין [וי"א – גם שלמי שמחה למי שלא הקריב ביו"ט¹¹].

בימים שאין אומרים בהם תחנון ובמילא א"א למנצח גו' יענך, אומרים אחר התפלה לפני אמירת תהלים את המזמור למנצח יענך, אבל לא בתור סדר התפלה כי אם בסדר תחנונים.

הלכתא למשיחא: חכמים הראשונים תקנו בזמן שביית המקדש היה קיים שיתחילו הדרשנים לדרוש ברבים הלכות הרגל שלשים יום לפני הרגל דהיינו מחמשה באייר ואילך ידרשו הלכות עצרת לפי שכל אחד ואחד הדר בארץ ישראל חייב להביא ברגל ג' קרבנות עולת ראייה ושלמי חגיגה ושלמי שמחה וכל קרבן צריך להיות נקי מכל מום ומשאר דברים הפוסלים את הקרבן לפיכך תקנו חכמים לדרוש הלכות הרגל שלשים יום לפניו כדי להזכיר העם את הרגל שלא ישכחו להכין בהמות הכשרים לקרבן ויהיה להם שהות כל שלשים יום¹².

הכנות

"מר"ח סיון . . התחיל משה להתעסק עמהם בענין קבלת התורה וכו"¹³.

בשלשלת היחס שבתחילת "היום יום" בשנת תשמ"ח: מציע שבימי הכנה לזמן מתן תורתנו ילמדו המאמר ד"ה בחודש השלישי גו' (בתורה אור פ' יתרו).

ע"ד מעלת ר"ח סיון בדא"ח – ראה הנסמן בהערה¹⁴.

"בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה – זה ראש חודש – באו מדבר סיני, ויחן שם ישראל – ויחן לשון יחיד, כאיש אחד בלב אחד – נגד ההר לקבל התורה מהר סיני. וביום השני נאמר להם ואתם תהיו לי (לשון ציווי ולשון הבטחה) ממלכת כהנים וגוי קדוש. וביום השלישי נאמר להם מצות הגבלה השמרו לכם עלות בהר וגו'. וביום הרביעי נאמר להם מצות פרישה – מהחומר והגשם – היום ומחר, ולהיות נכונים בימים אלה ליום קבלת התורה, ששה בסיון בו ניתנה תורה. והימים האלה נזכרים ונעשים מדי שנה בשנה כחדשים, ועד – חדשים ממש – קבלת התורה בשמחה ובפנימיות¹⁵.

"והנה הימים האלה נזכרים ונעשים, ומזה מובן גם בנוגע לזמן מתן תורתנו שבכל שנה ושנה, שבכל שנה ישנה נתינת התורה מחדש ובאופן נעלה יותר, שבכדי לקבל התורה בחג השבועות צריכים להיות ההכנות הנ"ל מראש חודש סיון, מעין שהי' בזמן מתן תורה בפעם הראשונה.

(10) סידור אדה"ז לפני למנצח יענך.

ולענין תענית בימי תשלומין – ראה ראבי"ח ח"ב חגיגה סתת"ו – הובא בלקו"ש דלקמן. וראה שם מו"ק סתתמ"א סק"ח. ושם סק"ע. אגודה תנינה פ"ב. שו"ת בנימין זאב סרי"ב. וראה ב"י או"ח סת"כ. אבל להלכה לא קיילין הכי. וראה גם לקו"ש חכ"ח ע' 26 הערה 17. וצ"ע ברשימה בלה"ק משיחת ש"פ נשא תשכ"ט שאסורים בהספד ותענית ממנהגא [ואינו בהנחה באידיש]. ויל"ע בחתן ביום חופתו, כיון שזכר בגמ'. אבל לדינא נז' רק ביום טובו. ועכצ"ל דנקטינן דל"ג הכי.

(11) הנה, בכלל, שקו"ט אם שייך תשלומין לחיוב שמחה, שחיובו מצ"ע בכל ימי הרגל. וראה שיחת אחש"פ תשכ"ד. אבל בחגה"ש שקו"ט מטעם אחר, אם שייך שלמי שמחה בימות החול. ונפק"מ הן לגבי הבאת הקרבן והן לגבי אכילתו לשם שמחה. וראה טו"א חגיגה ה, ב ד"ה ושמחה. משל"מ אבל פ"ג ה"י. שו"ת חיים שאל ח"א סע"ח. חת"ס או"ח סכ"ח ד"ה ומיהו. מנ"ח מ' תפח. הגר"י פערלא על הרס"ג מ' נח ד"ה ועכ"פ מבואר (ע' רנג). יצחק ירנן אבל שם. [וצ"ע לומר בשמחה בזה"ז (אכילת בשר ובגדים ותכשיטין וכו') לדעת המשל"מ ודעמי' דמהני גם בימי התשלומין שהם חול גמור].

ועוד צ"ע דל"ש תשלומין אלא בחזי בראשון. וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב ס' ט"ג.

(12) וראה בסוף הקובץ במילואים (ב).

(13) לשון אדה"ז בשו"ע או"ח סתצ"ד.

(14) ראה ד"ה בחודש השלישי בתורה אור פרשת יתרו. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ז. תורת חיים פ' יתרו [בהוצאה החדשה ח"ב ע' רנא ואילך]. אור התורה פ' יתרו (ע' תשעב ואילך. ח"ח ע' ב'תתקעה. סה"מ תרל"ג ח"א ע' רצג. תרנ"ה ע' פח. תש"ב ע' 99. מלוקט ח"ד ע' קנה וע' רנט.

במעלת הביטול בר"ח סיון, "לא אמר להו ולא מידי משום חולשא דאורחא", הכהנה לקבלת התורה, ראה בארוכה לקוטי שיחת חכ"ח ע' 7 ואילך.

(15) מכתב כללי מר"ח סיון תשמ"ט, נדפס בסה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 783.

והיינו דנוסף על זה שכל הכנה צריכה להיות מעין ובדוגמת הדבר שהוא נושא ההכנה, ובנדון־דין הוספה בלימוד התורה בימים אלה, צריך להיות גם מעין ההכנות פרטיות שהיו בפעם הראשונה.¹⁶

בספר השיחות תשמ"ח¹⁷: ההכנה העיקרית לקבלת התורה היא ע"י לימוד התורה [ובפרט הלכות החג¹⁸, כולל ובמיוחד – לימוד חלקי התורה המבארים גודל והפלאות הענין דמ"ת (הן בנגלה דתורה, לדוגמא: הסוגיא דמ"ת במסכת שבת, והן דרושי מ"ת בתורת החסידות) שעיי"ז ניתוסף בהתשוקה והגעגועים לקבלת התורה].

ש"ק פ' במדבר, כ"ט אייר, מבה"ח וערב ר"ח סיון, מ"ד לעומר

נתינת ברכות ואמירת מאמרי חסידות בער"ח סיון

בספר המאמרים קונטרסים¹⁹: ווען איך בין אלט געווארן אכט חדשים – האט דער טאטע [הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק בעל הצמח צדק זצוקלה"ה] ווייטער גערעדט – דאס איז געווען דאנערשטאג ער"ח סיון שנת תק"ן האט דער זיידע [הוד כ"ק אדמו"ר הזקן זצוקלה"ה] געזאגט מיין מוטער [הרבנית הצדקנית מרת דבורה לאה זצוקלה"ה] זי זאל מיר ברענגען צו אים, ער וויל מיר בענטשען, און פון יענעם יאהר אן פלעגט מיר דער זיידע בענטשען יעדען יאהר ער"ח סיון. ווען דער זיידע האט אנגעהויבן זאגן פאר מיר ביחידות מאמרי חסידות, איז דער טאג, ער"ח סיון, אויך געווען פון די טעג אין וועלכע ער פלעגט פאר מיר זאגן ביחידות מאמרי חסידות. . שנת תקס"ט. . יום שני ער"ח סיון – קרא אותי כ"ק אאזמו"ר ויברכני כרגיל בכל שנה, ויאמר לפני ביחידות את המאמר מבן עשרים – שנדפס אח"כ בלקוטי תורה – וכפל את ברכתו הק' שאצליח בכתבת חדושי תורה בנגלה ובנסתר.

קבלת שבת כרגיל. ערבית של שבת. ספירת העומר (ארבעה וארבעים יום, גבורה שבמלכות).

אמירת כל התהלים בהשכמה.

סוף זמן קריאת שמע: 9:12.

קריאת התורה: פ' במדבר.

לעולם קורין במדבר סיני קודם עצרת וסימן מנו ועצרו [מנו לשון מנין, כלומר פרשת במדבר שיש בה מניין של ישראל קודם שבועות שנקרא עצרת].

עזרא תיקן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים [פרשת בחקותי] קודם עצרת, כדי שתכלה השנה וקללותי, שעצרת גם כן ראש השנה היא, לפי שנידונים בו על פירות האילן. אבל אנו מוסיפים וקוראים גם פרשת במדבר קודם עצרת, כדי שלעולם תפסיק פרשה זאת בין

[16] לקוטי שיחות חל"ח ע' 5.

וראה גם ד"ה אנכי ה'א תשמ"ט. ועוד. ושם בהערה 36: וע"פ מ"ש בפנים יומתק מה שמאריך בשו"ע שם בפרטי הענינים שהיו בהימים שלפני מ"ת – א"ף שענינו דהשו"ע הוא הלכות ופסקי דינים וטעמיהם – כי גם זה הוא הלכה, שבכל יום (בכל שנה) צריכה להיות העבודה בהענין שה' ביום זה בפעם הראשונה.

[17] ח"ב ע' 462.

[18] ומציין שם בהערה לשו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תכט. ולכאורה הכוונה לס"ג שם שבדורות האחרונים מצוה על כאו"א שילמוד הלכות הרגל עד שיהי' ביקי בהם. ואילו בנוגע להדרשה, כתב שם ס"ב, שעצרת אין בו הלכות מיוחדות, ולכן אין המנהג לדרוש בשבת שלפניו.

וראה מהר"ל בריש הל' יו"ט, שרגל השבועות זוטרי בניגא משא"ב רגל פסח וסוכות ויו"ט דר"ה דנפישין זיינייהו מאד, ולכן פניין אז לעסוק בכל דיני יו"ט.

[19] ח"ב תו, א.

ולהעיר משל"ה סוף ס' תמיד (נר מצוה בעניני תפלה וקרה"ת – פה, ב): ביותר צריך להתפלל שיהיה לו זרע כשר עד עולם וכל צרכיהם וזיווגם מהי יצא הדבר, ולבי אומר שעת רצון לתפלה זו בערב ר"ח סיון הוא החודש שבו ניתנה התורה ואז נקראים בנים לה' אלקינו, וראוי להתענות ביים ההוא הוא ובחינתו "על כן יהיו דבריך מעטים" – ראה אג"ק ח"ב ע' יח. חט"ז ע' ער. ח"ח ע' ע' שבס. שם ע' תל. שיחת ליל הגונים, ואם אפשר לבעל התענות אז הפסקה מה טוב ומה נעים וכו'. והביא שם תפלה מיוחדת, ונזכר גם במקו"ח להח"י ס"א ס"ה. וראה חת"ס ע"ה"ת ס"פ במדבר בהג"ה. והעירו מח"י חגה"ש פ"א.

ואותם הנוהגים להתפלל תפלה זו (ולא הובא בסידור אדה"ז. ונתבאר בכ"מ שכמעט לא הובאו תפלות כיו"ב ופיוטים, ואפילו פסוקים שהובאו בסידורים אחרים, בבחינת "על כן יהיו דבריך מעטים" – ראה אג"ק ח"ב ע' יח. חט"ז ע' ער. ח"ח ע' ע' שבס. שם ע' תל. שיחת ליל שמח"ת תשכ"ג בסופה. ש"פ תזריע תשמ"א. וראה לקו"ש חט"ז ע' 578) – לא יאמרוה בשבת (ובפרט לדעת אדה"ז בסידורו שהחמיר מאד בדבר. וראה אצלנו שו"ת באתרא דרב סי' יב'רא. וש"נ. וגם להסברא להתיר בקשת צרכיו ורחניים – ראה שם. וראה גם אצלנו סי' יט'קעה) – הרי תפלה הנ"ל וכללו גם בקשות גשמיים, לחיים ארוכים, בריאות וכו', וקומה יופי, ודי מחסורם וכו'. ובכלל, לא ניחא לן להתפלל כן בנוסח קבוט, ויקימו לאומרה לפני שבת.

פרשת בחוקותי שיש בה קללות התוכחה ובין חג השבועות, לפי שאנו רוצים להפסיק ולקרנות שבת אחת קודם עצרת בפרשה שלא תהא מדברת בקללות כלל, כדי שלא להסמיך הקללות שבבחוקותי לעצרת.

הפטורה: מחר חודש. יקום פורקן.

מברכים חודש סיון. נכון לידע המולד קודם שמברכין החודש. מולד חודש סיון: יום שבת קודש בשעה 6:02 אחה"צ 151 חלקים.

ראש חודש סיון מחר²⁰ ביום הראשון הבא עלינו לטובה.

אומרים אב הרחמים.

יום התוועדות.

שיעור היומי במסכת סוטה – דף מד.

מנחה: קריאת התורה (פ' נשא). ומסיימים לשלישי (וכן בקריאת שני וחמישי הבעל"ט): זאת עבדת . . בני מררי . . אהרן הכהן (נשא ד, לג).

אין אומרים "צדקתך". פרקי אבות פרק ו'²¹.

בלקוטי שיחות²²: ש"ק פ' במדבר, מברכים החודש וער"ח סיון, הוא הזמן הכי מתאים להדגשת אחדותם של ישראל. ולאור כל האמור לעיל – באה ההצעה והבקשה דלקמן, בקשה נפשית: ביום השבת הבעל"ט, ש"ק פ' במדבר, מבה"ח וער"ח סיון, בעלות המנחה (שאז מתחיל כבר ענין האחדות דר"ח סיון . .) – יתאספו בכל מקום ומקום רבים מישראל, אנשים ונשים וטף, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו", "שבת אחים גם יחד" להתוועדות רעים, עד לסעודה כפשוטה ("גדולה לגימה שמקרבת" – אנשים לחוד ונשים לחוד (כמובן גם פשוט), שבה ידברו דברי-תורה בכלל, ובמיוחד – בעניני אהבת ישראל ואחדות ישראל.

יום ראשון, ר"ח סיון, מ"ה לעומר

בראש חודש מתגלה ניצוץ משיח שבכאו"א

בראש חודש מתגלה בכאו"א מישראל ניצוץ משיח שבו, בחי' היחידה, שהיא ניצוץ מבחי' היחידה הכללית, נשמתו של משיח, וגילוי זה פועל חידוש בכל מציאותו וכל עניניו שנעשים חדורים בבחינת היחידה, והעיקר, שע"ז נעשה התגלות וביאת משיח צדקנו ועד כפשוטו ממש, נשמה בגוף, "מלך מבית דוד כו"²³.

צאת השבת בשעה 8:55.

בתפילה ובברכת המזון מוסיפים יעלה ויבוא. דין השוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

ערבית. אין אומרים ויהי נועם וגו' ואתה קדוש וגו'. ספירת העומר (חמשה וארבעים יום, תפארת שבמלכות).

הבדלה. ויתן לך.

במעין שלש: "וזכרנו לטובה ביום ראש החודש הזה". דין השוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

מלוה מלכה: "לעולם יסדר אדם שולחנו במוצאי שבת בכל מיני סידור הנהוגים אצלו בעריכת השולחן לסעודה גמורה, אף על פי שעכשיו לא יאכל אלא כזית [ואם אינו אוכל כביצה – יטול ידיו ולא יברך על נטילת ידים], הן מחמת שאין לו יותר . . מכל מקום יש לו לעשות הכנה וסידור

(20) ראה שו"ת באתרא דרב ס' ה'ש' וש"ג.

(21) נהוג להחמיר שלא לבטא האזכרות שבפסוקים בשעת הלימוד כשאינו פסוק שלם. ומפי השמועה שכן הורה כ"ק אד"ש בקשר לאמירת פרקי אבות, לפי שהוא לימוד, משא"כ ב"בגוונא" שהוא תפילה (והארכנו בדבר בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ג ס"ג במילואים (ג) בשוה"ג הא' להערה בד"ה ובהיותי בזה. וש"ג). ובפרק זה – במשנה י פסוק "עד יעבור" ופסוק "מכון לשבתך" אינם בשלימות.

(22) חל"ב ע' 266. וראה שם בארוכה. וראה גם שם חכ"ז ע' 297 ואילך.

(23) סה"ש תשנ"ב ע' 123.

השולחן כגון פריסת מפה²⁴ וכיוצא בזה כמו לסעודה גמורה כדי ללוות את השבת ביציאתו דרך כבוד כמו בכניסתו".

בברכת המזון: הרחמן לר"ח.

בשחרית: חצי הלל²⁵.

כופלין הודו לה' אחר כל אחד מהג' פסוקים יאמר נא, וגם כשמתפללים ביחיד. השליח ציבור מקריא הודו גו' וכל המתפללים²⁶ עונין אחריו הודו גו' יאמר²⁷ גו'. וחוזר הש"ץ ומקריא: יאמר גו', ועונין אחריו: הודו גו' יאמרו גו' וכן ביאמרו, אנא ה' (ד' פעמים). – אחרי הפסוקים יאמרו גו' – אומרים: הודו גו' כל"ח.

אין להפסיק באמצע (חצי) הלל כי אם על דרך שמפסיקים בברכות קריאת שמע בין הפרקים²⁸. ואברהם זקן וגו'²⁹. קדיש תתקבל. שיר של יום ("היום יום ראשון בשבת"). הושיענו. ברכי נפשי. קדיש יתום. קריאת התורה.

בקריאת התורה: ארבעה קוראים בפרשה של ר"ח. לכהן קוראים שלשה פסוקים עד "עלה תמיד". ללוי חוזרים וקוראים מפסוק "ואמרת להם" עד "רביעית ההין". לשלישי ממשיכין מן "עלת תמיד" עד "ונסכה". לרביעי מן "ובראשי חדשיכם" עד סוף הפרשה. חצי קדיש. הגבהה וגלילה.

אחר הגבהה וגלילה: אשרי ובא לציון (ואין הש"צ מסיים בקול), אחר כך יהללו, ואחר החזרת ספר תורה להיכל – חליצת התפילין והנחת תפילין דר"ת, [מזמור³⁰ תהלים ע"י הש"צ לפני קדיש], חצי קדיש, מוסף³¹. דיני הטועה בתפילת מוסף, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

הלכתא למשיחא: מוסף ר"ח (2 פרים, איל, 7 כבשים לעולה, ושעיר לחטאת).

הלכתא למשיחא: לעתיד לבוא יעלו לרגל לא רק שלש פעמים בשנה, אלא "מידי חודש בחדשו ומידי שבת בשבתו".

שיעור חומש היומי מהתחלת הפרשה (פרשת נשא) עד שני, ולמנהג מדינתנו – עד (ועד בכלל) פסוק זאת עבדת (נשא ד, כח).

סיום ספר קדושה בשיעור ג"פ ליום.

שיעור היומי במסכת סוטה – דף מה.

מצוה להרבות בסעודת ראש חודש.

"נוהגין בקצת מקומות שלא להסתפר בראש חודש מפני חשש סכנה כי כן הזהיר רבינו יהודה החסיד" [ובצוואת ריה"ח – נזכר גם שלא ליטול צפרניים³². ואכ"מ]. ובר"ח סיון הוא גם בימי הספירה.

24 ראה מזה בשו"ת באתרא דרב סי' יד'תתקט.

25 בנוגע לברכת הלל כשאין גומרין הלל – ראה בארוכה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' ב'תשנ.

26 ולא הש"ץ – ראה בפרטיות להלן בהלל של יום א' דחג השבועות.

27 ראה בפרטיות להלן בהלל של יום א' דחג השבועות.

28 היינו לקדיש – אמן יהא שמ"י רבא וכו' יתברך ואמן על דאמירן בעלמא. לברכו – ברוך ה' המבורך וכו'. לקדושה – קדוש, ברוך וימלוך. בחזרת הש"צ – אמן על הא"ל הקדוש ואמן על שומע תפלה, ותיבות מודים אנחנו לך. בעליה לתורה – לעלות אם קראוהו אבל לא יאמר עם החזן. וכן לקרוא ההפטרות אם הוא המפטיר. ולקרוא בתורה כשאין בעל קריאה אחר. לענות לעולה ברוך ה' המבורך ואמן על ברכות התורה. וכן אמן על ברכות ההפטרות. נשיאת כפים – אמן על הפסוקים שאומרים הכהנים. וברכות ברק ורעם. וראה בשו"ת באתרא דרב סי' לט'תתקד.

29 המנהג בפועל לומר תיבת "זבדי" (אף שבד"כ אין מזכירים שמות המלאכים בתפלה), והבי"ת בפת"ח – ראה בשו"ת באתרא דרב סי' מ'רצ.

30 ראה שו"ת באתרא דרב סי' כז'תקיו. וש"נ.

31 בנוגע להוראה מפי השמועה ע"ד אמירת "קוה" ו"אין כאלקינו" בר"ח מתוך סדר התפלה לשבת בסידור, ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' יט'קצו.

32 וראה שו"ת באתרא דרב סי' ג'צט.

"מנהג עתיק ללמוד בכל ר"ח פסוק אחד עם פרש"י, ואפשר להוסיף עם עוד פירושים, מהקאפיטל בתהלים שהוא מסומן כמספר שנות חייו, ואם הקאפיטל מחזיק פחות מי"ב פסוקים, וכן בשנת העיבור, אז כופלים שיעלה כמספר חדשי השנה ואם הוא מרובה בפסוקים אזי לומדים שנים או יותר פסוקים בכל ר"ח".

מנחה: יעלה ויבוא.

האוכל מבעוד יום, ונמשכה סעודתו עד שחשיכה, אפילו כמה שעות בלילה, מזכיר של ראש חודש בברכת המזון, אם אכל כזית לפני השקיעה³³, וזאת בתנאי שעדיין לא קרא ק"ש³⁴ או התפללו מעריב (באמצע הסעודה).

יום שני, ב' סיון, מ"ו לעומר

שיעור היומי במסכת סוטה – דף מו.

יום המיוחס

בר"ד משיחת ש"פ במדבר תשמ"ז: אודות ענינו של יום ב' סיון – איתא בספרים שנקרא בשם "יום המיוחס" או "יום יחוס" ע"ש שביום זה נתחדש היחוס המיוחד דישראל – "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש". ובהקדמה – שבספרי חסידות חב"ד לא מצאתי לע"ע (גם לאחרי העיון והיגיעה כו') שידגישו את מעלת היום, אבל, אעפ"כ, מכיון שנתפרש הדבר בספרי גדולי ישראל בדורות שלפנינו³⁵, גדולי ישראל אמיתיים, שהעמידו מאות ואלפים תלמידים כו', שלאורם הולכים בני"י עד סוף כל הדורות, יש מקום לגלות ולפרסם את הדבר (בהתאם להשתדלות להוסיף ולגלות ענינים חדשים כו') בתוספת ביאור כו', ו"תן לחכם ויחכם עוד". ועוד ועיקר – שתוכן הענין נתפרש גם בשו"ע של רבינו הזקן, בסיום וחותרם הלכות שבועות (שבסוף הלכות פסח) . . . תוכן הענין שבשני בסיון "נאמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי" ידוע ומפורסם גם ללומדי השו"ע של רבינו הזקן; וההוספה בהאמור לעיל אינה אלא בנוגע להדגשת מעלת היום, שמכיון שבו נתחדש ונתגלה יחוסם של ישראל נעשה "יום זכאי" בנוגע לענין היחוס – "יום יחוס", ויתירה מזה, שהיום עצמו נעשה "יום המיוחס"³⁶.

כ"ק אד"ש כותב אודות כ"ק אדמו"ר מהור"י צ"נ"ע: "ימים האחרונים לפני העצרת מייקר הזמן". שיעור חומש היומי משני עד שלישי, מפסוק "בני מררי" (ד, כט) עד (ועד בכלל) "על פי ה' (ד, מט).

התגלות מתן תורה בחג השבועות

"לקראת חג השבועות ה'ש"ת כתב כ"ק מו"ח אדמו"ר מכתב מיוחד לתלמידי הישיבות³⁷ . . . מכתב הנ"ל צריכים ללמוד וגם לפרסמו בין אלה שאין יודעים אודותיו"³⁸.

להלן כמה ציטוטים ממכתב הנ"ל³⁹:

"בעוד ימים ספורים נזכה – בחסדי אל עליון – לאור כי טוב, אין טוב אלא תורה, הוא יום הבהיר חג השבועות, זמן מתן תורתנו. התורה הקדושה אשר היתה ספונה טמונה וגנוזה באוצרותיו של הקב"ה ושעשועיו יום יום, אשר אל'י נכספו ונשתוקקו מלאכי השרת בהתחננם אל בורא העולם באמרם אשר תנה הודך על השמים, התורה הקדושה הלזו נתנה אליקינו ואלקי אבותינו לנו ולכל ישראל ללמדה בשביל לקיימה.

(33) לפי שהכל הולך אחר התחלת הסעודה, שאז חל עליו חיוב הזכרה מעין המאורע ולא נפקע ממנו חיוב זה ביציאת היום.

(34) ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כד'תשצג.

(35) ראה שו"ת האלף לך שלמה או"ח סשל"א. דברי מלכיאל ח"ג סכ"ג. ליקוטי מהרי"ח במקומו. ערוה"ש או"ח סתצ"ד ס"ז. גניי חיים שם סק"ב. עירין קדישין שבת קודם שבועות. טעמי המנהגים אות תרי. ועוד.

(36) וראה שיחת ש"פ במדבר תשל"ג.

(37) נדפס באג"ק שלו ח"ה ע' עו.

(38) שיחת יום ב' דחגה"ש ה'תשי"י.

(39) חלקם הועתקו גם ב'לוח היום יום'.

כל חג וחג הוא זכרון לקביעות הראשונה שקבע הקב"ה לחוג את החג הזה, ולכן נקראים החגים בכתוב בשם מועדים כאמור אלה מועדי הוי' אשר תקראו אותם במועד, ובו ביום בכל שנה ושנה מאיר ומתגלה אותו האור שנתגלה בפעם הראשון. ובכן, הנה בחג השבועות שהוא זמן מתן תורתנו, בשני ימים הבהירים הללו, שהם מועדי ה', מתגלים ומאירים אותם האורות והגילויים שהאירו ונתגלו בשעת מתן-תורה. הנשמות שהן בגן עדן התחתון והעליון מתאספות למתיבתא דרקי, ויבדלו לחיים טובים כל ישראל בכל מרחבי עולם באים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות לקבל את התורה הקדושה.

...המעייין בשיטת התוספות בד"ה תורה היכן היא, במאמר ריב"ל⁴⁰ יבין שחג השבועות הוא זמן עת רצון למעלה והשי"ת מטריד את המקטרג על עם ישראל כדוגמת הטרדתו בשעת התקיעות בראש השנה ויום הקדוש דצום כפורים.

זאת אומרת, אשר חג השבועות הוא זמן המוכשר לעשות הכל לטובת לימוד התורה והעבודה ביראת שמים, וכן להתעסק בתשובה בהנוגע לתורה באין מפריע משטן המקטרג כדוגמת זמן התקיעות בראש השנה ויום הקדוש דצום הכפורים.

שלשת ימי הגבלה (ג' - ה' סיון)

תספורת

מנהגנו ע"פ קבלה⁴¹ שאין מסתפרים עד ערב שבועות. כשהסתפרו בימי הגבלה קודם ערב חג השבועות לא היתה רוח כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע נוחה מזה.

נישואין

בשנים הראשונות הורה כ"ק אד"ש להחמיר גם לגבי נישואין בשלשת ימי הגבלה, ורק בשנים האחרונות הותרו חתונות בשלושת ימי הגבלה⁴².

בנוגע לפרישה – ראה בהערה⁴³.

כלי זמר

אע"פ שנוהגין (בשנים האחרונות) להקל בג' ימי הגבלה לערוך חתונות, מקום לומר שאין זה היתר

(40) שבת דפ"ט ע"א.

(41) וראה לקו"ת במדבר יד, (עיי"ש, מפע"ח שער ספה"ע פ"ז). אוה"ת ויקרא ח"ד ע' א'נב. סה"מ תרכ"ט ע' קעז. ולא (רק) מטעם אבלות. וראה בהערה הבאה.

(42) בנוגע לסיפור חו"ק בג' ימי הגבלה – ידוע שבשנים הראשונות לא נהגו כן. וכ"ה באג"ק ח"ח ע' שיח. (ויל"פ בתרתי: א) כהשי' שדעת האריז"ל להחמיר גם בנשואין (אף שמד' האריז"ל לא משמע כן כלל), ושמה"ט, עדיף באם אפשר, גם לא בלג"ב (עיי"ש). וכ"ה באג"ק שנדפס בשלח מנחם ח"ו ס"ע קנה). (ב) ועיקר: שהוא מטעם אבלות – וכהדעה בשו"ע אדה"ז. וכ"מ בלוח כולל חב"ד. ובשיחת ל"ג בעומר תשמ"ו (מסרט הקלטה), וכן בלקו"ש (חל"ז ע' 123 הע' 8 – משיחה הנ"ל) מ' שמנהג חב"ד להחמיר באבלות (לא רק בתספורת) כהדעה הנ"ל בשו"ע אדה"ז. (ולמעשה שבשיחה הנ"ל (מסרט הקלטה) נקט ר"ח סיון כדוגמא להיתר, ולא ג"י הגבלה). ויש לדחות שהכוונה בהציון לשו"ע אדה"ז היא להשי' שהוא עד ג' ימי הגבלה ולא עד ערב שבועות. ומהל' בהיום יום ג' סיון ש"לא היתה רוח אאמו"ר נוחה מזה – משמע יותר שאינו מדינא או ממנהגא, שבאמת המנהג הפשוט הוא להיתר מג' ימי הגבלה (ראה גם מג"א סתצ"ג סק"ה ומשנ"ב שם פקט"ו), אלא שיש להחמיר ע"פ הקבלה. (וכ"ה הל' בשה"מ תרכ"ט שבהע' הקודמת: מיהו ע"פ הקבלה אין לגלח עד ערב שבועות. אלא שעיקר הכוונה שם לאפוקי היתר בלג"ב). ויל"ד, שכיון שאי"ז לכל הדעות והמנהגים לא היתה דעתו נוחה. ומזה שמקילים להסתפר בע"ש כשחל ערב שבועות בשבת – אין ראי', שבה"ג שאני מפני כבוד השבת והרגל, וכמי שהגא אבילות שבעה ופגע בו שבת ערב הרגל שמוותר להסתפר בע"ש – ראה שו"ע או"ח סתקמ"ח ס"ח וי"ד שצ"ט ס"ג. אבל ראה זה חדש בתשובה למהר"ם חביב (בעל כפות תמרים וגט פשוט) מכת"י שנדפס באורייתא גל' ית, שאם הוא ע"ד הנגלה אין להסתפר בע"ש. ושוב דחה שיש מקום לומר דדימא ללג"ב שחל ביום ראשון שמסתפרים בע"ש. וראה שקו"ט בהתקשרות גל' תשכו ותשכט). והעריני ח"א שיתכן לפרש דלא מסמא מילתא לענין נישואין, כיון שי"נ אז באבלות. ודוחק.

השינוי בשנים האחרונות להיתר נישואין בג' ימי הגבלה – לכאו' ג' ברור שהוא על יסוד ההוראה שלא לדחות נישואין וכו' ושאין להחמיר בקביעת ימי נישואין מלבד המפורשים". ועוד להעיר – שלכמה שי' – גם המחמירים באבלות עד ג' ימי הגבלה – היתרו נישואין מ"ח סיון. אבל ראה אג"ק ח"ט ע' מו. ודון מינה ואוקי באתרין.

(43) ראה א"ר סר"מ סק"א משיירי כנה"ג. סידור האריז"ל (לרש"ר) סדר השכיבה – הובאו בלקו"ש חל"ח ע' 6 הע' 53. ועיי"ש בפנים. אבל ראה משנ"ב סר"מ סק"ז. ובאי"א – כה"ח סר"מ סק"ה ותצ"ד סק"ג.

גורף לריקודים ומחולות של רשות⁴⁴, וכל-שכן לפי מנהגו שנוהגין אבילות עד ערב שבועות⁴⁵. לענין בגד חדש בשלושת ימי הגבלה – ראה בהערה⁴⁶. [ולצורך מצוה, לקנות לאשתו בגדים מחמת מצות שמחת יו"ט, ודאי אפשר להתיר⁴⁷].

שמחת יום-טוב

ביום טוב של עצרת חייב אדם להיות שמח וטוב לבב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים אליו, ושמחה זו היא מצות עשה מן התורה. כיצד משמחן? הקטנים נותן להם קליות ואגוזים⁴⁸ והנשים קונה להן⁴⁹ בגדים ותכשיטים⁵⁰ כפי ממונו. [ואנשים – כדלקמן ביום א' דשבועות].

מזה מובן, שמצוה דאורייתא על הבעל לקנות לאשה בגדים ותכשיטים, וכן לילדים קליות ואגוזים, או דבר הדומה לזה. (בספר השיחות תשמ"ח⁵¹: מה טוב – אז פאר יום טוב זאל מען קויפן א קינד א נייעם סידור וכיו"ב. במכ"ש דערפון וואס ע"פ דין דארף מען אים קויפן "קליות ואגוזים" – דברי רשות).

כתב הרמב"ם: כשהוא אוכל ושותה [ביום טוב] חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו, ושמחה כזו קלון היא להם.

ככמה שיחות קודם⁵² נזכר שיש לדאוג לספק צרכי החג בהרחבה לכל הנוזקים עבור חג השבועות (אף שאין בו ריבוי הוצאות), בכדי לקיים מצות "ושמחת בחגך" לעצמם ולכל בני ביתם והסמוכים על שולחנם, עבור מאכל ומשתה, עבור בגדים ותכשיטים לנשים, ועבור קליות ואגוזים ומגדנות לקטנים, כדי שתהי' שמחת יו"ט – "ושמחת בחגך" – אצל כל אחד ואחת לפי ענינו, שמחה

44 א"ר סתצ"ג סק"ב הובא בפמ"ג ובשענה"צ שם. והובא גם בזכ"ל א (אלקלעי) אות ס, לסתצ"ג ס"א – ע, ב. וכ"כ בהליכות שלמה להגרש"א פ"א סט"ו. וכן הביאו גם בשם בעל שבה"ל ועוד. וראה גם במסורת משה ח"ב אות רכא – ע' קיז. ומצינו עד"ז במל"ח פ"ז סי"א להחמיר ברקודין ומחולות של רשות מל"ג בעומר ואילך (למנהגם). ומציין לא"ר.

45 דוגמא לדבר בחתונה ביום ל"ג בעומר שממשיכים עם המוזיקה לתוך הלילה שלאחרי זה, בזמן (של ספירה) שנוהגים בו אבילות, וכמובן שאין בו היתר למוזיקה של רשות. וראה בסוף הקובץ במילואים (ג).

46 מחד גיסא כללות המנהג שלא לברך שהחיינו חידוש הוא (אף שנתברר שהזכר מכבר. וראה אצלנו שו"ת באתר דרב סי' ג'תמתח. ושי"ג). וכמה אחרונים דחו למנהג זה, כידוע. [ולחעיר שבאג"ק אדמ"ר מוהרי"צ חט"ו ע' קג הובא המנהג בסגנון אחר קצת: הי' משתדל שלא יבוא לזה אשר בימי הספירה יורדש לו לברך ברכת שהחיינו וכו' שמעתי ממנו פעם א מנהג ישן, אז בימי ספירה לאזט זעך ניט מאכין ברכת שהחיינו]. לאידך, סתימת הלשון מוכיח שהכוונה לכל ימי הספירה. והרי בתשוע"ג ג' שבזמננו נהגו באבלות כל ימי הספירה. וכ"ה הל': כתב רב שרירא גאון . . גורו חכמים שלא לעשות שמחה בין פסח לעצרת, ושלא לעשות כסות חדשה עד שבועות. ועד"ז הוא בכ"מ. ואם נפשך לומר, מקום להחמיר באמירת שהחיינו משאר מנהגי אבלות, כיון שעיקרה לא משום אבלות אלא שלא לומר שהחיינו בימי פורענות. והרי עיקר הפרעות וכו' היו דוקא בימי הגבלה, כידוע. וכמובא בפוסקים בענינו. (אמנם, כאן השק"ט בנוגע בגד חדש מצ"ע ללא אמירת שהחיינו. ואכ"מ). זאת ועוד, שככל"ב בא"ר ר"ל להחמיר לגבי רקודין ומחולות של רשות בג' ימי הגבלה – גם לדידהו (המקילים באבלות מו"ח וכו'). וכ"ש לדידן.

אבל לחעיר מלקט יוסף ע' 98 להתיר להלביש בגדים חדשים משבת קודם שבועות. ואם מיירי (כהמשמעות שם) לחתונה דוקא (וכהמנהג לעשות בגדים חדשים בשבת שלפני החתונה), צ"ב מדוע נזקק להמתין עד שבת שלפני שבועות, שהרי מנהגם לעשות חתונות מו"ח (כמ"ש שם). ואם הכוונה בכלל, הרי לעיל מיני' כתב שלא רצה להתיר לתלמידו להפוך הסרבל (דס"ל שהוא כבד חדש) עד אחר ר"ח סיון. ואולי הפיכת הסרבל מיירי לכבוד הרגל – ראה שם לעיל ע' 97, שלעצמו לא הי' מתקן בגדים לרגל עד אחר ר"ח. ולאידך, הורה לאחרים להתיר בתיוקן בגדים (ולא בקני') לרגל אחר ל"ג בעומר, עיי"ש. ודוחק לומר דמיירי דוקא בקביעות ערב שבועות חל בשבת. ועכ"פ, א"פ א' להוכיח ממנהגם, שהרי נהגו היתר גם בחתונות מו"ח. ואילו בשאר המקומות (אצל הראשונים וקדמונים) שהובא מנהג זה – הובא בסתמא עד העצרת.

47 ראה גם בהערה הקודמת מה שהקלו בזה.

48 ובסו"ש תשמ"ח (ח"א ע' 317 הע' 120) מעיר מל' הרמב"ם הל' יו"ט פ"ו ה"ח: קליות ואגוזים ומגדנות. ועיי"ש עוד (הע' 119) [לענין חג הפסח]: ופשיטא – לא לרגו עליהם, ח"ו, היתכן שכשמשאר מדברים אודות ענינים הכי נעלים, יצ"מ כו' זקוקים הם ל"קליות ואגוזים"? אלא, לכל לראש, יש לשמחם לפי מעמדם ומצבם, ואח"כ יסביר להם עניני יצ"מ וכו'.

49 דיוק הלשון "קונה להן" ולא שהן לובשות בגדים חדשים – אף שפשוט שהשמחה היא מהלבישה (ולא מהקני') – ראה בסוף הקובץ במילואים (ד).

50 ע"ז מנעלים – ראה בסוף הקובץ במילואים (ה). (ושם, אם חייב לקנות בגדים חדשים בכל רגל ממש).

51 ח"א ע' 343. וראה סה"ש תשנ"ב ח"א ע' 227.

52 ראה שיחת ליל ערב חגה"ש תשמ"ג. ש"פ במדבר תשמ"ו. ג' סיון תשמ"ח.

בשלימותה. ואדרבה, בחג השבועות ישנו חיוב לאכול ולשמוח יותר משאר יו"ט⁵³, "הכל מודים בעצרת דבעינן גמי לכס", "להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל", "יום שניתנה בו תורה".

יום שלישי, ג' סיון, מ"ז לעומר

שיעור היומי במסכת סוטה – דף מז.

יום רביעי, ד' סיון, מ"ח לעומר

שיעור היומי במסכת סוטה – דף מח.

יום חמישי, ה' סיון, ערב חג השבועות, מ"ט לעומר

שיעור היומי במסכת סוטה – דף מט, וסיום מסכת (שלמדוהו בימי הספירה – דף ליום).

בר"ד משיחת ליל ערב שבועות תשמ"ו⁵⁴: כאן המקום להעיר אז די וואס מאיזה סיבה שתהי' האבן זיי נאך ניט געמאכט דעם סיום אויף מסכתא סוטה, נאכמערער – אפילו די וואס מאיזה סיבה שתהי' האלטען זיי נאך אין מיטן, און נאכמערער – אפילו די וואס מאיזה סיבה שתהי' האבן זיי נאך ניט אנגעהויבן, איז, כמדובר, האט געלערנט פסח שני, אז ס'איז קיין מאל ניט פארפאלן, כביאור פון נשיא דורנו⁵⁵.

בד"ה אנכי ה"א תשמ"ט נזכר ע"ד "ההכנה דהקדמת נעשה לנשמע, שהיא ההכנה העיקרית למתן תורה, כמובן גם מזה שהכנה זו דהקדמת נעשה לנשמע היא בחמישי בסיון שהוא הערב של ששי בסיון שבו ניתנה התורה. והוא, שבמשך היום יתבוננו בהענין דהקדמת נעשה לנשמע, התבוננות המתאימה שמביאה לידי פועל, שבכל ענין דעבודת ה' צריך לכל לראש לקיימו בפועל (נעשה), ולאחרי זה להבין את הענין בחב"ד שלו (נשמע). ואף שיום זה (חמישי בסיון) הוא ערב יו"ט שישנם בו כמה טרדות דהכנות צרכי החג [כשחל בחול], הרי ידועה תורת כ"ק מו"ח אדמו"ר שבחג השבועות ועד"ז בערב (ומעיין) חגה"ש אין שליטה (כ"כ) להצד שכנגד, ולכן הוא זמן המוכשר לעשות הכל לטובת לימוד התורה והעבודה כו".

ההוראה מזה ש"בחמישי [בסיון] בנה מזבח והקריב עליו קרבן", "עולת תמיד העשוי' בהר סיני", שגדר הקרבן כקרבנות שלאחרי מ"ת – שבערב מתן תורה מתחילים כבר הענינים דמתן תורה. והימים האלה נזכרים ונעשים בכל שנה ושנה – ראה הנסמן בהערה⁵⁶.

בספר השיחות⁵⁷: הצ"צ הי' אומר דא"ח ער"ש [=ערב שבועות] בבוקר אחר התפלה. ובר"ד משיחת ליל ערב שבועות תשי"ג, שגם בשנה הראשונה לקבלת הנשיאות – בחג השבועות – אמר הצמח צדק מאמר חסידות בבוקר של ערב שבועות. ושם: וואס דאס איז מצד די שני כתרים. (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א): איצטער בינאכט איז די הכנה, און מארגן אינדערפרי וועט מען ארום גיין מיט שני כתרים מצד הקדמת נעשה לנשמע, ואין הקב"ה מקפח שכר כל ברי', און שבועות אינדערפרי וועט מען געבן די תורה, און מען זאל מקבל זיין די תורה בשמחה ובפנימיות.

תספורת

מצוה על האדם לגלח בערב יום-טוב שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול⁵⁸ [ומפני טעם זה אסרו לגלח

53) וברוקח סרצ"ה: צריכין ישראל לשמוח שמוחל הקב"ה עונותיהם. ובסידור בית יעקב להיעב"ץ, שמצות שמחת יו"ט הקדוש הזה גדולה מאד ורובה היא על כל שמחת הימים הקדושים.

ולהעיר מהגהת מהר"ו לזו"ג צו, א: הוא הי"ו היותר משובח. ובנצ"א שם: קדושתו גדולה שלא הי' ולא יהי' יום יותר מקודש ממנו. 54) מסרט הקלטה.

55) גם בהמשך הדברים (בשיחה שלאחמ"כ) שמכריזים ומודיעים עוה"פ בנוגע לענין הסימים שאפילו אלו שמאיזה סיבה עדיין לא עשו זאת יכולים לעשות מחר במשך היום, או לאח"ז, ועד אפילו לאחרי זמן מתן תורתנו, ובמיוחד – בימי התשלומין. [אלא שכבר העירו שאינו ברור אם הכוונה לסיים עמ"ס סוטה, או לסיימי הרמב"ם. ובהנחות מצינו שרשמו בב' האופנים. ואכ"מ].

56) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ח ע' 15 ואילך.

57) תרצ"א ע' 237 (מרשימת רבינו). וראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ו ע' קעא. סה"ש תרצ"ב ע' 58. ובר"ד משיחת יום ב' דחה"ש תרצ"ז (סה"ש ע' 259 – במהדר"ח) שאצל אדה"ז היו זמנים שנהגו כן.

58) שו"ע אדה"ז ס' תקכט.

ב(חול ה)מועד], ובפרט בערב שבועות (כיון שלא הסתפרו בימי הספירה)⁵⁹. ומותר להסתפר כל היום, גם אחר חצות היום. ואנשי מעשה מדקדקים לגלח קודם חצות⁶⁰. ניתן להסתפר גם בליל ערב שבועות⁶¹.

נטילת צפרניים

צפרנים שראויים לגלחם יש לו ליטלם בערב יום טוב כמו בערב שבת. ויש לו ליטלם קודם שיטבול לטהר עצמו ברגל⁶². ואם צפרני רגליו גדולים, לכתחלה יש לו ליטלם יומיים קודם, ואם לא נטלם יכול ליטלם בערב יום טוב⁶³.

גם המקפידים לא לקצוץ צפרניים ביום חמישי, כשחל ערב יו"ט ביום חמישי מותר (ומצוה) לקצוץ⁶⁴.

בדיקת דם

יש לזהר מלעשות בדיקת דם בערב שבועות כשאין בהם צורך מידי⁶⁵.

מיני מאפה חלביים

גזרו חכמים שלא לעשות לחם חלבי או בשרי ואם עשה כן כל הפת אסור. וכמו כן, אין לאפות פת עם מאכלים בשריים או חלביים בתנור אחד⁶⁶. וכך הובא בשולחן ערוך⁶⁷: "אין לשין עיסה בחלב שמא יבוא לאכלו עם בשר. ואם היה דבר מועט . . . או ששינה צורת הפת [לפני גמר האפי'] שתהא ניכרת שלא יאכל בה בשר מותר". וכתב הרמ"א שם: "ולכן נוהגין ללוש פת עם חלב בחג השבועות . . . כי כל זה נחשב כדבר מועט [כיון שנאכל תוך יום⁶⁸] גם כי צורתן משונה משאר פת. וכלשכן פלאדן [עיסה ממולאת בגבינה] או פשטיד"א שמותרים [מאחר שניכר בהם החלב או הבשר]".

אבל אם הפת נאכל ביום השני של חג, אין להתיר ללוש עיסה בערב יו"ט בחלב, אלא אם כן שינה צורת הפת באופן הניכר שאין רגילים לעשות פת בצורה כזו, או אם ניכר עליו שהוא חלבי.

מיני מאפה מתוקים שנאכלים בדרך כלל לבד, ואין הדרך לאוכלם עם בשר, מותר לעשותם חלביים. ומכל מקום נכון הדבר לרשום איזשהו סימון על האריזה שהוא חלבי משום מכושול⁶⁹.

59 הלכתא למשיחא, והוראה נפלאה בענין "אחכה לו בכל יום שיבוא", בטעם התקנה לגלח לפי שמרהר יבנה המקדש ויצטרך לגלח על מנת ליכנס לעזרה ואסור ביו"ט, בשו"ת בנין שלמה ס"י, וז"ל: ונראה שהטעם שחייבו חכמים לגלח ערב הרגל, כל עצמו של תקנה זו לא נתקן רק בזמן הבית, דהוי חייבין ברגל בראיית פנים בעזרה כו' שאסור לכל אדם כו' להכנס למקדש כולו מתחילת עזרת ישראל ולפנים כשהוא כו' פרוע ראש דרך ניוול כו', דבשביל זה חששו חז"ל והזהירו לגלח ערב הרגל, כדי שלא יבא מניעה בשביל זה לבטל מ"ע דאורייתא של ראיית פנים, או דיכנס כשהוא מנוול לעזרה ויעבור על עשה דמקדשי תיראו, ותקנה גדולה תקנו בזה כו' (וכיון דנתקן אז תקנה הראשונה לא זזה ממקומה, משום דמהרה יבנה ביהמ"ק כו', וכמו דחייבים האידנא לטהר את עצמו ברגל, ואף דהאידנא ליכא קרבנות ראי', וע"כ דהטעם משום דמהרה יבנה המקדש כו'. ואין לדחות כו' לכאורה גם לענין ישראל נמי י"ל דאם יבנה ביהמ"ק ויצטרך לעלות לרגל ולהתראות פנים בעזרה יספר אז ועייל כו' – דהכא עיקר חיובא ביום ראשון הוא, ואז אסור להסתפר מחמת שהוא יו"ט, ועוד כו' (ד)אין שייך לסמוך ע"ז בכל ישראל דיספר עצמן.

60 ראה פמ"ג סתקל"א במ"ז סק"א (ע"פ מג"א סרנ"א סק"ה בשם כוונת (ראה פ"ח שער השבת פ"א)). מט"א סתרנ"ה ס"א. אג"ק חט"ז ע' ערב. ח"ח ע' תקס. שיחת ליל כ"ט אלול תשכ"ב. וראה בארוכה במקורות ועיונים להלכה יומית אות תצא. וש"נ.

61 ראה פקודת אלעזר או"ח סתצ"ג ס"ב בהערה בשוה"ג. וראה בארוכה אצלנו במ"מ וציונים להל' יומית אות תצא. וראה השקו"ט בהתקשרות גל' תשכט. וראה גם במ"מ לוח יומי תשפ"ב לענין ליל ששי כשחל שבועות ביום ראשון, וכש"כ בליל ערב שבועות.

62 וראה אג"ק ח"ח ע' תקס. ונת' אצלנו בשו"ת באתרא דרב ס' ט'תתז.

63 וראה בשו"ת באתרא דרב ס' לח'תיט.

64 ראה בשו"ת באתרא דרב ס' ב'רכה.

65 ואף שיש מקום לומר שבדיקות דם אינן בגדר הקזת דם, וכבר האריכו בזה – מ"מ, בערב חג השבועות, שיש בו חשש סכנה, יש מקום להתמיר. ועל דרך (אף שיש חלוק) מה שהחמיר אדה"ז בשולחנו (או"ח תס"ח סכ"ג) לענין אחר לגבי ערב שבועות.

ולענין חיסונים בערב שבועות – ראה שו"ת באתרא דרב ס' יד'תתקצד.

66 אבל אין איסור לאפות פת בתנור חלבי או בשרי שבימינו, ואף באופן שמחמירים שהפת נעשה בשרי או חלבי, הפת מותר באכילה במינו (מכמה טעמים. ויש להוסיף מש"כ בשו"ת הצ"צ ס"ט שגם בספק שמא זב חלב תחת הככר, מותר ע"י טעימה שאין בו טעם חלב).

67 יו"ד סצ"ז ס"א.

68 ראה בסוף הקובץ במילואים (1).

69 וראה בארוכה אצלנו בשו"ת באתרא דרב ס' יג"ק. ולהעיר מרשימת ענינים וספורים (להרב"ש ז"ל שניאורסאהן) ע' קט בטעם שמחמירים בענין זה.

הכשרת התנור⁷⁰

מבואר בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן⁷¹ שהנוהגים לאפות דברי מאפה חלביים יזהרו כשמכשירים התנור המיועד לבשרי [ורוטב של בשר נשפך עליו לפעמים ונבלע בתוכו] שקודם האפיה יסיקוהו יפה בענין שיהיו נצוצות ניתזין ממנו (ושיהיו הגחלים מהלכים על פני כולו)⁷².

במציאות ימינו, שהתנור עשוי מאמאיל enamel (שיש בזה מחלוקת מה דינו), והדרך לאפות בו רק במגשים ולא ישירות, ונמצא שהתנור נאסר רק על-ידי זיעה⁷³, מקילים הרבה פוסקים להכשיר את התנור על-ידי ליבון קל. ובפועל – להדליק את התנור בחום הכי גבוה ולהשאירו דלוק למשך זמן. ועל כל פנים, ניתן לסמוך על כך, כשמכשירים מבשרי לחלבי. ובתנור שמקור האש נמצא בתא נפרד מתחת לתנור עצמו, יש להוציא את קרקעית התנור, באם אפשרי, כך שהאש תכנס ישירות לתנור⁷⁴.

גם המחמירים באמאיל לדונו ככלי חרס, או שחוששים שלא להכשיר כלי זכוכית מצד הדלת העשוי מזכוכית, אם התנור הוא מסוג הנקרא פירוליטי⁷⁵ (self-cleaning) ניתן להכשירו על-ידי הפעלת מחזור הניקוי, ללא כל פקפוק.

דבר נוסף⁷⁶: יזהרו ליקח מרדה חלבית⁷⁷ להוציא בה עוגות אלו מן התנור ולא יוציאוהו במרדה הרגיל שמוציאין בה שאר כל הדברים, אפילו אם רוצים להפכה על צדה השני.

הכשרה בחג

בליבון קל הנועשה לתנורים של ימינו, על-ידי הפעלת החום למשך זמן, כאמור, בדרך-כלל לא ניתן לעשותו ביום טוב⁷⁸. שכח להכשיר לפני החג – הנה, מעיקר הדין, מותר לאפות מאכלי חלב בתנור בשרי אם הם עטופים ומכוסים בצורה אטומה, וגם הרשת (rack) נקיה לגמרי. וכדאי לכסות גם הרשת בנייר-כסף. [אסור לחתוך נייר כסף מהגליל בחג]. אבל לכתחילה יש ליזהר שלא לעשות כן, אלא אם כן המאכלים עטופים בשתי כיסויים. וגם אז כדאי שלא לסמוך על זה מכמה טעמים⁷⁹. וכדאי ונכון להכשיר התנור לפני זה (אף שבדרך כלל נוהגים שלא להגעיל מבשר לחלב

70 יש כמה פרטים בנוגע להכשרת תנורים וכיריים מבשרי לחלבי. ואין כאן המקום להאריך במסגרת זו. ומובא כאן רק השייך להמבואר בשו"ע אדמו"ר הזקן הלכות חג השבועות (סתצ"ד). וראה אצלנו בהלכה יומית אות תשיש ואות תשזו. וראה עוד אות מט ואות תרכב ובמקורות ועיונים לשם.

71 שם סט"ז.

72 ואף שלהלכה בכל הכשרה מבשר לחלב ("היתרא בלע") אין צורך בליבון גמור, ומספיק לעשות הגעלה או ליבון קל (ולשית אדה"ז – הגעלה מועילה אפילו כשמכשיר כלי שנאסר ע"י שנבלע בו בשר ואח"כ חלב) – כאן הדין שונה. וההסברה הפשוטה היא, שהתנור עשוי מחרס, וכלי חרס אין לו תקנה כי אם על-ידי ליבון גמור, ואף גם זה רק כשמקור האש הוא בתוך התנור עצמו ("מסיקו בפנים"), וגם רק אם הדרך הוא להשתמש בתנור כל השנה על-ידי שמסיקו מבפנים.

73 בגוף הענין אם יש לחוש לזיעה בתנורים – ראה אצלנו בקובץ הערות הת' ואנ"ש 770 שבת תשע"א בשוה"ג להע' 12. מקורות ועיונים להלכה יומית אות תרכב. שם אות שסז.

74 ויש להאריך בכ"ז (מה שאופים תבניות מדין ב' קדירות, ליבון קל – יס"ב או קש נשרף – בהיתרא בלע, הכשרה ע"י זיעה, אופן ההכשרה מצד מיעוט תשמישו, היסקו מבחוץ (ושצ"ל גם דרך להסיקו מבפנים) במכתת ובליבון קל, אמאיל). והארנו בכ"ז במק"א, וגם בקובץ הג"ל. ולא עת האסף פה.

75 העולה לכ"ץ 900.

76 מובא בשו"ע אדמו"ר הזקן שם.

77 וה"ה כפפות תנור, אלא אם כן עשויות מבד (ולא סיליקון) וכבסו אותן במכונה במים חמים עם סבון. וראה בשו"ת באתרא דרב סי' ז'רעב. וש"נ.

78 כיון שבכך מוציא אש חדש בחג. ובלא"ה, שכיון שאין הדרך לאפות בחום הכי גבוה אי"ז הבערה לצורך אוכל נפש. בכלל, כלי הצריך הגעלה או ליבון אסור להגעילו או ללבנו ביו"ט מפני שהוא מתקן כלי ביו"ט, ואפילו אם רוצה להשתמש בו ביום לצורך אוכל נפש. אבל מותר ללבן ביו"ט כלי ברזל שאפו בו מאכל של בשר כדי לאפות בו ביום מאכל של חלב, אע"פ שהיה אפשר ללבנו מערב יו"ט, לפי שאינו ניכר שמתקן כלי אלא הוא מחממו כדי לאפות בו, ובלבד שמיד שיעבירו מן האש יתן בו המאכל של חלב, אבל אם יצטנן הכלי ואח"כ ילבנו שנית כדי לאפות בו א"כ הרי ליבון הראשון לא היה רק להכשירו ונמצא עשה הבערה כדי לתקן כלי ביו"ט. וכל זה כשמלבן מבשר לחלב, כיון שאין צריך ללבנו היטב אלא די לו בליבון קל, אינו ניכר שמתקן כלי אלא הוא מחממו כדי לאפות בו. כלי שטעונו הגעלה או ליבון מחמת חומרא בעלמא ולא מן הדין, מותר להגעילו או ללבנו ביו"ט, אע"פ שהיה אפשר ללבנו מערב יו"ט, דכיון שמן הדין אינו צריך כלל ליבון ולא הגעלה הרי אינו מתקן כלום.

79 ראה שו"ת כת"ס יו"ד סנ"ד. אנ"מ יו"ד ח"ג ס"ו. (וראה שם יו"ד ח"א ס"מ. שם סנ"ט). בדה"ש סצ"ב ס"ק קפג. קובץ מבית לוי פסקי חודש ניסן. שבות יצחק דיני מיקרוגל פ"ה סק"ג.

או להיפך⁸⁰, כדלקמן.

אופן ההכשרה בחג: נוסף לליבון קל לפני האפיה, על ידי חום האש שבתנור **הדולקת כבר מערב יום טוב** (אלא שאינו בחום הגבוה ביותר, כפי שעושים בדרך כלל, שאסור להגביה חום האש ביום טוב בכדי ללבן). ירתיה קדירת מים – שהוחמו כבר מערב יום טוב ולא נצטננו, או שחיים ביום טוב לצורך אוכל נפש ועדיין לא נצטננו – בתוך התנור, כך שיעלה זיעה מרובה. אבל אסור להרתיה מים מחדש ביום טוב עבור ההגעלה.

פלטת: במקום הצורך, מותר לחמם מאכל חלבי על פלטה בשרית, בתנאי שהפלטה נקיה מאוכל בשרי, ושהמאכל החלבי נמצא על גבי חתיכת נייר כסף וכדומה. כמוכן, אסור לחתוך בשבת וחג חתיכות מגליל נייר-כסף לצורך זה, אף אם החתיכות גדולות יותר מהמידה הנצרכת, משום איסור מתקן מנא.

עוגה פרווה המונחת לצורך חימום על כיסוי הסיר הבשרי: אין לאוכלה ביחד עם מאכלים חלביים⁸¹.

פרחים

אלו שנוהגין לטווח פרחים בבתים⁸², **מותר לשוטחם אף ביום-טוב**, כיון שחשב עליהן לטלטלן מערב יום טוב⁸³. בכלל, אם חשב לטלטלם או שהוכנו לתשימש מסויים וכן פרחים ריחניים – אינם מוקצה⁸⁴. עלים הנופלים מהפרחים אסורים בטלטול משום מוקצה, ואסור להעבירם מעל השולחן בין בידיו בין בדבר אחר שבידיו כגון בסכין וכיוצא בו, אבל מותר לטלטלם בגופו שלא בידיו⁸⁵.

מותר להעמיד פרחים במים בשבת ויו"ט⁸⁶, אבל רק בפרחים ושושנים שאינם נפתחים מלחלוהית המים⁸⁷. וצריך ליזהר שלא ליתן מים לתוך האגרטל, אלא יעמידם רק באגרטל שהיו שם מים מזומנים מכבר, מערב יו"ט. וכן אם הוציאם מהמים מותר להחזירם למים. **אסור להחליף** את המים באגרטל של הפרחים במים חדשים.

להוסיף מים: בפרחים שנפתחים **מלחלוהית המים** (כמו שושנים וכיו"ב) אסור בשבת ויום טוב (משום שזה גורם להם להפתח). ובפרחים שאינם נפתחים – ביום טוב מותר [להוסיף עד מחצה⁸⁸], ובשבת אסור⁸⁹.

בפרחים שנפתחים י"א שנכון ליזהר שלא לטלטל בחוץ, כי על ידי תנועת המים עלולים הפרחים

ובענין החומרא לכתחילה בשתי קדירות וגם במכוסים – ראה אצלנו בקובץ הערות הנ"ל בשוה"ג הב' להערה 12 מקורות ועיונים להל' יומית אות שוב.

וכ"ה גם אם תמיד אופים בשר בתנור רק כשמכוסה.

80) ראה שו"ת מנח"ח סי"ח ס"ב. ויש שחששו לא להנגיל מבשר לחלב גם בענינו – ראה שו"ת חלק"י יו"ד סכ"ג סק"ג. להורות נתן ח"א סל"ד סק"כ. וראה בה"ש ס"ב ס"ח בביאורים ד"ה לכתחילה (ע' רטו). וראה אצלנו בהל' יומית אות תשכז. שו"ת באתרא דרב סי' ו'תנה. וש"ג.

81) בנוגע אכילת מאכלי חלב אח"כ: אם זיעה מהבשר שבסיר עולה ונוגעת בעוגה, דין העוגה כבשר ממש, ויש להמתין שש שעות לפני אכילת חלבי (וראה אצלנו שו"ת באתרא דרב סי' ו'קסט). אבל אם המכסה אטום לגמרי, מותר לאכול חלב מיד אחר כך.

82) בשו"ע אדמ"ר הזקן מובא שנוהגין לטווח עשבים בבית הכנסת ובבתים בשבועות זכר לשמחת מתן תורה וכן נוהגין להעמיד אילנות בבית הכנסת ובבתים כדי להזכיר שבעצרת נידונין על פירות האילן ויתפללו עליהם. והובא גם בלוח כולל חב"ד. וכן נהגו בביהכ"נ בניקולייב. אבל בקהילות אנ"ש לא נהגו לטווח עשבים ולהעמיד אילנות בבתי-כנסת לכבוד שבועות.

83) אדה"ז סתצ"ד סי"ד.

84) אדה"ז סי' ש"ח סנ"ה.

85) כמו כן אם נפלו על המפה שעל השולחן יכול לטלטל המפה ולנער המפה והם ננערו ג"כ ונופלים מעליה מאליהם.

86) והיינו שמותר אפי' להעמיד מלכתחילה אם המים מזומנים מבעורי – ראה שו"ע אדה"ז ששל"ו סי"ח (והביאו במשנ"ב בשעה"צ סקמ"ח). וכ"מ בל' הרמ"א שם סי"א. וכ"כ בכפות תמרים סוכה ב'דעתו. וכ"כ הפמ"ג בא"א סקי"ג, ודייק כן מל' הרמ"א. וכן מוכח במקורו, במנהגי מהר"ל הל' שבת סי"ט והל' לולב ס"ט. ודוק. וראה גם בבכ"י סתרנ"ד. וש"מ אריכות מזה בס' כרם חמד (משיח) ח"א סכ"ה.

87) וראה ר"ד משיחת ש"פ מקץ תנש"א שפרח נמצא תמיד בתנועה של צמיחה וגידול, ומטעם זה צריך להיות זהירות יתירה בשבת בנוגע לפרחים.

88) כ"כ במקו"ח סתרנ"ד. ערוה"ש שם ס"ב מד"ע. וצ"ע.

89) שו"ע אדה"ז ששל"ו סי"ח. וראה לקו"ש חכ"א ע' 385 (אג"ק מו' מנ"א תשמ"א) וכע"ז באג"ק מב' מנ"א תשמ"א (נדפס באג"ק חל"ג ע' רכה). וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' לז'קעד בטעם שאפ"ל בדעת אדה"ז כפי' המנחת פתים בהוספות לאו"ח דקאי להסברא שהותר להוסיף רק בלולב.

להפתח. ויש לפקפק בחשש הנ"ל – ראה בארוכה בהערה⁹⁰.

הדס [או פרחים] מחובר מותר להריח בו בשבת ויום טוב (ומברך עליו "בורא עצי בשמים" [בהדס וכל מין עץ] או "עשבי בשמים" [במין עשב]) שהרי אין הנאתו אלא ריחו, וזה יכול לעשות אפילו בעודו מחובר, ולמה יקצצנו. מה שאין כן דבר הראוי לאכילה שיש חשש שמא יתלוש.

עירוב תבשילין

לפרטי הלכותיה – ראה בהערה⁹¹.

כדאי לעשות תזכורת על הטלפון ובאימייל וכדומה, כי ישנם רבים ששוכחים וזו בעיה חמורה (כדלהלן).

סדר עירוב תבשילין: כשחל יום טוב ביום ה' וביום ו' או ביום ו' ובשבת יקח⁹² בערב יום טוב⁹³ הפת⁹⁴ משבת [בשיעור כביצה] וגם תבשיל⁹⁵ חשוב עמו כגון בשר⁹⁶ או דג⁹⁷ [בשיעור כזית] ויתן ביד אחר⁹⁸ [ולכתחילה עדיף שיהא מישהו שאינו מבני הבית, ואפילו אם האחר אוכל משלו וסמוך על שולחנו ממש, ויכול לזכות אפילו ע"י בנו הגדול אם הוא נשוי אע"פ שסמוך על שולחנו ממש. וכשאין לו אחר יכול לזכות לכתחילה ע"י אשתו ובנו ובתו הגדולים האוכלים משלו] לזכות על ידו לכל הקהל, ואומר: **אֲנִי מְזַכֵּה לְכָל מִי שְׂרוּצָה לְזַבְּחוֹת וְלִסְמוּךְ עַל עֵרֹב זֶה**.

ככמה שיחות קודש נתבאר ההוראה במנהג ישראל שנוסח העירוב דכא"א כולל כל בני העיר ("לנו ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת"), אף כשאינו צריך לערב לאחרים, בשייכות לאהבת ישראל. (ופשוט, שהנמצא לבד יעשה עירוב תבשילין ללא זיכוי).

ומי שזוכה נוטל בידו ומגביה טפח ממקום הנחתו וחוזר מהמזכה ונוטל מיד הזוכה, והמזכה מברך⁹⁹: **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶּה הַעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת עֵרֹב**.

(90) ראה בסוף הקובץ במילואים (ז)

(91) ראה בשו"ע אדה"ז ס' תכז.

(92) ביד ימין, ונתנו ביד ימינו של הזוכה. ושוב חוזר המזכה ולוקחו בימינו. ואייר ד – ביד שמאל.

(93) בנוגע לליל ערב יו"ט – ראה שיחת כ"ט אלול תשמ"ז. ליקוט מענות קודש תשמ"ז אות רסג (לאחר ליל כ"ט אלול). ולהעיר מר"ד מוצ"ש שובה תשל"א להרחמ"א ע"ה חדקוב (תשורה קרעמער-צימענד י"ד אלול תשע"ג ע' 24). וראה שו"ת שבה"ל ח"ט ס' קכט.

(94) ומועיל גם למי שאינו רוצה לאפות פת ביו"ט, כדי שיוכל לתמם החלות, וכן לאפות או לטגן קוגל (שדינו כפת – ראה שלחן גבוה שתק"ז ס"ג). והרי ר"ת דס"ל שצריך פת יליף לה מדיני פת ושלקות של גוים. ולכאורה כ"ה גם להסברא בבעל המאור ביצה ח, א בטעם שתבשיל אינו מועיל לפת שהוא משום חיי נפש, ויתר על כן, בפמ"ג יו"ד ס' קיב במ"ז סק"ג שבמקומות שמצוי רק פת קטניות דינו כפת פלטר שהוא חיי נפש. ועדיין יש לצדד, שבנתבשלה קודם, לענין ע"ת ל"ח כפת, ודלא כשלחן גבוה. וראה אבני המקום קולדצקי ביצה סרכ"ב סק"ו).

ובעיקר המנהג לערב תמיד בפת גם כשאין בדעתו לאפות – ראה שו"ת שמ"ש ומגן ח"ב או"ח סנ"ו סק"ב. מוע"ז ח"ז סוסי' קכג. קול התורה חוברת נו ע' צז.

(95) וצ"ל תבשיל [ולא דבר חי] הראוי לפת בו הפת. וגם בשר או דג הנאפה בתנור דינם כתבשיל (ראה שו"ת באתרא דרב ס' לח'תרעט. וש"ג). אבל בדבר שאין דרך רוב בני אדם ללפת בהן הפת [כגון אטריות, קוגל אטריות (אפילו מבושל ולא נאפה), אורז, כוסקוס, תפוחי אדמה יבשים, וכדומה] אין מערבין בהן, ואפילו דברים שדרך הרבה בני אדם ללפת בהן, אם יש מקום שאנשי מקום ההוא אין רגילים ללפת בהם, אין מערבין בהן באותן מקומות. ואפילו בדיעבד שכבר עירב בהן הרי זה כמי שלא עירב.

(96) ומה שהרבה נוהגים בביצה מבושלת שהביצה אינה מתקלקלת (ערוה"ש שתק"ז ס"ג. בא"ח ש"א פ' צו ס"א). ונזכר גם בבה"ג הל' יו"ט: בישורא או ביעתא או כוורא. אבל בימינו כשיש מקור עדיף בבשר או דג, ככפנים.

[עניוד מעליותא בבשר דוג, להסברא במג"א שתק"ז סק"ב שצ"ל דבר שאינו אוכל בכל יום. וראה נשמ"א כלל קב סק"ג עפ"ז בנוגע לביצה. אבל ראה שם בהמשך דבריו. וגם בשו"ע אדה"ז עניוד השמיטו דברי המג"א.

אלא שיש לפעמים מעלה בביצה שמבשלים אותה בדרך כלל בערב יו"ט דוקא (ראה כלבו סנ"ט). ובמשנת יעקב שתק"ז העיר ממשמעות הכלבו שם. אבל בהמשך דבריו מפורש יותר) מחמת מהירות הבישול, וגם מבשלים לצורך שבת דוקא (ראה משנ"ב דלקמן. וכן מורה ל' אדה"ז בסידורו: הפת משבת), ומבשלים לצורך ע"ת דוקא (ראה ב"ח שם ד"ה ואפילו. אבל ראה מלאכת שלמה ביצה פ"ב מ"א. משנ"ב בבה"ל ס"ו).

והעיריני ח"א שליט"א במעלת הביצה: בביצה בודאי יש שיעור כזית (ולהעיר מהדעה שצריך שיעור כביצה לע"ת), והעצמות של הבשר/ דג אינם מצטרפין לשיעור, ובביצה אין בזה חשש. ולפני כמה שנים שמעתי מר' יוסף מרזוב שי', שחמיו ר' שלום דובער הכהן אייכהורן ע"ה היה עד במשך חמש(?) שנים לכך שאדמו"ר מהורי"צ נ"ע ה' עושה העירוב עם ביצה. ובפשוטו כבר היו מקררים באותם ימים. עכ"ד. (97) ראה בסוף הקובץ במילואים (ח).

(98) ולא יאחזנו עמו.

(99) שכח ולא בירך, לא יאכל התבשיל כדי שיוכל לערב שוב בברכה, וכל שנוצר קודם כניסת החג, יכול לברך עדיין כל שעדיין לא אמר בדין וכו' (כבהערה הבאה) – ראה אצלנו שו"ת באתרא דרב ס' לו'תתקעג. וש"ג.

בְּדִין¹⁰⁰ יְהִי שְׂרָא לְנָא לְאַפּוּזִי וּלְבִשׁוּלִי וּלְאַטְמוּנִי וּלְאַדְלוּקִי שְׂרָגָא וּלְתַקְנָא וּלְמַעְבַּד קָל צְרַכְנָא מִיּוֹמָא טְבָא לְשִׁפְתָא לְנָא וּלְכָל-יִשְׂרָאֵל הַדְרִים בְּעִיר הַזֹּאת.

ואם אינו מבין בלשון ארמי, יאמר בלשון שמבין. התרגום ללשון הקודש: "בעירוב זה יהיה מותר לנו לאפות ולבשל ולהטמין ולהדליק נר ולתקן ולעשות כל צרכינו מיום טוב לשבת, לנו ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת".

צריך שיהיו הפת והתבשיל שמורים אצלו עד לאחר שתיתקן כל צרכי שבת שאז רשאי לאכלם מעיקר הדין. ולכן, יניח התבשיל והפת במקום מוצנע שלא יאכלוהו [וכדאי בשקית מסומנת], והתבשיל – במקרה שלא יתקלקל. ואם נאבד או נתקלקל באופן שאינו ראוי לאכילה, בערב יום טוב, יחזור ויערב בברכה.

אם שכח לערב בעצמו – למרות שלפעמים אפשר לסמוך על העירוב של הרב, אך מכיון שבכמה אופנים עצם השכחה נחשבת כפשיעה¹⁰¹ ופושע לא יכול לסמוך על העירוב של הרב – לכן, מי ששכח צריך לשאול רב אם במקרה שלו יכול לסמוך על העירוב של הרב.

מי שנוזר בחג יש כמה אופנים להתיר לבשל מאכלי השבת, וצריך לשאול רב. אולם, לא כל האופנים מועילים להדלקת הנרות של שבת¹⁰², במציאות ימינו שיש נר החשמל.

גם מי שאין בכוונתו לבשל מיו"ט לשבת (מאיזה סיבה שתהי), זקוק לעירוב תבשילין¹⁰³ – בברכה – עבור הדלקת נר שבת, ובלא זה – אינו יכול להדליק הנר ביו"ט לצורך שבת¹⁰⁴.

בני ביתו האוכלים מעיסתו ומתבשילו מותרים לעשות כל מלאכת אוכל נפש מיו"ט לשבת ע"י עירובו של בעל הבית¹⁰⁵. אבל אם אחד מבני הבית אינו אוכל מתבשילין של בעל הבית אלא בעל הבית נותן לו קמח ובשר והוא אופה ומבשל לעצמו או שמצוה לאחר לבשל לו צריך עירוב בפני עצמו¹⁰⁶.

אורחים המתארחים אצל אחרים בחג: אם הוא סמוך על שלחן בעל הבית נעשה כבני ביתו של בעל הבית, ויוצאים בעירובם¹⁰⁷. ומכל מקום, מסתבר שאינו מועיל מה שיאכלו על שלחן בעה"ב

100) שכח ולא אמר בדין וכו' – אם נזכר בערב יום טוב קודם כניסת ליל יום טוב, יחזור ויטול בידו את העירוב, ואם עדיין לא בידך עליו יברך עליו, ויאמר בדין יהא שרי כו'. ואם כבר בידך עליו יאמר עליו בדין יהא שרי אבל לא יברך עליו. ואם נזכר אחרי ליל כניסת יום טוב, יש להחמיר שדינו כמי שלא הניח עירוב תבשילין כלל (אלא אם כן בשעת הדחק, כגון שלא נזכר עד ערב שבת ואין שם אחרים שיקנה להם קמחו ותבשילו, שיש לסמוך על הסברא שבדיעבד אפילו לא אמר כלום אלא שעשה תבשיל מיוחד לשם עירוב תבשילין, או שנטל תבשיל שנתבשל כבר והפרישו לעשות עירוב תבשילין ולברך עליו, ושכח ולא אמר כלום, הרי עליו שם עירוב תבשילין).

101) ש"רע אדה"ז סתקכ"ז סי"ד.

102) ראה ש"רע אדה"ז שם סכ"ט.

103) ולכל הדעות, כדברי המג"א וכפס"ד אדה"ז שאין בזה מחלוקת.

104) וכשאינו עושה שום מלאכה מיו"ט לשבת (מאיזה סיבה שתהי), אינו מערב – ראה בארוכה בחוברת "באתרא דרב" גליון ב הע' 33. אבל במתארח אצל אחרים, ראה להלן בפנים.

105) לפי שהן טפלים לבעל הבית ונגררים אחריו כיון שהן אוכלים מאכליו. ובחוברת הנ"ל נסתפקנו בכוננת אדה"ז במש"כ שאע"פ שאין אוכלין מתבשיל אחד מ"מ כיון שהתבשיל שהן אוכלין הוא שלו הרי הן טפלים, אם הכוונה שאף שא"צ שיאכלו מכל תבשילי בעה"ב, אבל מה שאוכלים צ"ל דוקא משל בעה"ב. ויותר נראה דסגי בתבשיל אחד משל בעה"ב. וכ"מ קצת, ממה שבהיפוכו כשצריך עירוב לעצמו כתב אדה"ז באופן שאחד מבני הבית אינו אוכל מתבשילין של בעה"ב אלא בעה"ב נותן לו קמח ובשר והוא אופה ומבשל לעצמו. ומשמע, שבכל התבשילין קאי.

106) שאינו טפל לבעה"ב.

107) וא"צ לזכות את העירוב אלא לאחרים דהיינו כל אנשי העיר שאינם אוכלין מעיסתו ומתבשילו.

ובמחה"ש שם סק"א: ב"ב האוכלים על שלחן בעה"ב אף על גב שלפעמים מבשילין תבשיל אחד משלהם ולא משל בעה"ב מ"מ יכולים לסמוך על ע"ת דהא ע"פ כ"כולים לזכות מן הע"ת דהא אוכלים משל בעה"ב וא"כ לגביהו שפיר הוי ע"ת כהתחלה לבשל לצורך שבת מערב יו"ט. (וראה בחוברת באתרא דרב שם בהע' 14).

ובא"א מבוטשאטש סתקכ"ז סי"א: המנהג פשוט שהבעה"ב מערב ויוצאים חובתו בזה כל ב"ב תמיד גם בניו הנשואים וגם נשותיהן וכן גנותיו ובעליהן וכו'. ועוד שם: אשתו של אדם היא טפילה ויוצאת ידי חובה בעירוב שעשה ונראה שכ"ה כל ב"ב הניזונים בשלחן אחד.

ובשו"ת מנח"ש ח"ב סינ"א סק"ג: מצות עירוב תבשילין (ש) היא מוטלת על בעה"ב ובעה"ב מניח את העירוב ופוטרו בו את כל ב"ב וגם האורחים הסמוכים על שלחנו, ומ"מ חושבני שלאחר שהניח הבעה"ב העירוב אין אחד מב"ב יכול להניח ערוב לעצמו ולברך עליו דוודאי הוי ברכה לבטלה שהרי נפטרו כולם, ויותר מזה חושבני שגם קודם שבעה"ב הניח העירוב אם יאמר אחד מב"ב או אשתו שרוצה להניח ע"ת לעצמו וגם בפירוש יאמר שאינו רוצה לצאת בעירובו של בעה"ב שיעשה הרי זה שלא כדין, ואפשר דהוי ברכה שא"צ דדינא הוא

רק בשבת או ביו"ט, ורק אם סמוך על שולחנם כבר בערב יו"ט. ונכון לצאת מידי ספק, ולעשות בעה"ב שליח עבורו, ובעה"ב יזכה ל¹⁰⁸ חלק מהעירוב ע"י אחר¹⁰⁹ או שיכול ליתן לאורח בעצמו לזכות בו.

יש להימנע מלקבוע סעודה משעה עשירית ולמעלה (לערך 4:32 אחר הצהריים), כדי שיוכל לאכול סעודת יו"ט בלילה לתיאבון.

טהרה

חייב אדם לטהר עצמו ברגל, והיינו לטבול במקוה בערב הרגל. ויכוון בשעת טבילה שהוא טובל לכבוד הרגל ולהמשיך עליו קדושת היום בשמחה ובטוב לבב. ואף מי שאינו טובל בכל ערב שבת, חייב לטבול עצמו בכל ערב הרגל. [וכמובן שזה כולל גם כן טהרה רוחנית. ובשיחת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע¹¹⁰: "האם הפירוש של "לטהר עצמו" הוא בבגדים חדשים? הלא הכוונה של "לטהר עצמו" היא טהרת כוחות הנפש, טהרת המחשבה דיבור ומעשה"].

בשל"ה ריש מס' שבועות שלו: "וחייב אדם לטהר עצמו ברגל ולילך לטבול ומכל שכן ברגל הזה שבו טבלו את עצמן כל ישראל אנשים ונשים בציווי השם יתברך, כמו שכתוב לך אל העם וקדשתם גו'. ובזוהר פרשת אמור (ח"ג צז, ב) משמע לטבול קודם עלות השחר לאחר שלמדו כל הלילה. וכן הוא המנהג בארץ ישראל. מכל מקום נראה לי לטבול גם כן בערב הרגל כדי שיהיה בהכנסת הרגל, וגם זכר לאבותינו שטבלו בערב הרגל קודם שקיעת החמה כדמשמע פרק רבי עקיבא¹¹¹. . ניתנה תורה לטבולי יום".

הלכתא למשיחא¹¹²: כתב הרמב"ם¹¹³: כל ישראל¹¹⁴ מזהרים להיות טהורים כל רגל מפני שהם נכונים להכנס למקדש לאכול קדשים.

שכל הסמוכים על שולחן בעה"ב נפטרים בעירובו, ונראה שזה דומה למזוזה שבמילא פוטר את אשתו ובניו הסמוכים. (אבל ראה מנח"ש ביצה יז, א ד"ה מי שלא הניח).

ובשו"ת בא"מ ח"ז דיני בני א"י וח"ל לס' תקצו סק"ד (ע' שז): אם מבשלין ואופין לעצמן בודאי יניחו ע"ת עם ברכה. אולם אם מתארחין אצל קרוביהם או אצל אחרים ואוכלים ושותין ולנים שם והם אצלם כאחד מבני הבית אז הם בכלל הע"ת של הבעה"ב.

[ואין להקשות ממשמעות הרא"ש ביצה פ"ב ס"ו, שהכל תלוי בדיון אם זוכה לאחרים, וכתב שם שבאשתו וב"ב א"צ לזכות להן אלא כשהוא עירב כולן מותרין, וכיון דאינה צריכה לזכות אין מזכין על ידה, ובין הדברים כתב שם לחלק בין בנו גדול דידו כיד אביו "לפי שרגיל להיות תמיד סמוך על שולחנו" לאחרים הסמוכים על שלחן בעה"ב (ראה משנ"ב סתק"ז בבה"ל ס"ב ד"ה מי שלא עירב, שעלה בספק דכיון דק"ל דע"י עבדו ושפחתו העבדים יוכל לזכות לאחרים ממילא לכאורה צריכין עירוב לעצמן ואין נטפלין לו. ובמאמר סק"ט מפורש דדבר פשוט הוא שששכירו ולקטו של בעל הבית הסמוך על שלחנם אשר מפתו יאכל ומיניו ישתה הרי הוא כאחד מב"ב וסומך על עירוב בעה"ב) – של"כ הרא"ש שם איפכא, שצריכים עירוב לעצמן, ואדרבה משמעות דבריו שגם הם נטפלים לעירובו, ורק בב"ב נצרך לומר שיכול לזכות על ידם אם אוכלים משל עצמן, מיהו דזכי לנפשייהו. ומוכח כן מדין גדול הסמוך על שולחן אביו, שלדינא יכול לזכות על ידו (אף שמחמירין לכתחילה) ועכ"ז טפלים לעירובו].

ויש שנסתפקו באוכלים משל בעה"ב אצלו ולנים בדירתם. ולפי פשוטו, הכל תלוי באכילתם. וליתר שאה, אפשר לעשות כדלקמן בפנים, לעשות בעה"ב שליח עבורו, ובעה"ב יזכה לו חלק מהעירוב.

108) ואם עשה עירוב תבשילין, ואח"כ בא לביתו אורח, באופן שהאורח ג"כ צריך לעשות, אינו יכול להשתמש באותו תבשיל ולעשות בו עירוב – ראה אצלנו שו"ת באתרא דרב ס' לזתרא. וש"נ.

109) וראה בארוכה בחוברת "באתרא דרב" ה"ל.
110) אחש"פ תש"א – הנחה נדפסה בשבועון בית משיח כ"ח אייר תש"ע ע' 45 (ושוב, בתשורה גארדאן-רייניץ שבט תשע"ח).

111) שבת פ"ב, ב.

112) יש שכתבו שכל המועדים אינם בטלים לעת"ל חוץ מחגה"ש – ראה יפ"ל או"ח סתצ"ד סק"ד, הובא בכה"ח שם סקס"ח, בשם אמרי נועם (לר"י מדילישקאש) ס"פ פינחס. ומקורו ממושב זקנים לבעלי התוס' שם. וכבר העירו (קובץ המאור אלול תנש"א ע' 19. ועוד) דליתא שם כלל, שהקשו מדוע לוחות השניות דיהב"פ לא בטלו היח"ט דשבועות מחמת מ"ת דלוחות הראשונות שנשברו, ותירצו משום מעלין בקודש ואין מורדין. וכ"ה גם ברוקח פ' אמור. ותו לא.

ובכ"מ להדיא שכל המועדים בטלים היינו פסח שבועות וסוכות. וילה"ע שלהרמב"ם מגילה ספ"ב "שכל זכרון הצרות יבטל" – הרי חגה"ש אינו שייך לזכרון הצרות". ומצאתי בפ"י גאולת הגר לתלמיד מהר"ל על תרגום למגילת אסתר ט, כח: לעתיד ודאי כל המועדים בטלים, דפסח שהוא על שם גאולת מצרים יתבטל שישועות הראשונות לא יזכרו עוד וגם אחרונות, שבועות זכר למתן תורה לא יזכר שהקב"ה יחדש לנו התורה עם כל סודיה, סוכה זכר להיקף עניים לא יזכר וגם ההיקף והכבוד שיהיה לעתיד דכתיב כי על כל כבוד חופה, משא"כ מורים, יעו"ש.

113) הובא ונתבאר בלקו"ש חל"ב פ' שמיני באורך.
114) ולענין נשים – ראה טו"ר ר"ה טז, ב ד"ה חייב. אבל ראה ערו"ג יבמות כט, ב בד"ה ולא מיטמאת. (וכש"כ למ"ד שהיא עצמה חייבת בשמחה ולא שבעלה משמחה).

הלכתא למשיחא: טומאת עמי הארץ ברגל כטהרה היא חשובה, שכל ישראל חברים הם ברגלים וכליהם כולם ואוכליהם ומשקיהן טהורים ברגל, מפני שהכל מטהרים עצמם ועולים לרגל, לפיכך הן נאמנים כל ימות הרגל.¹¹⁵

הלכתא למשיחא: אפיית שתי הלחם ולחם הפנים אינם דוחה יום טוב אלא אופין אותן מערב יום טוב.¹¹⁶

המשתמשים בשעון־שבת, יכוונו אותו באופן שהזמנים יהיו מתאימים לשני ימי החג.

צדקה

הרגילים בנתינת צדקה בכל יום – בערב יו"ט יתנו גם בעד שני הימים דחג השבועות. ועד"ז בכל עש"ק וערב יו"ט כו'¹¹⁷. יש להזכיר אודות נתינת צדקה לכל הזקוקים (כדלעיל). [ובמקום אחר¹¹⁸: צריך להיות בערב חג השבועות, ערב זמן מתן תורתנו, הוספה מיוחדת בנתינת הצדקה, ועד שנתינת הצדקה ביום זה תהי' באופן של פתיחה חדשה וכו', עיי"ש].

הלכתא למשיחא: לענין תקיעות בערב יו"ט – ראה בהערה¹¹⁹.

הכנת אש לנרות

אין מוציאין אש ביו"ט מפני שהוא מוליד דבר חדש ודומה קצת למלאכה וכיון שהיה אפשר לעשות מערב יו"ט אסור לעשות ביו"ט¹²⁰. לכן, בערב החג יש לדאוג להשאיר אש דולקת [ואפשר אש מהגז] שיוכלו להעביר אש־מאש עבור הדלקת הנרות בליל ב' דחג השבועות.

ונשמרתם מאד לנפשותיכם: ארגוני הבטיחות והצלה ממליצים שאם משאירים את מבער הכיריים דולק במשך החג אזי יש לוודא שיש בסמוך חלון פתוח לפחות 4 אינץ', ועוד חלון נוסף פתוח בצדו השני של הבית, כדי לאפשר אוורור ראוי. כמו כן לוודא שהגלאי (לפחמן חד־חמצני) פעיל.

אסור לחמם נר ביו"ט כדי להדביקו במנורה, ולכן יכין הנרות עבור ליל ב' של יו"ט מערב יו"ט.

מומלץ שהמשתמשים בנרונים שבכוסיות זכוכית יניחו **מעט** מים או שמן בכוסית **בערב יו"ט** [ומותר לעשות כן, ואין חשש¹²¹ גרם כיבוי בנותן מעט מים¹²²] בכדי שהדיסקית (המחזיקה את הפתילה) שבתחתית הכוסית לא תידבק אליה – ראה להלן בליל ב' דיום טוב.

המדליקים בפתיל צף, אם צריך להכין נקב יעשו כן לפני החג עבור שני הלילות של חג.

115 רמב"ם מטמאי מו"מ פ"א ה"ט – ממשנה גמ' חגיגה כו, א. ונת' בלקו"ש חל"ז ע' 20 ואילך.

116 רמב"ם תמידין ומוספין ה, ט. ונת' בארוכה בכינוס תורה דאסרו חגה"ש תשע"ב מדוע אין בזה משום לינה. בפשטות, יש להקדים לאפות לחם הפנים תחילה [שאפייתן מע"ש ובקביעות ש"ז ה"ז חל ביו"ט ואינה דוחה יו"ט] משום תדיר (ראה סוכה נו, א – לענין חלוקה. וראה לקו"ש ח"ט ע' 59 בשו"ג). אבל בגמ' שם, דתליא אי חיובא דיומא עדיף מתדיר, ופולגתא דתנאי היא איזה מהם קודם. והרי להלכה קיילין סוכה ואח"כ זמן. אלא, שבנוגע לאפי' בלא"ה שאני, דשניהם שוים לגבי גדר חיובא דיומא. ועוד, שבתוס' שם ד"ה והלכתא, בת"ב, שלמסקנא לחה"פ ג"כ חיובא דיומא. וראה מרכה"מ כהמ"ק פ"ד ה"ה שלכן השמיטו הרמב"ם, דלמסקנא איזה שירצה יקדים. ועו"כ בכ"מ ליישב דברי הרמב"ם בכמה אנפי. וכן להעיר שלכמה דעות לא קיילין כרב דסוכה ואח"כ זמן, שהרי להרא"ש (וכן מנהגנו) הוא רק בליל א', וטעמו לא משום חיובא דיומא, אלא שהזמן חוזר על הסוכה. (ובזה כתבו לבאר בל' הגמ' שלא אמרו "הלכתא כרב", וכן בטור לא הביא הטעם שבגמ')).

117 "הוראות כ"ק אדמו"ר שליט"א לחג השבועות", נדפסו בלקו"ש חכ"ח ע' 315.

118 בד"ה אנכי ה"א תשמ"ט (ס"ה).

119 שקו"ט בכ"מ, בנוגע לערב יו"ט (משא"כ בעש"ב וערב פסח), אם תוקעים גם להבטיל ממלאכה ולהבדיל בין קדש לחול, כבערב שבת (נוסף ל21 שבכל יום), וכן בנוגע לערב יו"ט האחרון, בין חוה"מ ליו"ט – ראה פירש"י חולין כו, ב ד"ה תקיעה. פיר"ח שבת קטו, א בשם רה"ג. תוד"ה ליתקע – שבת קיד, ב. פי' הרע"ב חולין פ"א מ"ז. ק"ג ביצה פ"ה סק"ו. שפ"א סוכה נד, ב. ו עוד – נסמנו באוצר מפרשי התלמוד סוכה נג, ב. קובץ בית אהרן וישראל גל' צא. ושם איקלע לדידי שו"ת שיח יצחק ח"ב שיל"ז ע' לאחורונה מכת"י, וראה שם סכ"ז מזה. וראה רמב"ם השלם (וולפא) שבת פ"ה הי"ח הע' 5 בדעת הרמב"ם.

וראה עוד בנוגע לתקיעות בזמננו – להלן בערב שבת (יום א' דחגה"ש) בהערה.

120 שו"ע אדה"ז סתק"ב ס"א.

121 ראה שו"ת באתרא דרב סיל' כח'תרוסה.

122 אבל לא הרבה מים שאסור גם בערב שבת ויו"ט מחמת גרם כיבוי.

נר נשמה ליארציט שחל ביום טוב, וכן אותם המדליקים נר עבור יזכור¹²³, עדיף שידליקו היום בנר שדולק לשתי ימים, שכן לכמה דעות אסור להדליקים ביום טוב (אלא אם כן מדליקים ביחד עם שאר הנרות במקום ולצורך הסעודה, או כשמדליקים בבית הכנסת אצל עמוד התפלה לכבוד בית הכנסת)¹²⁴.

ימשמש בבגדיו עם חשיכה (שלא יהיה בהם מוקצה)¹²⁵).

מצוה ללבוש כסות נקיה ביום טוב וללבוש בו בגדים נאים כמו בשבת¹²⁶.

(123) ואין כן מנהגו.

(124) וראה שו"ת באתרא דרב ס' ז'תתקס. ולהעיר, שמנהגו גם שלא להדליק נר מיוחד להבדלה במוצ"ש שחל ביו"ט בכדי שיוכל להבדיל על אבוקה. (וראה שו"ת ריב"א אה"ע ס' קז).

(125) ראה שו"ע אדה"ז ק"א לסרנ"ב סק"ד.

(126) והנה, מעולם תמתיי במה שהרבה אין נזהרים בדיון השו"ע או"ח סתק"ט ס"א, שבגדי יו"ט יהיו טובים משל שבת.

(והנה, בכמה דפוסים: "טובים כשל שבת". אבל הוא טה"ד דמוכח. וראה בנר"כ שם. ושק"ו"ט בכ"מ בפ"י מש"כ הרמ"א סתע"א ס"ג: כמו בשבת. וי"מ שהכונה לע"פ דייקא שדינו כיו"ט. או"י שיש לחלק בין "נאים" ל"טובים". וכ"ז דחוק. וראה בזה בהגהות אמרי ברוך סתק"ט שם. ברכ"י סתע"א סק"ה ובמח"ב שם סק"ד. תוספת שבת שם ונדפס בחי' בסו"ה. כה"ח שם סקמ"ג. וצ"ע בכונות ביהגור"א שם. ואכ"מ. כן העירו בל' הרמ"א סתע"א ס"ב (לגבי פורים): בכדי שיו"ט. וי"ל.

ולהעיר מירושלמי פאה פ"ח ה"ז וברות רבה פ"ה, יב: שני עטיפין, ולא קאמר תלתא, גם ליו"ט. וראה לקמן. כן ילה"ע משמט"ק ב"ק לז, א ד"ה משיחור ביה"ר ישע"י, דמשמע שגת בחוה"מ וגם ביו"ט לובשים בגדי שבת. וראה גם בשמט"ק שם ד"ה הרי הוא. וי"ל. וראה שו"ת דובב מישורים ח"ד סרל"ד. ועוד להעיר מהמג"י שבת פ"ל סק"ב (הביאו בד"מ סתרי סק"ה), שגם ביו"ט נהגו ללבוש השרגני"ט. ומשמע כדי הדידי ניהוה שבת ויו"ט. ואדרבה, דיו"ט גרע טפי, וקמ"ל התם שגם ביו"ט צריך להחליף, עיי"ש. ותו, שהביא עוד טעם למנהג, לפי שהוא בגדי מתיים שלא יתגאה מחמת שמתח יו"ט. וכ"ה בתשב"ץ קטן ס' קס. ושם נראה שרק ביו"ט לבשוהו. ועכ"פ משמע שיו"ט פחות הוא משל שבת. ולזהו"ט משיחת שבת שובה תשמ"א שרק בחיצוניות טובים יותר הבגדים ביו"ט מבשל שבת, אבל בפנימיות הוא להיפך. ובעיקר מנהג הנ"ל – ראה קובץ מביני עמודי חו' ב' ע' רנב. וש"י. ירושתנו ג ע' (צא).

ובבאה"ג ובביהגור"א לשו"ע שם הראו מקורו דהשו"ע בירושלמי קדושין פ"א ה"ד, הביאו בהגמ"י יו"ט פ"ו ה"ט, והב"ד בבי" כאן. וראה גם יש"ש ביצה פ"ב ס"ה. ולהעיר גם מגירסת הר"ש פאה פ"ח מ"ח (ועוד ראשונים) בירושלמי פאה הנ"ל – כלי רגל וכלי שבת. (וכ"ה בכ"מ. וברמב"ם נחלות פ"ה ה"ג: בגדי שבת ומועד, וכ"ה בשו"ע חו"מ סצ"ו סכ"ו וסרפ"כ ס"א. ועד"ז בכמה שטרות נתיים. וראה ט"ז סתקפ"א סק"ה. מג"א סתקפ"א סק"א. ולהעיר גם משו"ת פמ"א ח"ב ס' קד, באשה אבלה תוך ל' שבאה לביהכ"ס שמתורת ללבוש בגדי שבת ולא בגדי יו"ט).

ולמעשה, לא ראינו נזהרים בזה, ורק בפסח מצינו שנוהגים ללבוש בגדים חדשים (וראה שער המלך ח"ב בתחילתו בשער ואמרתם זבח פסח ספ"ה במנהג זה).

והן אמנם, שבמט"א תרכ"ה ס"ל כתב בלישנא הדין "ראוי שיהי' לו בגדים מיוחדים ליו"ט נאים יותר", ומשמע שאי"ז משורת הדין. וראה בברכת הפסח ס"ב סכ"ג: מצוה שישתדל וכו'. (ולהעיר גם מצוונות יש נוחלין לאבי השל"ה בפרק אזהרות התשובה). אבל לשון אדה"ז שם ס"ז הוא "צריכים להיות יותר טובים", ומשום חובת שמחה קאתינן עלה, דאי משום כבוד דזי שיהא כבשבת (ראה לבוש שם ס"א. מג"א שם סק"ד. אדה"ז שם. וראה מח"ב הג"ל. וכ"מ בסמ"צ להרמב"ם מ"ע נד: וללבוש בגדים חדשים, הביאו לנדוד"ב בבית השואבה דיני לקיש היו"ט וכו' ס"ח. וראה שם ס"ט, שלפ"ז צ"ל בגדים חדשים דייקא. אבל בפוסקים הובא רק "טובים יותר"). וראה יוסף אומץ סתע"א – באו"א. וכע"ז בצידי דלודך על פירש"י אמור כג, לה. וראה גם עבודת ישראל פ' ל' בשם האריז"ל. וכ"ה בהגהות הרש"ש לשענה"כ דרושי שבועות בתחילתם.

וסבור הייתי לומר, דכ"ז קאי רק בנשים שחובת שמחה לקנות להן בגדים ותכשיטים. וכ"ה לכא' בירושלמי קדושין הנ"ל. וכ"מ להדיא ביש"ש שם. וראה שיחת שבת שובה שם שמקשר ד"ז עם מצות שמחה בנשים. (ועפ"ז א"ש בירו' פאה שם שיש ב' עטיפין לאנשים, אבל לנשים גם כלי רגל. וראה בעמק הטבח שווארץ ע' קצח ואילך לפי דרכו). אבל ד"ז נסתר מחמתו, ממש"ק בפמ"א ס' יתקל בא"א סק"א במה שהביא מג"א שמהר"ל לבש בחוה"מ הקט"א של שבת, ולא של יו"ט. (ובפשוטו י"ל, שמ"מ ל"ד חובת שמחה בחוה"מ ליו"ט, וכמו שאינו חיוב בחוה"מ בפת משום שמחה. וראה במשנת יעקב שביתת יו"ט פ"ו הכ"ב מה שתויק. וצ"ע במשנ"ב שם בשע"צ סק"ד שהאריך טעם שאין להחמיר כ"כ בחוה"מ, ולא נחית רק לדיון כבוד, ולא מדיון שמחה שישנה גם בחוה"מ. וי"ל כנ"ל). ואף ש"א שגם מדיון כבוד יו"ט עדיף משל שבת, וה"ט שבגדי יו"ט טובים יותר – ראה עבודת הגפן שהובא במח"ב שם. וכ"ה גם בבית הבחירה חמוי (ליוורנר, תרל"ה) דיני ע"פ סנ"ח – אבל במשנ"ב גופא לא ס"ל כדבריהם).

והן אמנם, שבמח"ל ו"מג"א שם שפיר אפ"ל דס"ל הכי, ומיושבת קושיית הפמ"ג, אבל בשאר הפוסקים משמע דקאי גם אנשים – ראה מט"א שם. יפ"ל או"ח ס' קכח סקנ"ד. וי"ל, שבאנשים הוא רק להידור ולא מדינא, דמדינא סגי בין (או גם בבשר), וכמו שנהגו ביו"ט להרבות במאכלים משום שמחה. וראה בנר"כ אדה"ז שמחלק שם בין "עיקר השמחה" ל"שאר כל מיני שמחות".

אלא שפשוט דכ"ז מיייר קני בירו משום – ראה מג"ב סתק"ט סק"א. כה"ח סזכ"ג. ולהל"ל פהינו חיוב גמור א"ש [ולכא' תלוי בהדעות אם לענין שמחת יו"ט אמרו גם עשה יו"ט חול ואל תצטרך לבריות. וראה הנסמך בשו"ת בצה"ח ח"ה סמ"ז. אלא שיל"ד כמה מראיתו שם, שרק לענין עיקר השמחה, לשלתות (רביעית) יין (או אכילת בשר שלמים בזה"ב) מחוייב בכך, משא"כ בשאר מאכלי יו"ט. ולהעיר שבשו"ע אדה"ז סתק"ט נז' "אם ידו משגת" ו"כפי חלונת" רק בדיון עונג. אבל בבגדים ותכשיטים נז' "כפי ממונו". וי"ל. ואדרבה, בשו"ת מעין ארי' אה"ע ס"א, דמאנן שישא"פ עניי שבשוראל מחוייב בכך. ובכמה פוסקים שאם אין ידו משגת יקנה מנגלים (כלקמן). אלא ש"ל דהיינו בידו משגת למנגלים, ואינו מחוייב לחזור על הפתחים. ועוד, שהוא מחמת חיובי הכתובה). ולהעיר משו"ת משנה שכיר או"ח סוס"י ריא. אמנם, אפ"ל סינין שהמצוה תלוי' בדעת האדם, שהיו מותר להתענות תענית חלום בשבת (וראה שו"ע אדה"ז א"ז תצ"ע בק"א סק"ה) הדר ניתנה להידחות כשאין ידו משגת. ודא"ג, במה שנתקשו רבים בפירש"י סוכה מז, ב ד"ה מ"מ שאין יין מצוי לכל אדם בחול של מועד (וכמה ישובים בזה) – ילה"ע שבכת"ל ליתא לכל הענין בגמ' וברש"י. וכן בעירובין מ, ב].

סדר הדלקת נרות

מדליקין הנרות לפני הברכה כבשבת, ואח"כ מברכים "להדליק נר של יו"ט" ו"שהחיינו" [טענה בהברכה או שכחה לברך "שהחיינו" ראה בטבלא שבסוף הלוח]. איש המדליק יברך שהחיינו בקידוש.

זמן הדלקת נרות יום טוב בערב החג בשעה 7:53 (18 דקות לפני השקיעה)¹²⁷.

אם איחרו את הזמן, ניתן להדליק גם בחג, מאש דולקת.

באם שכחו להדליק הגז וכיו"ב מערב יו"ט, אפשר לבקש מגוי שידליק אש מוכן עבור היהודי. יש מחמירים שלא להשתמש בנר של יום טוב¹²⁸ כדי להדליק עמו נר אחר של חול או להדליק את הגז.

ליל ששי, ליל א' דחג השבועות

"הסתלקות הבעש"ט – ביום הרביעי א' דחה"ש תק"ך ומ"כ במעזיבוש. אדמו"ר הזקן אמר ע"ז – יום ד' כ' בכסלו תקנ"ט בפעטערבורג – ביום הרביעי נטלו המאורות"¹²⁹.

בכמה שיחות קודש מדובר ע"ד השייכות דחג השבועות לשלשת הרועים: משה רבינו, דוד המלך, והבעש"ט.

ובד"ה אתה הראת תשמ"130: "ידוע שחג השבועות קשור עם משה רבינו שקיבל אז התורה מסיני, ודוד המלך והבעש"ט, דבעצרת הוא יום ההילולא דדוד המלך. . . וגם יום ההילולא דהבעש"ט (כנ"ל). [ויש לומר עוד דחג השבועות הוא גם יום ההילולא דמשה רבינו, שהרי בשעת מ"ת פרחו נשמתן של כל ישראל והחזירה בטל כו' ובהכרח לומר שענין זה ה' בכל ישראל למקטנם ועד גדולם. . . כולל משה רבינו. ונמצא שביום זה ה' גם ענין יציאת הנשמה (פרחה נשמתו) במשה רבינו, ענין הילולא]."

בנוגע ליום הסתלקותו של דוד המלך בעצרת, ששה בסיון או שבעה בסיון – ראה בהערה¹³¹.

רבינו הזקן ה' מחבב ביותר את היו"ט דחג השבועות, כידוע¹³².

"הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק הצ"צ האט דערציילט בשם הוד כ"ק אדמו"ר הזקן וואס ער האט געהערט מרבו הרב המגיד ממעזריטש: אז מיר זיינען געווען חג השבועות ביים רבין – מורנו הבעש"ט – איז געווען נפתחו השמים ואראה מראות אלקים. און הוד כ"ק אדמו"ר הזקן האט געזאגט: אז מיר זיינען געווען ביים רבין – הרב המגיד ממעזריטש – חג השבועות האט מען געזעהן און דערהערט."

דער בערדיטשעווער איז געווען א עמקן גדול. אמאל האט ער געזאגט א ענין אין נגלה און האט אנגעהויבן מיטן פסוק¹³³ הנה ד' רוכב על "עב" "קל". האט ער געזאגט ע"ב קושיות און ק"ל פירוקים. הוד כ"ק אדמו"ר הזקן האט אויף דערויף געשריבן פיר הונדערט בויגן. און האט געזאגט דערנאך אז דאס קומט ניט צו דעם וואס מ'האט געזעהן שבעות ביים רבין.

ובכל אופן, בבגד אחד או במנעלים לחוד סגי. (וא"ש בירושלמי פאה (לגי' הר"ש) הנ"ל, שיש כלי רגל וכלי שבת, אבל רק שני עטיפין). וראה מנהגי מהרי"ל ה' יו"ט סט"ו, והב"ד בא"ז סתקכ"ט ובבאה"ט סק"ד, ובמקו"ח שם בקיצור הלכות לס"ב. וכולם פירושו בנוגע לאנשים. אלא שבמהרי"ל גופא משמע גם בזה דקאי אנשים ולא באנשים, יעו"ש. וכ"ה בא"ר שם סק"ו. ועוד (ראה לעיל במצות שמחת יו"ט בהערה). ומ"מ, ההנ"ש כ"ה באנשים. ויש שר"ל שבזמנם סגנון הבגדים ה' דומה בחול ובשבת, אלא שבשבת מחליפו לבגד אחר, שהוא נקי ונאה יותר (ועד ש"א שאפי' דין כסות נקי' הוא רק ביו"כ, ובשבת סגי שאינו מלבוש של חול. ולא קייל"ן הכי. וראה נמוקי מהרא"י שבת פ"ל ה"ג), ואמטו להכי ביו"ט צ"ל "טובים יותר", משא"כ בזמננו שמעיקרא סגנון הלבוש בשבת שאני מבחול, שלזבשים בגדי משי וכו', ממילא זה גופא כבוד יו"ט. אלא שסברא זו מהני לגבי נדר כבוד, אבל לא אחי לן לענין דין שמחה. וראה שו"ת נהרות איתן ח"א סמ"ד כע"ז.

127) כן המנהג בכל יו"ט, וגם בשבועות – ראה שו"ת באתרא דרב סי' ח' תרנח.

128) מותר להדליק מנר נשמה. אבל אם הודלק בביהכ"נ לצורך ביהכ"נ יש להחמיר.

129) 'לוח היום' יום' ליום א' דחה"ש.

130) סה"מ מלוקט ח"א ע' תסג.

131) ראה לקוטי שיחות חלק ח' ע' 22 הערה 8. וראה שיחת יום ב' דחגה"ש תשכ"ח. ר"ד בעת הסעודה ביום א' דחגה"ש תש"ל.

132) שיחת יום ב' דחגה"ש תשכ"ח. ועיי"ש הטעם.

133) ישע"י יט, א.

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק הצ"צ האט אויסגעפיהרט: דאס איז ניט נאר ביים מגיד נאר ביי אלע רביים, און ניט נאר אין יענעם זמן – נאר אין אלע זמנים. נאר מען דארף האבן כלים פנימיים [ועיי"ש עוד בהמשך השיחה ע"ד ה"כלים פנימיים]"¹³⁴.

קבלת עול תורה

כתב השל"ה בשם תולעת יעקב: כמו שבראש השנה רצה הקב"ה להשיג ולדרוש על מעשה בני אדם כי הוא יום הבריאה הראשונה וחידוש העולם כמו שתיקנו לומר זה היום תחלת מעשיך וכו' כן רצה ביום מתן תורה שהוא מורה על חידוש העולם להשיג ולדרוש על מעשה העולם וכו' והעולם נידון ביום זה על התורה שניתנה בו¹³⁵.

עוד כתב השל"ה: יחשוב במעמד הר סיני כי אנחנו כולנו היינו שם וקבלנו התורה, וברוך שהבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו ויחשוב כי פנים בפנים דיבר ה' אתנו. ויחשוב בשבועה שנשבוענו כי כולנו מושבעים ועומדים מהר סיני. והרבה דברים כאלה יחשוב וימלא רתת ויעשה לעצמו לב טהור. ויעשה מוסכם חזק כאילו עתה בזה היום קיבל התורה ויתלהב בלבו להטביע אהבה להשי"ת לעבדו בשמחה ובטוב לבב.

"שבועות ביינאכט דארף יעדערער אויף זיך מקבל זיין דעם עול התורה. עס דארף זיין קבלה בלב, קבלה בפה און זאגען רבוש"ע איך בין אויף זיך מקבל דעם עול התורה."¹³⁶

"כשם ווי ר"ה דארף יעדער איד נעמען אויף זיך א דבר נוסף אין עבודה, אזוי איז שבועות דארף איטליכער איד נעמען אויף זיך דבר א נוסף אין תורה. ווארום יעדער איד וועלכער האט נאר א שטיקל דעת. . איז דאך שייך צו תורה. . שבועות דארף יעדערער נעמען אויף זיך קבלה בנדר ובלב שלם און ניט בלי נדר וקבלה בלב. עס איז זייער שווער צו זאגען א קבלה בנדר, ווייל עס קען נאך זיין, – ווי מ'זאגט אויפ'ן לשון פון די היגע מדינה – "טראבעל", אבער עס דארף זיין מיט א קביעות אין נפש און מיט א מסירה ונתינה אנצוהאלטען דעם דבר נוסף אין תורה, הן אין לימוד פאר זיך אליין און הן אין אוועקגעבען זיך צו לערנען מיט אנדערע און החזקת התורה, מאכען אנדערע לערנען."¹³⁷

"קבלת עול פון שבועות איז בח' יחידה פון עצם הנשמה. און דורך דעם דערהערט מען דעם אור התורה. ווארעם מען קען לערנען תורה און די תורה לערנט עם ניט, אדער אפילו אז די תורה לערנט עם אבער דער אור התורה איז ממנו והלאה."¹³⁸

"הרה"ג החסיד ר' אייזיל האט דערציילט, אז אמאל זיינען געזעסן חסידים פאר חגה"ש און מען האט גערעדט צווישן זיך וואס דארף מען בעטן ביים אויבערשטן שבועות ביינאכט. האבן זיי געפרעגט ביי הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק האמצעי, זיי האבן גערעכנט אז ער וועט ענטפערן פנימיות התורה, הבנה והשגה. אבער הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק האמצעי האט געענטפערט: איך וואלט זיך ווינטשן צו האבן דעם לבת אש פון מתן תורה."¹³⁹

134 סה"ש תש"ג ע' 120.

135 וראה בר"ד משיחת יום ב' דחגה"ש תשכ"ט, וכן בר"ד יום ב' דחגה"ש תשמ"ח, שה"ז דבר הפשוט, שבזמן מתן תורתנו, שהיא חיינו ואורך ימינו, נמשך ענין החיות, ולכן נמשך ופועל המעמד ומצב שבו עומדים בחג השבועות על כל השנה, שהרי כל עניני האדם תלויים בענין החיות. ולא רק תוספת חיות, אלא באופן של מציאות חדשה לגמרי כמו לידה, שהרי מתן תורה הוא הגיור דעם ישראל, " היום הזה נהיית לעם", ו"גר שנתגייך כקטן שנולד דמי". (ושם, שכן מבואר בנגלה דתורה, שיום טוב של עצרת ברוך סימן יפה לכל השנה כולה, שחג השבועות פועל על כל השנה כולה). ונתבאר שם, שמה שלא נמנה בין ד' ראשי שנים, הרי אין זה משנה את המציאות, שהתורה היא חיינו ואורך ימינו, עד לחידוש המציאות, כאמור, כקטן שנולד, ובמילא אין לך ענין שכולל כל החיות יותר מזה. ומה שחג השבועות אינו נקרא ראש השנה – להיותו למעלה מראש השנה, כי התואר ראש השנה מדגיש את שייכותו לימי השנה שהוא הראש שלהם, ואילו חג השבועות הו"ע בפ"ע שבאין ערוך לגבי ימי השנה, שלכן לא נופל עליו התואר ראש השנה שמורה גם על השייכות לימי השנה – שענינה של עצרת הוא מתן תורה, והתורה היא למעלה מענין הראש שיש לו שייכות לאברי הגוף, להיותה לגמרי למעלה מהעולם.

ולהעיר מאג"ק חי"ט ע' קפ בטעם שאין נוהגין לאחל לשנה טובה לקראת חגה"ש. (אבל להעיר מנוסח המברק שנשלח לרשת באה"ק לקראת חגה"ש תשכ"ז (נדפס בהתקשרות גל' צד ע' 11).

136 סה"ש תש"ד ע' 127.

137 שם ע' 129. ובר"ד משיחת יום ב' דחגה"ש תשי"ד: אזוי ווי מ"ת איז דאך געווען ניט נאר נגלה דתורה נאר אויך פנימיות התורה. . דאס האט דער רבי יעמולט ניט געזאגט נאר דאס בין איך מוסיף מדלי. . במילא איז די הוספה וואס מען איז מוסיף דארף זיין אין ביידע זאכן סיי אין נגלה סיי אין פנימיות בכל יום ויום.

138 שיחת חגה"ש תשי"ב – סה"ש תשי"ב ע' 123. הובא בהיום יום ח"ב.

139 סה"ש תשי"ה ע' 108.

"איתא בספרים¹⁴⁰ בהרמז במאמר רז"ל "הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם", ש"עצרת . . הוא הזמן המוכשר לעת רצון להתפלל לקרב קץ הגאולה . . דבעינן לשון אם תבעינן בעו, והוא לשון תפלה ובקשה, נמי לכם גימטריא קץ, היינו, שאז זמן המוכשר להתפלל שיתקרב קץ הגאולה", "קץ הימים" ו"קץ הימין"¹⁴¹.

ערבית

בליל שבועות מאחרין להתפלל לאחר צאת הכוכבים (בשעה 8:50), שאם יקדימו ויקבלו קדושת יום טוב בתפלה מבעוד יום הרי זה כמו שחסרו מעט ממ"ט ימי הספירה שלפני חג הזה והתורה אמרה שבע שבתות תמימות תהינה¹⁴².

שיר המעלות. מעריב לשלש רגלים.

אומרים בנוסח התפלה ובקידוש: "את יום חג השבועות הזה ואת יום טוב מקרא קודש הזה זמן מתן תורתנו מקרא קודש וכו"¹⁴³.

טעה בתפלת העמידה – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

מאחלים איש לרעהו: גוט יום טוב.

אין מקדשין הלבנה בליל יום טוב.

איסור הוצאה ביום טוב

למרות שמותר להוציא מרשות לרשות בחג, אין בזה היתר גורף. מותר רק לטלטל חפצים שיש בהם צורך קצת בו ביום. דבר שזקוקים אליו רק למחרת, אסור להוציאו מרשות לרשות ביו"ט.

דבר שגמרו להשתמש בו וכעת רוצים להחזירו, כגון להביא הביתה תיקון ליל שבועות בסוף הלילה, באם יש חשש שאם לא נתיר לו להחזיר לא ה' מביא מלכתחילה, כיון שחושש שמא יגנב או יאבד, מותר להחזירו. אבל, כל שאין חשש כזה, כגון שיכול להניחו במקום המשתמר, אסור להוציא מרשות לרשות¹⁴⁴.

כמו כן¹⁴⁵, מותר להוציא טלית מביתו לבית הכנסת, וכן גם להחזירה לביתו, אא"כ יכול להצניעה בבית הכנסת שלא יגנבו משם. אבל, י"א¹⁴⁶ שביו"ט בעת שיוצאים מבית הכנסת, שאין בו צורך עוד היום, וכיון שאפשר ללבושם דרך מלבוש, א"כ אין בו שום צורך ליטלו ביד, על כן בודאי מהראוי לכל בעל נפש להחמיר על עצמו שלא לישא ביד. ויש המדקדקים¹⁴⁷ גם בהליכה לבית הכנסת, שלא לטלטל ביד רק דרך מלבוש¹⁴⁸.

140) מאמר מרדכי מסכת פסחים.

141) שיחת ש"פ נשא ה'תנש"א. וראה גם ר"ד ל'ב' דחג השבועות ה'תנש"א לקהל שיחיו שחזרו מתהלכה – ספר השיחות תנש"א.

142) שו"ע אדה"ז סתצ"ד ס"ב.

143) ביאור הנוסח "זמן מתן תורתנו" – בשו"ע אדה"ז רס"ו תצ"ד ובלקוטי שיחות ח"ג ע' 997 ואילך.

144) ראה פרטי הדינים בשו"ע אדה"ז סתק"ח.

ומה שהתירו סופן משום תחילתן הוא רק כשיש חשש שיגנב או שיהא טירחא גדולה. אבל בטירחא קטנה לא התירו. וגם, רק בדבר מצוה גמורה או שמחת יו"ט התירו משום תחילתן.

145) ראה ערוה"ש סתק"ח ס"ו. ועוד.

146) ראה תשובת מהר"ש ענגיל, הועתק בשו"ת משנה שכיר ח"ב ס' קלח.

וצ"ע, דלא וישא סיפא, שבריש דבריו כתב "בעת שיוצאין מביהכ"נ אסור לשאת את הטלית בידו", ואילו בסימונו כתב רק ש"מהראוי לכל בעל נפש להחמיר". ונראה ברור, שפתח דבריו קאי רק אעיקר דין הוצאה שלא לצורך מצ"ע, ובשו"ת משנה שכיר לא הועתקו דבריו בדיוק. ואכן, מצאתי שכ"ה בתשובה מכת"י שנדפסה בהירדן חו' א ס"ב. קובץ כרם שלמה אלול תשמ"ג. וראה גם הלכות המועדים (גרוסמן) פ"ה ס"ח.

[ולהעיר מראב"ה ביצה שתשל"ח שמה שמותר לשלוח תפלין וכלים שאינם תפורים היינו רק דרך מלבוש].

גם לפעמים יש לחוש משום הכנה. וראה שו"ת חיי הלוי ח"ג סכ"ח.

147) להעיר מרשימות דברים חיריק (בהוצאת תשס"ט – ע' 184): אחד מאברכי אנ"ש הלך ביום טוב להתפלל, ובידו נשא את טליתו. ואמר לו כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ: עס פאסט דאס פאר שמואל יעקב'ן, אבער ניט פאר דיר צו טראגן דעם טלית אום יו"ט. וכע"ז ברשימת הרמ"ז ע"ה גרינגלאס, באהלי ליובאוויטש ח"ב ע' 63 (צויין שם). ומשמע, שאינו איסור מן הדין.

ולהעיר מכו"ז בר"ד בעת הסעודה ליל ב' דר"ה תשל"ה (המלך במסיבו ח"ב ע' יז. ובשינויים תורת מנחם תשל"ע ע' 5).

148) לכאורה יש להעיר משו"ע אדה"ז סתמ"ו ס"ה בנוגע לשריפת חמץ ביו"ט, שאף שמלאכת השריפה הותרה לצורך אכילה אין

יש אומרים שאין להוציא מחזיק מפתחות בחג, באם לא כל המפתחות נצרכים לצורך שימוש בו ביום¹⁴⁹.

מותר לחתוך ירקות המפגיגים טעם דק דק ביו"ט ואפילו בסכין המיוחד לכך¹⁵⁰.

קידוש

אתקינו סעודתא דמלכא וכו'¹⁵¹, בורא פרי הגפן, מקדש ישראל והזמנים, שהחינו.

אשה המקדשת ובירכה "שהחינו" בהדלקת נרות, לא תברך שוב "שהחינו" בעת הקידוש¹⁵².

בחג השבועות, אין לקדש קידוש היום מבעוד יום.

טעה בקידוש, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

מנהגו לא לצרף הפת דעירוב תבשילין ללחם משנה, כי אם בסעודות שבת¹⁵³.

בשיחת יום ב' דחגה"ש תשכ"ד נאמר: אע"פ שהלשון¹⁵⁴ הוא שמנהג רבותינו נשיאנו ה' לחזור מאמר ולספר סיפור מהבעש"ט בחג השבועות¹⁵⁵, מ"מ, כיון ש"כ"מ מו"ח אדמו"ר סיפר לנו אודות מנהג זה (ובאופן שניתן להעתיק), נכון הדבר, שכל אחד ואחד – כל מי ששמע אודות מנהג זה – יחזור תורה מהבעש"ט בכל חג השבועות, יום ההילולא של הבעש"ט, ויספר סיפור אודותיו.

חייב אדם לאכול בכל יו"ט ב' סעודות אחת בלילה ואחת ביום בשחרית. וצריך להזהר שיאכל בכל סעודה יותר מכביצה מעט¹⁵⁶. וירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכלתו. ונהגו להרבות במיני

אומרים שמתוך שהותרה לצורך אכילה הותרה לצורך מצוה כיון שמן התורה אפשר לקיים המצוה בלא חילול יו"ט. ונת' בארוכה בקו"א שם. (וראה עד"ז בהגהות רעק"א למג"א שם ס"ב. שאנ"א ספ"ג ד"ה והנה). וראה עפ"ז בשו"ת ארץ צבי ס' ד"ה והנה מתחלה. חידושי ארץ צבי ביצה יב, א ד"ה ואמר (נדפסו בקובץ מקבצאל חו"ג – כד, ב). ראשית בכורים בכורות ט, ט ד"ה ועל דוגמא (במהדר"ח – ע' קה). חקיי הלכות לשו"ע אדה"ז שם. קובץ כינוס תורה חו"ב (להנ"ל) ע' ג. ולכאורה התם קאי רק בשריפה לצורך מצוה, שאי"ב צורך היום מצ"ע רק מחמת המצוה, והרי אפשר באו"א (ראה בארוכה בקו"א שם) משא"כ בשאר צורך היום דלא אישתימיט בשום מקום דמהדרין אהיתרא. וראה בארוכה שו"ת וירך דוד ח"א ס' ס' ד"ה ויותר. יו"ט כהלכתו פ"ג ס"ט ובהערות. שם במילואים סל"א. דברי הפנ"ל לעדערער ס"ו סק"ט. דרכי יוסף ביצה (ליברמן) סכ"ג סק"ג. קובץ העירוב"ש פ"פ וישב תשע"ט.

ובחוט שני יו"ט ע' עא שהוצאת בגדים שהם לכבוד בעלמא ולא להנאת הגוף, לא חשיבא הנאה להחיר מלאכה משום מתוך לרמב"ן (בתורה"א, והועתק בחידושי רמב"ן ביצה ו, א, דל"ש מתוך שהותרה אלא לצורך היום להנאת הגוף ממש דומה לאכילה כגון מדורה להתחמם כנגדה וכו' ובעיני נמי הנאה דגוף ממש דומה לאכילה לאפוקי תפירת בגדים לזבשן דלאו הנאה הנכנסת לגופו של אדם כגון אכילה היא ובחוט שני שם כתב להג"י "לאפוקי הוצאת בגדים". ונדחק שם, שבעשירי לחימום והנאת הגוף גם לרמב"ן שרי. וראה אבני המקום קולדצקי ביצה ח"א ס' קנו סק"ג), ויש לחוש לדבריו. אבל טלית אינה בכלל, שה"ז צורך מצוה. וכ"כ שם בהמשך. (לאידך, להסברא הנ"ל שבצורך מצוה חמיר טפי דמהדרין אהיתרא, גרע טלית משאר בגדים, אלא שבטלית איכא גם גדר מלבוש. אבל להעיר מתוד"ה ועל ביצה כז, ב (נת' בלקו"ש ח"ט ע' 193)).

149) ראה שו"ת אנ"מ או"ח ח"ב סק"ג. שם ח"ה סל"ה. משנ"ה ח"ז סע"ו. שש"כ פ"ט הע' יד.

150) ויש שהצריכו שינוי. וראה בשו"ת באתרא דרב ס' מא'תעט.

151) ראה פרטים בנוגע נוסח הנ"ל לקמן בדיני ליל ב' דשבועות בהערה.

152) וכ"ה בהוספה לליקוטי מנהגים (נדפס ע' בס' המנהגים ע' 60) לגבי ר"ה. ופשוט שה"ה בכל שאר יו"ט (ודלא כמי שרצו לחלק), וכמפורש בשו"ת תשובה מאהבה ח"ב סר"ט לגבי ליל פסח (אף שברכת שהחינו בקידוש קאי גם על מצות הלילה) שה"ה ברכה לבטלה. וכבר כתב עד"ז בהגש"פ המרבה לספר (קרלסרוא, תקנ"א) לבנו של הרקבן נתנאל (אחרי קידוש) בשם אביו שאם בירכה בעת הדלקת נרות לא תברך זמן בקידוש. וראה גם כה"ח סתק"ד ס"ק קיב. ועוד. [אבל להעיר מאלפסי זוטא ר"ה ספ"ג, במקדש בליל פסח לאחרים שאומר זמן אח"כ שש"כמקדש לעצמו וצוהו וברכת שהחינו שייכא נמי לאכילת מצה].

וגם לפמש"כ אדה"ז בשו"ע סתרמ"א ס"ג שברכת שהחינו קאי "על מצות קידוש היום שהיא ג"כ מצוה הבאה מזמן לזמן" – ולהעיר מלקו"ש ח"ל ע' 15 הע' 12 של אדה"ז כאן צ"ע – אין לחדש עפ"ז חובת שהחינו בשביל קידוש, כשכבר קיבלה קדושת היום בפועל בשעת הדו"ג. [ולהעיר שבכ"מ בשיחות קודש שהאנשים מברכים דוקא בקידוש והנשים בהדלקת נרות, וכמ"ו נחית למינאי במספר הפעמים שאומרות שהחינו בחגי חודש השביעי. וכרי"ב. ואכ"מ].

בנוגע לעניית אמן ע"י הנשים על שהחינו (כיון שבירכו כבר בשעת הדלקת נרות) – נהוג עלמא לענות אמן. ואף שכמה אחרונים כתבו לחוש משום הפסק, ולכאורה נכון לחוש לדבריהם – כבר כתבו בכ"מ ליישב המנהג. וגם אנו בעניינותי, יש לנו אריכות דברים במק"א מזה. ואכ"מ.

153) דילמא אכלי להו לפני שגמר להכין צרכי שבת. ועוד להעיר שכל שלא הכין צרכי שבת, א"ר לאכילה. ועד שיש שדנו לאוסרו משום מוקצה מחמת גופו או מצותו (ראה שו"ת תשובה מאהבה ח"ב לשו"ע ס' תקנז. מאמר סתק"ז סק"ט). שבת שמעון ביצה יז, ב ד"ה ואם. שו"ת חלק לוי ס' קלז. מנחת שלמה קמא ס' הע' 3. שש"כ פ"כ הע' סז. שו"ת מגדנות אליהו או"ח ח"א סצ"ד סק"ב). ועוד טעם,

ראה מהר"י אבובה לטור סרע"א בשם נמוקי" (ונמצא הוא לפנינו בנמוקי" ברכות לט, ב). ופעי"ז הוא במאירי שבת קיז, ב) מה שאי"ב משום חבילות חבילות, דמצות עירוב כבר אזלה לה. ועפ"ז מובן שביו"ט אין לעשות כן.

154) בסה"ש תש"ד ע' 140.

155) ובכמה שיחות קודש דחגה"ש, וכן בעת הסעודות, נזכר גם לנגן ניגון מהבעש"ט.

156) ויש חולקים ואומרים שבכל סעודות שבת ויו"ט אין צריך לאכול פת רק כזית. ויש להחמיר לכתחילה כסברא הראשונה אם אפשר

מאכלים ביו"ט יותר מבשבת.

עוד פרטים – ראה להלן בסעודת היום.

בנוגע לשמחת יו"ט – ראה להלן בסעודת היום. בנוגע לשמחת יו"ט בלילה – ראה בהערה¹⁵⁷.

ברכת המזון

יעלה ויבוא. הרחמן ליו"ט. שכח יעלה ויבוא בברכת המזון, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

ביעלה ויבוא: המברך מגבי' מעט קולו באמירת זכרנו כו', בו לטובה וכו', בו לברכה כו' לחיים טובים – וכל המסובין עונין אמנן¹⁵⁸ אחרי: לטובה, לברכה, לחיים טובים.

במענה לשאלת רבים: להוציא האשפה מביתו ביו"ט – באופן שאין חשש משום מוקצה¹⁵⁹ – הנה, יש שכתבו להחמיר שאסור להוציא ביו"ט כשמטרת ההוצאה רק בכדי לסלק החפץ ממקומו. ולדינא יש להקל כשהריח מפריע, או כשצריך למקומו להכניס עוד זבל. אמנם, בנמצא כבר בחצירו שאינו קובע שם ישיבתו וכל שכן אם רוצה להוציא לרחוב בכדי שיאספוהו עובדי העיריה למחרת אסור¹⁶⁰.

בנוגע לקיום מצות עונה בליל שבועות – ראה בהערה¹⁶¹.

תיקון ליל שבועות

נוהגים הרבה להיות נייעורים כל הלילה לעסוק בתורה. ועיקר העסק יהיה בתורה שבעל פה. בטעם הדבר, מובא בזהר שהוא בכדי להיות עם הכלה בלילה לפני שנכנסת לחופה ולתקן אותה בתכשיטי כלה. ובמגן אברהם הוסיף וכתב, שאפשר לתת טעם לפי פשוטו לפי שישאל הוי ישנים כל הלילה לפני מתן תורה והוצרך הקב"ה להעיר אותם לכן אנו צריכים לתקן זה.

מי שלא ישן כלל ועיקר [אפילו רגע אחד] בלילה זה ועוסק בתורה מובטח לו שישלים שנתו ולא יארע לו שום נזק¹⁶².

בהתוועדות שמח"ת תרנ"ב¹⁶³ אמר כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע: יש תחת ידי כתב יד אדמו"ר האמצעי נ"ע וכתוב שם שהוא מבטיח למי שיהי' נייעור בליל שבועות כל הלילה יזכה לכתר תורה, און דער מיטעלער רבי איז געווען א פוסק. (ועמד אדמו"ר על רגליו ואמר:) הערט אלע אידען שבועות דיגע נאכט דארף מען אויף זיין. (ואח"כ ישב ואמר:) מי מיינט טאקע אז מ'זאל אויף זיין, גאר פשוט אז מ'זאל גישט שלאפען.

אומרים "תיקון ליל שבועות"¹⁶⁴

לו. (וראה שו"ע אדה"א סע"ד ס"ו. סרצ"א ס"א. סתק"ט ס"ד. סתרל"ט ס"ז וס"ט. ובמחה"ש סתרל"ט סק"י העיר בסתירת המג"א. וראה משנ"ב שם סק"ג. אבל בדברי אדה"א מוכח שהן ב' שיטות שונות. ולהעיר, שבסרצ"א שם נראה שנסתפק אדה"א אם לשיטה הראשונה צ"ל כביצה או יותר מכביצה).

(157) בנוגע לשמחת יו"ט בלילה – כ"מ ברשב"ם ותוס' פסחים קה, ב ד"ה ידי, וראה שו"ת שאג"א סס"ח באריכות – הובא בהגש"פ עם לקו"ט ד"ה מצה. וראה גם שיחת שמחת ביה"ש ושבת חוהמ"ס תשי"ט. אבל ראה שו"ת סי' תקכ"ט שהוכיח ממוג"א סי' תקמו סק"ד (ועיי"ש בחמ"מ). שו"ת אבני' או"ח סי' תכג. ועוד. וראה גם שיחת ליל שמח"ת תשכ"ד. ולקמן בסעודת היום נזכר מנהג לשתות יין בכל סעודה.

ולענין חובת אכילת בשר בליל שבועות בפרט – ראה דרכ"ת ספ"ט סקי"ט. אבל להעיר משפ"א סוכה מה, א דבחדא מינייהו – ביום או בלילה – שגי.

(158) רק בין הפרקים – כשסיימו כבר בונה ירושלים לפני התחלת ברכה רביעית – ראה בשו"ת באתרא דרב סי' טו'ד.

(159) כיון שהוא גרף של רעי וכו'. ואכ"מ.

(160) ראה בשו"ת באתרא דרב סי' כא'תקסט.

(161) כתב האריז"ל שאין לשמש ליל ראשון של שבועות, ולא ביום [וראה בשו"ת באתרא דרב סי' לה'תשכה], ויש מחמירים גם בליל שני [וראה בשו"ת באתרא דרב סי' ד'שסא], אם לא בליל טבילה.

וכל זה לתלמידי חכמים ואנשי מעשה ולאדם שמלא ביראה ולא יחטא ח"ו, אבל אלו שיצרו מתגבר עליהם, ויודעים בעצמם שאינם יכולים לעמוד בדבר זה, שאינם יכולים לכבוש תאותם, ועי"ז באים ח"ו לידי כמה מכשולים, מצוה לשמש.

ואם לא קיים פו"ר אין להחמיר בכל זה, ובפרט בימים שלאחרי הטבילה. וראה בשו"ת באתרא דרב סי' כח'שא.

(162) באר היטב או"ח סתצ"ד בשם ס' הכוונות. וראה זהר ח"א ט, א.

(163) תורת שלום ע' 3.

(164) ככל הנראה, אין מנהגנו לומר הבקשות ותפלות שב'תקון". וראה ר"ד בעת הסעודה ליל א' דחגה"ש תשכ"ח.

בר"ד משיחת ש"פ במדבר תשמ"ח¹⁶⁵: "יש לנצל את השעות שונות עד לאמירת תיקון ליל שבועות – לעורר ולפעול על כאור"א (שיכולים להגיע אליו) שאמירת התיקון תהיה באופן הראוי, כאילו מקבלת עתה מהר סיני, "מה להלן באימה ובריאה כו" אף כאן כו" עי"ז שמסבירים לו בסגנון המובן לו טעם הדבר. . שברגע זה ממש הקב"ה קורא ושונה כנגדו. . ולהוציא מדעתם של אלו הטוענים לשם מה "לבזבז הזמן" שבביל אמירת ה"תיקון", הרי, יכולים לנצל את הזמן ללמוד בעיון המשך ע"ב... או ענין כיו"ב בפנימיות התורה, במקום "לומר" תיקון, עד למנין המצוות. . כי ההכנה האמיתית לקבלת התורה היא – ע"י "תיקון ליל שבועות", אשר, מעלתו מודגשת בשמו אשר יקראו לו ע"פ מנהג ישראל (תורה היא) – "תיקון ליל שבועות!"

בר"ד משיחת יום ב' דחגה"ש תשמ"ג: יהודי שהוא גדול שבגדולים, כאשר מגיע זמן מתן תורתנו, הרי הוא מתגאה ואומר: אהה! זהו היום שלי!... מכיון שזהו היום שבו קיבל משה רבינו את התורה, והרי – טוען הוא – "תורת אמת" אומרת שכל יהודי שלומד תורה כדבעי (כמותו) הוא בבחינת "משה", ועד שאומרים עליו "משה שפיר קאמרת", מפני ששכינה מדברת מתוך גרונו בדוגמת משה רבינו. . ומכיון שהוא מקבל את התורה ביום זה – מפני היותו בבחינת משה – הרי זהו יומו! ומכיון שכן, הרי כשם שבנוגע למשה רבינו נאמר "ויהי בישורון מלך". . יתנהג גם הוא כמלך היושב על כסאו, ו"מלך ביפיו תחזינה עיניך". . ואם בכל השנה כולה מונח הוא בכל ישותו בלימוד התורה, הרי עאכו"כ שכן הוא בחג השבועות – "זמן מתן תורתנו". וכאשר אומרים לו שבביל שבועות צריכים לומר "תיקון" – עונה הוא: אמירת "תיקון ליל שבועות" הרי זה דבר טוב עבור יהודים פשוטים, "פיצלאך קינדער", וכיו"ב, אבל לא עבור – גדול שבגדולים – שביכלתו לתרץ רמב"ם מוקשה שעד עתה לא הצליח אף א' לתרצו, לתרץ "צריך עיון" של אדמו"ר הצ"צ בתורת החסידות, וכיו"ב, בענינים כאלו מתאים לו לעסוק בביל שבועות. . בידעו בביל שבועות שמחר בבוקר מקבל משה רבינו (וכן משה שבדורו) את התורה מחדש – והרי שמע מכמה "עדים נאמנים" שהוא משה שבדורו, א"כ כיצד יכול להתיישב ולומר "תיקון"? אמירת "תיקון ליל שבועות" נחשבת עבורו לביטול תורה!

"הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק פלעגט אנהויבען זאגען תיקון שבועות באלד נאך ליכט צינדען אין אנהויב פון ליל חג השבועות, דערנאך מפסיק געווען און נאך דער סעודת יו"ט ווייטער ממשיך געווען."¹⁶⁶
נכון לקרות המקרא עם הטעמים, אם אינו מבבל כוונתו¹⁶⁷. בעשרת הדברות שבתיקון ליל שבועות אומרים בטעם התחתון לפי שהוא ביחיד¹⁶⁸. והמנהג שלא לעמוד¹⁶⁹.
מי שלא גמר תיקון ליל שבועות בלילה ישלים ביום.

בלקוטי שיחות¹⁷⁰ נדפסו שני תיקוני טעות בנוסח "תיקון ליל שבועות" הנפוץ, כדלהלן:

ב"תיקון ליל שבועות" – בכל הדפוסים שראיתי – הסיום דספר יצירה הוא: "... נאמנת בפנים. . . אחד בפה ואחד בלב".

ולפענ"ד אינו נכון. כי (נוסף לזה שחסר סיום בדבר טוב, הרי) נוסח זה אינו מובן כלל.

וצריך להיות, כמו שהוא בכמה וכמה הוצאות דספר יצירה הנדפס בפ"ע: "... נאמנת ג' רעות ללשון דיבור רע והמלשין והמדבר אחד בפה ואחד בלב ג' טובות ללשון שתיקה ושמירת הלשון ודיבור אמת". ומענין לענין: ב"תיקון" שנדפס בסלאוויטא (ועוד) בהעתקת מאמרו של רשב"י: "אנן בחביבותא תליא מילתא דכתיב כו", הובאו רק ב' פסוקים.

וצ"ל כבזהר: "אנן בחביבותא תליא מילתא דכתיב ואהבת את ה' אלקיך וכתוב מאהבת ה' אתכם וכתוב אהבתי אתכם אמר ה'¹⁷¹".

כמה שינויי נוסחאות בנוסח התיקון. ראה בסוף הקובץ במילואים (ט).

165) ובהנחה ש"ל בשנים האחרונות נמצאים עוד פרטים, יעו"ש.

166) סה"ש תש"ט ע' 328.

167) ראה שו"ת באתרא דרב סי' כח'שס.

168) ובכמה דפוסי תיקון ליל שבועות נדפס בטעות בטעם העליון.

169) וכן בקריאת עשרת הדברות שמו"ת, לפי שהמנהג לעמוד הוא רק בקריאה בציבור בדוגמת מעמד הר סיני. אבל מותר לעמוד כמו בקריאת בציבור. ואדרבה, ביחיד עדיף שאין חשש תרעומת המינים ביחיד (ראה שו"ע אדה"ז מהדור"ק ס"א ס"א).

170) חלק כ"ח ע' 315 (בכותרת: "הוראות כ"ק אדמו"ר שליט"א לחג השבועות").

171) ובהערה שם: עיין לקוטי לר"צ הערות לזהר פ' נשא ס"ע שנה ואילך – ביאור ג' פסוקים אלו.

נהוג להחמיר שלא לבטא האזכרות שבפסוקים בשעת הלימוד במשנה וגמרא כשאינו פסוק שלם¹⁷².

צריך לזהר להוציא בשפתיו ולהשמיע לאזניו כל מה שלומד אלא אם כן בשעת עיון להבין דבר מתוך דבר. וכל מה שלומד בהרהור לבד ואפשר לו להוציא בשפתיו ואינו מוציא אינו יוצא בלימוד זה ידי חובת מצות ולמדתם אותם¹⁷³.

בתורה שבכתב, אם מוציא בשפתיו אף על פי שאינו מבין אפילו פירוש המלות מפני שהוא עם הארץ הרי זה מקיים מצות ולמדתם. אבל בתורה שבע"פ אם אינו מבין הפירוש אינו נחשב לימוד כלל¹⁷⁴. ואף על פי כן יש לאדם לעסוק בכל התורה גם בדברים שלא יוכל להבין. ולעתיד לבא יזכה להבין ולהשיג כל התורה שעסק בה בעולם הזה ולא השיגה מקוצר דעתו¹⁷⁵.

אין להעיר חבירו שנדרס בעת אמירת ה"תיקון"¹⁷⁶, וכל שכן שאין להעיר אביו משינתו, אבל אם יודע שנוח לו בכך מותר להעיר גם אביו. וטוב יותר באם אפשר שיעירנו אחר ולא הבן בעצמו¹⁷⁷.

שיחה בטלה

פשוט שאין לבלות הזמן כשניעורים בלילה לדבר דברים בטלים¹⁷⁸, שאם כן יצא שכרו בהפסדו. ויושב בטל הרי הוא כישן. והזהירו הפוסקים, שלא לדבר שיחת חולין כל הלילה, וכל שכן דברים בטלים, ובפרט במקום שיש אסיפת אנשים שדרכו של יצר הרע להכשילם לדבר דברי חול.

ההובא בשם הבעש"ט¹⁷⁹ לזהר משיחה בטילה עד קדושת כתר (כמובן שאין הפי' שאחר כתר יכולים להתחיל לדבר...).

172 מפי השמועה שכן הורה כ"ק אד"ש בקשר לאמירת פרקי אבות, לפי שהוא לימוד, משא"כ ב"כנוונא" שהוא תפילה (והארכנו בדבר בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ג ס"ג במילואים (ג) בשוה"ג הא' להערה בד"ה ובהיותו בזה. ושי"ג).

173 ראה בארוכה במ"מ וציונים להל' יומית אות רס, ונת' בארוכה גם בכניסת תורה לחגה"ש תשע"ה.

174 וכ"ה בנוגע לתיקון ליל שבועות בר"ד ש"פ במדבר תנשי"א. וראה ר"ד בעת הסעודות יום א' דחגה"ש תשכ"ח (בב' האופנים, לכאן ולכאן).

175 ולהעיר מאמרי פינחס את עדר.

176 שאפי' בק"ש רק בפסוק ראשון מצעירין.

177 ראה ס"ח טש"לז. והו"ד בבאה"ט י"ד ס"מ ט"ז. חיי"א ס"ז ס"ז. קיצור שו"ע סי' קמג ס"ד. ועוד. [והנה, בס"ח איכא לפרושי שההיתר לדבר מצוה הוא ג"כ מטעם שנוח לו בכך. וכ"כ ברוח חיים פלאגי י"ד ס"מ סקט"ו. ונפק"מ מזה בדבר מצוה שידע שאינו חפץ בכך. אבל בחי"א וקש"ע ועוד הוסיפו וכתבו שכולם חייבים בכבוד המקום. וכ"ה בפ"י מפורש לס"ח (לר"ד אפטרודי מפפד"מ, פפד"מ, תפ"ד) וביעלו חסידים לס"ח ש"פ. וגם בחס"א ס"מ סקט"ז משמע הכי מדחילקם לתרתי (ולפ"י סותר למש"כ בספרו רוח חיים). וצע"ק דל"ש ד"ז רק בעבירה ולא במניעת מצוה. וכבר העיר בזה בהערות הגריש"א קדושין לא, א].

ויותר טוב ע"י אחר ולא בעצמו – כ"כ בערוה"ש י"ד ס"מ ס"מ, ושכן המנהג. ואף שממנ"פ, באם מותר להעירו מצוה בכך, ועדיף שיקיים המצוה בעצמו, ובאופן האסור לא מהני כשמבטק ע"י אחר – י"ל, עפמש"כ ביפ"ל י"ד ס"מ סק"ד להתיר לעשות סגולה שיתעורר בעצמו. והנה"נ במבטק מאחר. ועצ"פ כשמצטער בכך.

ואם ביקש להדיא שיעירונו, ודאי יש להעירו. וכ"כ ביפ"ל ש"פ.

ובענינו, ראה שו"ת משנת יוסף ח"ז סצ"ה.

[ולענין מדברות משה קדושין סי' נ' הע' יז, וכן בשו"ת אג"מ י"ד ח"ה סכ"י, בנוגע לדמא בן נתינה, דתיקשי שבודאי ישמח אביו מחמת הריחו שמדריח בנו – ש"י"ל שאביו לא הי' פשוט בודעתו (וכ"ה בתוס' קדושין לא, א בשם המדרש בנוגע לאמו). וכבר כתב ליישב עד"ז בערוה"ש שם שהכל לפי מה שהוא אדם. ואולי כוונתו בכשטות, שחשובה בעיני אביו הנהגתו במצות כיבוד אר"י יותר מכל הון. ובעיקר הענין שאביו של דמא לא רצה בריחו בנו – כ"מ גם בט"ז ס"מ סק"י.

ובפשטות י"ל שהרי לא הי' צריך לספר לאביו שהפסיד ממון, ואולי לא עשה כהוגן, אלא שמ"מ למדנו ממנו גוף מדת כיבוד אר"א. אבל בדברות משה שם שאם שמחים בכך מצוה להעירם ולספר להם). ואכן בפנ"י (קדושין לב, א ד"ה שאלו) כתב שאין כיבוד זה מצד החיוב כלל, דמסתמא לא יקפיד דרווחא כי האי עדיפא ל" מצערו דהקיצה משנתנו, ולא איירי אלא לענין קיבול שכר. וראה ש"י ל"נ למי (קדושין לב, א ד"ה שאלו) שהקשה דבלא"ה פטור שהרי הוא משל אב (כקושיית הראשונים שם). ומיישב (בת"י הב') דלא קאמר דמחוייב בהכי אלא לשאת ק"ו מאתו גוי. והרי בלאו ה"ט פטור שגויים אינם מצוים בכך, כבהמשך הגמ' שאינו מצווה ועושה.

וראיתו למי שפי' דהתם שאני שבב"ג ל"מ מחילה (ראה אוה"ח ויחי נ, יט). ור"ל דלא סיג דנהנה מזה שהעירו, שעל צערו ל"מ מחילה (ובאמת לכמה דעות גם בירשאל צערו אינו מחול), ורק במצטער חייב להקיצו. ועינ"ל ולחלק, דשאני כשמרויח בעצמו, שמתיר להעירו, לפי שיצא הפסדו בשכרו, אבל הכא שנוח לו לסבול מחמת ריחו בנו כה"ג לא הותר כל שלא הרשהו להדיא. וכ"מ בגוף ד' ס"ח שם לחלק בהכי. וכן הועתק בכמה אחרונים שהב"ד. אבל בשכנה"ג ס"מ בגב"י סק"י העתיק רק החילוק אם האב מצטער או שמח יותר כשמקיצו].

178 ראה בפ"י הרמ"ז לזח"א ח, א. בא"ח ש"א פ' במדבר ס"ג. כה"ח סתצ"ד סק"א. ועוד.

179 סידור ר' שבת ח"ג לו, ב. זוהר חי לה, ג. ועוד.

כתבו אחרונים, שמי שאינו בטוח בעצמו שלא יטרד בתפילתו למחר בבקר כשלא יישן כל הלילה, מוטב שיישן קצת כדי שלא יצא שכרו בהפסדו, ויקבל שכר טוב על זאת אם הכוונה לשם שמים כאמור, לפי שהכל הולך אחר החיתום, שיתגבר כארי להיות ער בשעת קריאת שמע ותפילה, שאם לא יוכל עמוד יותר טוב שינוח מעט בלילה, או ישכב כל הלילה, ולא יקרא קריאת שמע ותפילה כשהוא מנמנם.

ביומן של א' התמימים משנת תשט"ו מסופר ע"ד המאמר בליל שבועות: המאמר שאומר לפנות בוקר כל שנה בליל חג השבועות הוא מראות אלוקים שלא מעלמא דין, ואנחנו מצפים לזה בכליון עיניים יותר מכל השנה. גם השנה, כמו תמיד, ההרגשה היא כמו שזה מעמד הר סיני ממש. נזכר אני במאמר שאמר בשנה שעברה, פניו להבים, ובאמצע אמר "מה להלן באימה ביראה ברתת ובזיע אף כאן באימה ביראה ברתת ובזיע". וכשאמר מילים אלו היה נדמה לכולם שהשולחן והכיסא והמפה מתחילים פתאום להתנועע לכמה שניות כמו ערד ציטערניש [=רעידת אדמה]. בתחילה חשבתי שרק העיניים שלי מתעטעות בי, אבל לאחר המאמר שמעתי מכולם שראו אותו דבר, ונפל פחד ממש, ויהי לפלא.

בר"ד משיחת יום ב' דחה"ש תשכ"ז: הטעם הפנימי לכך שרבותינו נשיאנו היו נוהגים לומר בחג השבועות מאמרים עמוקים ביותר (מלבד הטעם הפשוט, לפי שלקראת חג השבועות היו מגיעים הרבנים מורי"צדק, שלא היו יכולים לבוא לשאר הימים טובים. ולכן היו קורין לחג השבועות בשם "חג המצו"ת", החג שבו היו מגיעים ה"מורי"צדק"), כי פנימיות התורה פועלת תוספת חיות בכל חלקי התורה, כך שגם החיות של נגלה דתורה היא מפנימיות התורה, ולכן, בחג השבועות, זמן מ"ת, הי' צ"ל הגילוי דפנימיות התורה ע"י אמירת מאמרים עמוקים ביותר, כדי שעי"ז יתוסף חיות בכל חלקי התורה.

כתבו הפוסקים¹⁸⁰ שהעומדים בבית ה' בלילות, אלו תלמידי חכמים העוסקים בתורה בלילה, ומשימים לילות כימים ועוסקים בלימוד התורה עד אור היום, ונוהגים לשתות קאו"ע בדרך קביעות פעמיים ושלש במשך הלילה, שצריך לברך ברכה ראשונה ואחרונה על כל כוס וכוס.

מותר להחזיר ה"תיקון" לביתו כדי שלא יגנבו ויאבדו, ובתנאי שהוליו לבית הכנסת ביום טוב. אבל אם הוליו לשם קודם יום טוב, אסור להחזירו לביתו ביום טוב¹⁸¹. גם אם הוליו לבית הכנסת ביום טוב, אם יש לו ארון בבית הכנסת ויכול להניחו שם במקום המשומר אסור להחזירו לביתו, וצריך להניחו בביהכ"נ בארון שיש לו שם המשומר מגניבה (זולת אם יש לו צורך בה"תיקון" בביתו שמותר להחזירם לביתו).

טבילה

באשמורת הבוקר, מעט לפני עלות השחר (ראה זמנו להלן), נוהגים לטבול במקוה ארבע טבילות. [בכתבי האריז"ל¹⁸² איתא בזה"ל: ובהגיע אשמורת הבוקר, מעט קודם עלות השחר, בעת שמשחירין פני הרקיע במזרח, אשר אז נקרא אילת השחר כנודע, אז צריך שתטבול במקוה, ותכוין אל מקוה העליון, שהוא כתר עליון דז"א, הנמשך לו בלילה הזה, והוא נקרא שער החמשים, כמ"ש. ועליו נאמר וזרקתי עליכם מים טהורים כו', ועי"כ אנו מקבלים תוספת קדושה מבחי' הכתר הזה. ושיעורו – "כמו רביע שעה קודם אור היום"¹⁸³ או "קודם שיאיר היום כמו חצי שעה"¹⁸⁴].

180 ראה שו"ת חוקי חיים גאון ס"א בארוכה. ועוד. ושק"ט מזה בכ"מ. וראה בארוכה אצלנו שו"ת באתרא דרב ס' ח'קיב. ושנ"ת. ובכלל, בדיני שיעור עיכול באכילה מועטת – ראה אצלנו שם ס' י'תרפח.

181 וראה בלוח לר"ה תשפ"ד – בדיקו ל' אדה"ז בנידון. ושם שבהוליו מעיו"ט לצורך יו"ט, כשיו"ט חל בשבת, שאני.

182 שער הכוונות, הועתק גם בלוח כולל חב"ד. ועי"פ דא"ח – ראה ד"ה להבין ענין הטבילה בליל שבועות תקע"ט (מאמרי אדמו"ר האמצעי במדבר ח"ב ע' שמח ואל"ך). סה"מ תרנ"ט ע' קאפ. המשך תרס"ו ע' של. ד"ה צאינה וראינה תשי"ז. ועוד.

183 מעין גנים לרמ"ע מפאנו. סידור קול יעקב. ועוד.

184 טור ברקת. סידור ר' שבתי. ועוד.

ואף שאילת השחר ד' מיל לפני עלוה"ש (ואבל ראה תבואות שמש מאמר אילת השחר. ואכ"מ) – אין כאן סתירה, דקושטא קאמר בשעה"כ שהוא בשעת זמן אילת השחר, אבל לא שמזמן התחלת אילת השחר השעה כשירה לכן. וראה תורת חכם נז, ב, הב"ד בשו"ת רב פעלים ח"ג או"ח ס"ב. ועוד, שאילת השחר פעמים מאחרת ופעמים שמקדמת. [ולהעיר, שמצינו בכתהאריז"ל שלפעמים נק' עלוה"ש גופא בשם אילת השחר – ראה שעה"כ דרושי הלילה סוף דרוש ד. דרוש ק"ש דרוש ג. וראה ורחח השמש (ירושלים תרנ"ח) שגם כאן הכוונה כך, ודבריו

אכילה

אסרו חכמים לאכול ולשתות לפני תפלת שחרית משהגיע זמן תפלה, היינו עלות השחר¹⁸⁵. אם אינו יכול לכוון דעתו בתפלתו עד שיאכל או שישתה, מותר לאכול ולשתות, אפילו עכשיו שאין מכוונים כל כך בתפלה. וידוע פתגם רבותינו נשיאינו בזה.

עוד איסור יש ע"פ קבלה משום תוספת כח בסטרא אחרא, ונחלקו בזה אם זמן האיסור הוא גם כן משהגיע זמן התפילה, היינו עלות השחר, או לפני מחצות הלילה ואילך. וגם לדברי האוסרים מותר באם עושה לרפואה, לכוון דעתו כיו"ב. לדברי הכל, אין איסור לאכול קודם שעלה עלות השחר אם לא ישן עדיין, או שישן פחות משיעור ששים נשימות¹⁸⁶.

קריאת שמע שעל המטה

"אין ליובאוויטש איז געווען געכט, וואס מען האט קיין קריאת שמע שעל המטה ניט געלייענט . . . ליל שבועות. בכלל יעדע נאכט פלעגט זיך הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק נוהג זיין אז עס פלעגט קומען חצות לילה, האט ער געלייענט קר"ש, אפילו ווען ער פלעגט אויף זיין שפעטער, נאר מען האט עס ניט באמערקט¹⁸⁷. אין די נעכט וואס ער פלעגט ניט לייענען קיין קרשע"ה – כנ"ל – איז אמאל פלעגט ער ריידן אין דעם ענין פון קר"ש און אמאל אין דעם פירוש המלות פון קר"ש¹⁸⁸."

כמובן, אם הולך לישון קודם עלות השחר קורא ק"ש המטה עם המפיל, כרגיל.

זמן עלות השחר¹⁸⁹: 3:52.

יום ועש"ק, א' דחג השבועות, ו' סיון, (יום שבו ניתנה תורה)¹⁹⁰

הכנה לתפלה

מה ששואל, אם להתפלל בהשכמה כשנייעור כל הלילה, או לישון מעט מקודם כדי שיוכל להכון לקראת אלקיו – תלוי בזה עד כמה יכול להתחזק שלא תחטפנו שינה, הוראה לא שמעתי בזה, אבל, לפי דעתי כיון שיש כוונה בתפלה שהעדרה פוסל התפלה, הרי בכלל, טוב לאחוז בדרך השני, ובפרט חסידים ואנ"ש ששמעו או למדו בענין התפלה¹⁹¹.

¹⁸⁵ "אז נק' אילת השחר" חזורים ארישא, זמן עלוה"ש. ודוחק. ועוד זאת, שבשאר מקומות ל"מ כן].

(185) בנוסף לזה, תוך חצי שעה לתפלת שחרית אסור לאכול. אבל טעימה מותרת, והיינו כביצה המוציא או מזונות (ראה בארוכה בלוח לפורים בדין טעימה קודם קריאת המנילה) ולא יותר, וכן פירות וירקות [ושאר מאכלים] אפילו הרבה, ושתיית משקה שאינו משכר. (186) וראה בכל זה באג"כ כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ג ע"ג עה"ו. ועיי"ש שבאשל אברהם (להרה"צ מבוטשאטש) סובר, שאם לא יהי' נייעור מעלות השחר עד זמן התפלה אלא ילך לישון עוד הפעם קודם עלות, מותר לו לאכול. ובאשל אברהם משמע שגם אם ילך לישון לאחר עלות, מותר לאכול קודם נין החמה.

(187) וראה גם סה"ש תרצ"ו ע' 1 וע"ד פסק הלכה מאדמו"ר מוהרש"ב נ"ע ע"פ כתבי האריז"ל (ראה נהר שלום (לרש"ש) לג, ג. דברי שלום (לנכדו) מנהגי בית אל"ס"י. שם סט, ג ואילך (ובמהדו"ח – ע' 233 ואילך)) לומר פ' ראשונה מכוון בחצות. ובשיחת ליל שמח"ת תשל"ד, שכן מובא בספרים לומר כל הג' פרישות ולפחות פ' ראשונה. ולהעיר, שכאן נראה שמחלק שבלילות הנ"ל שצ"ל נייעור א"צ לקרוא קשעהמ"ט כלל. וכ"ה בחמ"י חלק שבועות פ"ב (בדיני תפלת ערבית). אבל ראה בא"ח ש"א פ' פקודי ס"ד. שם פ' ברכה ס"ג (וראה שם פ' וארא ס"ב). כה"ח תרס"ד סק"ד.

(188) ספר השיחות תש"ב ע' 100.

(189) 72 דקות לחשבון 16.1 מעלות.

(190) ובכ"מ שהוא זמן נתינת הלוחות (אף שלכאורה ניתנו למרע"ה רק ב"ז בתמות) – ראה זח"ג (ברע"מ) צח, א. נתחומא תשא פל"א (הובא בפריש"י עה"ת תשא לד, ג) שניתנו בתשואות וקולות וקהלה. פירש"י ביצה ב, ד"ה מכדי. שעה"כ ענין חנה"ש דרוש א. לקו"ת פ' בחוקותי מ, ד. שם פ' תבוא מא, ד. מאמרי אדה"ז תקע"ב ע' ל. אוה"ת דרושים לשמע"ע צ' א'תשעט. שם פ' תשא ע' א'תקפט. סה"מ מלוקט ח"א ע' שסד. שיחת ש"פ בראשית (התוועדות ב) תשכ"ד. ש"פ בראשית תשל"ג. שיחת י"ז תמוז תשד"מ. ועוד. וכ"ה בכמה ספרים – ראה חידישי הרי"מ לשמע"צ. שו"ת בנין שלמה ח"א סס"ב (במהדו"ח) סק"ז. ובכ"מ, ששתי הלחם כנגד ב' הלוחות.

וכבר העירו ע"פ תיב"ע תרו כ, ב: בדורא קדמאה כד הוה נפיק מפרם קודשא יהא שמייה מברך פרח וטייס באוויר שמיא וחזר ומתחמי על משייתיהון דישראל וחזר ומתחקק על לוחי קיימא דהוון יחיבין בכף ידיו דמשה. ועד"ז בששה"ר פ"א, יג: דיבור ה' יוצא מפי הקב"ה וכו' וחקקו על הלוח א"ב ברכ"י שנה ל' ר' חלבו הדבור עצמו ה' נחקק מאליו. וראה גם ילקוט שמעוני יתרו רמז ש.

ובמעיל קדש על שעה"כ ענין גהה"ש (במהדו"ח – קית, א) פ' שהכוונה ללוחות רוחניות (ועיי"ש עוד אופן). וראה שמן ששון לשעה"כ שם.

(191) אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ג ע' תלד.

מה שכותב שיש ב' סברות במי שהי' ניעור כל הלילה אם להתפלל ואח"כ לילך לנח או לישן קודם איזה שעות ואח"כ להתפלל, הנה אי אפשר ליתן כללים בזה כי זהו תלוי בצלילת הדעת של כל אחד ואחד, שיש ותפלתו תהי' מיושבת יותר אם יישן בינתים, ויש שאדרבה שאם יישן רק איזה שעות ולא כדי צרכו הרי תתבלבל תפלתו אח"כ, וכיון שמתלא אלבושייהו יקירא הנה שמעתי פעם מכ"ק מו"ח אדמו"ר אשר לפעמים כ"ק אביו אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בבקר אחרי ליל א שבועות ישן איזה משך זמן ואח"כ התפלל. אם הי' זה מנהגו תמיד או רק לפעמים, לא שמעתי¹⁹².

זמן קריאת שמע

כפשוט, שיש ליזהר בבוקר בקריאת שמע בזמנה. ואם חלילה לא יקרא קריאת שמע בזמנה הרי ממש **יצא שכרו בהפסדו**, ועל כגון דא נאמר: החכם עיניו בראשו.

התחלת זמן קריאת שמע של שחרית מן התורה הוא משעלה עמוד השחר. וחכמים עשו הרחקה וגדר ותקנו שלא יקרא לכתחלה עד שעה שדרכן של רוב בני אדם לקום ממתנם דהיינו שיאייר היום כל כך עד שיראה את חבירו ברחוק ד' אמות ויכירנו והוא שרגיל עמו קצת. ונמשך זמנה עד סוף ג' שעות זמניות מנץ החמה. ומי שהוא אנוס יכול לקרותה מיד שעלה עמוד השחר. ואם קראה מיד שעלה עמוד השחר אע"פ שלא היה אנוס יצא שבדיעבד העמידוהו על דברי תורה בכל ענין.

התחלת זמן קריאת שמע של שחרית: 4:34 ("משיכיר"). ומי שהוא אנוס יכול לקרוא מעלות השחר¹⁹³ (משעה 3:52). סוף זמן קריאת שמע: 9:10.

נחלקו הפוסקים¹⁹⁴ אם מותר ללכת לישון אחרי עלות השחר, כשאין לו מי שיקצנו לקריאת שמע ותפלה. ואם כי להלכה נראה עיקר כדעת האומרים שאין איסור בדבר, פשוט שהיודע בעצמו שיש חשש שימשך בשינה ויעבור זמן ק"ש ותפלה, לא ילך לישן בלי **לסדר מישהו שיקצנו**.

וכדאי ונכון, לקרוא קריאת שמע מיד בעלות השחר **על-תנאי** שאם יעבור סוף זמן קריאת שמע יצא ידי חובתו בקריאה זו, לפחות. וכדלעיל.

ברכות השחר

אם היה ניעור כל הלילה צריך ליטול ידיו מיד כשיאור היום¹⁹⁵. לענין ברכות "על נטילת ידים

192) שם ח"ט ע' רלט.

193) בכ"ס הל' ק"ש פ"א הי"ב בשם רבינו מנחם, והובא להלכה במג"א ס"ח סק"ג ובשו"ע אדה"ז שם ס"ו, שכשיש קבורת מת בעיר או מילה או יום ערבה שמרבים בתחנונים אחר התפלה וצריכים למהר להתפלל יכולים לקרות ק"ש משעלה עמוד השחר. ובסידור יעב"ץ הל' ק"ש ס"ג, וכן בערוה"ש ס"ח ס"ט, ועוד, כ"כ גם בנוגע להתפללים באור בוקר ביום א' דשבועות שיכולים לקרותה מיד אחר עלוה"ש. ונראה שה"ה בניעור כל הלילה והולך לנח לפני התפלה שתהא תפלתו בדעה צלולה, ומחמת רוב העייפות קשה הדבר להמתין עד "משיכיר".

והנה, במש"ב ספ"ט סק"א כתב מש"מ צריך ליזהר בחגה"ש שלא לקרוא כ"כ בהשכמה קודם "משיכיר". ולכאורה ס"ל לחלק, דשאני כל הנ"ל, שה"ז טירדא דמצוה, ודמי לאנשי משמר, והתירו להקדים רק במקום מצוה, מנהג או אנוס, משא"כ במתפלל בהשכמה בחגה"ש שיכול להמתין, ואין להקדים כשהוא רק משום טירחת הציבור שיוכלו הציבור לילך לישון יותר מוקדם (אף שהו"ע כתב בשעה"צ סק"ה שכשיניעורים הלילה קיל טפי לגבי תפלה. וכנראה ס"ל דשאני יום ערבה שצריך להקדים עצמו להרבות ברחמים, או שכיון שמרבים בתחנונים אחר התפלה, אם לא יקדימו ילכו הציבור ויבוטל התמיד. וראה משה"ק בשו"ת אג"מ או"ח ח"ה ס"ד בתחילתו). וראה גם שו"ת רביד הזהב (לבעל שתילי זיתים) ס"ג מש"כ לבאר בכל הנ"ל שהוא משום כבוד המצוה, עיי"ש. (אמנם, ברבינו מנחם גופא משמע באו"א שהוא משום זריזין מקדימין למילה וקבורה). או"י בדעת המש"ב, דס"ל שרק בחול שיש ביטול מלאכה התירו.

ומ"מ נראה שגם לדיד' כשיש חשש שאם ימתין עד א' יירדם ויעבור זמן ק"ש, או שיקרא ק"ש שלא ככוונה, ש"ה, דלא גרע מיוצא לדרך לעסקיו, שמשום ביטול כוונה מותר לו להקדים. ואנן קייל"ן דכל שעת הדחק כדיעבד דמי.

194) ראה בארוכה שו"ת באתרא דרב ס' כו"תצ. וש"נ.

195) כ"ה בשו"ע אדה"ז מהדו"ק ס"ד סי"ג (ע"פ שו"ע ורמ"א שם סי"ג). ושם, שיטלם בלי ברכה (כפסק הרמ"א שם). והנה, בפשטות היינו ג"פ, כמו במשכים קודם עלוה"ש ונטל ידיו. אמנם, בסידור סדר הנטילה שלא שרתה עליו רוה"ט כלל וא"צ ליטול ידיו כ"א כי אם פ"א לתפלה. ולפ"ז, גם א"צ ליטול מיד כשיאור היום. אמנם, למנהגנו ע"פ ההוראה בחשאי (כדלקמן בפנים) שכשיניעור כל הלילה מברכים ג"כ, מסתבר שיש מקום להקפיד גם ליטול ג"פ מיד. ולמעשה, אם אין זכרוננו בכזיב, כמדומה ברור שראיתי חסידים ואנשי מעשה נוהגים כן (וזלת אם הלכו מיד לישון, שיש שלא נטלו ידיהם או, ונטלו בברכה אחרי הקימה מהשינה).

ו"אלקי נשמה" כשניעור כל הלילה (ולא ישן שיעור שיתין נשמי) – הוראה בחשאי לאומרם¹⁹⁶. ברכות השחר מברך אפילו לא נתחייב בהן כגון שניעור כל הלילה ולא פשט בגדיו ולא לבש אחרים. אלא שאם ניעור כל הלילה ולא נתחייב בהן אינו מברך אלא אחר שיעלה עמוד השחר¹⁹⁷. וכן ברכות התורה, אם ניעור כל הלילה מברך כשיאור היום כמו כל ברכות השחר.

ברכת התורה: צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך¹⁹⁸. ואם ניעור כל הלילה מברך כשיאור היום¹⁹⁹. נרדם באמצע הלילה, אם ישן על אצילי ידיו שינת עראי אינה חשובה הפסק ואינו מברך ברכת התורה עד שיאור היום. אבל ישן שינת קבע על מטתו והשכים לאחר חצות וקודם עלות השחר חשובה הפסק וצריך לברך לפני הלימוד, אף שלא האיר היום ואינו חוזר ומברך כשקם בבוקר²⁰⁰.

בברכת התורה, בכל יום, ובפרט ביום מתן תורתנו, נכון הדבר להתבונן בלשונו הזהב של אדמו"ר הזקן בשולחן²⁰¹: יראה כל אדם, שתהיה כלי חמדתו של הקב"ה, שהיה משתעשע בה בכל יום, חשובה בעיניו לברך עליה בשמחה יותר מעל כל הנאות שבעולם, שזה מורה שעוסק בה לשמה.

196 ואם עשה צרכיו תחילה או הטיל מים ושפף, עדיף טפי (אף דאכתי תליא בפלוגתא. וראה סידור אדה"ס דר הנטיילה. פמ"ג ס"ד במ"ז סק"ט. הובא במשנ"ב ס"ד סק"ג. שם סק"ל. תהל"ד סק"א. קצוה"ש ס"ה ס"ב. היכל מנחם ח"ב ע' רג).
 כמו כן, אם אפשרי כדאי לאומן לאחרי השינה – כ"נ מסבירא (אף שג"ז אינו מוילל להסבירא שנעשה ברי' חדשה רק אחרי שינת הלילה) בפלוגתא. ושו"מ כע"ז במק"ח סמ"ז סק"א (אבל שם הוא לענין ברכה"ת. וראה גם להלן בסדרת רעק"א). וכן מוכח בסידור יעב"ץ דיני שבועות. והובא גם במנהג חת"ס החדש פ"א ס"ג (יע"ש במנהג החת"ס בכע"ז). וראה גם ברכת הלילה של"ה ס"ח. שם של"ז בשע"ב סק"ז. אבל ראה שו"ת מהר"ם שיק או"ח ס"א. וראה שו"ת מחזה אליהו פאלק ח"א ס"א ואילך. ועיי"ש לענין הישן לפני נה"ח. וראה גם שו"ת תשו"ב ח"ה סוס"י קס. ומצאתי אח"כ שהעלה כן בשו"ת פרי אליעזר פולק ח"ב ס"א עיי"ש בטוטר"ד.
 197 בפ"י "ולא נתחייב בהן" – ראה מה שכתבנו בארוכה בשו"ת באתרא דרב ס' אלתקנו. וש"נ. וראה שם ס' ב'עד בנוגע לההידור להביא עצמו לידי חיוב. וראה לקמן בנוגע לברכת התורה בהערה.
 198 ואסור להמשיך ללמוד לאחרי שעלה עה"ש ללא ברכה"ת – ראה בסוף הקובץ במילואים (י).
 והחושש שישתקע בשינה, נכון שיברך ברכה"ת מיד ויקרא ק"ש, וליתר שאת יכוון אח"כ באהבת עולם לצאת ברכה"ת למ"ד שמברך על שינת היום.

199 (סידור אדה"ז. והמשך לשונו: "כמו כל ברכות השחר". וצ"ע ששינה בלשונו שבנוגע לברכה"ש כ' "אחר שיעלה עמוד השחר". אבל פשוט שהכוונה כאן לעלוה"ש דוקא. ודלא כמי שרצה להעמיס באו"א. וכ"ה הלשון במג"א סתצ"ד. וראה שו"ע אדה"ז סמ"ז ס"ז ואילך. ואם ב"ך קודם עלוה"ש לא יצא וברכותיו כמובלע (בצל"ח ברכות יא, ב נסתפק כשתכוון לפטור הזמן שלאחרי עלוה"ש. אבל ראה שו"ת האלף לך שלמה או"ח ס"ג. זכר יהוסף סרכ"ו. אבל ראה שו"ת מנח"ז ח"ג סג"ט. ודבריו צ"ע). אמנם, בישן שינת קבע ביום שלפניו, לא יברך שוב.

והנה בשו"ע אדה"ז סמ"ז ס"ז הביא שהרוצה לצאת ידי ספק ישמע ברכה"ת מאחר ויתכוון לצאת ידי"ח אם אפשר ואם לאו יברך בעצמו. ובסידור השמיטו. ולכא' ה"ט שהכריע במוחלט כסביר בתרייתא. וכדעת האריז"ל בשער הכוונות ברכת השחר (א, ג) ופע"ח שער הברכות פ"א. וכך הכריעו כל המקובלים. וכדרכו בקודש בסידור להכריע כמ"פ דעת חכמי הקבלה. (וכ"ה בנוגע לברכות השחר בכלל, שבשו"ע אדה"ז סמ"ז ס"ז כתב שלכתחילה טוב להביא עצמו לידי חיוב כל הברכות אם אפשר לו. ובסידור השמיטו ג"כ).
 ואף שמקום לומר בזה "דכיון שאין זה אלא אם אפשר לא העתיקו בסידור" (ראה בכי"ב הגש"פ עם לקו"ט ד"ה קדש. ולהעיר מכע"ז באג"ק חט"ו ע' קנז. ודעת לנבון נקל לחלק בין זה לשאר מקומות בסידור שהעתיק דינים עדי"ן), ובפרט בנדוד"ז, שהוא רק "להרוצה לצאת מכל ספק" – יותר נראה כנ"ל. וכן גם בקצוה"ש ס"ה וכן גם בהשמיט לגמרי מש"כ אדה"ז בשו"ע (אף שהביא כן שם ס"ז לגבי שאר ברכות השחר. וצ"ב החילוק. ולהעיר מהנהגת אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע בסה"ש תרצ"ג (שבה"ע הקודמת) שבידך כל ברכה"ש לבד ברכה"ת כשניעור משינתו. כן להעיר שחלוקים הם בטעמא דמילתא שמברך גם כשלא נתחייב, שבברכה"ש מברך כ"י מחמת מנהגו של עולם, אבל בברכה"ת הטעם באו"א (לפי שדעתו לפטור רק עד למחר או מצד ברי' חדשה, ראה בהע' הקודמת). וי"ל בפשיטות, דבשאר ברכה"ש ההידור הוא להביא עצמו לידי חיוב, משא"כ בברכה"ת שההידור לשמוע מאחר ולא לברך בעצמו. [ולהעיר מהמסופר בהקדמת ס' אור מלא, בנוגע להמהדרים בשבועות בבוקר לשמוע מאחר]. והא אנו קייל"ן שמברך בעצמו עדיף – ראה שו"ע אדה"ז סרי"ג ס"ו. וכ"ה בכל המאה ברכות שלכתחילה אין לשמוע מאחריהם (ראה ב"ח סמ"ז ד"ה ומ"ש אבל. הגהות חכמת שלמה שם). כן להעיר מהשק"ט לצאת ברכת השבח ע"י אחר (בפחות מעשרה) – ראה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות שעז. ושם גם בנוגע לברכה"ת). ולמעשה, כן המנהג פשוט, ככפנים.

והרוצה להחמיר בדבר, יוכל לברך רק אחרי שינתו כאור הבוקר, ראה עדי"ן לעיל אפילו לענין ברכות השחר. ובברכת התורה ודאי כך הוא. כמו כן יוכל לכוון בברכה"ת דיום אתמול שלא לפטור רק עד למחר בבוקר, ובכגון דא ודאי מהני כיון שמפסיק מלימודו בינתיים (ראה שו"ת קרן לודו ט"ט. ועי' יוסף שש"ן. אבן ישראל ח"ט סס"א. ועוד). וכן אין ישן שינת קבע ביום בערב שבועות מהני לכא"ע ממנ"צ (ראה הגהות רעק"א למג"א סמ"ז סק"ב. והובא במשנ"ב סק"כ). ויש שפקקו בזה. וליכנס בישן ביום שלאחרי עדיף טפי. גם צ"ע בעצם הענין, מ"ט עדיף לן לצאת ידי"ח האומרים שלא לברך בניעור כל הלילה, ומחמת זה ליכנס לבית הספק בדין שינת קבע ביום. ולהעיר שכשחל ערב שבועות בשבת, אם עלה לתורה בשבת מנחה נפטר מברכת אשר בחר. וגם כשלא נתכוון לכך (ובמק"א הארכנו שגם ברכת אהבת עולם פוטרת שלא במתכוון). ומש"כ בהכ"ח ס' קלט סקמ"ז – היינו שלכתחילה נכון לכוון לכך).

200 ראה בשו"ת באתרא דרב ס' יא'תקנו וש"נ.
 201 סמ"ז ס"א.

ויזכה לשלשלת הנמשך לעוסק בה לשמה, שהוא: לא ימוש מפיד ומפי זרעך וגו', שתעשה שאלתו ובקשתו שמבקש בברכתה: ונהיה אנחנו וצאצאינו".

ידועים דברי הב"ח²⁰² בנוגע לכוונת ברכת התורה: שנהי' עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמתנו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה, ולכן נתן הקב"ה תורת אמת לישראל במתנה שלא תשכח מאתנו כדי שתתדבק נשמתנו וגופינו ברמ"ח איברים ושס"ה גידין ברמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה שבתורה, ואם היו עוסקים בתורה על הכוונה הזאת היו המה מרכבה והיכל לשכינתו ית', שהיתה השכינה ממש בקרבם כי היכל ד' המה, ובקרבם ממש היתה השכינה קובעת דירתה, והארץ כולה היתה מאירה מכבודו, וזבה יהיה קישור לפמליא של מעלה עם פמליא של מטה והי' המשכן אחד. . לפתוח בעסק התורה ולברך לפניו יתברך ולהודות לו על נתינת התורה לעמו ישראל כדי שיהיו דבקים בקדושתה ובשכינתו יתברך, והוא המכוון בברכת אשר בחר בנו על קרבנו לפני הר סיני ונתן לנו תורתו הקדושה כלי חמדתו שהי' משתעשע בה בכל יום, כדי שתתדבק נשמתנו בעצמות קדושת התורה ורוחניותה, ולהוריד השכינה בקרבנו.

ברכת ציצית אינו מברך עד לאחרי זמן "משיכיר" (4:34). צריכים לזוהר שלא לברך על הטלית קטן שהיה לבוש בו בלילה²⁰³. וטוב שיברך על טלית אחר²⁰⁴ ויפטור גם את זה שלך בו²⁰⁵.

לעולם ישכים אדם לטרוח ולהכין צרכי שבת בערב שבת בבקר²⁰⁶. ואע"פ שהכין בהשכמה מצוה שיוסיף גם בבין השמשות [= כלומר, קודם בין השמשות, והיינו סמוך לסוף היום קודם שילך לבית הכנסת להתפלל].

אפילו מי שיש לו כמה עבדים יש לו להשתדל להכין בעצמו צרכי שבת ואפילו מי שהוא אדם חשוב ביותר²⁰⁷ חייב להשתדל ולעשות שום דבר מצרכי השבת בעצמו.

שחרית

טבילה לפני התפילה, כבכל יום²⁰⁸.

המתפללים שחרית בהשכמה, יתעטפו בטלית אחרי השעה 4:34 ("משיכיר"), ויתחילו תפילת

202 אור"ח סמ"ד ה"ה ומ"ש דאמר. והובא בכ"מ בשיחות קודש.

ובר"ד משיחת יום שמו"ת תש"כ: תורה איז שעשוני המלך בעצמותו, וכמ"ש ג"כ הב"ח בענין ברכת התורה אז תורה איז אלקות. ווען מען וואלט ניט געזעהן דעם ב"ח אינעווייניג האט מען געקענט זאגן אז דאס האט געשריבן א חסידישער רבי. די מעשה אבער איז אז דאס איז א ב"ח אין גליא דתורה. ועד"ז בר"ד משיחת ש"פ תשא תשכ"ד, שישנם שם לשונות שלא מוצאים כדוגמתם כי אם בתורת החסידות. ובר"ד משיחת יו"ד שבת תשל"א: א ב"ח נללא ביותר, עיי"ש.

ובר"ד משיחת אחש"ו תשכ"ט: ווי מ'זעט פון דעם ב"ח אז כדי צו וויסען ווי צו לערנען תורה און מאכען א ברכת התורה דארף מען וויסען קבלה וחסידות וכו'. עס איז א פלא אויף די לישווישע, אדער ווי מ'פלעגט זיי אמאל רופען מתנגדים, וואס זיי שטעלן זיך נישט אפ אויף דעם ב"ח, וואס אזוי שטייט דאך אין אלע דפוסים הב"ח, אפילו נאך איידער עס איז געווען א חסידישע דרוק. איך האב גערעדט מיט א ראש ישיבה אז מ'זאל לערנען חסידות בא אים אין ישיבה... אז עס איז בפירושי'ער פס"ד אין ב"ח אז מ'מוז לערנען פנימיות התורה. וואו איז דער ב"ח? האט מען ארויסגענומען א טור און געזען אינעווייניק וואס דער ב"ח זאגט. איז וואס איז די עצה דערצו? האט ער פארמאכט דעם ספר און צוריק אריינגעשטעלט אין פאליצע... - וואס דאס איז א בפירושי'ער ב"ח, און דער ב"י איז אויף דעם נישט חולק, און דער ב"ח איז דאס מייסד אויף גמרא און ראשונים און אויף דעם רבינו יונה (הובא בר"י נדרים פא, א), וואס רבינו יונה איז דאך מקובל אין אלע ישיבות. 203 כיון ש"י"א שכסות יום חייב להטיל בו ציצית אף אם רוצה ללבשו בלילה א"כ לא היה כאן זמן פטור לכגד זה, ולכן אין הלילה מפסקת כלל וכיומא אירכתא דמי.

204 או על טלית גדול.

205 כיון ש"י"א שגם כסות יום פטורה מציצית אם מתלבש בה בלילה, וא"כ הרי עבר זמן פטור לכגד זה והוי הפסק. ואף שהוא מלובש בהציצית כל הלילה מ"מ כיון שהוא פטור מציצית בעת ההיא הרי זה דומה כמו שלא היו עליו הציצית כלל כל הלילה וצריך לחזור ולברך עליהן כיומיא זמן חיובם בבקר.

206 לפרטי דין זה - ראה בארוכה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' מג'תשלד.

207 ואין דרכו ליקח דברים מן השוק ולא להתעסק במלאכות שבבית.

208 גם אם טבל לפניו בקדושתא דצפרא, אם הלך לישון שוב - כן המנהג (אף שלא נהגו כך בד"כ בשינת קבע ביום. וראה גם חלקם בחיים פלאגי צח, ב. ודנו בזה בשוחט, סנדק וסופר. וראה דעת נוטה ח"ג סתצ"ה. ואולי שאני הכא דאיכא תרתי לריעותא - שהיא שינה הקבועה הדיום, וגם הטבילה היתה לפני עלוה"ש. ולהעיר מרמב"ם ביאמ"ק פ"ה ה"ט. וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כד'תתקלט בכיו"ב). וכן הובא בכמה ספרי מנהגים בחצרות חסידים (סידור צלותא דאהרן. עדות ביהוסף ויוניץ ששנ"ד. ועוד). ולהעיר מירושלמי יומא פ"ג ה"ב. וראה רמב"ם תרומות פ"ז ה"ה. אבהו"ט פ"ה ה"ה. ביאמ"ק פ"ה ה"ג. אבל ל"מ כן בדמשק אליעזר להקדמת הזוהר ת, א (במהדו"ח - ע' שס). ויש שהעירו מאג"ק אדמו"ר מהר"י צ"ג ע' תב. סה"ש תש"ח ע' 171. אבל פשוט, שאינו שייך לאנשים כערכנו. ולהעיר מדרכי חו"ש סתרל"ט.

העמידה בנין החמה – 5:33 (לערך).

באמירת איזהו מקומן (ש"אין²⁰⁹ קריאת פרק זה עולה ללימוד משנה אלא למי שמבין אבל אם אומר המשנה ואינו מבין אינו נקרא לימוד כלל): "זבחי שלמי צבור" הם שני הכבשים שהיו מקריבים בחג השבועות ונקראים כבשי עצרת, ובאים ביחד עם שתי הלחם, ואין לנו שלמים בציבור אלא אלו²¹⁰. [גם מזכירים באיזהו מקומן "חטאת הצבור . . שעירי [ר"ח ו] של מועדות" שמקריבים היום].

כתבו האחרונים, שהגם אשר זכה לנדד שינה מעיניו ויאר את הלילה הקדושה הזו, הכל הולך אחר החיתום להתפלל התפילה וקריאת שמע כהוגן, ולאזור חיל לא ינום ולא יישן, פן יתנמנם בקריאת שמע או בברכות, ולא ידע מאי קאמר ובמקום שעמד, כי חבלי שינה טורפין תפילתו, ואז יצא שכרו בהפסדו, כי זילול בקריאת שמע ובירך ברכות לבטלה, על כן יתגבר כארי לעבוד ה' בשמחה, ויזהר שלא יתנמנם בק"ש ועמידה, כלביא יקום וכארי לעבוד ה', וגם ה' יתן הטוב לא ימנע טוב להולכים בתמים.

זכירת מעמד הר סיני מ"ע של תורה²¹¹, וטוב לזכרו אצל קריאת שמע, שכשיאמר "ובנו בחרת" יזכור מתן תורה "וקרבתנו" להר סיני²¹².

שחרית ליום טוב. תפלת העמידה לשלוש רגלים. בערב שבת, יש למהר קצת יותר משום כבוד שבת. והיינו לא בתפלה עצמה שאין למהר ולחטוף.

נדרם²¹³ באמצע פסוקי דזמרה, אפילו שהה לגמור את כולו אינו צריך לחזור לראש. ואם אינו יודע איפוא עומד, יחזור למקום שבספק אם אמר. ואם מסתפק אם אמר ברוך שאמר וישתבח, אינו חוזר ואומרם.

נדרם באמצע ברכות קריאת שמע, אם שהה כדי לגמור כל אותה ברכה – חוזר לראש הברכה. ואם לא שהה ואינו יודע באיזה ברכה עומד, חוזר לראש הברכה שבודאי לא אמר. נדרם בין הברכות אינו חוזר.

נדרם באמצע קריאת שמע, אם שהה כדי לגמור את כולו²¹⁴ – חזר לתחילת קריאת שמע. ואם לא שהה, ואינו יודע איפוא עומד, יחזור למקום שבספק אם אמר²¹⁵.

נדרם באמצע תפלת העמידה ושהה כדי לגמור כולה – חוזר לתחילת תפלת העמידה. ואם לא שהה אבל אינו יודע באיזה ברכה עומד חוזר לראש הברכה שבספק אם אמרה²¹⁶.

209) ע"פ שר"ע אדה"ז ס"נ ס"ב.

210) אבל להעיר מפי' הראב"ד לספרי פ' ראה פסקא סד, דקאי על שלמי חגיגה הבאים בכנופיא (ראה יומא נא, א. פירש"י חגיגה ו, א ד"ה שתי אכילות ושיח יצחק שם. אבל ראה משך חכמה דלקמן שהקשה מתמורה יד, א. ואולי חגיגה דאז שאני. וראה אר"ש (להנ"ל) חגיגה פ"ב ה"א).

ועוד להעיר ששלמים שהביאו בהר סיני בשעת מ"ת היו ג"כ שלמי ציבור – ראה זבחים צז, ב. ויש שפי' שהיו שלמי חגיגה, וכ"מ בחגיגה שם. ובכריתות ט, א שהיו קרבן הגר, והרי קרבנו גם שלמים (רמב"ם מעה"ק פ"א ה"ו. וראה באבהא"ז ועוד שם).

[וכן מציינו שלמי ציבור בהר עיבל, במילואים, ובחנכות ביהמ"ק בימי שלמה. וראה משך חכמה משפטים כד, ה. ואכ"מ בכ"ז].

211) והוא כנגד חנה"ש (כ"ה בכתבי האריז"ל [שעה"כ ענין כוונת יוצר. ועוד], שד' הזכירות כנגד פסח שבועות וסוכות ור"ה. וראה ש"ת מנח"א ח"ב סע"ח סק"ב).

212) ובשעה"כ שם: זכרון מעמד ה"ס וקבלת התורה. ועד"ז הוא בשל"ה בחלק דרך חיים פ' יתרו: לזכור בכל יום ויום במעמד הר סיני ובמ"ת. וראה גם מג"א ס' ס' סק"ב. וכבר נתחבטו רבים בביאור ב' הפרטים: מתן תורה ומעמד הר סיני. ולהעיר מלק"ש חל"ד ע' 190. שם ע' 192. ואכ"מ. ולהעיר גם מנוסח דיינו בהגש"פ: אילו **קרבנו** לפני הר סיני ולא נתן וכו'.

213) ראה בכ"ז (ובהבא לקמן) בארוכה בשו"ת באתרא דרב סי' יב' קעה.

214) כל ק"ש ללא הברכות.

215) ה' עומד בוכתבתם ואינו יודע אם בוכתבתם שבפרשה ראשונה אם בוכתבתם שבפרשה שניה חוזר לוכתבתם שבפרשה ראשונה במה דברים אמורים כשלא התחיל למען ירבו ימיכם, אבל אם התחיל למען ירבו ימיכם אין לו לחוש שמא התחיל כן אחר וכתבתם שבראשונה (לפי שמן הסתם קרא כפי רגילותו שהורגל שלא לומר למען ירבו עד סיום פרשה שניה). ומכל שכן אם מצא עצמו חתיבה אחרת באמצע פרשה (שחזקה שאמר כל מה שלמעלה ממנה).

216) ראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב סי' א'תקמה.

הלל

מצוה מדברית סופרים מתקנת הנביאים בכל שלש רגלים לגמור ההלל²¹⁷ ביום ולברך עליו אשר קדשנו במצותיו וצונו לקרוא את ההלל.

אין להפסיק באמצע הלל (שלם) כי אם על דרך שמפסיקים בברכות קריאת שמע²¹⁸.

מצוה מן המובחר לקרותו עם הציבור מיד אחר תפלת שחרית כדי שיענה עמהם הודו ואנא אחר הש"ץ. אם בא לבית הכנסת אחר שהתפללו הציבור שחרית ועומדים לקרות ההלל והוא לא התפלל שחרית, ראה באגרות קודש כ"ק אד"ש²¹⁹. וזלה"ק: "אודות אמירת הלל לפני התפלה – הוראה בפירוש לא שמעתי בזה, אבל מסופר בפי חסידים, שאף שרבותינו נשיאינו בתפלת שבת היו מאריכים בתפלה אפילו כמה שעות לאחרי גמור הצבור את תפלתם, הנה ביום טוב היו מסתדרים באופן לגמור תפלת השחר עם הצבור ולאמר הלל עמהם²²⁰".

כופלין הודו לה' אחר כל אחד מהג' פסוקים יאמר נא, וגם כשמתפללים ביחיד²²¹.

השליח ציבור מקריא הודו גו' וכל המתפללים²²² עונין אחריו הודו גו' יאמר²²³ גו'. וחוזר הש"ץ ומקריא: יאמר גו', ועונין אחריו: הודו גו' יאמרו גו' וכן ביאמרו, אנא ה' (ד' פעמים). – אחרי הפסוקים יאמרו גו' – אומרים: הודו גו' כל"ח²²⁴.

217 (בלבוש כתב ש"גומרים הלל בשני הימים שאומרים שירה על נתינת התורה". ולהעיר מפסחים קיח, א: מ"ט אמרינו האי שיש בו וכו' מ"ת דכתיב ההרים רקדו כאילים. (וראה רשב"ם שם. רד"ק ומצו"ד לתהלים שם. רמב"ן יתרו כ, טו. מחז"ן, אבודרהם ורוקח בפ' התפלה). אבל בפשטות דין הלל הוא מחמת יו"ט, ומ"ת אינו ענין לגוף היו"ט. ואכ"מ.

218 (היינו לקדיש – אמן יהא שמל' רבא וכו' יתברך ואמן על דאמירן בעלמא. לברכו – ברוך ה' המבורך וכו'. לקדושה – קדוש, ברוך וימלוך. בחזרת הש"צ – אמן על האי"ל הקדוש ואמן על שומע תפלה, ותיבות מודים אנחנו לך. בעליה לתורה – לעלות אם קראוהו אבל לא יאמר עם החזן. וכן לקרוא ההפטרה אם הוא המפטיר. ולקרא בתורה כשאינן בעל קריאה אחר. לענות לעולה ברוך ה' המבורך ואמן על ברכות התורה. וכן אמן על ברכות ההפטרה. נשיאת כפים – אמן על הפסוקים שאומרים הכהנים. וברכות ברק ורעם. ראה בשו"ת באתרא דרב ס' לט"תתקד.

219 ח"ז ע' סז.

220 וכבר העירו מרמב"ן אמור כג, ב: וטעם מקראי קדש שיהיו ביום הזה כולם קרואים ונאספים לקדש אותו כי מצוה היא על ישראל להקבץ בבית האלקים ביום מועד לקדש היום בפרהסיא בתפילה והלל לא"ל. ולהעיר מבעה"ט אמור כב, לב. וראה פמ"ג סת"צ במ"ז סק"ב. ובכ"מ. ובחזן סופר שער התפלה, דתפלה לאו דוקא, והכוונה רק להלל. וראה אצלנו שו"ת באתרא דרב ס' לז"רצה. וש"נ.

221 היום יום ל' תשרי. ס' המנהגים ע' 36. ולהעיר מפר"ח סתע"ט סק"א (אבל קבץ בנגז' אמירת הודו במקומו, ולא מה שחוזר ואומר אח"כ). ודלא כערוה"ש סת"ב ס"ט. ובקובץ העוב"ב גל' א' דפט העמים הכותב בכונות הדברים בהיום יום שהכוונה שיחיד יקרא לשנים לומר עמו ראשי פרקים (כברמ"א סת"ב ס"ג). והוא היפך פ"י הפשוט, והעיקר חסר מהספר.

222 ולא הש"ץ (ולא שגא מיחיד שכופל הודו רק אחרי הג' פסוקים יאמר נא), ודלא כמשמעות ס' המנהגים ע' 41 (ונגרוו אח"ז בכ"מ). וראה קובץ העוב"ב גל' תשצב. גל' תתיט. קובץ שערי אור ע' 149.

וכבפנים, כ"ה גם בס' המנהגים בכתי" במנהגי ר"ח בהערה (צילום נדפס בס' בחדרי תורתך ח"ג ע' 76), ומשום מה נשמט בדפוס (שם ע' 36).

אבל בשאר הפעמים (לפני פסוקי יאמרו נא בית אהרן ויאמרו נא יריא ה') המנהג שהש"ץ אומר הודו תחילה (וכמו שהיחיד אומר הודו). וראה קובץ העוב"ב גל' תתרפח. אבל להעיר מיומן ליל א' דפסח תשכ"ז (נדפס בתשורה פרידמן-מונדשיין אדר"ח מרחשון תשע"ט ע' 17). וראה גם הליכות שלמה פסח פ"א סי"ב.

223 צריך לשמוע יאמרו נא ישראל וגו' יאמרו נא בית אהרן וגו' ומפי הש"ץ, ולא אם שמע לא יצא. ומ"מ, אף שיוכלו הציבור לצאת במה ששומעין מפי הש"ץ, טוב יותר שיאמרו בעצמם בנחת (שלא בקול), שלפעמים אינו מכוון (ראה מג"א ומחה"ש סת"ב סק"ח. משיב"ס סק"כ. ובסדה"י סדר נטילת לולב משמע שהוא מטעם אחר, שכא"ו יאמרנו כולו – ראה שם, שיגמרו את ההלל מלה במלה שלא יחסר דבר לקיים ברכתו שברך לגמור דמשמע כולו ואפילו כש"צ אומר יאמר נא ישראל וכו' והקהל עונין אחריו הודו לה' וכו', יש מרקדקים שאינם מעלים זה בזה אלא הם אומרים בלחש יאמר נא יאמרו נא וכו' וכן ראוין).

[ומה שהקהל אומר פסוקי יאמר נא ויאמרו גו' לפני הש"ץ, לפי שאינם מדין עניית ראשי פרקים (כמו שר"ל בלקוטי מהרי"ח סדר הנהגת ר"ח. ועוד), שהמנהג היום שהענין היא רק בפסוק הודו, ואמירת פסוקים הנ"ל היא רק מחשש שלא שמע או לא כיוון, או לאומרו כולו בעצמו, כנ"ל].

224 כבפנים, כ"ה בהגש"פ ד"ה הודו. ונתחבטו כמה במה שנכפל הדבר שוב, שהרי כבר נזכר לפני"ז.

וכמה אופנים נכתבו בכונות הדברים:

א. שר"ל שצריך לסיים כל הפסוק גם תיבות כל"ח (ראה מחה"ש סת"ב סק"ח).

ב. לומר שגם הש"ץ חוזר ועונה עם הקהל הודו.

ג. לומר שגם האומר הלל ביחיד חוזר ואומר הודו גו' אחר הפסוקים יאמרו גו' (כנ"ל בפנים).

וכולם דחוקים ביותר, ולא בא לסתום אלא לפרש. ומחרוזתא בפשיטות, שכינן שנזכר רק ע"ד אמירת הודו אחר הודו ויאמר, מבהי שכי"ה גם אחיורי פסוקי יאמרו. ובפרטיות: בשתחילה מפרש הסדר בכללות, ואח"כ מפרט.

י"א שאם דילג מלה בהלל לא יצא, ויחזור למקום שטעה, ואם כבר גמר, יחזור עוד פעם מתחילתו. נכון לחזור ולומר ללא ברכה²²⁵. אבל אם טעה ואמר חצי הלל כמו שאומרים בראש חודש וכבר סיים²²⁶ עם ברכת ההלל, חוזר ומברך²²⁷.

נרדם באמצע הלל, אפילו שהה לגמור את כולו, אינו צריך לחזור לראש. והמחמיר יחזור לקרותו בלא ברכה²²⁸. ואם אינו יודע איפוא עומד, יחזור למקום שבספק אם אמר. ואם מסתפק אם אמר הברכות בתחילה וסוף, אינו חוזר ואומרם.

כל היום כשר לקריאת ההלל שאם לא קרא מיד אחר תפלת שחרית יכול לקרות כל היום עד צאת הכוכבים²²⁹.

אחרי הלל, קדיש שלם, שיר של יום, קדיש יתום²³⁰.

קריאת התורה

ויהי בנסוע. י"ג מדות פעם אחת ו"רבונו של עולם"²³¹. בריך שמי'. מוציאין שני ספרי תורה.

משה תקן להם לישראל שיהיו קורין חמשה גברי בכל יום טוב מענינו של יום²³². ואנשי כנסת הגדולה תקנו להפטיר בנביא בכל יום טוב בענינו של יום. וחכמי המשנה והגמרא ביררו ענין כל יום ויום בתורה ובנביאים.

קוראים בספר תורה ראשון – חמשה קרואים בפרשת יתרו ("בחודש השלישי לצאת וגו'" עד סוף הסדרה) שהוא ענינו של יום שבו ניתנה התורה. אחר גמר הקריאה, מניח ס"ת השני על הבימה²³³ [כי אין מסלקין הראשונה עד שכבר הניחו השניה על השולחן שלא יסיחו דעתן מן המצוות]²³⁴,

(225) המוקרות ושק"ט בזה – ראה בסוף הקובץ במילואים (יא).

(226) אבל אם לא סיים אינו חוזר ומברך. ואין לומר שברכתו על חצי הלל לא עלתה לו להלל שלם. וראה מעדני כהן ויגש תשפ"ד.

(227) ראה בארוכה שו"ת באתרא דרב ס' כה"נ. ושנ"ת.

(228) וראה מג"א סת"ב סק"ט. שו"ע אדה"ז סת"פ ס"ג במוסגר.

(229) בלא ברכה, כמו בשופר לולב ומגילה בביה"ש. ואדרבה, הלל גרע טפי דכתיב בה ממזרח שמש עד מבואו (ראה שו"ת מהרש"ם ח"א ס"א. ושמ, שצ"ל דוקא מנהג"ח ולא מעלה"ש מה"ט. ועפ"ז, הה"נ שצ"ל רק "עד מבואו" ולא אח"כ. וראה כע"ז בשו"ת דברי יציב או"ח ס' קי"ד ה"ה וראיתי לגבי לאו דלא תבוא עליו השמש. וצ"ע, שפשטות המשנה מגילה כ, ב שכולן משעלה עה"ש יצא, וקאי אכולהו גם אהלל. גם במגילה קי"ל"ו (שו"ע או"ח סת"פ ס"א) שבקרא מעלה"ש יצא, ובפשטות – היינו אף למ"ד (שמ יד, א) דקריאתא זו הלילא). ובפרט לדעת אדה"ז בסידורו שהכריע כשיטת האוגונים. וראה בסדר הכנסת שבת לענין תפלת מנחה. וי"ל דשאני תפלה דרחמי פניהו. וראה אצלנו שו"ת באתרא דרב פורים ח"א סט"ו.

(230) בשו"ע אדמו"ר הדין מוזכר מנהג (שהובא בספרים שלפניו) לחלק עשבי בשמים לציבור בבית הכנסת בשבועות. ומזהיר שלא לחלק מברוך שאמר עד לאחר שמונה-יעשרה. ככל הידוע, בפועל לא נהגו כן.

(231) ב"רבונו של עולם" אומרים "לי בעדך בן אמתך (פלוגי בן פלוגית)" כנוסח סידור תורה אור.

(232) ורמז לזה שנאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל שתיקן להם שיהיו קורין כל אחד ואחד בזמנו.

(233) מימין לס"ת הראשון – כן המנהג בכל, וכן נהגו במ"פ ב-770 (ומפי השמועה שהי' ע"פ הוראה. אבל ראה להלן בהנהגתו של הר"מ ע"ה שוטטערמאן בעל הקריאה ב"מ, שעמד בשמאל, והחזיק ס"ת השני אצלו. ותמוה לומר שלא ידע/זכר הוראה הנ"ל).

ויש שכתבו מחמת כל פנות שאתה פונה לא יאה אלא דרך ימין (וכ"ז דלא כשו"ת משנה"ה ח"ג סכ"ה – להניח לצד הקורא (שלמנהגנו כהיום עומד משמאל) מצד אמענה"צ. ויש להסיק עפ"משי"כ במנהגי הר"א קלוזנר ומהר"ל שבה"ע הבאה, שהש"צ מקבל לידיו ס"ת השני ומחזיר הראשון, והוא מדין מקבל המלא ומחזיר הריקון, שלא יהיו ידי הש"צ פנויים מהמצות. אבל להעיר ממג"א שבה"ע הבאה, שהריקון תופס בשמאלו ומקבל המלא בימינו. וראה קובץ אבקת רוכל חו' ח ע' פגנ ואילך שהביא מכ"מ בפוסקים (בכיו"ב) להניח מימין, אלא ששלל דבריהם. וכדבריו, ראה גם שו"ת ארוחותיך למדני ח"ו סכ"ג. ואין דבריהם מוכרחים. אמנם, עיקר דבריהם בס"ת המונחים בנרתיק קשיח כמנהגם, ומונחים – עומדים – על שולחן הקריאה מיד עם הבאתם מארון הקדש, והנידון באיזה צד לשים הראשון ואיפה השני. ול"כ לענינו. ומ"מ, יש ללמוד בעיקר הענין שמקום ההנחה בכללות מימין. והיעירני ח"א, שבנד"ד אולי תלוי באיזו פינה אחורית התיישב שו"ת השני, שהבימה בנוי' עיש כפאות' האחוריות שני מושבים, בדרום ובצפון. וכמ"פ רגילים שמתיישב בצד שמאל, והוא להיפך מהכלל דכל פנות וכו', וכמובא בפוסקים הנ"ל).

(234) ע"פ או"ז ח"ב סמ"ח, הובא בד"מ או"ח ס' קמז סק"ה. ס' המנהגים לר"א קלוזנר ס"ז, והובא במהר"ל הל' קרה"ת ס"ז (ראה ביהגרא"י ס' קמז סק"ג). הג"נ"ג טירנא הל' ר"ח סק"ז בשם הרא"ש שהביא מרבינו יונה (וראה במג"א שם סק"א). ונפסק ברמ"א שם ס"ח. לבוש שם ס"ח. מט"מ סני"ד. (ובפרטיות, רמה ביאורים בדבר: שהשולחן לא יאה פנוי, מחמת הסיח"ד דהציבור, מחמת הש"צ וכו'. ואכ"מ). והובא בשע"א ש"ח סע"ה. קצוה"ש ספ"ד בבדה"ש סק"ז. ועוד. וכבר העירו מכיו"ב במנחות צט, ב לגבי לחה"פ. וראה עוד טעם מחודש להמנהג בקרני ראם על הרמב"ם תפלה פ"ג הט"ו.

ומקצת חכמים בעיניהם מתקשים לומר שא"ז מנהגו, ושמהגו היפך המובא ברמ"א, ומהם שמצדיקים עצמם באמתלא שלדבריהם לא ראו נוהגים כן ב-770. ואין טענה זו כדי להשיב על". וידוע שרבותינו נשיאנו לא התערבו במנהגי ביהכ"ס. ואף שלא הבתתי בדבר, שמעתי מעידים שכמ"פ ראו אידך קודם הגבהת ס"ת הראשון ה"ה הר"מ ע"ה שוטטערמאן נוטל הס"ת השני

ואומר חצי קדישו. הגבהה וגלילה לס"ת הראשון²³⁵. [ולא יפתחו השני ולא יסורו המפה עד שיגללו הראשון²³⁶, שלא יהיו העוסקים בגלילת הראשון טרודים ויוכלו לשמוע קריאה בשני, שאין להתחיל בהפשטת השני לפני הקריאה, לפי שנמצא השני ערום בלתי מגולל ואין זה כבוד לספר תורה²³⁷] המפטיר קורא בספר תורה שני בפרשת פינחס וביום הביכורים וגו'. הגבהה וגלילה לס"ת השני.

ב"מי שבירך" לחולה אומרים בנוסח של שבת אבל אומרים "יו"ט הוא מלזעוק"²³⁸.

אקדמות

בשו"ע אדמו"ר הזקן מובא שבמקום שאין מנהג יותר טוב לשורר אקדמות קודם שיתחיל הכהן לברך לפני קריאת התורה. וכן נהגו לומר זה הפיוט בכמה מנינים שמתפללים בהם נוסח אדמו"ר²³⁹, וגם ביקטרינוסלב²⁴⁰. אבל בלוח היום יום ובספר המנהגים: "אין אומרים אקדמות"²⁴¹.

עשרת הדברות

בשעת קריאת עשרת הדברות עומדים ופניהם אל הספר תורה²⁴².

נוהגין לקרות בציבור בטעם העליון (לעשות מכל דיבור פסוק אחד) לפי שבו ביום ניתנו עשרת הדברות לכך קורין אותו כמו שניתנו כל דיבור בפסוק אחד. ויש נוהגין לקרות בציבור בטעם העליון לעולם אף בשבת פרשת יתרו ובשבת פרשת ואתחנן, רק היחיד הקורא לעצמו קורא בטעם התחתון.

בשלשלת היחס שבהקדמת לוח היום יום: "תש"מ . . . מעורר שילדי/ילדות ישראל, אפילו "טף" ממש, יבואו לביהכ"ס בחה"ש לשמוע "עשרת הדברות".

ב"הוראות כ"ק אדמו"ר שליט"א לחג השבועות²⁴³: "כמדובר כמה פעמים – ע"פ מרז"ל "אמר הקב"ה לישראל בני היו קורין את הפרשה הזאת בכל שנה ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני הר סיני ומקבלין את התורה"²⁴⁴ – כשם שאמירת עשרת הדברות בפעם הראשונה היתה

בידו ומחזיקו סמוך אצלו על השולחן.

[ומש"כ בשכנה"ג שם בהגב"י סק"ג שאנו לא נהגנו כן – נראה דה"ט שאצלם נהגו שאין מסלקים הס"ת כלל אלא נותנים הס"ת הראשונה בסיום קריאתה בצד הבימה, וקוראים בשני' כשהיא באמצע הבימה. ועוד, שמנהגם להגבי' לפני קריאה, ול"ש כ"כ היסה"ד. וראה באו"א בתורת חיים סופר שם סק"י ע"פ מג"א שם. ובאחרונים האריכו בקושיות המג"א, וכולם קיימו המנהג. וראה פמ"ג, חמד משה, ומחה"ש, מגן גבורים בשל"ג, שירי קרבן לירושלמי יומא פ"ז ה"א),

(235) ואין לסקל ס"ת השני מבימה בשעת הגבהת הראשון, כנ"ל. ואף את"ל (בדוחק גדול) שלמנהגנו שלאחרי הגבהת ס"ת חוזרו ומניחו, נמצא שלא נסתלק הראשון לגמרי בשעת ההגבהה (לפי שהיא ע"מ להחזיר מיד) – הרי עכ"פ מיד לפני שמסלקים שוב הראשון (אחרי הגלילה על הבימה) צריך לחזור ולהניח השני.

(236) עד שיגמרו הספר ליגלל מכל וכל, כולל הלבשת הכתר – ראה אצלנו שו"ת באתרא דרב ס' מט"נב. וש"נ.

(237) הובא בשם מהר"ם בכ"מ – ארחות חיים ה' קריאת ס"ת ס"ד. כלבו סדר קריאה"ת. מרדכי סוף הלכות קטנות – הובא בב"י או"ח סוסי' קמו. תשב"ץ קטן סי' קפז. מט"מ שם. שו"ע סי' קמו ס"ח. ובכ"מ – נסמנו בשו"ת באתרא דרב שם.

והטעם – בלבוש סוסי' קמו. וראה בשו"ת בעי חיי או"ח ח"ב ס"ג. ובביהגר"א שם סק"ב, וכן במשנ"ב שם סק"ב, הוסיף טעם שאין עושים מצות חבילות חבילות. ונת' אצלנו בשו"ת באתרא דרב שם.

(238) ראה בשו"ת באתרא דרב סי' כח'קלד.

(239) ראה שעה"כ פ"מ סק"ז (נוכח בר"ד בעת הסעודות ליל א' דחגה"ש תשכ"ט). ולהעיר מר"ד ש"פ נשא תשמ"ט – ההדגשה באקדמות שנדפס בסידור תורה אור ע"י אאזמו"ר. וראה ר"ד ליל א' דחגה"ש תשכ"ו.

(240) וראה גם ר"ד בעת הסעודות יום א' דחגה"ש תשי"ג (שיתכן שכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע רצה שיאמרו אקדמות). אבל ראה ר"ד הנ"ל מתשכ"ו.

(241) וראה אג"ק ח"ח ע' תכו.

טעם מנהגנו שלא לומר אקדמות – נתבאר בישיבת יום ב' דחגה"ש תשי"ז. ולהעיר מר"ד הנ"ל מתשי"ג שכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע אמר שאינו יודע הטעם. וראה ר"ד בעת הסעודות שש"פ תשל"ל.

דיון אודות מנהג כ"ק אד"ש בזה – נמצא בר"ד בעת הסעודה דליל ב' דחגה"ש תשכ"ז.

(242) ויש שנהגו לעמוד איזה פסוקים קודם. וכן ראינו לפעמים במעשה רב.

(243) לקוטי שיחות חכ"פ ע' 315.

(244) להעיר מסה"ש תשי"ג ע' 119 שהחילוק בין מ"ת שבפ' יתרו לחגה"ש, שבפ' יתרו ה"ז בדוגמת "מלך בשדה", ובחגה"ש – בדוגמת מלך בהיכלו, עיי"ש.

בנוכחות כל עם ישראל, אנשים נשים וטף²⁴⁵, גם הקטני קטנים – כדאי להשתדל אשר בעת קריאת הפרשה הזאת בזמן מ"ת בכל שנה ושנה, כל בני ישראל, גם הקטני קטנים(ות) יהיו בבית הכנסת²⁴⁶ (לכל הפחות²⁴⁷) בעת קריאת עשרת הדברות. ולהעיר אשר מ"ת הוא ע"י אשר "בנינו עורבים אותנו". [ובכמה שיחות, שכדאי גם מבין חודש ומעלה, אם אינו נוגע בבריאות הילדים, והרוצים – אפילו לפני זה²⁴⁸].

כתבו בספרים²⁴⁹, שבעת קריאת ספר תורה ביום ראשון יכוון כאילו עומד עתה אצל הר סיני ושומע הדברות מפי הקב"ה ומפי ציר נאמן ביתו משה עבד ה'.

בד"ה אנכי ה"א תשמ"ט²⁵⁰: דזה שבכל שנה בחגה"ש ניתנה התורה מחדש ג"כ ע"ד כמו שהי' בפעם הראשונה מתגלה בעיקר בהקריאה דעשרת הדברות כמאמר רז"ל אמר הקב"ה לישראל בני היו קורין את הפרשה הזאת בכל שנה ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני הר סיני ומקבלים את התורה שלכן צריך לשמוע פרשה זו באימה ויראה וכו' כאילו עומדים לפני הר סיני.

"איך האב זיך דערמאנט דעם יו"ט שבועות פון יאר תרמ"ה. ערב שבועות פון יענעם יאר האט צו אונז געזאגט דער מלמד פון חדר: עס שטייט אין דער תורה ויוצא משה את העם לקראת האלקים, משה רבנו ע"ה האט ארויסגעפירט די אידן צו מ"ת. קינדערלעך – זאגט צו אונז דער מלמד – קומט איך וועל אייך פירן צו מ"ת. . אז מארגן דעם ערשטן טאג שבועות אין דער פרי זאל מען אויפשטעהן מיט א שעה פריער ווי שטענדיק און קומען אין ביהמ"ד צו קבלת התורה.²⁵¹"

בנוגע להיוצאים לסדר קריאת התורה במקומות אחרים, בכדי שיבואו הילדים לשמוע "עשרת הדברות" צריך לפחות ששה שלא שמעו קריאת התורה²⁵². באם רוצים לשמוע לפני זה קריאת התורה על תנאי, כדי שמצד אחד יוכלו להשלים המניין כשיגיעו לשם, ולאידך, אינם רוצים להחסיר קריאת התורה אם יתברר שאין מניין שם – אין הדבר פשוט כלל שאפשר להתנות בכגון דא²⁵³.

אסור להוציא ספר תורה לעשות קריאת התורה ברחוב.

הפטרה

מפטיר בנביא במרכבה דיחזקאל על שם שנגלה הקב"ה בסיני ברבוא רבבות אלפי שונאן. "ולהעיר מז"ח יתרו²⁵⁴ דראיית יחזקאל היתה בחג השבועות ביום מ"ת²⁵⁵". ונוהגין לסיים בפסוק ותשאני רוח אף שאינו כתוב כלל אצל המרכבה²⁵⁶.

245) ובלקו"ש חכ"ג ע' 250 הע' 56: אף שכמוכן בפשטות – אלה בעזרת אנשים ואלה בעזרת נשים וכו', עיי"ש בארוכה. ועד"ז הוא בכ"מ.

246) בלקו"ש חכ"ג ע' 250 (משיחת ער"ח סיון ה'תשמ"מ, שבו ניתנה ההוראה לראשונה – ראה שלשלת היחס בתחילת לוח היום יום): אין די בתי כנסיות (א מקום קדוש), בשעת קריאת התורה (בציבור ובברכה לפני ולאחרי). וכן שם ע' 251: ווען מ'ליענט די עשה"ד ובחגה"ש, און אין א מקום קדוש, ובציבור במעמד כמה עשיריות מישראל, ובהקדמת ברכה לפני ולאחרי. ועד"ז הוא בכ"מ. ובשיחת ערב חגה"ש תשמ"ב לענינו, שקריה"ת (ועשה"ד) בביהכ"ג, בית התפלה, הו"ע חיבור תורה ותפלה.

247) עד"ז הוא בכ"מ בשיחות קודש. ובלקו"ש חכ"ג שם: אנהויבנדיק פון "וידבר אלקים". ובלקו"ש חל"ז ע' 124: הערן די עשרת הדברות אין די פסוקים בתור הקדמה לזה (עכ"פ). ובשיחת ש"פ במדבר תשמ"א: החל מ"בחודש השלישי גו"ו" ובעיקר – קריאת עשה"ד. ועד"ז בשיחת ר"ח סיון תשמ"א (וכמ"ס): קריה"ת ובמיוחד – עשה"ד. וראה שיחת כ"ז אייר תשמ"מ. ולהעיר מלקו"ש חכ"ג שם ע' 254: זיין אין שול, הערן קריאת התורה און דאווענען.

248) ראה לקו"ש חכ"ג ע' 251. ובסה"ש תנש"א ח"ב ע' 547: גם הקטנים ביותר ועד לתינוקות שבעריסה. ובשיחת כ"ז אייר תשמ"מ (ועוד): כולל ילדים הכי קטנים שזה עתה נולדו. וראה לקו"ש חכ"ח ע' 238 הע' 61: גם הקטנים וקטני קטנים כו' – להעיר שבקריעת ים סוף. . "אפילו עוברין שבמעני אמן אמרו שירה".

249) יסושה"ש ט"פ פ"י.

250) סה"מ מלוקט ח"ג ע' קעח.

251) סה"ש תשי"ג ע' 100, עיי"ש בהמשך. והובא בלקו"ש חכ"ג שם הע' 55 (לענינו).

252) הארכנו מזה בהסכמה לס' בירורי מנהגים. וראה גם שו"ת באתרא דרב ס' יב'שלד. ושי"נ.

253) וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב ס' הרי"ג. ושי"ת. ובנוגע לשינוי הסדר – ראה בשו"ת באתרא דרב ס' לט'קסא.

254) לז, סע"ד ואילך.

255) לקוטי שיחות חלק לג שיחה א לחגה"ש (ע' 18) הערה 17.

256) ונתבאר באריכות בלקו"ש שם השייכות דפסוק זה להפטרה.

בלקוטי שיחות²⁵⁷ נבאר "מדוע קבעו הפטרה במעשה מרכבה שלא ניתן להבין לרוב בנ"א, כי אף שפרטי עניני המרכבה שנתפרטו בהפטרה אינם בהבנה והשגה כנ"ל, הרי בכחו של כאו"א להבין ולעמוד על תוכנה הכללי של הפטרה, שכל פרטי המרכבה שראה יחזקאל הם "דמות", שעל ידם ידע יחזקאל והכיר ב"דמות העליונות".²⁵⁸

ונוהגין במקצת מקומות שגדול וחכם קורא זאת הפטרה. יש נוהגין לאמרה מעומד ולא המפטיר בלבד אלא אף כל מי שקורא אותה בלחש עם המפטיר קוראה מעומד מפני כבודה²⁵⁹. טעה בברכת הפטורה – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אחר שמסיים אשרי נוטל הש"ץ²⁶⁰ הס"ת האחרונה שקראו בה למפטיר בימינו ואומר יהללו²⁶¹ כו'. ואם טעה ולקח הראשונה לא יחזירנה ליד מי שהיה מחזיק בה וליקח הס"ת האחרונה אלא אומר יהללו עם ס"ת שבידו²⁶².

מוסף

מוסף לשלוש רגלים. אומרים פסוקי מוסף המיוחדים לחג השבועות ("וביום הבכורים"). בנוסח התפילה: בגלל השעיר הנוסף בחג השבועות, הבא ביחד עם שתי הלחם – מנהגו על-פי נוסח אדה"ז²⁶³ לומר בתפלת מוסף של חג-השבועות "ושני שעירים לכפר"²⁶⁴.

דיני הטועה בתפילת מוסף, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

ברכת כהנים. אין הצבור עונים אמן עד שתכלה הברכה²⁶⁵ מפי הכהנים²⁶⁶. עם שאחורי הכהנים אינם בכלל ברכה. יחזירו פניהם נגד פני הכהנים, ולא יחזירו פניהם אנה ואנה שנשיאת כפים אינה אלא פנים כנגד פנים. וצריך לשמוע ולכוון לברכתם.

כשאומרים תיבת יברך – המתברך ראשו באמצע. ה' – מיסב ראשו לימינו, שהיא שמאל המברך. וישמרך – באמצע. יאר – לשמאלו שהיא ימין המברך וכו'. שלום – ראשו באמצע. אמירת רבש"ע – בשעה שהכהנים מנגנים דוקא, אבל כשאומרים התיבות צריך לשמוע. כשמנגנים ל"זשים" אומרים רבוש"ע. . הצדיק. כשמנגנים לתיבת "לך" ואם. . אלישע. ל"שלום" וכשם. . לטובה. כשאומרים "שלום" – אומרים "ותשמרני ותחנני ותרצני". אדיר במרום אומרים אחר ענית אמן כשעדיין הטלית על פניו.

אחר הדוכן לא יאמרו יישר כח כהנים עד אחר כל הקדיש תתקבל. ולכן במקום שנוהגים לומר יישר כח נכון שלא ירדו הכהנים מן הדוכן עד אחר סיום הקדיש כדי שלא יתבטלו מעניית אמן.

הלכתא למשיחא: אין מביאין בכורים קודם לחג השבועות²⁶⁷. בחג עצמו, נחלקו הראשונים באם מותר להביא בכורים²⁶⁸.

(257) שם ע' 23.

(258) ע"ש באורך.

(259) וראה בר"ד בעת הסעודה דיום א' וב' דחגה"ש תשכ"ח.

(260) הש"ץ למוסף או המגביל. וראה שו"ת באתרא דרב סי' מב'תתקכה.

(261) אם על הקהל לומר יהללו ג"כ – ראה שו"ת באתרא דרב סי' לז'דפה. וש"נ.

(262) שע"א ש"י סמ"א ובפתחי שערים שם. מקראי קודש יוטס של"ח ס"ב.

(263) ודלא כדעת זקנים מבעה"ת פינחס כח, כח.

(264) ראה שער הכולל פ"מ ס"ק טו, ובהגהות כ"ק אד"ש לשם. וראה בהנסמן בהמועדים בהלכה ח"ב ע' פב. ונת' בארוכה בכינוס תורה דאסרו חגה"ש תשע"ד.

(265) היינו ברכת כהנים.

אבל על ברכת אשר קדשנו בקדושתו של אהרן, עונים הציבור אמן גם לפני שכלתה ברכה מפי רוב הכהנים. ונוהגים בברכת כהנים שמברכים יחד ויש מקצר ויש מאריך והעולם עונים אמן אחר ברכת כאו"א (מט"א סתרכ"ה באלף למטה סק"פ). ואם מסיימים כל אחד תוך כדי דיבור לחבירו, יענה אחר הראשון או האחרון ויעלה לכולם (ראה עד"ז שו"ת הלק"ט ח"ב סמ"ח. משנ"ב סנ"ה סק"ד).

ונכון שייסיימו כולם הברכה ביחד (לקט הקמח החדש סק"ח סקע"ב). וראה בסוף הלוח במילואים (יב).

(266) ובפשטות, לא סגי ברוב כהנים וצ"ל כל הכהנים. הארכת הניגון מכלל הברכה היא, אא"כ מאריך כהן הרבה, שאז יענה אמן מיד.

(267) בכורים פ"א מ"ג.

(268) ראה תו"ה מלאותך בכורות כו, א. שטמ"ק ומהרי"ט אלגאזי שם. יד דוד וחק נתן שם. מנ"ח מצוה יח סק"ג. צפע"ג נדרים פ"א ה"י.

קרבת החג: נוסף לקרבת²⁶⁹ הפרטיים שעל כל אחד להביא - עולת ראיה²⁷⁰ (אלא שבפועל לא דייקו להקריבם ביום טוב), שלמי חגיגה, ושלמי שמחה²⁷¹ - מביאים קרבת ציבור לחג, (ומפורטים בנוסח התפילה, "ונשלמה פרים שפתינו"), קרבן מוסף הכולל 11 בהמות: שני פרים, איל אחד, ושבעה כבשים - לעולה, ושעיר עזים לחטאת, כמפורט בפרשת פנחס.

נוסף לכך, מקריבים קרבן מנחה חדשה בחג, והיינו שתי ככרות לחם חמץ מן החטה²⁷² החדשה ("שתי הלחם"), ומקריבים עם הלחם 13 בהמות: שבעה כבשים תמימים, פר בן בקר אחד, ואילים שנים - לעולה, שעיר עזים לחטאת ושני כבשים לשלמים, כמפורט בפרשת אמור.

בסך הכל, מקריבים 24 בהמות (13 לקרבן שתי הלחם ו-11 לקרבן מוסף), כמנין כ"ד ספרים (13 ספרי תורה ונביאים, ו-11 ספרי כתובים) וכ"ד תכשיטי כלה (13 סוגים של זהב וכסף ו-11 מיני בגדים²⁷³).

שש זכירות.

מזל טוב

"בא חסידים הראשונים פלעגט מען שבועות זאגן מז"ט. פריער פלעגט מען זאגן מז"ט אין מיטן קריאת התורה, נאר אין ספרים שטייט אז דאס איז א הפסק, שפעטער פלעגט מען זאגן מז"ט נאך קרה"ת, נאכדעם איז געווען דער מנהג צו זאגן מז"ט נאכן דאוונען. איך געדענק זקנים אין ליובאוויטש וועלכע פלעגן חגה"ש זאגן מז"ט."²⁷⁴

תענית חלום

אסור להתענות תענית חלום בחג השבועות לפי שהוא יום שניתנה בו התורה וצריך לאכול ולשמוח בו להראות שנוח ומקובל לישראל יום שניתנה בו התורה לפיכך אינו דומה לשאר יו"ט ושבטות שיותר להתענות בהם תענית חלום²⁷⁵.

קידוש היום

אתקינו ליו"ט. אלה מועדי. סברי מרנן. בורא פרי הגפן.

על המקדש לשתות רביעית שלם לצאת מספק ברכה אחרונה על היין.

מכסים המזונות²⁷⁶ בעת הקידוש²⁷⁷.

שו"ת אג"מ או"ח ח"א עניני קדשים סי' א.

(269) כולל נסיים - ראה מנחות ז, ב. רמב"ם מעה"ק פ"ב ה"ג. וזכר שם רק עולת רא' ושלמי חגיגה. אבל מלשון הגמרא הלא בא במועדיכם משמע דקאי גם אשלמי שמחה. וכן בהגהות הב"ח לפירש"י שם ד"ה ומאי. ותלוי בחילוקי גירסאות בפירש"י. ושק"ט בכ"מ בטעם השמטת שלמי שמחה כאן (וכן בכ"מ). ויש שכתבו לפי שאפשר להקריבן קודם הרגל. ואכ"מ.

(270) מן הבהמה - חגיגה ז, א ובפירש"י שם. אבל ראה רמב"ם ריש הל' חגיגה. וראה סה"מ מלוקט ח"ב ע' שז.

(271) ראה בסוף הקובץ במילואים (ג).

(272) בנוגע להבאת תה"ל מכוסמין - ראה שו"ת באתרא דרב סי' כא'תצז. וש"נ.

(273) מה שאין מזכירים בקריאת התורה ובמוספי היום פרשת שתי הלחם, נתבאר בארוכה בכינוס תורה אסרו חגה"ש תשע"ד.

(274) סה"ש קיץ ת"ש ע' 121. ונתבאר בשיחת חגה"ש תשי"ג, שמזל הו"ע שלמעלה מהשתלשלות וע"י העבודה דהקדמת נעשה לנשמע, שהו"ע ביטול לבעל הרצון, מקבל ההמשכה מלמעלה, מדה כנגד מדה, שנמשך מבחי' שלמעלה מהשתלשלות בכל הענינים דבני חיי ומזוני רויחי.

(275) נתבאר בארוכה בלקוטי שיחות חלק כג שיחה ב' לחגה"ש (ע' 27).

(276) ובקיצור שו"ע ז"ז סי' ז כתב שכשמקדש ביום קודם הסעודה הקבועה ואוכל פת כסנין יש לקחת שתיים שלמות בשביל לחם משנה. (ובכמה מהדורות הוסיף עה"ג: "וכן ראיית לנהוג אצל גדול אחד"). והב"ב בכה"ח סער"ד שק"ד. מעורר ישנים (פרידמאן) סכ"ו שק"ד. ועוד. וראה בית ישראל טוסיג ח"ח לקיצור שו"ע שם שכן נהג גם בעל מנח"א ממונקאטש. וכן נהגו כו"ב. וכמדומה ברור שכן ראינו במעשה רב בתנועות דיום הש"ק (אף שבד"כ כבר קידש לפני"ז, ולאידך כמ"פ שלא נטל ידיו לסעודה אח"כ).

ואף שהרבה אחרונים דחו דבריו (אר"ח ספינקא סרפ"ט סק"ה ודע"ת שם ס"א. קצה המטה סתר"ה סקע"ט. ברכת הבית שמו"ו ס"ג. באר יעקב סרע"ג סק"י וסרפ"ט סק"ד. בית שמואל ודוד ע' יז. ועוד. ולהעיר מארחות חיים ספינקא סרצ"א סק"ה בשם מאורי אור (ח"ד עמ"ס שבת קו, ב ד"ה ודע) שאפי' בלחם גמור כשאכל רק קצת לחולשא דליבא א"צ לח"מ), יש שצידדו כמותו.

ולכא' כש"ב שכ"ה לדעת אדה"ז (הביאו בהגהות מהרי"ל לשו"ע אדה"ז סי' קפח ס"י) שיוצאים יד"ח סעודה בפה"כ. וראה קצה"ש ספ"ב בבדה"ש סק"ה. וראה שו"ת דברי יציב או"ח סי' ככו. מנח"י ח"ג סי' ג. תשוה"נ ח"א סרס"ד. חו"ע שבת ח"ב ע' קצא.

(277) ראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב סי' טו"רג.

צריך לאכול במקום הקידוש לאלתר אחר הקידוש, שאין קידוש אלא במקום סעודה. ואם אכל כזית מחמשת המינים יוצא בזה ידי חובתו²⁷⁸. ולעת הצורך יש לסמוך על דברי האומרים שאפילו שתה רביעית שלימה מכוס הקידוש (ולא רק רוב רביעית) יוצא בזה ידי קידוש במקום סעודה. ומכל מקום אם אפשר טוב שישתה עוד רביעית שלימה מלבד רוב רביעית שיוצא בזה ידי חובת קידוש כדי לצאת לדברי הכל. ויכול לאכול אח"כ הסעודה במקום אחר בין מיד בין לאחר זמן. ואינו צריך לברך על הכוס קודם אותה סעודה.

סעודת היום

"סעודת חג השבועות הגם דאס איז דאך א סעודת יו"ט, דאך איז זי בעיקרה א סעודת מצוה. . די סעודה פון חג השבועות איז א סעודה פון קבלת התורה והמצוות. והדברים קל וחומר אז מען איז מכניס איין אידיש קינד תחת כנפי השכינה דורך בריתו של אאע"ה אדער דורך הכנסה לחדר, איז די סעודה א סעודת מצוה – מכל שכן אז ששים רבוא יוצאי צבא לבד זקנים נשים וטף האט השי"ת אריין געפירט אין חדר אויף זאגן קמץ אלף אָ, ווי עס שטייט הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך, השי"ת האט אריין גענומען די אלע אידן אנשים ונשים אין תורה חדר נגילה ונשמחה בך, כ"ב אותיות התורה, וואס דער ערשטער אות האט השי"ת געזאגט קמץ א' פון דעם ווארט אנכי, דערום איז די סעודת חג השבועות א סעודת מצוה בעיקרה, נוסף אויף דעם וואס זי איז אויך א סעודת יום טוב."²⁷⁹

שתי סעודות

נוהגין בכל המקומות לאכול מאכלי חלב²⁸⁰ ביום א' של שבועות²⁸¹ ומנהג אבותינו תורה היא כי הרבה טעמים נאמרו עליו²⁸², ולפי שמצוה לאכול בשר בכל יו"ט לפיכך צריכין להזהר שלא יבוא לידי איסור בשר בחלב ויעשו ככתוב בירור דעה²⁸³ [וכדלהלן].

בר"ד משיחת יום א' דחגה"ש תשי"א: ביי דעם צמח צדק פלעגט דער ערשטער טאג²⁸⁴ זיין א נגלה טיש, ווארום די רבנים וואס פלעגן ניט קענען קומען אויף אנדערע יו"ט אזוי ווי פסח, ר"ה,

278) וגם למחמירים שצ"ל פת דוקא ולא יין ולא מיני תרגימא – בפת הבאה לכסינן ודאי שפיר דמי. ובפרט שדעת אדה"ז (הובא בהגהת מהר"ל לשו"ע אדה"ז סי' קפח סה"י) שיוצאים יו"ד סעודה בפה"ב. והה"נ לסברת שו"ת אג"מ או"ח ח"ד ס"ג סק"ז ואילך, דמהני רק שיוכל לאכול באותה שעה, אבל לא לענין לאכול סעודתו במקום אחר ובזמן אחר שצריך לקדש שוב, ואפילו לא לשתות יין במק"א (ועיי"ש בארוכה שהוכיח כן מכ"מ). והיא סברא מהודשת שלא מצינו בשאר פוסקים. וחילוק מיוחד כזה ובדבר רגיל הו"ל לאשמועינו, וכמפורסם בכללי הפוסקים, ואדרבא מפורש הפכו בפשטות השו"ע או"ח סרע"ג ס"ה: יצא ידי קידוש במקום סעודה וגומר סעודתו במקום אחר, ובשו"ע אדה"ז סי' ס"ו: יוצא בזה ידי קידוש במקום סעודה ויכול לאכול אח"כ הסעודה במקום אחר בין מיד בין לאחר"ו א"צ לברך על הכוס קודם אותה סעודה וכי שכיון שכבר יצא ידי קידוש במקום סעודה הרי סעודה זו האחרת דומה לסעודה שלישית של שבת שא"צ לברך על הכוס לפני, והאג"מ בעצמו כתב עלה שהוא "דבר חדש" לולא דמסתפינא, שבפה"ב הו"ל כפת.

279) סה"ש תש"ג ע' 143-44. וראה גם שיחת א' דחגה"ש תש"ה. ונתבאר בכ"מ.

280) בכמה קהילות ישראל נהגו לאכול "קרעפקין" (עיסה ממולאת בצורת משולש) בחג השבועות. וזכר גם "בשמועסן" סיון, תש"ו. ועיי"ש בטעם המנהג משום "אוריין תליתא וכו'". וכ"ה בכ"מ. ולהעיר מהביאור בדא"ח, והובא בס' המנהגים ע' 58 בהערה, בטעם אמילתו בעיי"כ, ע"ד שתי הלחם ע"ג שני כבשים בחגה"ש. (אלא, שככל הידוע, בקהילות שנהגו בכך בחגה"ש, העיסה ממולאת בגבינה, ולא בבשר כבעי"כ).

281) וראה שו"ת באתרא דרב סי' דשי"ב. וש"נ. והובא שם גם משיחת ט' סיון תש"א (יחידות כללית – מסרט הקלטה): בחג השבועות און דוקא אין דעם ערשטן טאג וואס דעמאלט ליינט מען די עשרת הדברות עסט מען דוקא מאכלי חלב. ובהמשך השיחה: אין דעם ערשטן טאג פון חג מנ"ת האט מען שוין געגעסען מכל עניני מאכלים, סיי חלב און סיי בשר, און דערנאך האט מען דאך אויך געגעסען מתוך שמחה וטוב לבב.

282) דיוק הלשון נתבאר בישיחת יום ב' דחגה"ש תשכ"ה.

283) שו"ע אדה"ז סתצ"ד סט"ז. ודלא כהדעות שכתבו ללמד זכות להקל בשבועות (והיינו לא רק מחמת שהגיע זמן סעודת המנחה וכבר תאב לאכול – ראה אר"ח ה' איסורי מאכלות סע"ג. כלבו סי' קן. וראה א"ר סתצ"ד סק"י – אלא גם) מחמת שהוא זמן מ"ת (ראה זכרון משה להר"מ הלפרין תל' מהרש"ל ורמ"א סכ"ו. נועם אלימלך עה"ת ס"פ משפטים. ווי"א דאיהו קאי להסברא להמתין מעל"ע ושלא לאכול בשר ביום שאכל גבינה. וראה באו"א שו"ת משנ"ה ח"ז ס"ע). וראה פסקי תשובה סרפ"ה. שו"ת דברי ישראל ח"ב בסוה"ס ע' כח. וכבר כתבו שלא לסמוך ע"ז (ראה זכרון משה שם (שסיים עלה, שלא כתב רק ליישב המנהג אבל שומר נפשו ירחק מהם), והובא במנח"י כלל עו סק"ה. של"ה מס' שבועות. וראה יוסף אומץ לר"י יוזפא סדר חגה"ש שתתנ"ד. שכנה"ג או"ח סתצ"ד בהגה"ט סק"פ. פמ"ג במז"א סוסי' תצד (וראה בא"א שם סק"ו). דרכ"ת ספ"ט סוסק"ט. וראה שיחת יום ב' דחגה"ש תשמ"ג).

284) וכ"ה ביומן מהתוועדות הנ"ל בתשורה לברמ"צ מוטוסוב י"ג סיון תש"ס ע' 18. וכ"ה גם באג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ח ע' תצט. וכ"מ בתורת שלום ע' 209. אבל ראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ו ס"ע קעא, ושם ריש ע' קעב, שהי' ביום השני (נסמן בסה"ש תש"נ ח"ב ע' 287 הע' 3. ובמהדו"ק שדיחה הנ"ל נזכר רק משיחה הנ"ל בתשי"א). וכ"ה בסה"ש תש"א ע' 123. סה"ש תרצ"א ע' 237. וראה סה"ש תרצ"ו ע' 138 (נסמן גם בסה"ש תש"נ שם). ולהעיר מר"ד יום א' דחגה"ש תשכ"ז בעת הסעודה.

סוכות . . פלעגן זיי קומען אויף שבועות. און ביי דער מילכיקער סעודה פלעגן זיי מציע זיין זייערע שאלות, און במשך פופציק מינוט פלעגט דער צ"צ ענטפערן אויף אלע שאלות. אזוי האט דערציילט דער רבי. ובכדי אנצוהאלטן דעם מנהג וועל איך זאגן א נגלה ענין.

מנהגנו לאכול מיני מזונות²⁸⁵ חלביים, ואחר-כך ליטול ידים לסעודה בשרית²⁸⁶. אדה"ז כותב (כנ"ל) שיש "הרבה טעמים" לאכול מאכלי חלב. והרמ"א מביא הטעם משום קרבן "שתי הלחם" שהוקרב בחג השבועות בבית המקדש. והיינו שאוכלים ב' סעודות חלבית ובשרית, ומכיון שאסור לאכול בשר וחלב מלחם אחד – נמצא שאוכל ב' לחמים. וגם למנהגנו שאוכלים רק מיני מזונות חלביים, ולא לחם ממש – הרי גם הם נקראים "לחם (שאינו גמור)"²⁸⁷.

כפשוטו, שהסעודה החלבית (שהיא מנהג) אינה מחליפה את הסעודה הבשרית שהיא מצוה [מדרבנן]²⁸⁸, משום עונג יום-טוב ושמחת יום-טוב²⁸⁹.

אף שמצוה להמנע מלאכול שום דבר אחר קידוש קודם אכילת עיקר סעודת שבת [או יום טוב] דהיינו לחם שמברכים עליו המוציא, לפי שאם יאכל ממאכל אחר קודם אכילת הלחם לא יאכל הלחם לתיאבון, מותר לאכול מיני מזונות (אחרי שקידש על היין כדי שיהא קידוש במקום סעודה)²⁹⁰

285) מחטת דוקא, וכן הלחם בסעודת בשר, ולא משאר מיני דגן, דוגמת שתי הלחם – ראה מג"א סתצ"ד סק"ט ובפמ"ג בא"א שם. וראה שו"ת באתרו דרב ס' כא'תצז. וראה בסוף הקובץ במילואים (ד).

286) ע"פ שו"ע אדה"ז תצ"ד סט"ז.

ולהעיר מהמעני יו"ט עהרא"ש ברכות פ"ז ס"ג (סק"ז) דעיקר שמחה בבשר הוא עם הפת. וביש"ש ביצה פ"ב ס"ה: פשיטא שאין שמחה אלא בבשר דהא שמחת יו"ט היא הסעודה ולא נקרא הסעודה להיות בו לב טוב ושמחה בלא אכילת בשר. וכן שם בנוגע ליין שבזמן בהמ"ק הספיק להם בשר שלמים אפילו היו שותים מים בתוך הסעודה אם לא לכוס של ברכה. ומשמע דכוש"ב לחוד לא סגי, ואיכא לפרושי מחמת שאינו בתוך הסעודה (ולא מחמת שאינו כשיעור, שה"ז אופן הב' שם, שהיו שותים אם בצמצום, אא"כ נפרש מחמת אין עונשין מצוות חבילות. ודוחק).

וי"ל שמתאים לדעת אדה"ז ביו"ט ס' קפח ס"י שחיוב פת ביו"ט משום שמחה. והוסף על דברי הרא"ש והביא קרא ד"ושמחת בחגך" (אבל ברא"ש משום "לכס"). וראה אג"ק ח"ה ע' רנו. הגש"פ עם לקו"ט ד"ה מצה. וכבר העירו מדיוק לשונו דאדה"ז שם של"כ "אין שמחה אלא בלחם" כ"א "בלא אכילת לחם", ויל"פ כדברי המעיני"ט שהקביעות שאוכל הלחם בתוך הסעודה גורמת לשמחה שמצד הבשר. (ולהעיר מהעמק שאלה סס"ז סק"א דבלא לחם לאו סעודה היא). וראה גם לשונו בקו"א ס' קסח סק"ד. אבל ראה קובץ העו"ב חנה"ס תשס"ח שפי" באו"א. ולהעיר שעיקר כבוד היום הוא כשהוא בתוך הסעודה דוקא – ראה רשב"ם פסחים קה, ב ד"ה קידוש וד"ה וליעביד. חי' חת"ס שם. נמוקי או"ח סתע"ה. אלא שבשר ענינו עונג, ולא כבוד. אבל כ"ה גם בין משום עונג יו"ט, שיהא באמצע סעודתו דוקא. אמנם, בנוגע לדין יין משום שמחת יו"ט – לא נתפרש להדיא שיהא באמצע סעודתו (ולא דין עונג). ומש"כ ברשב"ם ותוס' פסחים שם ד"ה ידי שיוצא שמחת יו"ט בשתת ד' כוסות בב"א, אף שהוא לפני הסעודה – היינו מחמת שהוא לפני ובמקום סעודה, וכמו שפוטור יין שבתוך המזון (ואו"כ נפרש דקאי לפני קידוש. ואכ"מ). וכ"ה בישיבת אחש"פ תשל"א שאפשר לצאת בכוס של קידוש, כדלקמן בפנים. אמנם, בחוה"מ מחוייב בשמחה ביין, וא"צ לאכול פת (לרוה"פ). ובפשטות, שאני חוה"מ מה"ט גופא, שכיון שאינו מחוייב בסעודה, א"צ שיהא בסעודה. וראה ברכת רפאל רובינשטיין פסח ספ"ד – באו"א.

287) ולהעיר שובאכילת מיני מזונות מתוקים ה"ז גם קיום המנהג לאכול דבש (שבכלבו ס"ג. צדה לדרך כלל ד מ"ד פ"א. סכנה"ג סתצ"ד בהגה"ט סק"ז. ועוד. ובמנהגי דבי מהר"ם מרוטנבורג ע' 30: כל מיני מאכלים מתוקים כגון דבש וחלב. ובסדה"י סדר הגה"ש: מטעמים מתוקים ומוטעמים לחכו וכו' ויש נהגין בתבשיל של חלב ונותנין דבש עליו. והב"ד הכלבו בח"י סתצ"ד סק"ט ובא"ד סק"י (ושם הב"ד הצדה לדרך ג"כ. ועוד).

288) ראה לקמן בדיני מצוות שמחת יו"ט בהערה.

289) ראה שו"ע אדה"ז ס' תתקכ"ט ס"ד וס"ו. וראה שו"ע אדה"ז סתצ"ד שם.

290) ויש שר"ל ללמד זכות, לפי שהמצוה מתקיימת גם בשאר שמחות (וממילא גם במאכלי חלב למי שנהנה מזה, וכבבגדים ובקליות לנשים ולקטנים).

אמנם, אף שיש לנו לשמוח בשאר כל מיני שמחות (שו"ע אדה"ז סתקכ"ט ס"ז. שו"ת שאג"א סס"ה. וביראים סתכ"ז: כל דבר שבלבו מוצא קורת רוח באכיל'ו) – המצוה היא בבשר דוקא כיון שנאמר בו שמחה. (ולהעיר מפירש"י ד"ה כל זמן – סנהדרין ע, א דילפינן משלמים דבשר בו שמחה הוא. וראה מג"א סרמ"ט סק"י). ובמש"ש מזה שלכמה דעות אינו יוצא אפילו בעוף.

וראה שו"ת דבר משה אמארילו חי"א או"ח סמ"ז. שמחת יהודה עמ"ס סופרים פכ"א ה"ד – יא, ד. דרכ"ט ספ"ט סק"ט. נימוקי או"ח סתקכ"ט.

[וכש"כ לדעת הרמב"ם הל' יו"ט פ"ו ה"ח ודעמי, שגם בזה"ה השמחה היא בבשר (וראה יש"ש ביצה פ"ב ס"ה. קו"א לשו"ע אדה"ז בתצ"ח סק"ה), אלא שהיין יותר מיוחד בשמחה (כבסמה"צ מ"ע נד). וראה בדעתו בב"ח ודרישה סתקכ"ט. כפות תמרים סוכה מב, ב ד"ה ההל'].

וגם בזה"ב, היכא דא"פ יוצא מ"ע דשמחה בבשר חולין (ראה ריטב"א סוכה מב, ב ד"ה ההל. ר"ן סוכה כא, א בדפי הר"ף. והיינו אף דלא קיליין כריב"ב בירושלמי חגיגה פ"א ה"ב דאפי' במקולין. אבל ראה שו"ת תורת רפאל סצ"ב). וראה לקו"ש חל"ג ע' 64 הערה 30. שם ע' 68.

290) ומברך ברכה אחרונה.

ולא נהגו לפטור בברהמ"ז כדברי המשנ"ב ס' קעו בתחילתו בבה"ל ד"ה בידך על הפרפת בנוגע לספק פהב"כ לפני הסעודה. וברוב

ולאכול לחם לאחר זמן²⁹¹. ומכל מקום נכון להדר שלא למלא כריסו משאר אכילות קודם סעודת הפת.

יין פוטר כל מיני משקין²⁹² מברכה ראשונה שהיא שהכל נהי' בדברו, אם היו המשקין לפניו כשבירך בורא פרי הגפן, או שהי' אז דעתו עליהם לשתותם.

כמו כן נפטרו שאר המשקין מברכה אחרונה בברכת על הגפן. ואפילו אם הוצרך לברך עליהם ברכה ראשונה שהכל נהי' בדברו, כגון שלא היו לפניו כשבירך בורא פרי הגפן וגם לא הי' אז דעתו עליהם.

השומעים קידוש, שטעמו רק קצת מהיין (פחות משיעור רביעית), אין צריכין לברך שהכל על שאר משקין²⁹³, אבל צריכים לברך בורא נפשות רבות על שאר המשקין אם שתו מהן רביעית.

בנוגע ל"איסור דגים בחלב"²⁹⁴: אף ש"חושבים לפליטת הקולמוס" – "בכל זאת מערבין עוד מה (חמאה, סמעטענע [=שמנת])".

בין החלב לבשר

אין לאכול חלב ובשר בסעודה אחת²⁹⁵, גם כשממתין כשיעור הנדרש ביניהם, ולכן צריך לברך **ברכה אחרונה**²⁹⁶ על הסעודה החלבית²⁹⁷, לפרוס **מפה חדשה** ורק אז אפשר להתחיל הסעודה הבשרית.

מנהגנו לחכות שעה אחרי חלב (בפשטות, חישוב השעה הוא: **מסוף אכילת החלב** בפועל עד התחלת אכילת הבשר, ולא מאחרי ברכה אחרונה עד נטילת ידיים לסעודה הבשרית²⁹⁸). כפשט,

העונות שבימינו בלא"ה אין ספק פה"כ. וראה אצלנו שו"ת באתרא דרב סי' כב' עדר בד"ה וגוף השאלה במוסגר. ושי"נ. וראה בסוף הקובץ במילואים (טו).

291) שנוסף לזה שאין למחות ביד המקילין (כיון שמן הדין אין חיוב גמור לאכול סעודת שבת לתיאבון), הרי מותר להתחיל לאכול פת במאה בכינסין שנאכלת לתענוג ולמתיקה וגוררים את התיאבון וממשיכים הלב למאכל, וכן אם אינו רוצה לאכול עכשיו אלא לאחר זמן מותר לו לאכול דבר מועט אחר הקידוש (ראה בכ"ז בקו"א סרמ"ט סק"ג וסק"ד). ובפרט כשאוכל הסעודה לאחר זמן רב, שאין לחוש שיבטל התיאבון. ועוד ועיקר שלפי הגהת מהר"ל עה"ג בשו"ע אדה"ז סי' קפח ס"י יוצא יד"ח סעודת שבת (ויו"ט) גם במיני מזונות.

ואף שאם יצא כבר סעודת יו"ט נמצא שאכילתו פת כסעודה אחרת, והפסיד מעלת אכילת בשר ודגים בסעודת חובה – לית לן בה, שסו"ס ה"ל בדרך סעודה, ובפרט שהיא הסעודה העיקרית, והראשונה רק לצאת יד"ח קידוש (וכן מנהג שאחרי הקידוש עם מאכלי חלב אוכלים בשר בסעודת פת ובקידושא רבה בשבת שמקדשים בביה"כ ואוכלים הסעודה בבית. ושקו"ט גם לגבי שחך מעין המאוּרע בסעודה שלאחמ"כ. והארכנו בקיצור דיני שחחה וטעות בסוף הלוח). וראה באו"א בשו"ת תשוה"ח ח"ג ס"פ.

292) ראה באורך בהלכה יומית אות תשלא ובמקורות ועיונים לשם.

293) ואם לא שתו כלל מהיין מברכים ברכה ראשונה על המשקין – ראה אצלנו שם.

294) ראה שו"ת באתרא דרב סי' א' פ"ט. א"שכנ. ב"ש. ושי"נ.

295) ראה גם פמ"ג יו"ד ספ"ט בש"ד סק"א.

אבל אם שתה כוס חלב או קפה חלבי מיד אחרי קידוש קודם נט"י לסעודה אין זה בגדר סעודה אחת (אף שאין קידוש אלא במקום סעודה) – ראה שו"ת אז"נ ח"ד סמ"ב. תשוה"ח ח"ג סק"ג. ויש מחמירים (ובפרט שמה"ט אינו הפסק בין קידוש לסעודה שהוא פותח הלב וצורך סעודה).

ולכאורה, כיון שהקפה אינו נפטר בברה"ז, וטעון ברכה אחרונה לעצמו (ובשלמא למ"ד שברכה"ז פוטרת גם שאר המשקין שנפטרו בברכת היין), ומתחיל אח"כ המוציא וקובע עצמו לסעודה – אי"ז סעודה אחת. ורק כשאוכל גבינה ובשר זאח"ז באופן שברכה ראשונה על הגבינה פוטרת הבשר, או עכ"פ באותה סעודה ממש יש להחמיר. (וראה מש"כ ידידנו הגר"א זנגר שליט"א בארוכה בגליון פניני הלכה ויגש תשפ"ד). ולאידיך, בשותה פחות מכשיעור להתחייב בברכה אחרונה, הרי בלא"ה אינו כסעודה אחת. ולהעיר מהשקו"ט בגבינה אחר בשר, כשעבר שיעור עיכול (ראה כה"ח ספ"ט סק"ט. וראה שו"ת מהרש"ם ח"ג סק"ו), או באכל פחות מכשיעור (שם סק"ד. וראה יד"י ספ"ט בפי"ה סק"ו בכע"ז).

[והנה, י"א שחומרא זו שלא לאכול בסעודה אחת, באוכל גבינה ואח"כ בשר, הוא רק בגבינה ולא בחלב (וכלל הזהר ח"ב ככה סע"א "האי מיכלא". וראה בא"ח ש"ב פ' שלח ס"ד וס"ו). שו"ת אז"נ שם ע"פ יפ"ל, הובא בדרכ"ת ספ"ט סק"ב (אבל התם קאי בחומרת האריז"ל שלא לאכול באותו יום). שו"ת תשוה"ח ח"ב ס"ב צ"ע), או עכ"פ לא בקפה חלבי (שהוא ענין תבשיל של חלב. וי"א שהוא כחלב ממש. וראה קנין דעה ספ"ט סק"ד"ה ומצוי. שו"ת וישב יוסף (סופר) ח"א סקט"ז). וי"א שאין להחמיר רק כשאוכל אח"כ בשר בהמה ולא בבשר עוף (פר"ח ספ"ט סקט"ו. ויוד). ולמעשה, המנהג להחמיר בכל גווניו. וכ"כ בה"ח ספ"ט סק"י. וראה גם מטה ראוּבין (קליון) סקפ"ו].

296) ואין חשש במה שמברך ע"ד לאכול בשר – ראה כנה"ג יו"ד ספ"ט בהגה"ט סק"ה. פמ"ג יו"ד ספ"ט א"ב סק"ג.

297) של"ה מס' שבועות. וראה פמ"ג יו"ד ספ"ט א"ב סק"ג. וראה אג"ק ח"ב ע' רפט. שיחת חגה"ש ה'תשמ"ג

298) וצ"ע"ק במשמעות השל"ה מס' שבועות. ויש שנדחקו לומר שהעיקר שיהא סילוק גמור וכסעודה אחרת לגמרי, ואמטו להכי צ"ל גם הפסק שעה בין הסעודות עצמן. ואין דבריהם מוכרחים כלל. (וראה תורת חטאת כלל עו"ט ובד"מ ספ"ט סק"ה (ובארוך סק"ז) בשלילת משמעות או"ה הארוך כלל מ"ס"ד (בענין המתנת שעה אחר בשר), ואורחא דמילתא נקט. וכ"כ ברמ"א ספ"ט ס"א ועוד. אבל ראה תורת

שצריך לחנך קטנים לחכות בין חלב ובשר, כל א' לפי ענינו²⁹⁹.

כוס של קידוש, אפילו אם הוא נקי ומשתמש בו בסעודה החלבית, אסור אח"כ להשתמש בו בסעודה הבשרית משום שיכול להיות ששיורי חלב נדבק בו אלא אם כן מדיחו יפה³⁰⁰.

כשאחד מבני המשפחה מאחר לסעודה, יש להיזהר שאין לאכול חלבי ובשרי על שולחן או מפה אחת. ויש להניח מפה מיוחדת או לעשות היכר.

גבינה קשה

בנוגע למנהג לחכות שש שעות אחרי גבינה קשה, הנה בגבינה יש כמה סוגים: יש גבינה עם מראה 'פלאסטי', הנקראת גבינה אמריקאית, שתהליך הגיבון שלה נעשה באמצעות "כימיקלים", ועל זה לכולי-עלמא מחכים רק שעה אחת. אבל יש גבינות שייצורן אורך ששה חדשים ועליהן צריך לחכות שש שעות, מכיון שה'טעם' מושך³⁰¹. ולדוגמא: גבינת פרמסן. (ולהעיר שיש אומרים שלכל חודש של תעשייה – ממתינים עוד שעה). אמנם, יש היום שיטות לייצר את אותה גבינה – שבעבר היו מעבדים אותה במשך ששה חדשים – בזמן קצר³⁰², ונקראת בכללות "גבינה צהובה", ויש בזה כמה דיעות.

ועוד להעיר שבגבינה שנתרככה, יש מחלוקת, והיד יהודה³⁰³ אומר שבכגון דא אינו צריך לחכות שש שעות, כי הטעם אינו מושך; לכן, כאשר מדובר בגבינה מסוג האמור, שיש לגביה חילוקי דעות אם צריכים לחכות שש שעות – אזי אם התרככה – יש מקום להקל.

דוחקא דסכינא

דבר חריף (כמו צנון, בצל, שום, לימון וכדומה. ובכמה אופנים – יש להחמיר גם בדברים החריפים קצת כמלפפונים מוצצים) שנחתך בסכין בשרי, או שנתרסק בבלנדר בשרי [ויש מחמירים גם כשנחתך על קרש-חיתוך בשרי], אף-על-פי שהסכין נקי ומקונח היטב, ואפילו אינו בן יומו (היינו – שכבר עברו 24 שעות מעת שהשתמשו בו לבשר חם) אסור לאוכלו עם חלב. וכן להיפך, דבר חריף שנחתך בסכין חלבי, אסור לאוכלו עם בשר.

ולא זו בלבד, אלא שלכמה דעות³⁰⁴, אם נחתך בסכין חלבי, אסור לאוכלו גם תוך שש שעות מאכילת בשר. [אבל, במקרה הפוך, כשנחתך בסכין בשרי, מותר לאוכלם אחרי חלב. וכן מותר

האדם לתנ"ח שם. י"ד ספ"ט בפיה"ק סק"א. ערוה"ש שם ס"ד).

והנה בשל"ה שם נזכר גם לעשות קינוח והדחה היטב. וכ"ה בשלחן הטהור סקע"ג ס"ב. אבל שאר האחרונים השמיטו ד"ז. ולא נהגו כן כלל. ואולי הוא למתקדים וליחידי סגולה. וראה באג"ק שם שהביא מש"כ פמ"ג י"ד ספ"ט בשפ"ד סק"ז ע"פ הש"ך שם שהפסק שעה מחליף קינוח.

[וכדעת הש"ך, כ"ה בפר"ח סק"ז דוברי וחמודות (הובא בש"ך). ועוד. ואכן, כמה אחרונים (ראה א"ר ס' קעג סק"ז. חגורת שמואל ספ"ט סק"ג. חכמ"א כלל מ ס"ג (אבל הצריך לחטט שיניו). וכ"מ בשו"ת חת"ס י"ד סע"ג. וכ"כ בזב"צ ספ"ט סק"א. בא"ח ש"ב שלח ס"א. הנסמן בכה"ח ספ"ט סק"ב. וראה שם סק"א) הכריעו כש"ך (דלא כט"ז סק"ב). וראה שו"ת נחלת לוי (אבן יולי) ח"א י"ד ס"א שהוכיח כן מכ"מ בראשונים. ואף גם להט"ז – היינו בגבינה אחר בשר דוקא. ואחרי חלב – מסתבר שלכו"ע בשעה סגי וא"צ קינוח. וכ"כ בפשיטות בפס"ד להרה"ג הרמ"נ מוויטעבסק ספ"ט ס"ד (נדפס בקובץ יגד"ת גל' יט ע' שסט). וראה שו"ת נחלת לוי שם עד"ז. וכ"כ להקל בנדר"ז כמה מאחרוני הזמן (ראה מרא דמשעתא עטרת יהושע שסד"מ. לבושי עז תמצית הדברים ספ"ט סק"ז. אמת ליעקב ספ"ט הע' לו. פסקי בושם פכ"ד ס"ד. יבקש תורה י"ד ס"ח. ועוד).

אבל בשו"ת קרן לדוד או"ח ס' קמ סק"ב החמיר דלא מהני המתנה במקום קינוח. אמנם, איהו קאי בממתין ח"ש דוקא, ולא בממתין שעה. ויש לחלק היטב (ראה גם בכמה מהנ"ל עד"ז). וראה גם זר זהב על או"ח ס"מ סק"ב. ובדרכ"ת ספ"ט סוסק"ט הביא רק שאחרי המתנת שעה ויותר צריך לחצוץ שיניו קודם הסעודה מגבינה שבין השיניים (ובכחכמ"א הנ"ל).

ויש להוסיף שכשאוכלים פת ודגים בתחילת הסעודה וגם שותים ה"ז ג"כ כקינוח. ואיכא רחיצת ידים בשעת נט"י, וממילא איכא גם עיון שלפני הנטילה).

(299) ראה בפרטיות בשו"ת באתרא דרב ס' א'תרכ (ושם, לענין בין בשר לחלב דחמיר טפי). וש"נ.

(300) ראה שו"ע י"ד ס' פח.

(301) ובכללות – מצינו בפוסקים כמה הגדרות: נתיישנה ששה חדשים; מתולעת; הועמדה בקיבה ונעשית חריפה וחזקה; גבינות שיש בהן הרבה שמוניות והטעם נמשך הרבה זמן.

(302) ויש מפקפקים בהגדרה זו וטוענים שזהו היפך המציאות. ומ"מ יש שכתבו טעמים אחרים עד"ל להחמיר. ואכ"מ.

(303) י"ד ס' פט. וראה גם עצי העולה הלכות בב"ח כלל ג סקט"ז ובחוקי חיים סקט"ו. ועוד.

(304) פמ"ג בא"א סתצ"ד סק"ו. ועוד.

לאכול חלב אחרי אכילת דבר חריף שנחתך בסכין בש"י³⁰⁵.
 כמובן, שעבור מצבים כאלה, כדאי לייחד סכין פרווה לחיתוך דברים החריפים.

ברכת עוגת גבינה

אפילו בשכבה דקה של המזונות, באם מטרת הקמח להטעים, ברכתו מזונו.

ברכת מעין שלש

שתה רביעית יין ואכל כזית מזונות מברך "על המח" ועל הכלכלה ועל הגפן ועל פרי הגפן"³⁰⁶.
 שתה פחות מרביעית יין, ואכל כזית מזונות מברך רק ברכת על המח". וכן להיפך, בשתה רביעית יין ואכל פחות מכזית מזונות, שמברך רק על הגפן³⁰⁷. אבל המסופק אם שתה כשיעור יין (כגון ששתה יין בין כזית לרביעית), אף שמספק אינו מברך על הגפן, כיון שמברך על המח" על המזונות שאכל כשיעור, יכלול גם על הגפן בברכתו. וכן גם להיפך אם שתה רביעית יין, ומסופק אם אכל שיעור כזית מזונות יכלול גם על המח" בברכתו³⁰⁸.

טעה בברכת מעין שלש, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

בנוגע לאופן חשבון ה"כזית" על המזונות, ישנן שתי דעות, אם אפשר לצרף לשיעור הכזית את כל המרכיבים או שאין מצרפים את שאר המרכיבים רק אם הקמח הוא כזית מהפרס, והיינו שהיחס של הדגן לשאר הרכיבים הוא אחד משה³⁰⁹. לכן, לכתחילה צריך להיזהר לאכול כזית בכדי אכילת פרס והיינו ששישית מהעוגה יהיה מקמח³¹⁰.

בעוגה שיש בה מעט מאוד מזונות, עד שאינו אוכל כזית בכדי אכילת פרס – יש לאכול גם דבר שברכתו האחרונה תהיה "על המחיה" וגם מין אוכל³¹¹ שברכתו האחרונה "בורא נפשות" בלי ספק. [ובנוסף לזה, גם משום קידוש במקום סעודה צריך כזית "מזונות"³¹²].

בכלל, כשאוכלים מזונות מלחם שאינו גמור, יש להיזהר שלא יאכל מהעוגה יותר משיעור הנקרא כדי שביעה [=קביעות סעודה], שאז צריכים לברך ברכת המזון³¹³. באם אוכל כשיעור של ד' ביצים של דברי מאפה שהם מזונות [=לחם שאינו גמור] ושבע מזה, [ואף אם אינו שבע מהמאפה לבד, אלא שאוכלו עם לפתן המשביע, הרי זה כאילו שבע ממנו לבדו] ונתחייב בברכת המזון מן התורה³¹⁴.

כאמור: מברכים על המחיה לפני נטילת ידיים לסעודה הברשית, ואם שכח – צריכים לברך

(305) רעק"א ובית מאיר לש"ך ספ"ט סקי"י. יד יהודא בפיה"א סק"ה. וראה דע"ת או"ח שם. משמרת שלום סוסי' פט. ואכ"מ. ונת' בארוכה במ"מ וציונים להלכה יומית אות ששה.

(306) "א להקדים על הגפן, כיון שאכילת המזונות באה מחמת היין של קידוש (שו"ת שו"מ מהדורא חמישאה ס"ח. וראה תורת חיים כסופר סר"ח סק"ו מטעם אחר). ואין המנהג כן. וכבר העירו ממט"א סתקצ"ז ס"ג שמפורש דלא כוותיהו. וראה שש"כ פנ"ד הע' ע. זה השולחן ח"א סר"ח ס"ב. בירורי ברכות מיר ע' נב.

(307) כן הסכמת האחרונים. וכן מוכח ממה שכתבו הפוסקים כן רק בספק אם אכל כשיעור (חיי"א כלל נ ס"ב. ועוד. וראה הנסמך בשו"ת באתרא דרב סי' ב'תתל), ולא אישתימתי חד מינייהו לכתוב שגם באכל פחות מכשיעור יעשה כן. וראה גם אצלנו במקורות ועיונים להלכה יומית אות תכו (בין הדברים) מטעם אחר. ודלא כשו"ת אג"מ או"ח ח"ב סי' קט שכתב לכלול גם באופן כזה. וגם איהו הדר הוא לכל חסידיו בד"ז, כפי שהעירו משמו בס' וזאת הברכה פ"ה (במהדורת תשע"ז – ע' 48).

(308) ולכאורה באופן זה עליו להקדים הודאי שהוא על הגפן ואח"כ מוסיף וכולל על המח" ג"כ. וכש"כ בחתימת הברכה שאין לו להקדים הספק רק אחרי שכבר גמר הברכה, ראה ע"ז מחה"ש סי' קפח סקי"ד. ומצאתי כן בשו"ת שרה"מ ח"ג ס"ד. וראה גם בירורי ברכות מיר ע' סה. שו"ת שובה ישראל ח"ב סי"ז ואילך. חיי הלוי ח"ג סט"ז סק"ז. אבל ראה לה' הארץ מלואה (אריאל) ח"ב ע' יג בשם הגר"ח ק". שו"ת אבני האפוד ש"ל ז"ע (הגה"ש תשפ"ד) פכ"ד הע' תעו. (והוכחותיו אינן מן הענין). והנלפע"ד כתבנו.

(309) וראה בארוכה בסוף הקובץ במילואים (טז).

(310) ונת' בארוכה במ"מ וציונים להלכה יומית אות תצג.

(311) פרי וכדומה, אבל לא משקים, כיון שאינו מברך עליהם ברכת שהכל וברכת בורא נפשות, כשאוכלם אחרי קידוש, שנפטרו בברכת הגפן ועל הגפן שעל היין (א"ב" ל א שתה רביעית יין, כיון ששמע קידוש מאחר).

(312) או רביעית יין (ואם אפשר טוב שישתה עוד רביעית שלמה מלבד רוב רביעית שיוצא בו ידי חובת קידוש כדי לצאת לדברי הכל).

(313) ראה סדר ברכת הנהנין פרק ב. ונת' בארוכה בכינוס תורה בבית חיינו "770" אסרו הגה"ש תשע"ז.

(314) וגם אם אינו שבע, אם אכל מכשע ביצים ולמעלה (עד כ"א ביצים ולא עד בכלל) יברך המוציא על כזית לחם אחר תחילה, ויברך ברכת המזון.

באמצע הסעודה, ובדיעבד שלא בירך – ברכת המזון פוטרת (רק) ברכת על המחיה ולא ברכת בורא נפשות³¹⁵.

במעין שלש: "וזכרנו לטובה ביום חג השבועות הזה". דין השוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

שמחת יום טוב

עיקר המצוה ברגל שיהי' שמח וטוב לב, וכל היום חייב בשמחה וטוב לב. ואינה שמחה פרטית אלא שמחה כללית שמחוייב לשמוח ביו"ט בכל מיני שמחה שיכולת בידו לשמוח. וכל שמחה הראויה לאדם וכל דבר המשמחו חייב אדם לעשות ברגל, בכל דבר שלבבו מוצא שמחה וקורת רוח באכילה ושת' וטיול וכל דבר ששמחה היא לו. ואפילו אם כבר אכל ושתה ושמח בשמחת יו"ט כראוי, אעפ"כ כשעושה אח"כ דבר המביא לידי עצב אפילו על שעה קטנה³¹⁶ מבטל בזה מ"ע של שמחת יו"ט³¹⁷.

האנשים אין יוצאים ידי חובת שמחת יו"ט אלא ב[רביעית]³¹⁸ [יין]³¹⁹. אך אפשר לצאת ידי חובה בשתיית מכוס הקידוש (או במשך היום בכלל)³²⁰. כ"כ אדמו"ר (מהורי"צ) ג"ע שתה רביעית יין בכל סעודה. **והקטנים** נותן להם **קליות ואגוזים** [וכיו"ב] משום שמחת יום טוב.

בשר אין חובה לאכול³²¹, ומכל מקום מצוה³²² יש באכילת בשר³²³ ביום טוב³²⁴.

315 עיין ברה"ב א, יז.

316 אבל להעיר מהעמק שאלה שאלתא סז סק"א: שאין מצות שמחת החג תמידית בלי הפסק אלא הוי כמו כל מצוה זמנית אכילת מצוה ותק"ש שאינו אלא פעם אחד ה"נ מצוה לשמוח עשה א' ברגל. אמנם, התם קאי לענין אכילת בשר ושתית יין (וראה גם שפ"א סוכה מת, א), ולא בעיקר החובה להיות שמח.

317 ראה סהמ"צ הרמב"ם מ"ע נד. ריאם סרכ"ז. ר"ן סוכה רפ"ד. שו"ת שאג"א סס"ח. חת"ס מו"ק ח, ב. ב. קרן אורה מו"ק ה, ב. שו"ת התעוררות תשובה ח"ג ששע"ח. שו"ת מנחת יהודה (לר"ל ברי" הלוי, פיערקוב, תרפ"ח) או"ח ס"ה סק"ב. שו"ת שבה"ל ח"ה סס"ג סק"ג. מעו"ז ח"ז סק"ב. וראה דברי שלום סטראפקוב ע' לו. ועכ"פ חייב בזה מדרבנן – כ"מ בתוד"ה עשה – מו"ק יד, ב.

ועצ"ע אם הדבר מתאים לגמרי לשיטת אדה"ז – ראה שו"ע אדה"ז סרמ"ב קו"א סק"ב. שם סתק"ט ס"ז, ונת' בלקו"ש חל"ג ע' 65 ואילך. ואב"מ.

318 כ"ה להדיא בתו"א מגילת אסתר צט, א. ובכ"מ. וכבר העירו ממש"כ החינוך מ' לא: דפחות מזה השיעור אינו ראוי ולא יתעורר לב האדם עליו. [ומש"כ בשו"ת הרא"ש כלל כה ס"א – אינו שייך לדין שמחה, כפשוטו]. ולהעיר מביצה ד, ד אר"ב לא מוקי אמורא עלי' משום שכרות, ועכ"ל שהוא ברביעית. וכן מוכח גם ממש"כ מהר"ש"א שבהע"א הבאה. וכ"מ בפסחים קה, ב ששתאן חי יצא משום שמחת יו"ט (ראה תוס' שם), ובפשוטו היינו שגם בכוס אחד יצא (שהרי ד' הכוסות הם בהפסק). ולהעיר גם ממש"כ ביצה פ"ב ס"ה, שבזמן ביהמ"ק "הי' שותין בצמצום כפי צורך אכילה, או מזוג הרבה, ולא הי' שותין לרוות גופו (ראה רמב"ם אבל פ"ד ה"ו. שו"ע יו"ד ששע"ח ס"ח) כדי לשמוח ביו"ט, אבל נכשיו וכו' במה יושח את עצמו אם לא שישתה וישכח רישיו". ובפשוטו, ג"כ ברביעית ולא יותר, אלא שאינו בא לשרות רק לרוות. ואף שייך שבתוך הסעודה אינו משכר (ראה ירושלמי פסחים פ"י ה"ו. תוד"ה ויודע – תענית י, א. מג"א (ושו"ע אדה"ז) סצ"ט סק"א (ס"ב)) – האני ל' במקצת עכ"פ, ויוצא יד"ח שמחה. וראה שו"ת הל"ק ח"ב ס' קכה, "דאינו משכר דקאמר התם היינו דאינו טורדו כ"כ שלא יוכל לומר את ההלל אבל לא יבצר שאין דעתו צלולה". וכמוכח מפירש"י ביצה שם, שהי' בתוך הסעודה. וכ"מ מזה שאינו נ"כ במנחה. וראה פירש"י ברכות כג, ב. ובכ"מ. ולענין עבודה – מנ"ח מ' קמב. שו"ת שאג"א ס"ח. אבל ראה סמ"ק ס' קלג והגהות ר"פ שם. וראה רב"ז ביאמ"ק פ"א ה"ק. כה"ח ס' קכח ס"ק רכח].

319 ודוקא יין ואינו יוצא בשאר משקה המשכר – ראה בשו"ת באתרא דרב ס' מא"שג. בנוגע למיץ ענבים – ראה הלכה יומית אות תשל"א ובמ"מ וציונים לשם בארוכה. ודון מינה ואוקי באתרין. וראה בסוף הקובץ במילואים (יז).

320 ראה שיחת אהש"פ תשל"א. וכ"מ ברשב"ם ותוד"ה ידי יין – פסחים קה, ב. [ולכא"ל לא שנא משלמי שמחה שא"צ שיהא מהחולין ובא אף מהמגמה"ט ובנוד"א אף שחייב מצד קידושין]. וראה שיחת אהש"פ תשמ"ט.

ועוד ענין מצד מצות עונג כדלקמן. ולהעיר משיחת יום ב' דחה"ס תשט"ז בתחלתה. וראה שיחת שמחת ביה"ש תשי"ט. ר"ד בסעודה ליל א' דחה"ש תשכ"ו. ליל א' דחה"פ תשכ"ט.

321 בזמן הזה, כיון שאין לנו בשר שלמים.

322 קוימת ומדרבנן (ראה שו"ע אדה"ז סתק"כ"ט ס"ז. דרכ"ת ספ"ט סק"ט [בסתירת דברי המג"א סתק"ט סק"ג וסתרצ"ו סקט"ו]. וראה סתק"ב סק"ה. רמ"ט סק"א). שבילי דוד סתרצ"ו סק"א (כנ"ל משנ"ב סתק"ט בבה"ל ס"ב ד"ה כיצד. וראה קו"א לשו"ע אדה"ז סרמ"ב סק"ב. וראה שיחת ש"פ האזינו תשל"ח. ר"ח שבט תשמ"א. ש"פ קדושים תשמ"א. ליל ד' דחגה"ס תשמ"ז).

[ולהעיר שו"א (ע"פ הרמב"ם ועוד) שגם ביה"ז חייב בבשר, אלא שעיקר השמחה ביי, או שהחייב בבשר משום ספק. ועוד אופנים בדבר. וראה הנסמן לעיל בנוגע לצאת מצות שמחת יו"ט בסעודה החלבית].

323 אצ"ל בשר בהמה דוקא (ששקו"ט מזה באחרונים. ואכ"מ) – ראה שיחת ש"פ בשלח תשכ"ז. ש"פ בחוקותי תשל"ל. ליל הושע"ר תשמ"ה. ר"ד בעת הסעודות ליל ב' דר"ה תשכ"ט.

ושיעורו בכזית – כ"ה בכ"מ (ראה נימוקי או"ח סתק"ט. דרכי חו"ש אות שצה ובהערה שם בשם בעל ד"ח מצאנו. (וראה סדר שנה האחרונה הע' לג). שו"ת רבבות אפרים ח"א ס"ש. וכ"ה להדיא בר"ד בעת הסעודה דיום שש"פ תשל"ל. וכ"מ בביצה יא, א. ולהעיר משו"ת אבנ"ז או"ח סתי"ג. וכ"ה לענין שלמי שמחה – צ"ח פסחים עא, א ד"ה וכן תימא. שפ"א ר"ה ה, א. ועוד. וי"א לאכול בשר לשווע (ראה פירש"י חגיגה ז, ב. וראה אבני המקום חגיגה סמ"ח. וי"ל, שזהו רק מצד אכילת קדישים, והיינו כביצה).

ויש לנו לשמוח בשאר כל מיני שמחות³²⁵. ולכן נהגו להרבות במיני מאכלים ביו"ט יותר מבשבת³²⁶.

שמחת יום טוב חייבים מדאורייתא ועם כל זה ודאי אין לבסומי כו' וכמו שכתב הרמב"ם גבי שמחת יום טוב לא ימשך ביין כו'.

לאכול מצה בחג השבועות – ראה בהערה³²⁷.

הלכתא למשיחא: בזמן שבית המקדש קיים אוכלין בשר שלמים לשמחה. ונתבאר בלוקטי שיחות³²⁸ שלדעת אדה"ז, ש"עיקר המצוה" דשמחת יום טוב (אצל אנשים) היא אכילת בשר שלמים, אין זו שמחה גשמית בלבד, אלא שמחה של מצוה, ושיש בה **קדושה** (אכילת קדשים), עיי"ש באורך.

מצא סכין בירושלים ביום טוב שוחט בה מיד שחזקת כל הכלים ביום טוב טהורין³²⁹.

לקיצור דיני אכילת קדשים, ראה בסוף הלוח.

נרדם לאמצע הסעודה, אם ישן שינת עראי במקום סעודתו אינו חשוב הפסק בסעודה וחוזר ואוכל ללא ברכה. ומכל מקום, יטול ידיו שוב ללא ברכה. אבל שינת קבע הוא סילוק והפסק יותר מדאי וחשובה הפסק אע"פ שישן במקום סעודתו³³⁰, ואם רוצה לאכול שוב, נוטל ידיו בברכה ומברך המוציא. וכל זה כשלא נתעכל עדיין המזון במעיו, אבל אם עבר שיעור עיכול אין מברכים שום ברכה אחרונה, וכשרוצה לאכול צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה. ושיעורו – כל שעדיין אינו רעב מאותה אכילה ראשונה.

ויצא ידי חובתו גם בבשר שני ימים ולילה אחד משיחיתו. (ראה הדעות בבי"א או"ח סתקנ"ב). והעירו בזה בכ"מ לגבי שמחת יו"ט (וראה לענין עירוב תבשילין בכלבו הל' ע"ט סנ"ט ובאר"ח ס"ב) – ראה בכור שור חולין פג, א. שו"ת חו"י סי' קעח, הובא בפת"ש יו"ד ס"א סק"א. שו"מ תנינא ח"ב סוסי"י. שד"ח מערכת יו"ט ס"א סק"ב. שם דברי חכמים סי' קל. והובא במנחת יו"ט סצ"ח סקע"ב. והנה, אף לדעת התוס' תענית ל, א וס"מ שהובא בבי"א שם שמונים משעת השחיטה ולא משעת מליחתו, וגם לפרישה שם סק"א שגם אם הוא ללא מלח אחר ב' ימים פקעה מעלתו (ודלא כגבורת ארי תענית שם שכתב איפכא שללא מלח איכא שמחה גם אח"כ) – הרי כתבו התוס' שם, הביאו בב"י, שלדין גם מלח זמן מרובה בכלל בשר המשמח. וכש"כ בימינו שנמצא במקור ולא חלף והלך טעמו כלל. (אבל להעיר שבמהרש"ל על הטור שם, שאף אם אין שמחה מ"מ איכא עונג). ועוד, שגם בשהה במלחו ג' ימים יש קצת שמחה – ראה לבוש או"ח סתקנ"א סי"י. וגם י"ל דל"ד דין אכילת בשר בסעודה המפסקת (שהוא גם מחמת שנתבטלו קרבנות וממילא צ"ל דומה לשלמים) לדין שמחה באכילת בשר ביו"ט. וגם דין שמחה באונן ל"ד לשמחת יו"ט. ובכלל, עיקר השמחה בבשר היא מחמת הסעודה דלא מיקרי סעודה בלא אכילת בשר – ראה יש"ש ביצה ס"ה. מהח"ש סרמ"ט סק"ו. וליקוט הגרשוני שם סק"ב. עשרים גרה סיל"ב).

(324) כיון שנאמר בו שמחה.

(325) הואיל ואי אפשר לנו לשמוח בו בעיקר השמחה שהיא אכילת בשר שלמים.

(326) שלא נאמר בה שמחה.

(327) בהוספת להגש"פ עם לוקטי טעמים מוגזתי"ק נרשם "לאכול מצה בפסח שני ובחג השבועות (שלה?)".

ולפי הענין, נראה שהיועק מהגש"פ עם חיים לראש (להגר"ח פלאגי) נרצה ס"ט, וז"ל: הנה מה טוב ומה נעים דאם יש לו מצות שמורות די סיפוקו ויותר דישמור מהם קצת לאכול ביום פסח ב' בי"ד באייר וגם בחג השבועות שהוא רמז לשתי הלחם חמץ ומצה כדכתב הרב של"ה יע"ש ועכ"פ אם אין לו ישמור ממצות אחרות שאכל מהם תוך הפסח עכ"ל. והועתק משמו בהגש"פ עם ליל שמורים בסופו – קיד, א. ועוד. ורשם רבינו לברך אם אכן נמצא בשל"ה. ולכאורה כוונתו רק לזה שבשל"ה ריש מס' שבועות ד"ה חייב אדם לשמוח בשם תולעת יעקב (וראה רשימות חו' קמו. לקו"ש חכ"ח ע' 299 ואילך) נזכר הרמז בשתי הלחם שהוא ע"ש חמץ ומצה (היינו שתה"ל חמץ ומצה דמנחת נסכים). וכו"ה בלב דוד להחיד"א פ"א, הביאו במל"ח (להגר"ח פלאגי) ס"ח ס"א: ויתכן שזה טעם מנהג קדמון לפניו בישראל שהיו אוכלין מצה וחמץ היום הזה רמז לגוף ונפש שיתענדו לעתיד כי בעבור זה הרמז היו חמץ ומצה בשתי הלחם ומנחת נסכים. ועיי"ש עוד טעמים. (ולהעיר מאג"ח ח"ה ע' תטז).

וגוף המנהג הובא כבר באר"ח הל' המועדים סי"ג: גם נהגו שמצניעין ממצות של פסח וטובלין אותן במי הזעפראן שמשמח את הלב. וכעיי"ז בכלבו סנ"ב (הביאו בלב דוד שם. וכתב שמבין ריסי עיני ספר הכלבו נראה שהיו אוכלים מצה היום הזה. ולפלא שלא הביא המפורש באר"ח). וכו"ה באלה מועד ח"ב דרך ו: מנהג הוא להצניע מן המצות של פסח לחג השבועות זכר למצות שהוציאו ממצרים שאכלו מהם עד שירד המן [וצ"ע שהרי אכלו מצות רק עד ליל ט"ו באייר] וי"א שהמנהג להרמז כי שבועות הוא עצרת של פסח כמו ששייני של חג הוי עצרת מסוכות.

ובכ"מ הובא המנהג לאכול מצה מפסח עד חגה"ש.

(328) חל"ג ע' 62 ואילך.

(329) ראה בארוכה בסוף הקובץ במילואים (יח).

(330) וראה בכה"ח סי' קעח סקל"ט שנראה שהבין בד' אדה"ז שם ס"ח דמיירי בשינת קבע על מנתו, ולכן ה"ז הפסק אע"פ שישן במקום סעודתו. וכו"מ דעת אדה"ז לעיל סמ"ז ס"ז. ולכא"ו יש מקום לומר, שכיון שהוא לאונסו, ובמקור הדברים ברא"ש תענית פ"א ס"ד משמע שכל שהוא לאונסו ה"ז שינת עראי, וכו"ה בבי"א כאן, יש מקום להקל. אמנם, מסתבר שכשהוא על מנתו לא נק' לאונסו, אף שתקפו שינה ושכרות. וכו"מ קצת בחי"א כלל מד ס"ה ובגשמ"א שם ובמשנ"ב סי' קעח סקמ"ח.

נדרם באמצע ברכת המזון, אפילו שהה לגמור את כולו, אינו חוזר לראשי³³¹. ואם אינו יודע באיזה ברכה עומד חוזר לראש הברכה שבספק אם אמרה³³².

אכל בשר ביום טוב, אפשר להקל³³³ לבשל חלב לאחרים (ולכל הדעות מותר בטלטול³³⁴) אפילו אם אין שהות ביום שיעבור זמן שש שעות אחר אכילת הבשר כדי שיהא ראוי שיאכל בעצמו מן התבשיל שהוא בו ביום.

מצות עונג יו"ט

צריך לקבוע כל סעודה על היין, דהיינו שישתה יין באמצע סעודתו אם ידו משגת וירבה בבשר יין ומגדנות כפי יכלתו.

רחיצה ביו"ט

מים חמין

מותר להחם מעט מים ביו"ט לרחוץ³³⁵ בהם פניו ידיו ורגליו³³⁶ ביו"ט, כשרוחץ חוץ למרחץ (אבל בתוך המרחץ³³⁷ אסור לרחוץ בחמין אפילו פניו ידיו ורגליו בלבד). אבל אסור³³⁸ להחם מים רבים

331 שו"ע אדה"ז סי' קפה ס"ה במוסגר.

332 הארכנו בזה לגבי תפלה בשו"ת באתרא דרב סי' א'תקמה. וכ"ה בברהמ"ז (אף של"ד לגמרי לתפלה, דל"ש הסברא דל"א סב"ל בתפלה), ואף גם כשלא אכל כדי שביעה. ונוסף גם הוא שחשובות כאחת, ואם יחזור רק למקום שודאי לא אמר נכנס לבית הספק דזרבה לבטלה (וראה ברכ"י סי' קפח סק"ח. שיע"ת שם סק"ג. משנ"ב שם בבה"ל סי' ד"ה לחזור).

333 אף שיש מחמירים – כ"כ בשו"ת רב פעלים ח"ג או"ח סי"ל, ובספרו בא"ח ש"א פ' צו סמ"א. וראה גם שו"ת דברי מליכאל ח"ד סכ"ח ד"ה וענין. והוא ע"פ שו"ת בעי חיי לכנה"ג או"ח סי"ב, שאסור לבשל אורו וכדומה בשביעי של פסח כשחל אחש"פ בשבת (להנהגים להקל באחש"פ), מחמת שאינו ראוי לו לאכילה, וכדין המתענה ביו"ט שאסור לו לעשות שום מלאכה לצורך אכילה ושתיה של אחרים אפי' יאכלו וישתו בו ביום (וראה רב פעלים שם בארוכה). אלא שכמה חולקים גם בגוף הדין שבוש"ת בעי חיי, שכל שמוותר לו לבשל מינים אחרים מותר גם בזה. ורבו המתירים. וראה אצלנו בארוכה בלוח לאחש"פ שחל בשבת (לאחרונה בשנת תשפ"ב). וראה כה"ח סתנ"ג סקט"ז.

[ובאמת, ממקור הדין הן ברמ"א או"ח סתק"ז סי"כ (שעפ"ז בנה יסודו בשו"ת בעי חיי), והן במג"א שם סק"ב (שעפ"ז בנה יסודו בשו"ת רב פעלים שם, יעו"ש), מוכח דל"ש כלל רק במתענה. ובאמת צ"ע בדברי הר"פ, שבינו"ט גרידא א"צ לדין הואיל. וראה בפירות הדר סאמעט ח"א סע"ב. ובארוכה – נר ציון (סניור) יו"ט ע' רכט ואילך].

וכש"כ בנדו"ז (אף שחמור טפי שהוא מדינא, ולא ממנהגא כקטניות ופירות יבישים) שאינו אסור בעצם בחלב, והוא איסור התלוי בזמן. ובו ביום גופא הותר לו לפנ"ז לבשל חלב. וראה שו"ת מנחת שלמה קמא סי' ע"ו. תנינא סוס"י מב. אול"צ ח"ג פ"ט סי"ד. ועוד. ולהעיר מלבדו שסתק"ז שבאשה המשובדת לבעלה י"א להקל גם במתענה. [ובשו"ת שארית הצאן ח"א סצ"ז העיר שבאמת בכל גווני גם בחול אסור לבשל תוך שש שעות מחשש שמא יאכל. אבל דעת רה"פ שאין חשש. ולא שמענו מעולם שיחמירו בזה. ונתפשט המנהג בכ"מ להקל].

334 וראה בארוכה ללקוט שושנים ח"ג ע' קעח ואילך.

335 וה"ה לענין רחיצת תינוק, שעכשיו בזמן הזה אף בחול פעמים שאין רוחצים את התינוק שנים או שלושה ימים. אבל תינוק שדרך לרחצו בכל יום, מותר לרחוץ כל גופו בבת אחת אפילו בחמין שהוחמו ביו"ט, שכיון שהוא צרכו של תינוק לא גזרו עליו. ומכל מקום, אסור מן התורה להחם מים רבים בשביל רחיצתו כל גופו, אלא אם כן מחמם לצורך שתי' או הדחת כלי אוכל נפש, או מחמם כל המים ביחד בכלי אחד עם המים שרוחץ בהם פניו ידיו ורגליו. ובמצאיאות ימינו, אם פותח ברז מים חמים פעם אחת בשביל רחיצת פניו ידיו ורגליו (ואינו מתאים אחר כך את הטמפרטורה) מותר להמשיך לרחוץ כל הגוף.

336 שק"ט בכ"מ בשיעור וגבול פניו ידיו ורגליו, ומל' הרשב"א דלקמן משמע שזרועו ושוקו אינו בכלל. וראה שו"ת יורו משפטיו ח"א סמ"ו. וש"י. ובכל אופן, למעשה העיקר שאינו רוב הגוף, וכדלקמן. וראה אצלנו שו"ת באתרא דרב סי' ד'תקצה, ובלוח לתשעת הימים. ונחלקו הדעות במחמם מים לרחוץ שאר אברים, כל שאינו רוב גופו (וכ"ה בגזירת מרחצאות בשבת – אדה"ז ששכ"ו סי"א. ועדיין יל"ע בנוגע לאיסור חימום לרחיצה ביו"ט שהוא משום מלאכה שאינה שוה לכל נפש. אבל כן מוכח ברשב"א שבת לט, וב, והביאו אדה"ז סתק"א סי"א "שכל אבר ואבר שהוא רוחץ הוא רוחץ בהיתר". וכן מוכרח בשו"ע יו"ד סי' קצט ס"ו. ואף שלמחבר האיסור רק משום גזירת מרחצאות, הרי שתק ל' הרמ"א שם. ובפרט שהמקור מדברי הרא"ש הל' מקואות סל"ז, ואיזה ס"ל בשבת פ"ג ס"ח לאסור רחיצת כל גופו ביו"ט מה"ת. אבל בשו"ת משיאת בנימינו סי"ה, שהביא בש"ך שם סק"ב, כנראה פ"י ברא"ש באו"א – ראה שכנה"ג או"ח ששכ"ו בהגב"ב סק"ב). והביא כל הדעות בכה"ח סתק"א סי' ד' ובמשנ"ב בבה"ל ס"ב ד"ה אבל לא. ובמ"מ וציונים (אשכנזי) שם סתפק בדעת אדה"ז, דשמת מש"כ אדה"ז שרוחץ בהיתר הוא רק לגבי האיסור מה"ת בחימום המים, ושמת רחיצה כשלעצמה אסורה והותרה רק בפניו יו"ט. ובדשב"א כתב "שרחיצת כל גופו אבר מותר דבר תורה משום דכיון דרחיצת אבר אחד צורך כל נפש ומותר לא חלקנו באברים שנאמר רגליו בלבד מותר או שוקו אסור". והיינו שגם אבר אבר אינו שוה לכל נפש ומותר רק משום שלא חלקה התורה באברים. וראה קובץ יגד"ת (נוא יארק) חוברת מה ע' קח).

ואם מחמם המים בשביל אברים המותרים לכ"ע כגון לרחיצת פניו, מותר לו לרחוץ שאר אברים כל שאינו רוב הגוף. והנה ראייתו לח"א שכתב להתיי לרחוץ חצי גוף ולהסיח דעתו ושוב לרחוץ חצי השני. ואין לזה שום הבנה, שכל שבדעתו לרחוץ כל הגוף ה"ז כדון אבר אבר שאסור בחמין שהוחמו ביו"ט.

337 כגון במקוה וכיו"ב. ואפילו בביתו לא יעמוד מתחת למקלחת (שי"א) שדינו כמרחץ. וכש"כ אם נאמר שהאיסור בתוך המרחץ

כדי לרוחץ בהם כל גופו. ואפילו מחמם כל המים ביחד בכלי אחד עם המים שרוחץ בהם פניו ידיו ורגליו³³⁹, אסור לרוחץ כל גופו בחמין שהוחמו ביו"ט אפילו הוחמו לצורך שתיה, ואפילו אינו רוחץ כל גופו בבת אחת אלא רוחצו אבר אבר, ואפילו חוץ למרחץ אסור.

אם המים הוחמו מערב יום טוב³⁴⁰: נוהגים להחמיר שלא לרוחץ כל גופו בבת אחת ואפילו כשרוחץ חוץ למרחץ³⁴¹. ואין לשנות המנהג³⁴². אבל מותר לרוחץ כל גופו אבר אבר בחמים שהוחמו מערב יו"ט.

מים צוננים

נתפשט המנהג במדינות אלו שלא לרוחץ כלל בשבת אפילו בצונן, וכן ביום טוב³⁴³. אבל מותר לרוחץ פניו ידיו ורגליו בצונן³⁴⁴. המצטער בצער גדול³⁴⁵, כגון שסובל מזיעה יותר מהרגיל, או פריחה וכיו"ב, מותר לו לרוחץ במים צוננים (או במים פושרים שהוחמו מערב יו"ט³⁴⁶, כל שאינו

אינו רק משום גזירת הבלנין, אלא מחשש שיבוא לרוחץ כל גופו – ראה משנ"ב סק"ט). ויש שכתבו לדייק בשו"ע אדה"ז שלטשטף – היינו מקלחת – מותר במרחץ. ודיוקא לא חזינא. וראה משנ"ב סי' תקיא סק"ט.

ומשמעות דברי אדה"ז בשולחנו שם סי"א ש"בתוך מרחץ אסור לרוחץ בחמין" דוקא, אבל רחיצה בצונן מותרת במרחץ. וכן הדין נותן שהרי טעם גזירת מרחצאות אינו אלא משום הבלנים שהיו מחמין שהיו מחמין מים חמין אין חשש.

וכ"ז בצנעה בביתו, אבל ברבים כגון במקוה, אין להחמיר אפילו רחיצה בצונן, כפשוטו.

338) ונחלקו ראשונים אם האיסור מה"ת או מדרבנן, ונפק"מ בנוגע מים שהוחמו מעיו"ט, כדלקמן, שאם האיסור מדרבנן לא גזרו במים שהוחמו מעיו"ט ברוחץ מחוץ למרחץ (וכדלקמן). ולדינא, אף שהעיקר כסברא שהוא איסור מדרבנן, כבר נהגו להחמיר כסברא שהוא איסור מה"ת. (עמוד נפק"מ, של תיעוק שהוא מדרבנן מותר לרוחץ תינוק שדרך לרוחצו כל יום אפילו כל גופו בבי"ט אפילו בחמין שהוחמו ביו"ט (שכינו שהוא מלאכה שיהיה עליו גזרו עליו). אבל אם רק הוחמו לצורך שתי' או לדחת כלי אוכל נפש (או אם מחמם כל המים ביחד בכלי אחד עם המים שרוחץ בהם פניו ידיו ורגליו. ובמצאיות ימינו, שפותח ברו מים חמים פעם אחת בשביל רחיצת פניו ידיו ורגליו (ואינו מתאים אה"כ את הטמפרטורה)), אסור להחם מים ביו"ט בשביל רחיצתו בלבד. אלא שלמעשה עכשיו בזמן הזה שאף בחול פעמים שאין רוחצים את התינוק שנים או שלושה ימים, גם לדעות המקילות אסור לרוחץ כי כל גופו בחמין שהוחמו ביו"ט אפילו רוחצו אבר אבר. ולדעות המחמירות, אף תינוק שדרך לרוחצו כל יום אסור לרוחץ כל גופו אפילו בחמין שהוחמו מעיו"ט גזירה שמה יחס ביו"ט בשביל רחיצת כל גופו. אבל מותר לרוחץ כל גופו אבר אבר במים שהוחמו מעיו"ט, כמו לגדול).

339) ראה שו"ע אדה"ז שם בסמוך. ופשוט, שהכוונה שבאופן זה אין איסור מה"ת מחמת מלאכה שאינה שוה לכל נפש (וראה שו"ת ציץ הקדש ח"א סל"ו סק"ז), אבל עדיין אסור מדרבנן, וכמפורש לעיל שם בסברא הראשונה שאסור מדבריהם. וגם אם נאמר שלדעת התוס' האיסור רק משום מלאכה שאינה שוה לכל נפש, ולכך לגזירת מרחצאות מצ"ע, דס"ל דלא גזרינן יו"ט אטו שבת (ראה שו"ת רעק"א סי"ז. חת"ס או"ח סי' קמו. בית מאיר יו"ד סי' קצז) – הרי אנו קייל"ן מעיקר הדין כסברא הראשונה שהאיסור מחמת גזירת מרחצאות, וממילא אסור גם בבית"ג. (ובציץ הקדש שם כתב כנ"ל מטעם אחר. וראה ציץ הקדש סל"ח).

340) וכמה מהאחרונים כתבו לצדד להחמיר שהמים שבבילע"ר דינם כהוחמו ביו"ט.

(ודעת כמה מהמקילים היא ע"פ סברת רעק"א למג"א ששכ"ו סק"ד שבלא נעשה בשבת כלל הוחם מאלו דינו כהוחמו בע"ש, וס"ל שהה"ג כשנכנסים מים חדשים ומתחממים ואין כוונתו לכך. (וראה אצלנו בשו"ת להחמיר דרב סי' כא"צד). אמנם, ועק"א כ"כ בטעם היתר לרוחץ בהמשך מע"ש צוננים לתוך חמים שיתערבו. אבל בשו"ע אדה"ז שם ס"ג כתב בזה ש"מותר ג"כ לרוחץ אפילו כל גופו ביחד באמה זו כמו בשאר חמי טבריא", ומוכח שהיה כיון שהוא כחמי טבריא לדיכא בהו משום גזירת מרחצאות, ושוב אין הכרח לסברת רעק"א. וכן מוכרח במהדו"ב לסרנט" ד"ה והנה ברמב"ן. וראה העו"ב שם הע' 313. ובכ"מ כתבו להוכיח מראשונים דלא כרעק"א. ויש שכתבו לחלק בין נדו"ד למים שהוחמו ממליחה, והו"ל מעשה אף שאין כוונתו לכך והו"ל פס"ר. ובלא"ה, י"א שנקרא כוונתו לכך שרוצה שיהיה לו עוד מים חמים. ויש שדנו מדין קמא קמא בטיל. ואכ"מ. וראה שו"ת להורות נתן ח"י סמ"ב סק"ג. אג"מ או"ח ח"ד סע"ה סק"א. אור"צ ח"ב שבת סל"ה. תשו"ב ח"ב סר"א. שבה"ח ח"א סוסי' נח (אלא שחזרו בו אה"כ ע"פ רעק"א הנ"ל – ראה שם ח"ג סל"ג סק"ג. ועוד).

ולמעשה, אין להקל בכל אופן, כיון שלפעמים נשתמשו כבר במים חמים בהתחלת החג, ובעשה שאב להתקלח יוצאים מים חמים שהוחמו ביו"ט. ולכן כתבו אחרונים זמננו, שאין להקל שלא יבואו ליד מכשול, ויש להתמיר לזון בכל מים שבבילע"ר כדין מים שהוחמו ביו"ט. (ויש שחשו בדבר מטעם אחר שכשנכנסים מים חדשים הרי ביטול מים אלו אינו בגדר או"ג ושוה לכ"ג, והו"ל כמכשירי או"ג, אף שלמעשה והו"ל מתיירים לו בפניו ידיו, וכן להדחת כלים, ולא חשו בדבר. ואכ"מ. ועוד יש לפקפק, שכיון שאין מתקלחים במים ורותחים, הרי בפתיחת הברז והתאמתו לטמפרטורה הנכונה, מתערבים הצוננים עם החמים, ומבטל כעת המים ביו"ט. אלא שבזה איכא למיסבר להחמיר מחמת הפגת צינה כבהערה הבאה, או"י איכא שה"ג בגדר הפגת הרוותחין ולא ביטול הקרים, אלא שלפ"ז צריך לפתוח תחילה ברו מים החמים, מה שאינו שייך בד"כ כשיש רק ידית אחת).

341) נסתפקו אחרונים זמננו בנוגע לרחיצת כל הגוף בימינו אם אפ"ל שהוא בגדר "אינה שוה לכל נפש". וראה בארוכה בסוף הקובץ במילואים (יט).

342) אמנם, מקום לומר שבמקום צער יש להקל כדעת הרמב"ם ולרוחץ כל גופו בבת אחת במים שהוחמו מעיו"ט חוץ למרחץ – ראה בארוכה בשו"ת דברי יציב ח"ז לקוטים ומשמעות סל"ד. וראה אצלנו שו"ת באתרא דרב סי' כ"קצ. וש"נ.

343) ראה פמ"ג סתק"א בא"ח סק"ח. וכן מוכרח במג"א סי' קכח סק"ע ובמה"ש שם. וכ"ה להדעות שאין לטבול גם ביו"ט כשאין בעלה בעיר (להטעם שהוא משום המנהג שלא לרוחץ בצונן).

344) ואפילו כל גופו אבר אבר, ויזהר שלא יסחוט שערו.

345) ראה שו"ת באתרא דרב סי' כ"קצ. וש"נ.

346) כדעת אדה"ז במהדו"ב סרנ"ט ד"ה והנה ברמב"ן שכל שהופשרו בשבת אסור, אפילו במי הנהר בקיץ, או בחורף כשמדוד קצת בבית

מרגיש החמימות ואין דרך בני אדם לרחוץ בהן) ואפילו כל גופו. ויזהר שלא לסחוט שערו.

סבון

אסור להשתמש בסבון מוצק ביו"ט. אבל מותר להשתמש בסבון נוזלי³⁴⁷ שלא במקום שיער (מחשש סחיטה³⁴⁸).

מקוה

מותר לטבול בשבת וביו"ט אפילו לתוספת קדושה במקוה חם אבל לא ישהה בהמקוה.

יש להימנע מלקבוע סעודה משעה עשירית ולמעלה (בשעה 4:33), בכדי שיוכל לאכול סעודת שבת ויום טוב שני לתיאבון. ואם שכח או עבר ולא אכל סעודת יום טוב קודם שעה עשירית, יאכלנה אחר כך עד שקיעת החמה. לאחר שקיעת החמה, צריך לקדש קידוש של הלילה. ואפילו אם התחיל לאכול ולשתות מבעוד יום צריך להפסיק כשיגיע בין השמשות. אבל אין צריך להפסיק סעודתו לגמרי ולברך ברכת המזון, אלא יקדש מיד ויגמור סעודתו. וצריך לפרוס מפה על השלחן לכסות הפת קודם שיקדש ואח"כ יסירנה. ואין צריך לברך בורא פרי הגפן על כוס של קידוש זה. ונחלקו הפוסקים אם צריך לחזור ולברך המוציא וספק ברכות להקל. ומכל מקום כל בעל נפש יש לו ליזהר לכתחלה שלא לבא לידי כך ויפסיק סעודתו ויברך ברכת המזון קודם שיגיע זמן קידוש היום].

אין קוראים שנים מקרא ואחד תרגום היום, כפשוטו³⁴⁹.

שיעור חומש היומי – מששי עד שביעי, עד "זה קרבן אחירע בן עינן" (נשא ז, פג)³⁵⁰.

צריך לסיים לבשל את כל התבשילים לשבת בעוד היום גדול, באופן שתהיה אפשרות לאכול מהם כבר היום, בערב שבת קודש, כי בלא זה יש איסור הכנה מיו"ט לשבת³⁵¹. ותבשילים שכבר נתבשלו קודם יו"ט ורוצה רק לחמם לשבת, צריך שיחמם באופן שראוי לאכלם מחמת חמימותם בעוד היום גדול. אדמו"ר הזקן מביא שנהגו מקדם להתפלל ערבית בערב שבת ביו"ט מאוד מוקדם כדי שיגמרו את כל התבשילים מוקדם.

העירוב מועיל רק לצרכי סעודה, כולל הדחת כלי סעודה והדלקת נרות ולכן אסור להכין את

(ע"פ טור יו"ד סי' קפח. ב"י ופרישה שם. אדה"ש שם סקי"ח. וראה העו"ב בשו"ע אדה"ז הלכות הטמנה בביאור המהדור"ב הע' 312 ואילך). וראה שו"ת מחזה אברהם סני"ט ד"ה אך בגוף. תפארת צבי ס"ט.

לאידך, בהופשרו מע"ש משמע קצת בדברי אדה"ז שכל שאינו חם והיס"ב הותר (ראה קצוה"ש דלקמן. העו"ב שם הע' 314. וראה גם משנ"ב ששכ"ו בשעה"צ סק"ח וסק"ט). אבל ראה קצוה"ש סי' קלג סק"א שמדברי האחרונים משמע שאפילו אין היס"ב מיקרי חמין. ובהכרח לומר כי, שהרי ברותחין (כשיעור שכריסו של תינוק נכזית) אא"פ לרחוץ (בית מאיר יו"ד סי' קצז). ולמעשה, יש להקל באופן שבפנים, שחום המים הוא רק להפיג צינתם.

וראה שו"ת ח"צ ח"א סי"א. שו"ת זרע אמת סעי"א ד"ה וכעת. פמ"ג סתק"א ב"מ"א סק"ה. שו"ת רעק"א ח"א סי"ז ד"ה אולם יצא. חת"ס או"ח סי"ח ד"ה ומיהו. א"א מבוטשאטש ששכ"ו במהדור"ת. קיצור שו"ע סי' קסב סי"א. דע"ת סי' תקיא ד"ה ומי". ערוה"ש ששכ"ו סי"ג וס"ו. תהל"ד סי' שכו סק"ג. שו"ת משנה שכיר מהדור"ת או"ח סי' קיח סק"י. אג"מ או"ח ח"א סי' קכו ד"ה ועיין בערוך השולחן. שם ח"ד סעי' רחיצה סק"א. מנח"י ח"ד סמ"ד סק"ו. אול"צ ח"ב סל"ה סי"ג. תשוה"ג ח"ב סי' רא ד"ה ובעיקרו. ואף שכמה מהנ"ל דרכו בשיטה אחרת בכל עיקר איסור רחיצה בפושרין, עכ"פ ללמוד יצא בגדר פושרין כשהוחמו בע"ש. ועוד להעיר שגם לדידהו שבד"כ מתחממים המים קרים תחילה ואח"כ מתאים המידה שיהיו פושרין, נמצא שחימם תחילה ביו"ט מים לצורך רחיצת כל גופו. ויש להאריך. ואכ"מ.

יש המחמירים להוסיף מים קודם שבת. אבל אם הסבון נוזלי ונשפך במהירות, מותר לכו"ע. וראה שו"ת באתרא דרב סי' ל'אתקפט. (348) וראה בשו"ת באתרא דרב סי' ל'אתקפט.

(349) וכמפורש גם בסה"ש תנש"א ח"א ע' 427 הערה 7. אבל להעיר משיחת יום ב' דחגה"ש תשמ"י שיש שנהגו בזה.

(350) כ"ה בחומש תורה תמימה ועוד. וכ"ה בשיחת ש"פ נשא תשמ"ה. ולהעיר גם משיחת חגה"ש תשמ"ב. אבל ראה שיחת יום ב' דחגה"ש תשמ"ו – באו"א.

(351) ואם כ"י יש מקום להקל בשעת הדחק כשנתבשל חצוי בשולו לפני כניסת השבת – לכתחילה יש להחמיר שיתבשל לגמרי. וההיתר בשעה"ד"ח בחצאי בישולו – הוא בפמ"ג סני"ט ב"מ"א סק"ג. ובכ"מ. ועוד. (ויו"א – כשלישי. אבל משמעות הפמ"ג שם, שצ"ל דוקא חצי בישולו, כיון שההיתר רק משום הואיל, והיינו דהו"ל סד"א. אבל בקיצור שו"ע סי' קכ ס"ג ובמשנ"ב סתק"ז סק"ג כתבו להקל בשלישי בישולו. ובשעה"צ סק"ה מצייין לפמ"ג. וכ"כ בשם הפמ"ג במנחת יו"ט כלל קב ס"ג ובסקט"ו. ואפשר, לפי שכן"ה שיעור כמאב"ד מעיקר הדין – ראה שו"ע אדה"א קו"א סני"ג סק"ב). וכן הורה הגר"ש ז"ל דווארקין. וראה גם פמ"ג בפתיחה להל' שבת בסופה. פתיחה להל' יו"ט פ"א אות זי. והארבנו בסוף הקובץ במילואים (כ).

הטלית³⁵² או הס"ת וכדומה ביו"ט שיהי' מוכן לשבת במקום הנכון³⁵³.
לזכור לעשות כל ההכנות הנדרשות לשבת קודש, כמו ה"בלעך" וכו', ולסדר הכל לפני כניסת שבת.

ידוע השקו"ט לענין טבילת טהרה לש"ק. ואכ"מ³⁵⁴.

מנחה

אומרים פתח אליהו ואין אומרים הודו. ידיד נפש. קרבנות, אשרי ובא לציון, תפלה לשלש רגלים.

ההלכה

בספר השיחות ה'תנש"א מובא: נהוג מכו"כ שנים שביו"ט הולכים לבקר בג"י שבבתי-כנסיות ובתי מדרשות בכו"כ שכונות, כדי להוסיף בשמחת החג (ע"י ההתאחדות עם רבים מבג"י שבשאר שכונות), ובפרט ע"י אמירת דברי תורה ("פיקודי ה' ישרים משמחי לב"), נגלה דתורה ופנימיות התורה.

בשיחות קודש הובאו כמה ביטויים מיוחדים בקשר למעלת התהלכה וענינה. וכן כמה הוראות ופרטים. להלן לקט חלקי מביטויים והוראות אלו³⁵⁵:

- "דאס איז דאך מיינע א שליחות".
- אני לא הלכתי רק אני מקנא אותם שהלכו ועל חשבון זה אומר גם אני לחיים. ובהזדמנות אחרת: אני לא הלכתי רק הי' לי תאוה ללכת ולכן על חשבון זה אומר לחיים.
- רבותינו נשיאנו שמו הדגשה מיוחדת על עניני רגל שבנשמה, ועד לרגל כפשוטו – ענינים שעושים ברגל.
- ע"י על' רגל יזכו להגילוי של והדריך בנעלים, וכן הוא בכל מצוה שעושים ברגלים, ובפרט כאשר משתתפים בתהלכה שיש בח טרחה יתירה ומהלך גדול.
- ההליכה למקום רחוק לשמח יהודים בשמחת מועדים לשמחה פועלת מאטו רגלין ברגלין, שע"ז מקימים השכינה מנפילתה, וע"ז מגביהים כל סדר השתלשלות, ועד לביאת המשיח שעליו נאמר ועמדו רגליו על הר הזיתים, כיון שביאת המשיח תלויה בעבודת הרגל.
- אלו שהלכו בתהלכה ופעלו שמחה אצל הזולת, ועד שרקדו כפשוטו, יתקיים אצל ההולכים שלימוד התורה שלהם יהי' באופן מופלג למעלה מכל ענינים ארציים, וכן יהי' קיום המצוות שלהם באופן כזה.
- תבוא עליהם ברכה, ואצל כולם יתקיים ענין ההליכה באופן דילכו מחיל אל חיל – על' שלא בערך מדרגה הקודמת, וברכה שבאין ערוך שיהיו מהלכים כל השנה בעלי' מחיל אל חיל.
- אשרי חלקם בזה ובבא. אשרי חלקם וגדול זכותם.
- ההליכה כשלעצמה היא ענין גדול.
- שלא יחשבו שהעיקר הוא המקום שהלכו משם והמקום שייגיעו לשם, אבל הדרך בינתיים הוא רק בהכרח, והיינו שנצרך לזה כדי להגיע ממקום למקום, על זה אומרים שמכל פסיעה ופסיעה נברא מלאך.
- יתכן שמקום זה ממתין מששת ימי בראשית שיהודי יעבור כדי לילך לדבר מצוה ולקיים רצון ה'.
- אין לחפש תירוצים להשתמט מהליכה בתהלכה.

352) ובנוגע לקיפול הטלית – הנה, אנשי מעשה מחמירים שלא לקפל הטלית בשבת ויו"ט כלל, אפילו שלא כסדר קיפולו הראשון. ואכ"מ.

353) שו"ע ר סתק"ג ס"ג.

354) ולהיער מהמשך תרס"ו ע' שפז: "כמו כן מקדושת יו"ט לקדושת שבת צריכים טבילה במקוה כמ"ש בכתבי האריז"ל".

355) רובם משיחות קודש ע"פ רשימות השומעים בלתי מוגה. חלקם נמצא בקונטרס "התהלכה". וראה עוד שם.

- לא שיעשה זה מחמת גזירה שגזרתי אלא מתוך שמחה ובאופן של שירה.
- שיהי' באופן דמתניכם חגורים, לבוא בזמן, ניט פארשפעטיקן.
- זכות מיוחדת לההולכים רחוק.
- המטרה לשמח יהודים, ולעוררם בעניני יהדות, כולל חיזוק האמונה בביאת המשיח.
- בכל מקום שמגיעים יש לומר חסידות, ויש לומר ענינים קלים.
- אין להסתיר שבאים בשליחות הרבי. יש לדבר בהרחבה ולא להתפעל, אך להיזהר שלא לפגוע.
- כשלא מניחים לדבר, אין להתיימש, אלא למצוא עצות שירשו לדבר.
- אע"פ שהשליח מצ"ע שייך לענינים שאינם כדבעי וממילא יש מקום לחשש כו', וכמו כן ישנו חשש שיבוא לידי ישות כתוצאה מכך שדיבר היטב, והראי' שהשומעים נגשים אליו, מען גיט אים א פאטש אין פלייצע, ואומרים לו ביסט א גוטער באי, האסט געזאגט א גוטן דזשאק . . . כיון שהולך הוא בשליחות יש אצלו גילוי האור דהמשלח . . . שלוחים אלו אינם צריכים להתיירא משום דבר ומשום חששות שהם כיון שישנו גילוי האור שמצד השליחות.
- מבואר בחסידות, שדוקא מצד גודל העילוי שבניסוך המים לא ניתן להכתב בתושב"כ כמו ניסוך היין. ומבואר גם שיש עילוי גדול יותר בענין ההקפות שבשמע"צ, שלא נכתבו אפילו בתורה שבע"פ, ואינו אלא מנהג. ובהתאם לכך, אינני רואה עוול... אם המנהג דהליכה לבתי-כנסיות ביו"ט יהי' בשמחה גדולה יותר אפילו מהשמחה שבהקפות, שהרי המנהג דהקפות נזכר לכל-הפחות בשו"ע, ואילו המנהג דהליכה לבתי-כנסיות ביו"ט הוא נעלה כ"כ, שלא נזכר אפילו בשו"ע! ובודאי תנוצל שמחה זו לשמחה של מצוה, החל מזמן מ"ת, וממנו יומשך על כל השנה כולה – לשמח את עצמו ויהודים מסביבו בעניני תומ"צ, ובאופן שבכל ענין שבו צ"ל ענין של ריצה ברגליים, ירצו הרגליים – ועאכו"כ בעל הרגליים – מתוך שמחה וטוב לבב. ושמחה זו תפרוץ את כל הגדרים של מדידה והגבלה, ותמשיך ברכת ה' בכל המצטרף על כל השנה כולה, שתהי' שנה של שמחה בכל הענינים, החל מלימוד התורה ובאופן שמביא לידי מעשה, ועד לענין ד"בכל דרכיך דעהו", למטה מעשרה טפחים.
- תזכורת:** יש לזכור שבדרך חזרה מהתהלוכה אי אפשר לטלטל, כיון שבשנה זו, הוא כבר אחרי כניסת השבת.

הדלקת נרות

אסור לחמם נר ולדבוק בפמוט גזירה שמא ימרח (שישפשפנו החלקיקו על פני שטח הפמוט). גם **אסור לחתוך שולי הנר** בכדי שיוכל לתוקעו בנקב הפמוט, משום איסור מחתך. אבל מותר לתחוב נר בתוך הפמוט לצורך הדלקת נרות יום טוב, אף שהנר נשחק מעט ואין בזה משום מחתך.

אם הפמוט מלא בשיירי נרות, אף שמותר לנקות את הפמוט, ואין בזה משום תיקון כלי, וכן המשתמשים בנרונים בתוך כוסיות זכוכית, שמותר להם לנקות את הכוסית מדיסקית המתכת של הנרונים שנדבקה לתחתית כוסית-הזכוכית בכדי להניח במקומה נר חדש – מכל מקום, שיירי הנרות וכן הדיסקית שבנרונים, דינם כמוקצה ואסורים בטלטול³⁵⁶. ולכן, יניח מעט שמן בפמוט, ואז מותר לטלטלו, ויטלטלנו עד מקום האשפה, וישליך השיריים באופן ששיירי הנר יפלו ישר לאשפה. בנרונים, שהדיסקית נדבקה לתחתית הכוסית, ולא שייך להוציאם אלא ע"י כלי – אסור לנקותם ולגררם ע"י סכין, כיון שהסכין נעשה לו כיד ארוכה. והעצה לזה, להניח מעט שמן או מים בכוסית בערב יו"ט, שהדיסקית לא תידבק, ואז יכול ביום טוב לטלטל הכוסית

(356) בזמנינו שאינם עומדים לתשמיש אחר. וגם בזמנם, כתב אדה"ז, שאף שמעיקר הדין אינם מוקצה, נכון לזהר שלא לטלטלם כי אם לצורך הרבה. וגם אין להתיר לטלטלם משום צורך אוכל נפש מכמה טעמים, ובפרט בזמנינו. ואכ"מ. ואולי י"ל דה"ז כגרף ש"ר. וראה קצוה"ש סקמ"ו סק"י.

כנ"ל עד מקום האשפה, וינער הכוסית באופן שהדיסקית תפול ישר לאשפה³⁵⁷.

הדלקת נרות בשעה 7:54 (18 קודם השקיעה) מאש הדלוקה לפני החג. באם שכחו להדליק הגז וכיו"ב מערב יו"ט, אפשר לבקש מגוי שידליק אש מוכן עבור היהודי.

אף שמותר לטלטל בחוץ נר של שמון, או נר פרפין שנהפך לנוזל, בתנאי שהולך בנחת ולא במרוצה – מכל מקום אסור להעמיד הנר במקום שהרוח שולטת אפילו אין רוח מנשב כלל. ולכן צריך להזהר שלא ילכו בנר דלוק מבית לבית דרך החצר אל הרחוב רק אם הוא בכלי, ויזהרו שיהיו הדפנות של זכוכית באופן שלא יכבה אף אם יהי' הרוח מנשב אז³⁵⁸.

בהדלקת נרות שתי ברכות: ברכת להדליק נר של שבת ושל יום טוב, שהחיינו. טענתה בהברכה או שכחה "שהחיינו" ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אין לכבות הגפרור אלא יניחו ויכבה מאליו.

יש מחמירים שלא להשתמש בנר של יום טוב כדי להדליק עמו נר אחר של חול או להדליק את הגז.

אם איחרו את הזמן, אין להדליק בשבת חס ושלום.

מצוה על כל אדם שימשמש בבגדי ערב שבת סמוך לחשכה שלא יהיה בהם דבר שאסור לצאת בו בשבת (בפרט שביום טוב הותרה הוצאה לצורך יום טוב).

הלכתא למשיחא: כשישראל בישוב³⁵⁹, יום טוב שחל להיות בערב שבת³⁶⁰ תוקעין ולא מבדילין.

ליל שבת קודש, ליל ב' דחג השבועות

בכמה שיחות קודש הובאו דברי החתם סופר הידועים, שיום-טוב שני דחג השבועות חמור יותר מיום-טוב שני של כל המועדים, כי בכל המועדים, יום-טוב שני הוא ענין של ספק – "ספיקא דיומא": מכיון שבמקומות הרחוקים מירושלים לא ידעו באיזה יום קבעו בית-דין ראש-חודש (שבו תלוי הקביעות דיו"ט), לכן נהגו מספק יום-טוב שני ימים. אבל בחג השבועות לא היה ספק מעולם, שהרי קביעותו היא: "יום החמישי לעומר", כך שאינו תלוי בקביעות ר"ח סיון אלא בקביעות ר"ח ניסן, ועד חג השבועות כבר ידעו בכל מקום באיזה יום קבעו בית-דין ר"ח ניסן. ומה שישנו יום-טוב שני בחג

357 והנה, יש שכתבו להקל שבדברים קטנים שא"ר לכולם (כנוצות דקות) ואין להם חשיבות אין דין מוקצה – ראה קצוה"ש סי' קטז בבדה"ש ש"ס. יש סי' קכה בבדה"ש ש"ס. אבל הו"ע כתב שזהו דבר חדש. וצ"ע שברעי הותר מדין גש"ר ולא מטעמו – ראה הקדמת הב"י לס"ח. ויש להעיר גם מדין כיבוד הבית – ראה שו"ע אדה"ז ששל"ז סי' ב. וכן קליפות שא"ר לכולם הוו מוקצה (ובדוחק י"ל דחזי להסקה). ובכ"מ מוכח דלא כסברא זו. גם מש"כ לחדש בנוגע לזבוב שכיון שא"ר ל"ה מוקצה, צ"ע דמאי שנא מפרעוש (ראה רא"ש שבת פי"ד סי' א. ב"י או"ח שש"ט). לבוש שם סי' טו. מג"א ש"ס. אדה"ז סי' ח. וי"ל דקאי רק בזבוב מת. וראה בקצוה"ש גופא סק"ד בבדה"ש ש"ק ג' דלא נחית לכן. ובכ"מ ש"ק"ט בההיתר להפלות כליו, מ"ט ל"ח למוקצה. וכתבו ליישב בכמה אנפי. וראה נתיב הקודש מוקצה ברונר סי' ב. אוצר נחמד גל' ט' לב ואילך בארוכה.

ויש שכתבו, שאוכל המעוכב ע"י מוקצה ל"ח טלטול מוקצה אלא תיקון האוכל (חזו"א סי' ט"ז סק"ט). ויש שכתבו עפ"ז בנקיין הכלי וכן בתיקון גופו (אם בכניסו או בצואת האף וכו'). וכן בקליפות שבפה. וכנראה ס"ל לחלק בין פרעוש לכניסו). אמנם, מדין נוצות (גדולות) שבבגד וכיבוד הבית מוכח גם שלילת סברות אלו. וכן בשו"ע אדה"ז סי' ט"ז ס"ז מוכח שאין להוציא הקליפות מהפה. ואכ"מ עוד.

358 ראה בארוכה שו"ת באתרא דרב סי' כח תר"ד. ושנ"ת.

359 כ"ה בשו"ע (נדאדה"ז) או"ח סרנ"ו. ול' הרמב"ם (שבת פ"ה ה"ח) מדינות ועיירות של ישראל – משמע רק כשהן תח"י ישראל. ובמע"ק שם שגם בבבל תוקעין, באם העיירות של ישראל, וכדמוכח בשבת לה, ב. אבל בס' החילוקים בין אנשי מזרח ובני א"י (ס"ד) שבני בבלי אינן תוקעין. ואולי בזמנם הפסיקו בני בבלי לתקוע.

ולהעיר שבתוס' סוכה ג, ב ד"ה דרבנן מ' שגם התקיעות להבטיל ממלאכה הן צורך מקדש שהתירו משהו שבות במקדש, עיי"ש. ועוד להעיר שאי"ז רק בגדר הכרזה, כ"א דין תקיעות ממש, כאשר תקיעות שבמקדש, כדמוכח בתוס' ערכין י, א ד"ה אין שדנו בדיני הפסק.

– טעם שאין תוקעין בזמננו – ראה כה"ח סרנ"ו ס"א בשם רוח חיים שם. שו"ת רשב"ן או"ח סי' קלז. אורה ושמה שבת פ"ה ה"ח. ח"י ר' גדלי' שבת ס"א. חוט שני שבת פ"ט סק"א.

360 והתירו שבות קל כזה משום כבוד שבת.

אופן התקיעה להבדיל בין יו"ט לשבת (דבעי שינוי משאר ערבי שבתות) – תוקע ומריע בנשימה אחת, ומ"מ מפסיק בנייתם (כשיטת רב אסי – חולין כו, ב ובפירוש"ד"ב בנשימה. וכ"מ בשו"ת תרוה"ד סוסי' קמב. ח"י הצ"צ ר"ה פ"ד ד"ה שלש (עו, ג)).

לסדר התקיעות ביו"ט שחל בערב שבת – ראה פי' קדמון ממצרים שבת פ"ה ה"א. מרכה"מ שם. ולהעיר ממשנ"ב סרנ"ו בה"ל ד"ה והוא.

השבועות הוא רק "כדי שלא לחלוק במועדות", שלא לחלק בין חג השבועות לשאר המועדים. וכינו שיום טוב שני דחג השבועות אינו משום ספק אלא משום תקנת חכמים "שלא לחלוק במועדות", יש בו כח של ודאי.

ערבית

קבלת שבת: מתחילים מ"מזמור לדוד". בבואי בשלום: "בשמחה ובצהלה" (אין אומרים "ברנה"). מזמור שיר. ה' מלך. כגוונא.

ערבית: מעריב לשלש רגלים עם ההוספות של שבת. דיני הטועה, ראה בטבלא שבסוף הלוח. אחרי שמונה עשרה אומרים ויכולו³⁶¹ (טעה, בטבלא שבסוף הלוח). ברכה מעין שבע. קדיש תתקבל. מזמור לדוד ה' רועי. חצי קדיש. ברכו בתרא. עלינו. קדיש יתום. מאחלים איש לרעהו: גוט שבת, גוט יום טוב³⁶².

קידוש

שלום עליכם, אשת חיל, מזמור לדוד, דא היא סעודתא³⁶³ – בלחש³⁶⁴.

361 וכל עיקר אמירת ויכולו בשבת אחר התפלה משום יו"ט שחל בשבת הוא שאין אומרים אותו בתוך התפלה (טוש"ע סרס"ח וראדה"ז) ס"ז (סי"ב)).

אמנם, כב"מ משמע שכונה בדבר לאומרו ג"פ דייקא (כמו שהובא בראשונים בשם המדרש – ראה רבב"ה ח"א סי' קצו. כלבו סל"ה. או"ז ח"ב סי' ט"ב. הגמ"י הל' תפלה פ"ט סק"ד. שם הל' שבת פכ"ט סק"ט. ורוקח הל' שבת סמ"ט. שו"ת בנימין זאב סי' קעג. וברי"ו נ"ב ח"כ, והב"ד בא"ר סרס"ח סק"ג, לפי שיש חזק בג"פ. ובפסקי ר"י חלאווה (בספר קידוש והבדלה (שטרן) ס"ו) שהוא בדרך ע"פ ג' עדים יקום דבר. וראה תו"ש בראשית ע' ד, וכן ע"ד הסוד (ראה מט"מ סתכ"ח בשם צרור המור. סידור תפלה למשה להרמ"ק ש"י ס"ו. של"ה מס' שבת תו"א ספ"ג במהדו"ח. ועוד. וראה אה"ת על הסידור ע' שלח. שער הכולל פ"ז סכ"ו. וראה בארוכה בשו"ת ויצבור יוסף בר ח"ב ס"ט. ושי"ו. והביא גם מל"מ ע"ד הפשט), ובפרט ע"פ האריז"ל, שבביל המשכת המוחין ג"פ, מנה"י מחג"ת ומחב"ד לנוקבא (ראה פע"ח שער השבת פ"ג (מהחברים). שעה"כ ענין ערבית ליל שבת דרוש ב (ע, א). כה"ח סרס"ח סק"ג. ועוד). ולפ"ז צ"ע במה שביו"ט שחל בשבת אין מקפידים לומר ויכולו ג"פ, שהרי אין אומרים בתפלת העמידה. וכבר נתקשה בזה באוצר מכתבים (אלתר) ח"ב סרנ"ו סק"ד. ועוד. ובדוחק י"ל בחלק מהנ"ל שנתכונו לומר שלמעשה במציאות אומרו בשבת ג"פ (מחמת הטעמים שבפוסקים), ולא שיש הכרח בדבר. ואכתבי תיקשי ע"ד הסוד איך נעשית המשכת המוחין ביו"ט. גם צ"ע ביו"ט שחל בשבת שאומרו רק פ"א. ולהעיר מיפ"ל סרע"ג סק"א. כה"ח שם סק"ד. וכדוגמתו – להעיר מתוה"ש שעת"ס סק"ו כשאין סעודה בליל שבת.

וצ"ל שביו"ט נעשית המשכת המוחין מנה"י מאלי ללא מעשה התחנונים. וככ"כ באר בדברי שלום עפנין סתצ"ד ס"ט. ואכן, מצינו בשל"ה (שם ספ"א), שימא לדבר ע"פ שינים או שלשה עדים, והיינו שבאמת ביו"ט יש רק ב' עדים. וככ"כ בפע"ח שם. וראה גם אור לשמים פ' שופטים ד"ה על פי. (ואבל בסידור תפלה למשה שם פ' בפוסק הנ"ל שאומרים ג"פ בכדי לעשות שלשה כשנים, עיי"ש הסוד שבדבר). ומצאתי במנהגי ק"ק אשכנזים במנטובה (נכתב בשנת תק"נ לערך, ונדפס מכת"ג בקובץ מן הגנוזים ג' ו' ע' (קכח). שבקביעות כגון דא, אמרו ויכולו לפני תפלת העמידה (עם אמירת ושמרו ויודבר משה – כמנהג העולם), וכנראה מה"ט – ראה גם בהערת המהדיר לשם. אבל אין המנהג כן.

362 ולהעיר שבשולחן ערוך אדמו"ר הזקן הובא שגם האומרים "במה מדליקין" בכל שבת (ובסידור אדמו"ר הזקן לא הובא בכלל) – אין אומרים אותו ביו"ט (או בחוה"מ) שחל בשבת "כדי למהר בשמחת יו"ט".

363 הארכנו בכינוס תורה לחה"ש (תשפ"ה). ולהלן עיקרי הדברים: ולכאורה, הכוונה לומר בלחש עד גמריא, עד "לסעודא בהדה". (וראה ג' לסעודא בלוח לליל א' דר"ה שחל בשבת). ואח"כ אומר אתקינו ליו"ט בקול (ויש שכתב דלג ולא לומר כלל נוסח אתקינו ליו"ט בקביעות זו. וראה מזה בהערה הבאה).

וכבר העיר, שבהיום יום לליל שבת חוה"מ פסח וסוכות נשמט לגמרי אתקינו סעודתא לשבת. וכן גם בס' המנהגים ע' 28 (לגבי יו"ט שחל בשבת). וכן גם בסה"ש תרצ"א ע' 143 וע' 151, ובהוצאות ראשונות דהיום יום לגבי ההוראה (דאז) שלא לאומרו. (ואבל בספר המנהגים ע' 56 קאי בראש השנה, שאין כלל לומר אתקינו ליו"ט). ואמנם, נראה פשוט שהכוונה גם לאתקינו סעודתא שאחרי, ור"ל "דא היא סעודתא וכו'", שאין סביר לומר רק דא היא סעודתא ולא לומר אתקינו שלאחרי. [וראה בס' המנהגים ע' 28 בהערה, שאינו מובן הכפל שהיו אומרים אותו תיכף עוה"פ, משא"כ בסעודה שני]. ולכאורה מוכח מתוכן, שהרי בהוצאות ראשונות דהיום יום בההוראה שלא לאומרו (וכן בסה"ש תרצ"א ע' 143 וע' 151) פשוט שגם אתקינו דשבת בכלל, אף שלא נתפרש בפרטיות. והה"ג בההוראה ולהשמיט בלחש, שגם אתקינו דשבת בקול. ועוד, שההוראה לומר בלחש בהיום יום הובאה לגבי שבת חוה"מ, שבלא"ה אין אומרים אתקינו ליו"ט, וממילא אין טעם וסביר שלא לומר אתקינו דשבת. וראה בהערה למחר בקידוש היום. אבל יש שפי' בס' המנהגים הנ"ל, כפשטות משמעות הלשון, שר"ל לומר רק דא היא סעודתא דחקל תפוחין קדישין בלחש. ומיד לאח"ז אתקינו ליו"ט בקול (שלא לומר ב"פ נוסח "אתקינו סעודתא"). אלא שא"ז עולה יפה בל' שבהיום יום לגבי שבת חוה"מ, שלא נהגו בחוה"מ לומר אתקינו דיו"ט. ואינהו ס"ל, שאף שבהיום יום דקאי בחוה"מ לא מסתבר לפרש כך (כנ"ל, כצ"ל ביו"ט). ולדבריהם צ"ל, שגם בסעודת היום יש לדלג ולהשמיט בקטע אתקינו סעודתא לשבת, ולומר רק חלקו (דא היא וכו').

אבל בס' המנהגים ע' 57 נזכר לומר אתקינו דשבת בקידוש היום בלחש (וכן נדפס גם במחזור לר"ה הן בלילה והן ביום. אמנם, קאי בר"ה שבלא"ה א"א אתקינו ליו"ט. ולהעיר שבהוצאה ראשונה דשנת תש"ג (בההוראה שא"א כלל) נזכר בהיום יום דשבת חוה"מ גם ע"ד שבת ויו"ט, וזוה"ל: שלום עליכם, אשת חיל, מזמור לדוד דא היא סעודתא, ויתן לך – כל זה אין אומרים בשחוה"מ ושבת ויו"ט. ובהוצאה דשנת תשי"ז ואילך שנדפס שאומרים בלחש, נשמט ע"ד שבת ויו"ט. ומקום לפרש, שמה"ט הושמט דוקא בנוגע אמירה בלחש,

קידוש: נוסח אתקיננו ליו"ט³⁶⁵, יום הששי, בורא פרי הגפן, ומזכיר של שבת במקומות המתאימים, וחותם מקדש השבת וישראל והזמנים, שהחיינו. טעה בקידוש, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

מצוה מן המובחר להמתין מלאכול הפת של עירוב תבשילין עד א' מג' סעודות השבת כדי לבצוע עליו, שכל דבר שנעשה בו מצוה אחת ראוי לעשות בו מצוה אחרת. ויש נוהגין שלא לבצוע עליו עד סעודה ג' של שבת, כדי לעשות בו מצות הרבה, שמניחין זה הככר לחם משנה בסעודה הראשונה ובסעודה שני' של שבת, ובסעודה שלישית [בשעת ההתוועדות] בוצעין עליו. ופשוט שכן הוא גם בנוגע לאכילת התבשיל³⁶⁶.

בנוגע לזמירות לשבת, ביו"ט שחל בשבת – ראה בהערה³⁶⁷.

ברכת המזון

בברכת המזון [בכל סעודות היום]: רצה ואחר כך יעלה ויבוא. דין הטועה או שוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח. הרחמן לשבת. הרחמן של יו"ט. מצות עונה בליל שני של יו"ט מותרת גם ע"פ קבלה³⁶⁸.

יום שבת קודש, ב' דחג השבועות, ז' סיון

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:10.

שחרית כדאתמול עם ההוספות של שבת.

מגילת רות

בשו"ע אדמו"ר הזקן מובא ש"נוהגין לקרות מגילת רות בשבועות שהוא זמן מתן תורה כדי ללמוד שלא ניתנה תורה אלא ע"י יסורין ועוני כמו שהיה לרות כשנתגיירה ואין מברכין כלום על קריאת מגילה זו". ונתבאר בכמה מאמרים ושיחות קודש. בפועל (כפי שכותב כ"ק אד"ש) "מעולם לא נהגו כן בחב"ד ובעוד כו"כ" [מקומות] לקרוא מגלת רות בביהכ"נ כלל. וגם לא שה"ש וקהלת. ולא שמעתי שילמדו (או יקראו) אותן ביחידות בבית וכיו"ב ביו"ט הנ"ל דוקא".

שלענין העדר האמירה יו"ט וחוה"מ שוים, שא"א של שבת. אבל כשנתחדש לומר בלחש – ד"ז לא יכון בנוגע לשבת יו"ט, שבוה אומרים רק אתקיננו דיו"ט, ולא של שבת כלל. אלא, שלפ"ז, גם בנוגע לקידושא רבה כצ"ל. ודלא כבס' המנהגים לומר אתקיננו דשבת בלחש. והדרא קושיא לדוכתה. והעירני ח"א לפרש, שנשמט בגלל ויתן לך בלחש, שלא שייך ביו"ט. משא"כ בהוצאה הראשונה שנכתב שאין אומרים – וזה שייך גם ביו"ט. ומכיוון שבמשנה אחרונה הזכיר ויתן לך בלחש, סתם ולא פירש. והבוחר יבחר. (ולהעיר ממש"כ בס' דרכי חיים ושולם מנהגי הרה"צ וכו' ממנוקאטש) אות תקיד (ובכמה דפוסים נשמטו שם שורות אחדות. והכוונה מובנת).

(364) בלחש – כ"ה הלשון בס' המנהגים ע' 28. וראה שם ע' 56 (לגבי ר"ה שחל בשבת). וכ"כ הירול"ג ע"ה בהערות וצינונים לסידור עם דא"ח (בקידוש לר"ה, ובקידוש היום בשבת, משא"כ בהערות לקידוש ליל שבת). וכ"ה (לענין שבת חוה"מ). בהיום יום הוצאת תשי"ז ואילך) י"ט ניסן וי"ז תשרי. ובכ"מ. אבל בליקוטי מנהגים שבמחזור חב"ד ובסוף קונטרס ר"ה תשי"י (נדפס בסה"מ תשי"ע ע' 26 – לענין ליל ר"ה שחל בשבת): בלחישת. וראה למען ידעו (שוסטערמאן) ע' 97 ש"כ אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע תיקון בכת"ק וכתב: בלחישת. וכ"ה (לגבי סעודת היום דר"ה) בס' המנהגים גופא ע' 57 (כמקורו בליקוטי מנהגים שם). ולא נתברר טעם השינוי מהכת"ק.

(365) בהטעם לומר אתקיננו ליו"ט – ראה בארוכה בסוף הקובץ במילואים (כא).

(366) וראה בשל"ה (מס' סוכה נר מצוה): וגם יקח תבשיל חשוב המוכן לו לסעודת שבת כגון חתיכת דג חשוב או בשר או תרנגול ומה שחננו ה' המוכן לו לסעודת שבת שחרית או לסעודה ג'. ועד"ז בסידור אדה"ז: יקח הפת מ**שבת** וגם תבשיל חשוב עמו כגון בשר או דג. וראה גם לקוטי שיחות חט"ז ע' 187 ואילך בדעת אדה"ז [ועיי"ש בל' מהר"ל ומנהגי מהר"א טירנא]. וראה בא"ח שנה ראשונה פ' צו ס"ב. דרכי חו"ש מנהגי יו"ט שתק"ז.

(367) בנוגע לזמירות לשבת – אזמר בשבחין וכו' – בשבת חוה"מ, וכן ביו"ט שחל בשבת, לא שמענו מזה. וכמדומה ברור שלא נהגו בכך (והיינו גם הנהגים לאומרים בכל שבת, ראה בס' המנהגים ע' 29 ובהערה). וכן גם המנהג בכ"מ. (וראה מט"א סתקפ"ג ס"א. אבל בקצה המטה פי' דקאי בר"ה דוקא. וראה בבא"ח ש"ב בראשית סל"א שחילק כך. אלא שכתב שגם בליל פסח א"א, ושאינו לו טעם מספיק לחלק בין פסח שאיר יו"ט. אבל ראה אצלו בשו"ת רב פעלים ח"ד בסוד ישרים סי"ג. ובקצה המטה הביא מלקוטי מהר"ח שאין המנהג כהמט"א. וראה שפתי צדיק לפסח אות עב בנוגע שבת חוה"מ. מנהגי קמורנא אות רפו).

לאידך, ראינו לפעמים מעשה רב, וברבים, לומר (בניגון) "בני היכלא" (נוסף להתוועדות שהשלמה ליו"ט) כששבת שובה ושבת בראשית שלמחרת ר"ה ושמוח"ת, (גם) בהתוועדות דיו"ט שני כשחל בשבת (כן נהגו באחש"פ תנש"א. וזכר בהערות המו"ל בסה"ש תנש"א ח"א ע' 466. וכן בשוהמ"ס תשכ"ח). ואפשר שבס"ג שאני, שאינה שייכת מעיקרא ליו"ט – ראה חזר לזח"ג בד, ב. וילע"נ.

(368) ויש מחמירין – ראה בשו"ת באתרא דרב ט"ז ד"שאו.

בשיחת יום ב' דחה"ש תשי"ח נאמר: יש נוהגין לקרות מגילת רות בחג השבועות (ביום א' או ביום ב'). וטעם הדבר – בפשטות – "לפי שדוד המלך ע"ה מת בעצרת והקב"ה ממלא שנותיהם כו', ובודאי בעצרת נולד, ומגילת רות נכתב לייחס דוד³⁶⁹". ואף שאין מנהגנו כן – הרי זה רק בנוגע לקריאת מגילת רות בגשמיות, אבל בודאי שישנו העניין עצמו כו'. וראי' לדבר – מה"תיקון" שאומרים בליל שבועות. . שמכל ספר נכללו בו רק כמה פסוקים, ואילו עניינים השייכים לשבועות – כמו מעשה מרכבה וכו' – אומרים בשלימותם, וכן מגילת רות אומרים בשלימותה, מצד שייכותה לחג השבועות. בר"ד משיחת יום ב' דחה"ש תשמ"ח נאמר: ואף שבחב"ד אין נוהגין לקרוא מגילת רות בפועל (מאיזה טעם שיהי'), הרי בודאי שהעדר הקריאה בפועל אינו גורע בשייכות הענין, ואדרכה הוא ענין של הוספה ועל' כו'. ולהעיר ששייכות דמגילת רות לעצרת הובאה ונתבארה גם בדרושי תורת חסידות חב"ד.

קריאת התורה

מוציאין שני ספרי תורה. אין אומרים י"ג מדות ו"רבונו של עולם"³⁷⁰ בשבת. קריאת התורה. ראה פרטי דינים ביום ראשון של חג השבועות.

בקביעות שנה זו, קורין שבעה קרואים בספר הראשון בפרשת "עשר תעשר", ומפטיר בספר השני, "וביום הבכורים".

הפטרה: מפטיר בנביא תפלה לחבקוק (חבקוק ג, א) עד למנצח בנגינותי (ג, יט) שמדבר במתן תורה – אלוה מתימן יבוא (ג, ג) – במתן תורה משתעי (מדבר). ויש מקומות שמתחילים מן וה' בהיכל קדשו (חבקוק ב, כ). וכן מנהגו.

אחרי הפטרה וברכותי' – יקום פורקן (בקביעות שנה זו).

הזכרת נשמות

גם יחיד שלא הלך לביהכ"ג אומר יזכור בביתו ביחידות³⁷¹.

מדייקין³⁷² לאחוז בעץ החיים בעת אמירת יזכור³⁷³.

יש לו אב ואם – יוצא מבית הכנסת בעת יזכור. ונהגו לסגור הדלת. בשנת האבילות נשאר בבית הכנסת, אבל אינו אומר יזכור.

מזכירים שם הנפטר ושם אמו³⁷⁴.

בר"ד משיחת אחש"פ תשכ"ו: מ'זאגט דאך אויך יזכור פאר די נשמות שאינם צריכים כפרה, ווי ס'איז ידוע מנהג החסידים דערמאנען אויך דעם רבי'ן דעם שווער, און אויך די רביים שלפניו

369) שיע"ת סתצ"ד סק"ו.

370) פשוט. וכ"ה בלוח כולל חב"ד. וכ"ה ההבנה הפשוטה בהנרשם בסידור אדה"ז במקומו: בשלש גולים כחל בחול בשעת הוצאת ס"ת קודם בריך שמי' יאמר י"ג מדות ואח"כ יאמר תפלה זו. וכן יש ללמוד ממש"כ בסידור תורה אור ותהלת ה' אחרי תפלת שחרית לשלש גולים: "בשלש גולים כחל בחול יאמר י"ג מדות רבש"ע". והעיקר, שכ"ה להדיא בשיחת ליל הושענא רבה תשנ"ב בהמשך השיחה, קרוב יותר לסיומה (מסרט הקלטה) ובלשנא דלא משתמע לתרי אנפי: "שמע"צ או שמח"ת וכו' בשנה זו זיינען זיי ביידע אין די ימים ווען מ'זאגט אויכעט די תפלה פון ונחה עליו". [הנרשם בס' התוועדויות להיפך – אינו בהקלטה. אלא שלפנ"ז בהקלטה באו הדברים סתומים קצת. ויש ללמוד הסתם מהמפורש].

עוד מקורות וטעמים בזה – ראה בסוף הקובץ במילואים (כב).

371) וראה בשו"ת באתרא דרב סי' ז'תתקס.

372) ראה סה"ש תש"ה ע' 20. אג"ק ח"ג ע' רכ. ר"ד בעת הסעודה דיום אחש"פ תשכ"ט.

אמנם, מפי השמועה במעשה רב, שבי"כ כשלא עלה למפטיר, מאז שנת תשל"ט ואילך, לא נהגו ונשאר על מקומו. (ולפעמים גם בשנים שלפנ"ז נשאר על מקומו), משא"כ בשאר זמנים שאמרו יזכור שעלה למפטיר.

ולכאורה פשוט ש(אף שהכוונה גם למי שלא עלה לתורה, כדמוכח מהמשך הדברים באג"ק שם –) אין הכוונה לכל הקהל, עכ"פ במקום שהעם רב, שהרי ל"ש במציאות. וגם יש בזה משום טירחא דציבורא, ולפעמים – גם אינו כבוד הציבור. ובכ"מ שהחזן מחזיק הס"ת (ראה בפמ"ג סי' קמא במ"א סק"ג, הב"ד במשנ"ב סי' קמו בשעה"צ סק"ח. וראה ס' מטעמים פט"ו).

373) אבל מה "שנוהגין שמי שצריך להזכ"נ עולה לתורה בו ביום" – "לא ראיתי מדייקין בזה" (אג"ק שם. ועיי"ש עוד).

374) כ"ה בסידור תורה אור. וכ"ה באג"ק מתאריך י"א ניסן תש"ט (נתפרסם בקובץ העוב"ש ש"פ תשא תש"ע). וכ"ה בהערות כ"ק אד"ש לסידור תהלת ה' מהדורת תש"ז. וראה ר"ד בעת הסעודה ליל ב' דחגה"ש תשל"ו. ליקוט מענות קודש תשכ"ה מענה עח (אחרי שבת בראשית). וכ"כ בכה"ח סרפ"ה סקל"ז ע"פ הזהר (ח"א לז, א). משמרת שלום קודיננו מהדר"ב ס"י ס"ג. ועוד.

פאר די וואס האבן זיי געקענט, וואס דאס טוט אויף פאר דעם וואס זאגט דאס, מ'מוז אבער אויך זאגען אז דאס איז נותן כח אויף פאר די וועמען מ'איז מזכיר, כנוסח אמירת ההזכרה.

בר"ד משיחת יום ב' דחגה"ש תשמ"ח: נהוג באמירת יזכור לנדב לצדקה, באופן סתמי או גם לפרש הסכום, נהרא נהרא ופשטי'.

אב הרחמים (גם בשנה זו כשחל בשבת). "אב הרחמים" – אם יאמרו גם אלו שאין מזכירים נשמות – איז ווי זיי ווילען. דאס איז הזכרת נשמות פון א כלל, ולכן אין אומרים ביום שאין אומרים תחנון. אבל ביום שמזכירים נשמות פרטיות – גם זה יוכלו לומר³⁷⁵.

אשרי.

אחר שמסיים אשרי נוטל הש"ץ³⁷⁶ הס"ת האחרונה שקראו בה למפטיד בימינו ואומר יהללו³⁷⁷ כו'. ואם טעה ולקח הראשונה לא יחזירנה ליד מי שהיה מחזיק בה וליקח הס"ת האחרונה אלא אומר יהללו עם ס"ת שבידו³⁷⁸.

מוסף כדאמול. אלא שצריך להזכיר של שבת קודם ליום המאורע, דהיינו שיאמר ותתן לנו ה' אלקינו את יום השבת הזה ואת יום חג השבועות הזה כו' ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג השבועות הזה כו' (וכולל פסוקי שבת, "וביום השבת", ושל שבועות, "וביום הבכורים"). ישמחו במלכותך. וסמוך לחתימה אומר שבת ומועדי קדשך, וחותרם מקדש השבת וישראל והזמנים.

אומרים פסוקי מוסף המיוחדים ליום השבת ("וביום השבת") ולימי חג השבועות ("וביום הבכורים") דיני הטועה, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

שיעור תהלים היומי אחר עלינו. ואח"כ³⁷⁹ ולקחת סלת ושש זכירות.

הלכתא למשיחא: שבת שבתוך החג חולקין כל המשמרות בשוה בלחם הפנים.

סדר הקידוש: אומרים מזמור לדוד וכו' עד ויקדשהו בלחש³⁸⁰. אתקינו ליו"ט³⁸¹. אלה מועדי. סברי מרנן. בורא פרי הגפן.

מצות שמחת ועונג יום טוב – פורטו לעיל ביום ראשון של שבועות.

שכח לברך "שהחיינו" בקידוש ליל שני, אפילו בירך כבר בליל ראשון, חייב לברך היום³⁸².

ברכת המזון כדאמול.

מנחה: ואני תפלתי כבכל שבת. קריאת התורה (פרשת נשא). תפלה לשלש רגלים עם ההוספות של שבת³⁸³. אין אומרים צדקתך.

375 ר"ד משיחת אחש"פ תש"ב.

376 הש"ץ למוסף או המגביל. וראה שו"ת באתרא דרב סי' מב'תתקכה.

377 אם על הקהל לומר יהללו ג"כ – ראה שו"ת באתרא דרב סי' לז'דפה. וש"נ.

378 שע"א ש"י סמ"א ובפתחי שערים שם. מקראי קודש יוטס של"ח סי"ב.

379 ראה שו"ת באתרא דרב סי' כה'רצו.

380 כ"ה בס' המנהגים (במנהגי ר"ה) ע' 57 בהערה (לגבי ר"ה). וכ"ה בהערות וציונים לסידור עם דא"ח ובלוח כולל חב"ד (לגבי כל יו"ט).

ובכולם נפרט, שאומרים מזמור לדוד, אתקינו, ושמרו, אם תשיב, דא, זכור, על כן – בלחש. (וראה בהערה בסעודת הלילה).

381 ראה בהערה בסעודת הלילה.

382 ראה בארוכה בהערות ליקצור דיני שכחה וטעות שבסוף הלוח הערה כח.

383 בס' המנהגים ע' 64 בהערה, בנוגע לאמירת "שבתות .. במ" בניעילה, מסיים: "כמובן, כן הוא גם בשבת שחל בו יו"ט". וכבר העירו,

שבכל הסיידורים – גם בהוצאות שלאח"ז – נדפס כמאז "שבת קדשך", ללא שום הערה ותיקון. ועוד ועיקר, שבמקורו – בהוספה לליקוטי

מנהגים, שנדפס בסוף מחזור השלם – לא נמצא כלל סיום ההערה (צילום כתי"ק מהגהות להערה הנ"ל – אחרי שסודר לדפוס – נמצא

בתשורה לחתונת רייכמן ר"א תמוז תשנ"ז ולחתונת מינקאוויטש-גאלאווינסקי כ"ב אלול תשנ"ז. וגם שם אינו מופיע). וכן לא נמצא בשאר

המקומות (בהוספה לקונטרס חודש תשרי תש"ד – נדפס בסה"מ תש"ד; בהוספות לטו"ע אדה"ג; בהערות וציונים שבסידור עם דא"ח.

ועוד). וכן לא נזכר בלוח כולל חב"ד.

ובכלל, אינו מובן שהרי ביו"ט אין אומרים נוסח "וינוחו וכו'". ואם משום אמירת "שבתות" – הרי בפשטות שינוי הנ"ל הוא רק כתוצאה

מאמירת "וינוחו במ", ולא להיפך. ועוד, שבגוף ההערה מצויין בטעם השינוי לסידור הארז"ל ומשנת חסידים. ובשיניהם (ובסידור הארז"ל

– כ"ה בסידור ר' שבת, ר' אשה, קול יעקב. – בסידור זאלקאווא תקמ"א לא מופיע בי' הענין, כ"א השינוי בנוסח התפלה) מובא הטעם

מצד שם מ"ב הכולל בלחש, המרומז במלת "בם". [בשעה"כ פי"ז סקל"א (נסמן בלקו"ש ח"ד דלקמן, ובס' המנהגים ע' 27) מצייין בזה גם

אין אומרים פרקי אבות (בחו"ל).

בשיחת יום ב' דחגה"ש תש"ד: מורנו הבעש"ט האט זייער מחבב געווען דעם צווייטען טאג שבועות. תיכף נאך די התגלות פון מורנו הבעש"ט, וואס דעמאלט איז געווען די התנהגות בזריות און עפ"י שו"ע, קבלת שבת בזמנה וכו', איז געווען דער סדר דעם צווייטען טאג שבועות צו דאוונען בהשכמה און מאכען א סעודה קלה ביי וועלכע עס זיינען געווען א מנין תלמידים כדי צו בענטשן אויף א כוס של ברכה. שפעטער אין מיטען טאג איז געווען א סעודה גדולה און מורנו הבעש"ט פלעגט א סך פארברענגען, אזוי פלעגט זיך מורנו הבעש"ט מתנהג זיין ביז יום הסתלקותו. ועיי"ש בטעם הדבר³⁸⁴.

התוועדות

נהוג שנטילים ידים לפני השקיעה, ואוכלים פת (לפחות בשיעור "כביצה"), ומנגנים ניגוני רבותינו נשיאינו.

יש להחמיר כסברא שצריך לבצוע על שתי ככרות שלמות, ואפילו סועד פעמים הרבה צריך לכל סעודה לחם משנה, אלא אם כן אין לו שנים שאז לא יפחות מככר אחד שלם³⁸⁵.

"הוד כ"ק רבינו הזקן פלעגט רופן די סעודה פון יום ב' דחגה"ש דעם זיידנס סעודה, און אין מיטן דער סעודה פלעגט ער זאגן: ברוך הבא. האבן חסידים שוין געוואוסט אז דער בעש"ט איז דא. אמאל בעת די סעודה פון יום ב' דחגה"ש און הוד כ"ק רבינו הזקן האט נאך ניט געזאגט ברוך הבא, זיינען בעת מעשה געווען דריי זקנים וועלכע האבן נאך געקענט דעם בעש"ט, און איינער פון זיי האט אנגעהויבן דערציילן וועגן בעש"ט – אמאל האט מען גערעדט ביים טיש. – האט זיך אנגערופן הוד כ"ק רבינו הזקן, אז דער בעש"ט איז נאך איצטער פארנומען אין ג"ע העליון אין מתיבתא דקוב"ה. אז עס איז דורכגעאנגען א שטיקל צייט האט הוד כ"ק רבינו הזקן געזאגט: ברוך הבא. האבן זיי געוואוסט אז דער בעש"ט איז געקומען צו די סעודה. דעם סיפור האט דערציילט הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק הצ"צ, וועלכער איז געווען באותו מעמד ווען ער איז אלט געווען א יאר זעקס – אין יאר תקנ"ו – און דער סיפור איז איבער געגעבן געווארן מרבי לרבי.³⁸⁷

לתולעת יעקב, ללא ציון מקומו. וראה גם בהוספות לשו"ע אדה"ז ח"ב בסדר קבלת שבת. אבל בתולעת יעקב (ח"ב סתרי תפלות שבת וכו' אות ט) לא מצאתי מזה רק בנוגע לליל שבת. אלא שמדבריו אפשר להבין בנוגע ליום השבת, אבל לא בנוגע לתפלת מנחה. ואולי נגזר בעל שעה"כ אחר משמעות העו"ש (ס' ש"ד כתבו האחרונים). והמעין היטב יראה שמש"כ בעו"ש בשם תולעת יעקב קאי רק אשלפניו, בסוד שלש סעודות שבת, ולא בנוגע לנוסח התפלה.

ושי מי שר"ל, שנפלה כאן טה"ב בס' המנהגים, וצ"ל "שחל בו יו"כ" (ולא "יו"ט", שהרי אין כאן מקום הוראת מנהגי שו"י"ט), וקאי אשלפניו.

ועדיין יש מקום לקיים הדברים, לפמשת"ל בשכנה"ג א"ח ס' רסח בהגה"ט סק"ב (ועד"ז בכ"מ), בטעם אמירת "בם", שבמנחת שבת ה"ה ככלה בבית אבי' וחמי"ש. ועד"ה הסוד – בלקו"ש ח"ד ע' 19, שבמנחת שבת הוא יחוד ז"א ומלכות. וראה גם שיחת ש"פ וישב תש"ל. ולכאן"ה ז"ע ובהתאם להמבואר בהגהות הרמ"ז לס' הכוונות (נז' בכה"ח סרס"ח סק"ב – נסמן בלקו"ש שם. וכו"ה בהגהותיו לזהר ח"ב קלה, ב, ובספרו אם לבניה אות ב סקט"ז). ועד"ה הוא בכ"מ. ומתאים גם להנח"כ כע"ז בסה"מ מלוקט (ח"ה ע' מט) במעלת מנחת שבת. וד"ז עולה בקנה אחד עם כמה מהב' בזה ע"ד הפשט. ונקודת הדברים, שהשינוי בנוסח התפלה במנחת שבת שייך ג"כ להענין דל' רבים, ולא רק לשם מ"ב. אלא, שעכ"ז ק' לחדש שינוי בנוסח התפלה על יסוד הג"ל.

אבל להעיר, שבאג"ק ח"ט ע' טו, בנוגע לנוסח התפלה בניעילה, מקום לפרש, שר"ל שהעיקר לומר "שבתות", ושמה"ט משנים ואומרים גם "בם". אבל לע"ע לא מצאתי כן במק"א. ואדרבה. ובאג"ק הג"ל אפשר לפרש גם באו"א. אמנם כן, שלהנוסח (נזכר באג"ק ח"ד ע' רחצ בהערה) שברמב"ם (לג' שבכת"ז), וכן בסידורי התימנים, שאומרים כך בכל ד' תפילות השבת, מסתבר שייקר הכוונה לומר "שבתות" בל' רבים, ורק כתוצאה מזה אומרים "וינוחו בם". אבל כפשוט שאין מזה ראי' לענינו לנוסח דידן שאומרים כן רק במנחת שבת. כן להעיר, שבשיחות קודש דשנים האחרונות, ובעיקר – בהתוועדויות דיום הש"ק, נז' כמ"פ (ולדוגמא: ש"פ שמיני ואמור תש"נ). ועוד כמ"פ הל' (והתוכן): "שבת זו, שבת זה, שבתות אלה" (בהתאם לחילוק בנוסח התפלה: בה, בו, בם).

384) נת' בלקוטי שיחות ח"ד ע' 1027 ואילך. ועוד.

385) ע"פ שו"ע אדה"ז סרצ"א ס"ז – בנוגע לשבת. ובפשטות, כ"ה גם ביו"ט (שחל בחול) – ראה כה"ח סתק"ט סק"ב. שש"כ פנ"ה הע' ו. שו"ת שבת הקהתי ח"ב ס' קיז. דברי שלום ח"ה ס' קי. וכ"מ קצת בערוה"ש סרצ"א ס"א. ואולי איכא למישימע הכי גם מל' המנהגי ע' קנב. וכן מל' המ"מ שבת פ"ל ה"ה. וכן מעשה רב. ודלא כמשמעות המשנ"ב סתק"ט סק"ט. ולכאורה כן עולה גם ממשנ"ת בארוכה בלקו"ש חל"ז ע' 79 ע"ה החיוב "כל זמן שהוא סועד" הוא מצד דין בציעת הפת. ושם ע' 81, שגזר החיוב דלח"מ ביו"ט הוא מצד בציעת הפת (ונחלקו אם חיוב לח"מ דיו"ט הוא גם מצד החיוב דסעודת יו"ט). אבל ראה שו"ת בעל שבה"ל (ועוד) בס' זכור לאברהם רוזנפלד ח"ב סל"א סמ"ט.

386) ובהערה שם: צ"ע, כי ההסתלקות של הבעש"ט ה' ביום א' דחגה"ש. ואולי טעה הרושם וצ"ל: הסעודה דיום א' דחגה"ש.

387) סה"ש תש"ה ע' 107.

בשיחת יום ב' דחגה"ש תשט"ו: (ע"פ הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א המשיכו לנגן כמה ניגונים, וכ"ק אדמו"ר שליט"א יושב מכונס במקומו, פניו רציניות ביותר וכולו שקוע במחשבותיו, ולאחר משך זמן התחיל לדבר בהתרגשות גדולה:)

אדמו"ר הזקן נהג לומר בסעודת חג השבועות "ברוך הבא", כשכוונתו היתה להבעש"ט, שה"א רציני"ט שלו הוא בחג השבועות.

פעם הסבו לשולחנו זקנים וסיפרו סיפורים מהבעש"ט – כידוע שע"י סיפורי צדיקים יכולים להמשיך את נשמות הצדיקים. ואמר להם אדמו"ר הזקן שהבעש"ט עסוק עדיין בגן עדן העליון... לאחר זמן מה אמר אדמו"ר הזקן – כדרכו בניגון – "ברוך הבא", ואז הבינו כל המסובים שהבעש"ט הגיע!...

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א: מי שרואה ומרגיש³⁸⁸ ויכול לומר "ברוך הבא" יאמר (כ"ק אדמו"ר שליט"א הכריז בניגון) "ברוך הבא"...

(ואח"כ אמר: כאשר נמצא כאן ה"אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא", שבדורנו הרי זה כ"ק מו"ח אדמו"ר – הרי על ידו נמצא כאן גם אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, שהוא (כ"ק מו"ח אדמו"ר) ה' ממלא מקומו (כמדובר כמ"פ בפירוש הענין ד"ממלא מקום", שיש בו כל הענינים של הקודמים לו, ועוד באופן של הוספה), וכאשר נמצא כ"ק אדנ"ע אזי נמצא גם אדמו"ר מהר"ש, וכאשר נמצא אדמו"ר מהר"ש אזי נמצא גם הצ"צ, וכאשר נמצא הצ"צ אזי נמצא גם אדמו"ר האמצעי, וכאשר נמצא אדמו"ר האמצעי אזי נמצא גם אדמו"ר הזקן, וכאשר נמצא אדמו"ר הזקן אזי נמצא גם המגיד, וכאשר נמצא המגיד אזי נמצא גם הבעש"ט.

– בכלל אין שייך לעשות חילוקים בין רבותינו נשיאינו, אבל אעפ"כ, לגבינו, הרי כל הקרוב יותר אלינו, יקר לנו יותר, וכיון שחלק גדול מהציבור³⁸⁹ הנוכח כאן הם חסידיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר שהיו עמו בחיים חיותו בעלמא דין, ולומדים תורתו כו' – הרי מובן שכ"ק מו"ח אדמו"ר נוגע לנו יותר.

ישנם אמנם הבעש"ט, המגיד, אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי, הצ"צ, אדמו"ר מהר"ש ואדמו"ר נ"ע, אבל, מה שנוגע לנו ביותר – הרי זה הרבי, ועל ידו יש לנו גם את אדמו"ר נ"ע, אדמו"ר מהר"ש, הצ"צ, אדמו"ר האמצעי, אדמו"ר הזקן, המגיד והבעש"ט, שקיבל מאחי' השילוני, שה' גם רבו של אליהו הנביא, שעליו נאמר "והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם", במהרה בימינו.

בר"ד משיחת יום ב' דחגה"ש תשכ"ד: ישנו פתגם שהיו אומרים פעם בנוגע לחתונה, שמצד רוב הטרדות והבלבולים צריכים להבהיר שלא ישכחו על העיקר, סידור הקידושין שבין החתן והכלה. ועד"ז בנוגע לחג השבועות שהוא זמן של חתונה, כמארז"ל על הפסוק "ביום חתונתו" – "זה מתן תורה". ושני ענינים בזה: א. החתונה של הקב"ה עם בני"י. ב. החתונה של בני"י עם התורה. והנה, בכל נישואין ישנם שעבודי הבעל לאשתו, שמשעבד את עצמו ומתחייב ליתן לה שאר כסות כו'. וגם בשתי חתונות הנ"ל ישנו שעבוד הבעל: בחתונה של בני"י עם התורה, שהתורה "מאורסה" לישראל, משעבדים בני"י את עצמם להיות "עמלים בתורה", ובחתונה של בני"י עם הקב"ה, שכנס"י היא אשתו של הקב"ה – משעבד הקב"ה את עצמו, ונתתי גשמיכם בעתם וגו'" [עיי"ש בארוכה]. והימים האלה נזכרים ונעשים" בכל שנה ושנה, שבבוא חג השבועות, "זמן מתן תורתנו" צריך כל אחד מישראל לקבל על עצמו החלטה, ובתוקף המתאים, להיות עמל בתורה, ועי"ז משעבד הקב"ה את עצמו אליו ליתן לו ולבני ביתו כל המצטרך להם, למטה מעשרה טפחים. . והיינו שככל שהתייגע ועמל בתורה לפני חג השבועות, הנה מחג השבועות זה – צריך להוסיף בעמל בתורה, וקבלה זו צריכה להיות בתוקף, ולא לדחות זאת למחרת, אלא עוד הלילה, במוצאי שבועות, צריך להתחיל את ההוספה בתורה. .

הכוונה היא לאלו שטרודים בהכנות לחתונה, ואעפ"כ מצד רוב הטרדות יכולים לשכוח על העיקר . . הנקודה העיקרית של החתונה, להגיע לקיטון המלך. כאשר מסיימים את העבודה של ספירת העומר, שענינה בירור המדות . . מצד גודל מעלת העבודה ועוצם הגילויים שבספירת העומר, יתכן שישארו שקועים וטבועים (פארטרונקען) בה, ולא יגיעו לקבלת התורה. . זוהי הנקודה שצריכים לזכור בחג השבועות, זמן מתן תורתנו – שלא להסתפק בכל הגילויים אלא "לקחת" את העצמות, והיינו ע"י הבל"ג גבול שבתומ"צ. ולכן, בכל שנה ושנה, בבוא חג השבועות, צריך כל אחד לקבל על

388 חסר איזה תיבות בנוגע למי שאינו רואה – המו"ל.
389 אולי אמר: "רובם" – המו"ל.

עצמו להוסיף בתומ"צ, בכל ג' הקוין דתורה תפלה וצדקה באופן בלתי גבולי. והיינו, שלמרות שגם קודם חג השבועות עסק בכל ג' הקוין, הרי התעסקותו היתה במדידה והגבלה, ורא' לדבר: בנוגע לצדקה – כיון שנשאר לו ממון, הרי מוכח שנתנית הצדקה היתה בהגבלה; כיון שנשאר לו כח – הרי מוכח שהעמל בתורה ה' בהגבלה; וכיון שנשאר במציאותו – הרי מוכח שהענין ד"אשפוך את נפשי" לא ה' בתכלית. ולכן, הנה בחג השבועות (בכל שנה, ובפרט בשנה זו) צריכים להוסיף בכל הענינים, ועד לאופן של בלי גבול.

במאמר יום ב' דחג השבועות תשמ"ח: והנה המשכות אלו שנמשכו בחג השבועות לכא"א מישראל כנ"ל נותנים לו כח בעבודתו בימים הבאים וכשחסר ח"ו בעבודתו הרי המשכות הנ"ל אינם נותנים לו מנוחה ודוחפים אותו לעבוד עבודתו בימים הבאים בתכלית השלימות, מתחיל מימי התשלומין דחג השבועות עד י"ב סיון ועד בכלל (שבימים אלו אין אומרים תחנון, כמ"ש אדמו"ר הזקן בסידורו, מכיון שהם ימי הקרבת הקרבנות דחגה"ש), ועד שממשיכים ענינים אלו במשך כל השנה כולה. ועי"ז תהיה שנה הכוללת כל הברכות הנרמזים בכל אותיות הא"ב, עד לשנת תורה כו'.

בהתוועדויות אלו, דובר כמ"פ אודות התחזקות והוספה בלימוד התורה, כולל שיעורי חת"ת ורמב"ם. ולדוגמא: בהתוועדות חגה"ש ה'תנש"א³⁹⁰: "אזוי אויך אין די שיעורי חת"ת הידועים – לערנען בכל יום דעם שיעור חומש (כפי שנחלק לימי השבוע), שיעור תהלים (כפי שנחלק לימי החודש) און שיעור תניא (כפי שנחלק לימי השנה) – וואס די דריי שיעורים זיינען כנגד מיט די ג' רועים פארבונדן מיט חג השבועות: חומש – כנגד משה רבינו שקיבל תורה מסיני. תהלים – ספרו של דוד המלך, שמת בעצרת, און תניא – ביאור בתורת ישראל הבעש"ט וואס אויך זיין יום ההילולא איז בחגה"ש; און אויך מה טוב ונכון וכו' אין דעם לימוד הרמב"ם (כפי שנחלק לשנה אחת (בערך) דורך לערנען ג' פרקים ליום, אדער לג' שנים ע"י לימוד פרק אחד ליום, אדער אין ספר המצוות)."

כשנמשכה סעודתו עד שחשיכה אפילו כמה שעות בלילה מזכיר רצה ויעלה ויבוא בברכת המזון לפי שהכל הולך אחר התחלת הסעודה שאז חל עליו חיוב הזכרה מעין המאורע ולא נפקע ממנו חיוב זה ביציאת היום (אא"כ הבדיל, קרא ק"ש³⁹¹ או התפלל ערבית). דין השוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

כבר נתפרסם קול קורא מהבד"צ, שאין לצלם ולהסריט בכל אופן שהוא עד לאחר שהציבור מתפללים תפילת ערבית. ולשומעים יונעם.

מוצאי יום טוב בשעה 9:02.

בתפלת ערבית: אתה חוננתנו. ויהי נועם. ואתה קדוש.

קידוש לבנה: ניתן לקדש הלבנה הלילה³⁹².

(390) ספר השיחות תנש"א ח"ב ע' 560.

(391) ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב ס' כד'תשצג.

(392) בגוף הענין, במש"כ בטושו"ר או"ח סת"ו שמקדשים במוצאי שבת, אם הכוונה גם למוצאי יו"ט – הנה, לג' הראשונים במס' סופרים רפ"כ "משתבתשם", י"מ שהכוונה במוצ"ש שמכריזים על הבשמים (תר"י ספ"ד דברכות ד"ה נהרדעי. אבודרהם ברכות ש"ח. ועוד). ולפ"ז אינו שייך במוצאי"ט. ולג' דידן "כשהוא מבושם" (וכ"ה בטושו"ר רס"י תכ"ו) – הנה בשו"ת רמ"ע מפאנו סע"ח מפרש דהיינו מצד סילוק הנשמה יתירה, ובאותה שעה מבושם כשמלוה את המלך. ועד"ז בשו"ת הרדב"ז ח"ד א'רג(קלג) "ליתובי דעתה ולפיסה" כשמלוה המלך ונסתלקה הנשמה יתירה. ולפ"ז, לפס"ד אדה"ז בשו"ע רס"י תצא ש"ביו"ט אין לאדם נשמה יתירה כלל" (וראה בארוכה לקו"ש חל"א ע' 191 ואילך), אינו שייך למוצאי"ט. וגם ע"ד הסוד – ראה בפע"ח שיי"ט פ"ג משום שהביהמ"ק נחרב במוצ"ש. [אבל ראה ברמ"ע מפאנו שם]. ועוד טעמים נאמרו עד"ז השייכים רק במוצ"ש (ראה צפני"ג עהרמב"ם ברכות פ"י ה"י שמוצ"ש נתמעטה הלבנה. ועד"ז בנפש ח' מרגליות סת"מ).

אמנם, פשטות דברי השו"ע "כשהוא מבושם ובכלים נאים" – שייך גם למוצאי"ט. וכ"כ בשו"ת הרמ"ע מפאנו הנ"ל [אלא, שלדבריו גם במוצאי"ט יש סילוק נשמה יתירה, וכדעת המקובלים], והובא בא"ד שם סק"ה ובמשנ"ב סק"ה, שה"ה למוצאי יו"ט. ובפמ"ג בא"א סק"ב, דהיינו במוצאי חגה"ש. ולהעיר מחמתם שלמה שם.

בפועל, לאחר חלוקת כוס של ברכה לא נהגו בקידוש לבנה, וגם לא כשחל מוצאי יו"ט במוצ"ש, וככל הנראה, מסיבות פרקטיות (זמן סיום חלוקת כוס"ש וכן האפשרות במציאות לראות הלבנה) וביומנים משנים שעברו, נראה שקידוש לבנה נעשה במוצאי שבת או בימים הסמוכים. וראה גם סה"ש תנש"א ע' 596 הערה 159.

[ולהעיר, בנוגע ההמתנה למוצאי שבת, הנה ברמ"א שם – והובא ביחית ש"פ נח תשנ"ב (סה"ש תשנ"ב ח"א ע' 68) – שאין להמתין למוצ"ש באם הוא אחר יו"ד לחודש. ולכא' הכוונה, מילתא בטעמא, יו"ד למולד ולא לחודש. וכ"ה להדיא ביוסף אומץ יוזפא סתע"ב. ולהעיר שבמג"א שם ב' אופנים דבבר: שאין להמתין רק אדם מוצ"ש אור ל"א (ואולי – רק כשהוא אור ל"ב, עיי"ש), או אפי' כשמוצ"ש אור ליו"ד. אבל למסקנא הכוונה דוקא באופן שמוצ"ש אור ל"א. וכן מוכח מל' הלוש שם ס"ד. וכ"ג גם מוד' הט"ז סק"ג. וכ"פ במשנ"ב

בהבדלה: נוסח ההבדלה כרגיל, עם ברכת הבשמים והנר (כיון שבקביעות שנה זו, הרי זה מוצאי שבת ג"כ). ויתן לך.

שכח להבדיל במוצאי יו"ט – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

בלקוטי שיחות³⁹³: (אחרי תפילת ערבית והבדלה – שהבדיל בעצמו על הכוס – נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א בידו הקדושה לכל אחד מהנאספים מהכוס של ברכה, שבירך עליו ברכת המזון, וטרם צאתו אמר:) אסרו חג איז דאך ברי' דמועדא, און עס שטייט דאך יפה כח הבן מכח האב, זאל מען ממשיך זיין דעם יום טוב אין אסרו חג, און פון אסרו חג על כל השנה, אז עס זאל זיין א שנה מבורכת בלימוד התורה.

מה שאין תוקעין בשופר במוצאי שבועות – ראה בשיחת יום ב' דחה"ש תש"ד³⁹⁴: מוצאי יו"כ"פ איז דא די תקיעת שופר, וואס דאס איז א סימן כביכול סילק שכינה. שבועות ביי מ"ת שטייט דאך אויך במשך היובל המה יעלו בהר, וואלט דאך דער ענין אויך געדארפט זיין אלע שבועות, אז מען זאל טאן אזא זאך פאר דעם במשך היובל. נאר דער ענין איז, יוהכ"פ איז נאר בו ביום, עצומו של יום מכפר, וואס די עבודה פון יו"כ"פ קען ניט זיין א גאנץ יאר, מה שאין כן שבועות, קבלת התורה, דאס דארף זיין א גאנץ יאר און דער במשך היובל איז א נתינת רשות אויף מקבל זיין.

מלוה מלכה: "לעולם יסדר אדם שולחנו במוצאי שבת בכל מיני סידור הנהוגים אצלו בעריכת השולחן לסעודה גמורה, אף על פי שעכשיו לא יאכל אלא כזית [ואם אינו אוכל כביצה – יטול ידיו ולא יברך על נטילת ידים], הן מחמת שאין לו יותר . . . מכל מקום יש לו לעשות הכנה וסידור השולחן כגון פריסת מפה³⁹⁵ וכיוצא בזה כמו לסעודה גמורה כדי ללוות את השבת ביציאתו דרך כבוד כמו בכניסתו".

יום ראשון, ח' סיון, אסרו חג השבועות, "יום טבוח"

שיעורי חומש ("חת"ת") דשבוע זה – פרשת נשא, בפעם השני'.

ימי תשלומין

עד י"ב בחודש – ועד בכלל – אין אומרים תחנון.

בשיחת יום ב' דחה"ש תרח"ק: אדמו"ר הצמח צדק שאל את אדמו"ר הזקן מפני מה חוגגין את חג השבועות ז' ימים עד י"ב בסיון (שאינן אומרים תחנון וכו'). וענה לו אדמו"ר הזקן שזהו כמו הסוחרים שנוסעים ליריד גדול על ב' ימים וקונים שם הרבה סחורה, ולאחרי היריד כשצריכים לנסוע הביתה הם שוהין איזה ימים כדי לכרוך היטב – גוט גוט איינפאקן – את הסחורה, ובפרט שצריכים ליסע לדרך רחוקה, אשר יש חשש שלא יגנבו או יאבדו. וכמו"כ הוא בזמן מתן תורתנו אשר בודאי כל אחד קנה לעצמו איזה קנין מגילויי החג הזה, דארף דויערן ביז מען פאקט דאס איין. וזהו ענין שהיית איזה ימים אחר החג לכרוך אותם היטב שלא יאבדו בטרדת הזמן.

יום טבוח

היום שלמחרת חג השבועות נקרא יום טבוח³⁹⁶, דהיינו שבו מקריבים עולות ראה [כדלקמן]. מטעם זה, אסור להתענות באסרו חג שבועות מעיקר הדין (ולא רק משום מנהג כבשאר אסרו חג). ואפילו לחתן ביום חופתו.

שם סק"ו. אבל ראה חיי"א כלל קיח ס"ד. ובסה"ש שם בהע' 120 מ' קצת שמפרש שרק באופן שמוצ"ש אור ל"ב בחודש (כבקביעות שנה הנ"ל) אין להמתין (וכתחילת דברי המג"א). ויל"ד. אולם, בסו"ד המג"א משמע, שבלא"ה לדין לפס"ד הרמ"א (שם ס"ג, שכן נוהגין לכתחילה עכ"פ) אי"ז תלוי בימי החודש כלל, וצריך לחשב שבמוצ"ש ישארו עוד ה' לילות עד חצי כ"ט י"ב תשצ"ג מהמולד. וכ"ה גם במשנ"ב שם. ואולי כיון שלדין נוהגים להקל בדיעבד עכ"פ כדעת המחבר, א"צ להחמיר כולי האי בנוגע ההמתנה למוצ"ש. ויתכן שבמקומות חמים ויבשים (ובקנין) לית לן בה. [וכ"ה בר"ד משיחה הנ"ל. והכי איכא למשמע משו"ת נוב"א יו"ח סוס" מא, עייש"ה. ובסה"ש הנ"ל, שבנוגע לפועל, "במקום שיש שאלה וספק יעשו כהוראת רב מורה-הוראה שעל אתר"ם].

(393) ח"ב ע' 576.

(394) סה"ש תש"ד ע' 140. ונת' בשיחת יום ב' דחה"ש תשכ"ב ותשכ"ט.

(395) ראה מזה בשו"ת באתרא דרב סי' יד'תתקט.

(396) ובהו"פ לארץ שנושים יום טוב שני – באסרו חג (ראה לקו"ש ח"ד ע' 1030 הערה 26).

אסרו חג

כל העושה איסור (פירוש אגודה) לחג באכילה ושתייה דהיינו שמרבה קצת באכילה ושתייה ביום שלאחר החג ועושהו טפל לחג מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר אסרו חג בעבותים (ופי' בהמות עבות ושמינות) עד קרנות המזבח.

יש לזהר להזדרז לשלם דמי הזכרת נשמות. ובכמה אגרות קודש הפליא אדה"ז בנוגע לחובת הזריזות בפרעון דמי הצדקה (נוסף לגדר "בל תאחר")³⁹⁷.

בספר השיחות תשמ"ז³⁹⁸: נתכונן לשנה הבאה – כדאיתא בספרים³⁹⁹ שלאחרי חג השבועות מזכירים כבר ברכת השנה שנה טובה ומתוקה ובמילא מתכוננים לשנה טובה ומתוקה עי"ז שגם החדשים דשנה זו נעשים כבר טובים ומתוקים.

כינוס תורה

בשיחת ב' דחה"ש תשמ"ט נאמר: המנהג שנקבע מכו"כ שנים ובכו"כ מקומות לערוך "כינוסי תורה" לאחרי ובסמיכות לכל א' משלש רגלים (שלש פעמים בשנה), כולל ובמיוחד חג השבועות, שלהיותו "זמן מתן תורתנו" ה"ז הזמן הכי מתאים לעריכת "כינוסי תורה". וכפי שכבר הכריזו אודות הכינוס תורה כאן – בביהכ"נ וביהמ"ד זה, שמגדלין בו תורה ותפלה, בד' אמותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שבהם התפלל ולמד כו' במשך עשר שנים, וקדושה לא זזה ממקומה – שיתקיים למחרת חג השבועות, "אסרו חג". וכאן המקום להציע שישתדלו בפירסום מנהג זה בכל שאר המקומות שעדיין לא נהגו כן – שגם במקומות אלו יערכו "כינוסי תורה" כהמשך ובסמיכות להימים טובים, ב"אסרו חג" או בימים שלאח"ז, באופן שיוכל להיות ברוב עם, כפי תנאי המקום.

בר"ד משיחת ב' דחה"ש תשכ"ג: ע"פ המנהג בשנים האחרונות – עורכים כינוס תורה, ובודאי ישתדלו כולם להשתתף וליתול חלק בזה, אם ע"י דיבור, או ע"י שמיעה, או ע"י שניהם יחד. וכנהוג, ההתחלה בזה היא בהתוועדות שנערכת ביו"ט, זמן מתן תורתנו, וממשיכים זאת בהכינוס באופן שיומשך על כל השנה כולה. וכשם שראש השנה הוא הזמן שממנו נמשך ענין הקבלת עול על כל השנה כולה, ושמתת תורה הוא הזמן שממנו נמשך ענין השמחה על כל השנה כולה, כמו כן חג השבועות, זמן מתן תורתנו, הוא הזמן שממנו נמשך הענין דלימוד התורה על כל השנה כולה. ולכן ביום זה צריך להיות לימוד התורה ביתר שאת וביתר עוז. ולכן משתדלים גם בנוגע להכינוס תורה שהתחלתו תהי' כאשר נמצאים עדיין בזמן היו"ט, קודם ברכת המזון. והתחלה זו צריכה להיות באופן שהוא מעין הכינוס תורה – לבאר ענין בנגלה דתורה.

מהביטויים בקשר לכינוס תורה: כיון שהכינוס מתקיים בד' אמותיו שבהם כ"ק מו"ח אדמו"ר התפלל ולמד משך כמה שנים, אזי ישנה סייעתא דשמיא ביחוד לכוון אל האמת, והלימוד יהיה באופן של לימוד המביא לידי מעשה (ב' דחה"ש תשכ"ד). ויה"ר שיהי' "כינוס של צדיקים" אשר "הנאה להם והנאה לעולם" – החל מ"הנאה להם" שע"י הכינוס יתוסף בהבנה והשגה בנגלה דתורה ובפנימיות התורה אצל כל המשתתפים בזה ואצל כל השומעים. ו"הנאה לעולם" שאור התורה ("תורה אור") ו"נר מצוה" יאיר הסביבה כולה, הן הקרובה הן הרחוקה עד אשר העולם כולו יהיה "מוצף" בתורה ומצוות ויהדות, ובלשון הכתוב, "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" (אחש"פ תש"מ). והעיקר, שכינוס תורה זה ימהר ויזרז עוד יותר את הכינוס תורה שיהיה בגאולה האמיתית והשלימה, כאשר משיח צדקנו ילמד תורה את כל העם כולו, שכן, גם בזמן הזה ישנה מעלת יתירה בתלמוד תורה דרבים לגבי תלמוד תורה דיחיד, ועאכו"כ בנוגע ללימוד התורה עי"י דוד מלכא משיחא, נשמה

397) ולהעיר מס' לקט יושר הל' צדקה (י"ד ס"ע 40) שבעל תרומת הדשן לא אכל בשחרית באסרו חג עד ששלח דמי הזכרת נשמות לגבאים.

398) ח"ב ע' 439.

399) ובהערה שם: ראה דרכי חיים ושולם (מנהגי ימי העומר) ס' תרל, שהי' רגיל לעורר ע"ד ההכנה לשנה החדשה – על יסוד מארו"ל (מגילה לא, ב) שקריאת התוכחה קודם עצרת היא בדוגמת קריאת התוכחה קודם ר"ה, "כדי שתכלה השנה וקללותי", שלכן, "צריכין להכין א"ע בתשובה שלימה לקראת שנה החדשה הבאה לקראתנו לשלום שזוכה בו לגאולת עולם ותחל שנה וברכותי לכלל ישראל ב"ב".

כללית, שרבים צריכים לו וכו' (שמח"ת תשמ"ו).

מספר הרב ישעיהו הרצל שליט"א: בשנת תשכ"ו בעמדי בחוץ בחצרו של הרבי שליט"א יחד עם חמי הרב יעקב ז"ל פרידמן בשעת הכינוס תורה באסרו חג דחה"ש פנה אלינו כ"ק אד"ש בשאלה: מדוע עומדים אתם בחוץ מהכנס תורה, ועל תשובתינו מפני חשיבות הענין מצד צרכי חתונה המתקרבם ובאים לא התייחס כלל, אלא העיר עוד הפעם: הלא זה באמצע תורה, ובעניני חתונה צריכים לגזול מן השינה! מאז הוחדר בי החשיבות להשתתף בכינוסים אלו אפילו כשקשה קצת. כשסיפתי כל זה בכנס תורה דחגה"ש שמח מאוד הגאון הרב מנטליק ז"ל ואמר: למה השארת דבר חשוב כזה לסיום הכנס?

הלכתא למשיחא: מי שלא הספיק להביא עולת ראי' ושלמי חגיגה ביום-טוב עצמו, יכול להביאם בימי תשלומין. וי"א גם שלמי שמחה⁴⁰⁰.

עולת ראייה, אף שמעיקר הדין הלכה כבית הלל, שמותר להביאה ביום-טוב עצמו, מכל-מקום בדבר זה עשו בית הלל כדברי בית שמאי, והרבה מישראל נהגו כמותם, שאסור להקריבה ביום-טוב (לפי שאין בה שום צורך אוכל נפש ואין מחללים יום-טוב בשבילה כיון שאפשר להקריבה אחר יו"ט), והקריבוה אחר יום-טוב, למחרת חג השבועות⁴⁰¹.

הלכתא למשיחא: משעבר הרגל עמי הארץ חוזרין לטומאתן, שכל מה שנגע בו עמי הארץ בשעת הרגל טמא למפרע. לפיכך, משעבר הרגל מעבירים כלי המקדש ממקומן להטבילן, שמטבילין במוצאי יום טוב כל הכלים שהיו במקדש, לטהר את העזרה מטומאת עמי הארץ שנגעו בהן ברגל⁴⁰².

שחך ולא הבדיל במוצאי יום טוב, ראה בטבלא בסוף הלוח.

בספר השיחות תש"נ⁴⁰³: "זמן מתן תורתנו", יום השבת שלאחריו (גמר ושלמות - "ויכולו" - דכל ימי השבוע), וכל ימי התשלומין (עד י"ב סיון) מסוגל ביותר לקבל החלטות טובות ולקיימן בפועל בכל הקשור ללימוד התורה, שכן, בידעו שזה עתה נתחדש הענין ד"משה קבל תורה מסיני ומסרה כו" עד לכא"א מישאל שבדורנו זה, ובפרט כשמתבונן ש"הניח הקב"ה את העליונים ואת התחתונים ולא בחר בכלום כי אם בישראל עמו. . לקרבם אליו בקירוב ויחוד אמיתי בהתקשרות הנפש ממש בבחי' נשיקין פה לפה לדבר דבר ה' זו הלכה ואתדבקות רוחא ברוחא היא השגת התורה וידיעת רצונו וחכמתו דכולא חד ממש" (כמ"ש רבינו הזקן בספר התניא) - בודאי יוסיף יגיעה יותר בלימוד התורה. ובפרטיות יותר: לכל לראש - להתחזק בשמירת השיעורים הקבועים, הן השיעורים הכלליים השווים לכל נפש, כמו: השיעורים בחומש תהלים ותניא (כתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו), וכן השיעורים במשנה תורה להרמב"ם כהמנהג שנתפשט ללמוד ג' פרקים בכל יום, וכיו"ב, והן השיעורים הפרטיים דכל חד וחד לפום שיעורא דילי', "כדת הניתנה לכל אחד ואחד בהלכות תלמוד תורה". ועוד ויעקר - **להוסיף** בקביעת עתים לתורה **יותר** מ"שיעורא דילי'" (לפנים משורת הדין), היינו, נוסף לכך שמנצל כל רגע פנוי ("כפי העת והפנאי שלו כמסת ידו אשר הרחבי ה' לו") ללימוד התורה, "לוקח" גם מהזמן שעוסק בעניני הרשות ע"פ התורה ומקדישו ללימוד התורה, ויתירה מזה, ש"לוקח" גם מהזמן שעוסק בעניני קדושה ומצוה (במצוה שאין זמנה עובר ויכולה להעשות ע"י אחרים) ומקדישו ללימוד התורה שהוא למעלה מכל המצוות. ובמיוחד - להתחזק ולהוסיף בלימוד שיעורי תורה **ברבים ובציבור**, כידוע גודל העילוי ד"עשרה שיושבים ועוסקים בתורה", ת"ת דרבים.

יום חמישי, י"ב סיון

"בעת מיר זיינען דא ענגאנגען שפאצירען האט הוד כ"ק אמו"ר הרה"ק געזאגט היינט (י"ב סיון) איז דער זיבעטער טאג פון חג השבועות און האט גערעכענט די מעלות פון הושע"ר וואס איז דער יום השביעי פון חג הסוכות און שביעי של פסח וואס איז דער יום השביעי פון חגה"פ און האט מבאר

400 ראה בהערה בתחילת הלוח בדיני ר"ח, בנוגע תחנון מו"ח ואילך.

401 שו"ע אדה"ז או"ח סתצ"ד ס"יט. וראה לקו"ש ח"כ ע' 24 ואילך. וע"נ. וראה גם קונ' בענין תורה חדשה מאתי תצא, בסה"ש תנש"א לחג השבועות.

402 משנה חגיגה כו, א. רמב"ם מטמאי מו"מ פ"א ה"ו והי"א. ונת' בלקו"ש חל"ז פרשת שמיני (ע' 20 ואילך) באורך.

403 ח"ב ע' 500 (משיחות יום ב' דחה"ש וי"ב נשא)

גווען דעם ענין פון י"ב סיון וואס איז דער יום השביעי פון חג השבועות⁴⁰⁴.

בר"ד משיחת ליל י"ב סיון תשמ"ט: בנוגע לפועל, יש לנצל את היום האחרון מימי התשלומין ד"זמן מתן תורתנו" (כולל גם ההכנה לחמשה עשר בחודש שבו קיימא סיהרא דירחא תליתא באשלמותא) לקבל החלטות טובות ולקיימן תיכף בפועל ממש – להתחזק ולהוסיף בלימוד התורה, החל משיעורי חת"ת, שיעורי הרמב"ם, וכן בכל שאר שיעורים וקביעות עתים לתורה, הן בנגלה דתורה והן בפנימיות התורה, כולל ובמיוחד – להוסיף בהפצת התורה ובהפצת המעיינות חוצה. וכן להוסיף בכללות הענין דאהבת ישראל ואחדות ישראל, הכיזויי "ואהבת לרעך כמוך", "זה כלל גדול בתורה", אשר עי"ז מתגלה עוד יותר תוקף האהבה העצמית דישאל להקב"ה, "רעך ורע אביך אל תעזוב זה הקב"ה, ישראל (ובפרט ע"י אורייתא, "אנא נפשי כתבית יהבית") וקוב"ה כולא חדץ וכל ענינים אלו – באופן של **שלימות**, ובאופן ד"כפלים לתושי". וכן יש להוסיף בענין הצדקה באופן ד"כפלים לתושי" (החל מנתינת הצדקה תיכף לאחר הדיבור עתה), ובהדגשה מיוחדת על הנתינה בסבר פנים יפות דוקא ודוגמתו בכל ענין של השפעה, הן השפעה גשמית והן השפעה רוחנית, שצ"ל בסבר פנים יפות דוקא כדי לשלול ענין של בושא, וכמודגש גם במ"ת, שאף שניתנה מהקב"ה (מתן תורה), אין זה באופן של "המא דכיסופא" ח"ו, כי אם, "מעשינו ועבודתינו" דכללות עם ישראל, ועד למעשיו ועבודתו של כל יחיד מישאל, אנשים נשים וטף, ועד לשלימות העבודה דכל יחיד ויחיד בכל עשר כחות נפשו (ציבור שבו), באופן ד"בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך".

ועש"ק פרשת נשא, י"ג סיון

בשחרית אומרים תחנון⁴⁰⁵.

שיעור חומש היומי – משיעי עד שביעי, עד "זה קרבן אחירע בן עינן" (נשא ז, פג)⁴⁰⁶.

אע"פ שאדם שומע כל התורה כולה כל שבת בצבור חייב לקרות לעצמו בכל שבוע ושבוע פרשת אותו השבוע שנים מקרא ואחד תרגום. ונוהגין מטעם הידוע לגמור כל הפרשה שנים

404 (404) סה"ש תש"ד ע' 143. וראה שם במעלת י"ג סיון.

ונת' ג"כ בשיחת י"ב סיון תש"כ. ושם, במעלת י"ב סיון, שיש בו המעלה דכל השביעין חביבין. ושכיון שבו מסתיימים הגילויים של חג השבועות אזי הם מאירים ביתר תוקף ורועש ("שטורעם") עוד יותר מכפי שהאירו בחג השבועות, מצד המעלה דאור חזר.

405 בנוגע לתחנון בקשעהמ"ט ליל י"ג סיון לפני צוות – הדעת נוטה שלא לומר, ובהקדם, שבקרבנות הלילה הולך אחר היום, ואף בקרבנות החג לא הוקרבו בלילה שלאחריו, אבל לאידך אכילתם והעלאת אברים ופדרים כל הלילה שלאחריו. והנה מצינו ספק כזה גם בר"ח שמקטירים אברים ופדרים בלילה. אלא שלאורה י"ל דשאני ר"ח שהוא מצד קדושת היום, משא"כ בתשלומין דחגה"ש שהוא מפני הקרבנות ומצו"ב שכתבנו בה לח"ה.

א. בנוגע אמירת תחנון (ויודי) במוצאי ר"ח (שבר"ד משיחת פסח שני תשמ"ג) – אין מקום לדייק בלשון ההנחה שלא הוגהה, ונערכה בשניונים ע"פ הטייפ. בטייפ – נראה לדידי שהספק שוה בשניהם. אלא שמוסיף טעם וסברא נוספת להסתפק מוצאי פסח שני, משא"כ במוצאי ר"ח. ובראשונים מצינו שכתבו שלא לומר. וראה מזה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' א'תלג.

ב. בטעם שילת תחנון בר"ח אם מחמת קדושת היום או הקרבנות – במק"א, ונדפס בקובץ מבית חיינו חוברת ו', הארכנו שכל קדושת היום בר"ח מחמת הקרבנות.

ג. לפענ"ד אין לדייק מסתימת הל' "כל שבעה" שפשוט דלא נחתי להכי. ובמכ"ש מהל' במג"א קלא, יח: ויש מקומות נוהגין שלא ליפול שבעה ימים אחר שבועות, דלא דק.

ד. בנוגע לתחנון אם הוא מצד הקרבנות או אכילתם, להעיר שהספק בשיחה בנוגע למוצאי פסח שני הוא מחמת אכילת הפסח. (ואף בשיחה שם מוסיף שהוא בפרט בק"פ שמתחילתו לא בא אלא לאכילה – להעיר שבשלמי שמחה למ"ד שיש להן יש תשלומין כל שבעה, ואכ"מ, עיקרם באכילה). וספק נוסף – מחמת העלאת אברים ופדרים בלילה (או מה שהולכים ונשפרים כל הלילה אף שניתנו מבעו"י, ראה מור וקציעה רסז. ועוד).

והנה מחד גיסא ילה"ע שלא נז' מזה כלל בהתוועדות מוצאי י"ב סיון תשל"ח, בטעם ההתוועדות אחרי שעברו ימי תשלומין. אבל כ"ה בשיחת מוצאי י"ב סיון תשמ"ט בקשר לימי תשלומין גם אחרי ערבית. ועצ"ע לפ"ז מה שאומרים תחנון במוצ"ש אחרי צוות, ומאי שנא ממוצאי ר"ח לצד הגי'.

ה. במש"כ בהשמטת המנהג שלא לומר תחנון עד י"ב סיון בשו"ע אדה"ז – הרי סי' קלא אינה בשלימות והרבה חסר שם (גם תאריכים שהובאו בשולחן ערוך גופא). ובלקו"ש ח"ל ע' 4 בהערה – מיידי בנוגע להשמטה כסי' תצד (אף שהובא בפר"ח וא"ר שם. אלא שכמעט ולא נז' הא"ר בשו"ע אדה"ז). והביא גם טעם בפשטות וגם בפנימיות הענינים.

ו. ועוד להעיר מר"ד משיחת ש"פ נשא תשל"ל (ובמענה מכת"ק הנדפס בס' בחדרי תורת ח"ג ע' 44, ופענוחו – שם ע' 169) שימי תשלומין הוא דהיו"ט, ולא רק לענין הקרבן, וכדמוכח שגם שבת בכלל ימי תשלומין. ולפ"ז, אפשר שמקום לדמות למוצאי יו"ט (אלא שבמוצאי יו"ט – בלא"ה ה"ז אסרו חג, וכבשיחת תשמ"ג הג"ל). לאידך, ה"ז "חול גמור". וראה בארוכה בקיצוץ דיני שכחה וטעות, לענין שכח לברך שהחיינו אם יכול לברך בימי תשלומין.

406 כ"ה בחומש תורה תמימה ועוד. וכ"ה בשיחת ש"פ נשא תשמ"ה. ולהעיר גם משיחת חגה"ש תשמ"ב. אבל ראה שיחת יום ב' דחגה"ש תשמ"ו – בא"א.

מקרא ואחד תרגום ערב שבת אחר חצות. [ומצוה מן המובחר שישלים אותה קודם שיאכל בשבת שחרית, ועדיף לפני שחרית].

העברת הסדרה שמו"ת – פ' נשא.

חייב אדם למשמש בבגדיו ערב שבת עם חשיכה [בפרט שלבשו בגדי שבת ויום טוב ביום טוב שהותרה הוצאה לצורך יום טוב].

זמן הדלקת נרות שבת קודש (18 דקות לפני השקיעה) 8:00.

שכחה להדליק נרות פעם אחת ביום טוב, תדליק מכאן ולהבא נר נוסף (על מספר הנרות שהיתה רגילה להדליק עד עכשיו) בכל יום טוב, אבל אינה צריכה להדליק נר נוסף לכבוד שבת⁴⁰⁷.

שבת קודש פרשת נשא, י"ד סיון

בנוגע לקביעות שנה זו, שסיום וחזרתם הקריאה דפ' נשא הוא בי"ד סיון – ראה הנסמן בהערה⁴⁰⁸. קבלת שבת כרגיל. ערבית של שבת.

סוף זמן קריאת שמע: 9:08.

אומרים אב הרחמים וצו"צ.

שיעור חומש היומי – משביעי ("זאת חנוכת המזבח"⁴⁰⁹ – נשא ז, פד) עד סוף הפרשה.

לאחרי תפלת מנחה, מתחילים עוד הפעם פרקי אבות פרק ראשון⁴¹⁰.

הלכתא למשיחא: בשו"ת הרדב"ז ח"ו סי' ב' אלפים קעח: אפילו בעצרת אם לא חל בשבת אפשר היו מתעכבים [עולי רגלים להישאר לשבת שאחריו] לראות הגס [שמגביהין את השולחן ומראין בו לעולי רגלים ואומר להם ראו חיבתכם לפני המקום סילוקו כסידורו].

בשנת תנש"א (כשחל י"ב סיון בשבת קודש) התקיימה התוועדות נוספת פתאומית, סעודה שלישית, סמוך לשקיעת החמה, עם חלוקת כוס של ברכה במוצאי שבת. לפרטים, ראה בספר השיחות במקומו ובהערות.

מוצאי שבת קודש בשעה: 9:09

יום ראשון, ט"ו סיון

יום התחלת מאסרו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע בשנת תרפ"ז⁴¹¹.

בכו"כ שיחות קודש נתבאר⁴¹², שבט"ו סיון ה' עוד ענין שקשור עם חסידי חב"ד, והוא התחלת המאסר של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע, ואע"פ שבתחילה ה' זה ענין בלתי רצוי וכו', הרי דווקא עי"ז נתאפשר אח"כ הוספה שבאין ערוך בהפצת המעיינות חוצה, שלאחרי הגאולה די"ב תמוז נתגלה שהמאסר ה' זריעה, בכדי שעי"ז תהי' צמיחה בריבוי והוספה בהפצת המעיינות, דאף שט"ו סיון בפעם הראשונה ה' באופן בלתי רצוי, הרי, בשנים שלאח"ז (אחרי הגאולה די"ב תמוז שנתגלה בפועל שכוונת המאסר אינה בשביל הגאולה) גם ט"ו סיון הו"ע של גאולה.

407) ראה צדדי הספק והשקו"ט בארוכה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' א' שפא. ועיי"ש בטעם ההכרעה כבפנים.

408) ראה סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 516.

409) כ"ה בחומש תורה תמימה ועוד. וכ"ה בשיחת ש"פ נשא תשמ"ה. ולהעיר גם משיחת חגה"ש תשמ"ב. אבל ראה שיחת יום ב' דחגה"ש תשמ"ו – באו"א.

410) וראה שיחת ש"פ נשא תנש"א.

411) פתח דבר לקונטרסי ט"ו סיון (תשמ"ט תש"ג ותנש"א).

412) סה"מ מלוקט ח"ג ע' קפח הערה 41. סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 520 הערה 101. שם ע' 760. וראה ר"ד משיחת ט"ו סיון תשל"ד. ש"פ נשא תשמ"ב. ליל ט"ו סיון תשמ"ח. ועוד.

הלכתא למשיחא – נספח

קצת דיני אכילת קדשים⁴¹³

זהירות מטומאה

כבר נזכר לעיל שהכל חייבים לטהר עצמם ברגל⁴¹⁴.

י"א שברגל לא נכנסו לבתים בירושלים מחשש טומאת אהל, ולנו ברחוב. [ואולי ברגל שכולם מטהרים את עצמם אין מקום לחשש]. ואיך שיהי', בודאי צריך לזוהר לא להיכנס לבית שיש חשש טומאה.

באם נמצא בבית כלי שהי' באהל המת, אפ' הבנין גבוה כמה קומות, אין לשהות שם. כמו כן, יזהר שלא לנגוע בבגד מטה וכסא שאינם בדוקים מטומאה, שמא נגעה בהם נדה וכדומה.

ניתן לישוב על כסא פלסטיק, או מזרון מגומי וכדומה. כן, ניתן לאכול אוכלים שלא הוכשרו לקבל טומאה.

מעלה תיקנו בקדשים שסתם ידים צריכים טבילה בארבעים סאה לקדשים.

אכילת קדשים

אין לאכול השלמים קודם ההקטרה, שהאימורים מתירים הבשר באכילה. אבל אם נטמאו או שאבדו, אינם מעכבים את האכילה, ומותר לאכול הבשר אחר זריקה.

אכילת קדשים מצוה גם לבעלים ולא רק לכהנים. ומברכים על האכילה: אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הזבח/על אכילת שלמים.

מצות אכילת קדשים בכזית, ושאר הבשר אוכל בכדי שלא יהא נותר. וי"א שיש מצוה באכילת כולו.

עוד מצוה בחג, אכילת השלמים משום שמחת יו"ט, כנ"ל. ומצוה זו מתקיימת בכזית (וי"א שצ"ל לשובע - בכביצה).

אשה בעלה משמחה שמקריב קרבן ונותן לה לאכול. [ויש חולקים].

קטנים פטורים מאכילת שלמי שמחה.

אכילת כל הקדשים, גם קדשים קלים, צריך להיות דרך חשיבות וגדולה ("למשחה לגדולה") כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים, וצריך להיות צלי בחרדל⁴¹⁵.

קדשים קלים, ושלמי שמחה בכלל, נאכלים בכל העיר ירושלים [וי"א: רק בקומת קרקע של ירושלים].

מבחינה פרקטית, מומלץ לאכול השלמים המוגשים חמים לשולחן בכלי מתכות או בכלים חד-פעמיים [שטעם הבשר הנבלע בכלים דינו כנותר, כדלקמן. וכן מומלץ לנקות את השולחן מכלים אחרים].

נותר ולינה

צריך להשתדל שלא ישאיר ממנו אחרי סוף זמן אכילתו⁴¹⁶.

413 פרטי דיני שחיטה, הקרבת והכנת השלמים, לא נזכרו כאן כ"א השייך לאכילה בחג במיוחד. רשימה חלקית בלבד, ובכמה פרטים – כמה וכמה דעות, ולפעמים – שנוי במחלוקת הפוסקים מן הקצה אל הקצה. ותשבי יתרוץ ספיקות, ולכשיבוא – משה ואהרן עמהם. לא הובאו בכ"מ כל הדעות. ולפעמים – (משמעות) ההכרעה בדברי רבותינו נשיאנו לכאן או לכאן.

414 לענין קיום מצות עונה ביו"ט מצד חובת שלמי שמחה – ראה הגהות חשק שלמה ערכין ג, ב. שו"ת מנחת ברוך רס"י עז. העמק שאלה ס"ל סק"ד. ועוד. ולהעיר מנחל קדומים (לחיד"א) ס"פ מצורע ביישוב קושיית ברכת הזבח (הובא במג"א ס"פ) לענין עונה בשבת לאוכלי חולין בטהרה. והה"נ הכא.

415 ולדעת התוס' באם ערב לו באופן אחר – רשאי לשנות באכילתו. ובמק"א – בקובץ הללו עבדי ה' – הארכנו בדעת הרמב"ם. בדרשה לחגה"ש תשע"ה (ב-770) שקו"ט במי שלא הכין חרדל לשלמיו, אם מותר להוציא מרשות לרשות, או לכבות בגחלת של מתכת למתקו ביו"ט, כיון שאכילת חרדל אינו שוה לכל נפש.

416 לגבי הרוטב – ראה בהערות לוח יומי דפסח השתא בדיני קרבן פסח.

אם גמר אכילתו, י"א שיכול להניח אחרים האוכלים, ואינו עובר בלאו דנותר, כיון שסומך עליהם. אבל אין לסמוך על קטנים, ועליו מוטל להשגיח שלא יוותר. לאחר סוף זמן האכילה מטמא את הידים.

מצוות לינה בירושלים בליל ראשון של יו"ט [נוסף למצוות לינה במוצאי יו"ט ראשון, ויש בזה ב' אופנים - משום הרגל או משום הקרבן⁴¹⁷].

שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד⁴¹⁸, היינו ביום הזריקה וכל הלילה וכל יום המחרת עד שתשקע החמה (ובנדון דידן, כשהוקרב בו' סיון, עד סוף יום ז' סיון). הנותר מצותו בשריפה. זמן שריפה הוא רק בבקר, ואין שורפין בלילה.

כלי מתכת שהשתמשו בהם לבשר השלמים בעודם חמים צריכים מריקה ושטיפה והגעלה בירושלים. **וכלי חרס** צריך שבירה. **בכלי זכוכית**, יש מחמירים לשוברו ולא לסמוך על מריקה ושטיפה. ובכלי פלסטיק ועטיפות פלסטיק, מחלוקת אם צריך מריקה ושטיפה או שבירה.

417) במדרש עה"פ במגילת רות "באשר תליני אלין", משמע שמצוות לינה שייכת גם בנשים, בקרבנות שלהן.
418) ולכמה דעות - עיקר מצותו ביום הראשון, ראה שטמ"ק זבחים נו, ב ד"ה ת"ל בשם ר"פ. וכ"כ בכ"מ בדעת רמב"ן עה"ת ז, טז. שו"ת חכ"צ סקנ"א. קרבן אהרן לתו"כ צו שם. רש"י ברכות ט, א. וראה בארוכה בקובץ בית אהרן וישראל גל' רמב. וש"נ.

מילואים

מילואים א (להערה 1)

הלכות טומאה וטהרה לעיתיד לבוא

מבואר בתניא (אהר"ק סכ"ו – קמג, א) שלמות המשיח יצטרכו לדיע הלכות טומאה וטהרה. (ומצוט בתולדות לעת"ל – היישוב ע"פ שיחת ק"ל ג' דחה"ט תשמ"ח). ולהעיר גם מצורת אלו ברמב"ם ביד החזקה, דאל"ה מאי דהוה הוה (וכפי שהוכיחו עד"ז בכ"מ – ראה לדוגמא שו"ת הרי בשמים ח"ג סע"ה. ולהעיר, שמשה"ק שם בדין תק"ש בכ"מ ש"י"ב ב"ד שהביאו הרמב"ם – יש ליישב ע"פ שיחת ק"ל ג' דחה"ט תשמ"ח). ולהעיר גם מצורת הבית להתיוט (יחזקאל מ, כ) בטעם התרחבות גבולי הר הבית לעת"ל. וזכר לדבר, מארז"ל (פסחים ג, א) שדיני נגיעים ואהלות יקרו ב"עוה", וקפויין – היינו קלים להבנה (חדא"ג מהרש"א שם. בניהו שם) – לעוה"ב. (אבל ראה מה שפי' במאירי שם. וראה גם הגהות יעב"ץ ומלא הרוגים שם). ועפ"ז, קיום היעוד "את רוח הטומאה אעביר וגו'" (בשלמות עכ"פ) הוא בתקופה שני' דימוה"מ, בתחא"מ, וכמובן מכ"מ. וראה גם לקו"ש ח"א בהל' 51 ע"ג, שם, שמכפ"ג ר"ל ששל' שבת נדה לא נז' בתניא שם. ועצ"ב החילוק). כן להעיר מדין נט"ז בזה"ז בכדי שיהיו רגילים לאכול בטהרה לעת"ל (שו"ע אדה"ז סי' קנח ס"א). וראה גם ב"ח יו"ד סוסי' קפג – לענין נדה אחרי שיבנה הקמדש. (אבל באר"ק פ"ג ע"ג שגם בתקופה אחרונה דימוה"מ ל"ש טומאת נדה, משא"כ שם שמואיות. וראה גם לקו"ש ח"ד ע"ג 27 הע' 59. וי"ל). וראה זה פלא, בס' שערי י"ע (אורח צדיקים דרך ז) שבסוף אלת הששי יתנוצץ אור תוס"ש ויעברו רוח"ו והיו קצת מצות בעלות כגון פרשיות טומאה וטהרה וכו'.

[והנה, בתניא שם (קמה, ב) שהנגלות יהיו גלוים וידועים לכל איש ישראל בידיעה בתחלה בלי שכחה וא"צ לעסוק בהם. ומשמעותו הבריים, שצ"ל הלימוד בהם תחילה, פ"א עכ"פ, אבל א"צ עסק. וכן פי' בלקוטי ארזים (אחרף). וכ"מ גם בסה"ש תנש"א שם). וכן לעיל שם ע"ג 575, שהדגיש תיבת "לעסוק". וכ"ה להדיא בר"ד משיחת ש"פ צו תשמ"ח. וראה גם ר"ד אחר"ק תשמ"ח].

אמנם, בהמשך הענין, ש"גם אפשר וקרוב הדבר שידעו מנמימות התורה כל גופי התורה הנגלית כמו אברהם אבינו ע"ה ולכן א"צ לעסוק בהם כלל". (ורק ערב רב שלא יזכו למטעם מאילנא דחיי שהוה מנימיות התורה צריכים לעסוק במטעם ההתשי כח הס"א הדוק בהם). ור"ל, שפלי בי' זה, ת"ח א"צ כלל הלימוד הנגלות לעת"ל, והינו גם ללא התעסקות. (עיי"ש בסה"ש בהערה 89. לקוטי ביאורים שם. וראה בשער האמונה פ"ג בארובה. וצ"ק עכ"מ מבואר להדיא ע"ד לימוד הנגלה לעת"ל – ראה לקו"ש חט"ז ע"ג 39 בשוה"ג להע' 45. ר"ד משיחת יום שמי"ת תשמ"ח. וכן חשון תשמ"ח. וכ"ה בכמה מאמרי אד"ח – ד"ה והמשכילים יזהירו תש"כ. הבאים ירש תשל"ח. השמים כסאי תשמ"ח. ואולי הדיוק בתניא שם רק "גופי התורה הנגלית" (וכמ"ל לפנ"ז בתניא שם, שיהי' גם עיקר עסק התורה ג"כ בפנימיות המצות ותעמימים הנסתרים). ועד"ז הוא בכ"מ (ראה גם סה"ש תש"ד סי' ע"ג 107 ואילך. סד"ה וה' ביום ההוא תשכ"ב. ועוד). ולהעיר מהמבואר בכ"מ (ראה דרך חיים סח, ד. חיים אדם לברך תרל"ח פכ"ג. סה"מ מלוקט ח"ה ע"ג) – במעלת לימוד הנפלאות דתורה מתוך גליא דתורה, בבחי' "ותלמודו בידו"), משא"כ הפרטים המסתעפים, וכן שקי"ט ופנפולא דאורייתא, לאפשא לה בגולה דתורה (ראה לקו"ש חכ"ז ע"ג 240. ולהעיר מזה"ה הנה ישכיל עבדי תשל"ב בתחילתו. ולהעיר נ"ח סה"ש תשנ"ג ע"ג 357. וצ"ע בסה"ש תשנ"ב סי' ע"ג 27 (ואילך), ששקו"ט בתושבע"פ יבטל

לעת"ל. ובפשטות י"ל, שהכוונה שם לעמל ויגיעה ("במשכים הושיבני") לברר ההלכה, שזה ל"ש לעת"ל – ראה גם מאמרי אדמו"ר האמצעי דרושים לפסח (ע' קד). ואולי קאי בתקופה שני' דוקא. ועוד"ה הנת' בסה"ש שם ע"ג 510 – ראה בכ"ז קובץ העו"ב לך וחי"ש תשע"ה. ועצ"ע, בשערי האמונה שם מפרש שמשיח לא ישפיע נגלה. וצ"ע. וראה גם שיחת אחש"פ תשמ"ו. ולהעיר משיחת ליל ח"י אלול תשמ"ב).

ועוד כתב באו"א בתניא שם (לפנ"ז), ש"למעשה יהיו צריכים [ערב רב] לפרטי הלכות איסור וטומאה **יותר מישראל** שלא יארע להם פסול וטומאה ואיסור כי לא יאונה כו". ולכא' לפי ב'י' זה, עדיין צריכים לפרטי ההלכות, אבל לא כמו בערב רב. וילע"ע].

מילואים ב (להערה 12)

האם החכם דורש לפני חג השבועות

אבל אחר שחבר ביהמ"ק לא נהגו שהחכם דורש בשבת שלפני שבועות, שעצרת אין בו הלכות מיוחדות שכל איסור והיתר הנוהגין בו נהוגין ג"כ בפסח וסוכות – שו"ע אדה"ז סתכ"ט ס"ב במוסגר.

אמנם, להלן ס"ד, בתקנת מרע"ה לדרוש בו ביום, נזכר הלכות הצריכות כש בנוגע בעצרת. וצ"ל שהכוונה להלכות שתי הלחם, וכמפורש בב"ב. (וכמו שהוא בהנזכר לעיל ב"א בתקנת חכמים הראשונים בזמן שביהמ"ק ה' קיים לדרוש ל' יום לפני החג, שלפני עצרת דרושים גם בהלכות שתה"ל, נוסף להלכות קרבנות היחיד – ראי' שמחה וחגיגה). וכ"כ בתהל"ד ה' פסח ס"א (ע"פ בב"ב). וכן מסתבר, ונמ"מ שעה"ג בשו"ע אדה"ז נסמן לב"י וב"ב (וכבר העירו שבדפוס שתה"י התהל"ד נסמן רק לב"י). [הואו דלא כפ' הה"א ע"ה מרגלויות מראקשיק, בהערותיו על שו"ע אדה"ז (נדפס בקובץ יגד"ת ג' ח"ו ט ע"ג כז), שקצת הלכות נוהגות בעצרת כגון איסור תענית חלום ומנהג מאכלי חלב וסדר קריה"ת].

ואף שד"י נוגע רק לקרבנות ציבור, וא"כ אינו מ"הלכות הצריכות לבו ביום . . . האסור והמותיר בו ביום" לכל יחיד – י"ל שיעקר הענין לדרוש בהלכה ברגל הוא מחמת "בנינו של יום", ולא בכדי "לידע המעשה אשר יעשו", וגו"ז בגדר ענינו של יום (וכדמוכח בפירש"י מגילה טז, א ד"ה הלכות קמיצה, דמירי נמי מקרבן ציבור, וגם אחר חורבן ביהמ"ק). וי"ל שעפ"י תתיישב גם אריכות ל' רשי"י (ד"ה וידבר – מגילה לא, א) "להודיע חוקי האלקים ונורוניהו וקיבלו וקיימו שכר המצות עליהם ועל בניהם בזה ובבא", דקשיא ל' מהי התועלת בלימוד הלכות קרבנות ציבור לכל יחיד, ומבאר שגו"ז בכלל "חוקי האלקים", ושתועלת הדרשה – ש"קיימו וקיבלו שכר המצות". ואף שאי"ש שתה"ל אינה דוחה יו"ט, והקרבנות מוכנה כבר קודם יו"ט (ראה עד"ז בשיחת פורים תשכ"ה לגבי קרבנות ראי' חגיגה ושמחה. ובסרט הקלטה משיחה הנ"ל (ואינו בהנחה) שהוקרבו לפני יו"ט ג"כ, ולכא' קאי אחיגה ושמחה שא"צ להקריב ביו"ט) – מ"מ כמה הלכתא גבירתא איכא ביני שתי"ל הצריכות ביו"ט.

[וראיתי למי שפי' ש"הלכות עצרת" היינו דיני לקט שכחה ופאה, שזמן הקציר מעצרת ואילך, וגם דיניהם נזכרו בתושב"כ אחר דיני עצרת (אמור כג, כב). אבל פשוט שאא"פ להעמיט כן ב' אדה"ז "הלכות הצריכות לבו ביום", שהרי ביו"ט איסור בקצירה (אף שעצרת הוא "חג שאתה קורא וקוצר בו", בימי תשלומין – חגיגה ז, ב)].

ולכא' אפ"ל בעו"א, לדליל מירי שידרוש החכם במיוחד בשבת שלפני העצרת, ואין טעם לזה כיון שאין בו הלכות מיוחדות, אבל בתקנת מרע"ה לדרוש ברגל, כיון שבבלא"ה נתקבצו כבר בני העיר ביו"ט לשמוע דרשת החכם בענינו של יום באגדה, בנס הנעשה בו ביום, ממילא דורש להם גם

וכש"כ בנישואין שמצוה הוא, משא"כ ברקודים ומחולות של רשות שאין הכרח בדבר. וראה בא"ר שם סק"א שממראוי הי' לא לגלח גם בל"ג בעומר ועצמו (שימי העומר הם ימי דין) אלא שנהגו להקל.

ועכ"ז, המעיים בפנים בא"ר שהזכיר הספק רק עד ר"ח אייר ומר"ח סיון עד שבועות יראה דמשמע דקאי רק להמנהג שנוהגים אז באבילות, ודלא כמשמעות הפמ"ג ובשעה"צ הנ"ל (שהרי לא הובא גם בלבוש מנהג אחר, כ"א להקל מל"ג בעומר, או להחמיר בכל ימי העומר, וגם למנהג שהביא בא"ר אח"כ (בסק"ד), שלא נז' ע"ע בא"ר, הרי אסור גם עד אחר ר"ח סיון). ועוד שבא"ז שם סק"ה בשם הלבוש שמחמירים בכל ימי העומר, ומ"מ לא נקטו לחומרה זו רק לענין תספורת ונישואין, ותו, שבא"ר גופא מקום לפרש להיפך ממש, שבא להקל ולא להחמיר, ור"ל דלמנהג שנוהגים אז באבילות יש להסתפק שמא יש להקל כע"כ ברקודין ומחולות של רשות. והט"ו, שעד ר"ח אייר וכן מר"ח סיון שא"א תחנון קיל טפי משאר ימי העומר. ובל"ג בעומר, גם אם נפרש שבא להחמיר, קאי רק למנהג שנוהגים באבילות. וראה עוד אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' ד'תתקנא. ושנ"ת.

ולאידך, אין הכרח גמור שמנהגו להחמיר בשלושת ימי הגבלה באבילות (כנ"ל), ואולי רק לענין תספורת והוא ע"פ קבלה. וכיון שבכלל, הלכה כדברי המיקל באבל, ובפרט בנדו"ז שהוא אבילות ישנה, ורק ממנהגא. וספק בכגון דא להקל. ובפרט שתלוי במנהג וכמדומה שהמנהג (עכ"פ בשנים האחרונות) להקל. ועוד זאת, שמצד המנהג גופא יש ספק בחשבון הימים, וכל כ"ה האי א"צ להחמיר (ראה ע"ז) בחי' סתצ"ג סק"ב. ולענינו, בשו"ת דברי מלכיאלי ח"ג ס"כ"ג (בנוגע לספיקו של הא"ר הנ"ל): דבדינים אלו ספיקא לקולא. וראה גם בכח"ח סתצ"ג סק"ט להקל מטעם אחר.

וכן יל"ה ע"ל לאידך גיסא, שהרי לדין בשאר ימי הספירה אסורים ריקודין ומחולות אפי' סעודת מצוה (כפשטות דברי אדה"ז רס"י תצג), וא"כ אין מקום לחלק בין ריקודין של רשות לשל מצוה, משא"כ לדעת הא"ר ודעמ"י (פמ"ג ועוד). דס"ל להתיר ריקודין ומחולות בסעודת מצוה בכל ימי הספירה.

[אבל להעיר שבמג"א הנ"ל משמע היתר כלי זמר בסעודת מצוה (ולאידך בשו"ת דברי נחמיה ס"ע סק"ד העיר מאירוסין בבין המצרים).

והנה, יש שפי' בלוק"ש חל"ז ע' 122 דמייירי בכלי זמר (או בהקלטה עכ"פ) בקשר עם סיום. ותפסו להיתר בסעודת ע"פ השיחה הנ"ל וניסו לתווך עם שוע"ר בכל עיקולו ופשויו. (והרחיקו לכת לדייק בל' אדה"ז שבסעודת אסור ריקודין ומחולות, אלבי התרו"ו ש"מחות יתירות", ומירשו מל"ע היינו כלי זמר (להעיר מירושלמי סוכה ג, ב). ולהעיר שבח"י סק"ד כתב ש"מחות יתירות ברקודין וחולות. אבל בלשון אדה"ז משמע ש"מחות יתירות אסור גם ללא ריקודין ומחולות).

אבל (נוסף לזה שאין לדייק הנ"ל ליוק אדה"ז מקום לחול, כפשוטו, גנה), קישויא מיקרא ליתא, שפ"ק דאמיר' תנכון לחומרא ולא לקולא. והרחבנו הידבר בזה במכתב לא' הרבנים שליט"א, ומוענת כאן: בהקדמה שבכ"מ מצינו שהשתדל כ"ק אד"ש שיהא מותר בשופי - וכמפורש גם כאן (בטייפ וגם בשיחה שהקדמנו) "לכתחילה בלי שום ספיקות דבר" - ולדוגמא התועדות בימי בין המצרים. ועוד כיו"ב. ובנדו"ז הודגש גם שיהא באופן דאחדות ללא חשש - ראה שיחת ש"פ בחוקותי תשמ"ו לעשות כינוסי אחדות בשבת דייקא מה"ט. ואת"ל, חשש לדעת הקדמונים למעט בניגונים בימי הפומות. ובאם קישיב להטייפ יווכח שכ"ה, ושההדגשה ע"ד ניגונים וריקודים הו"ע בפ"ע ובשיחה בפ"ע.

ולאחרי שהלה הרבה לשאול עד"ז, באנו בלוחות שניות מד"ס ויצא עת"ק כאן. א"א וזכר כאן לא דבר וחצי דבר בשיניות לכלי זמר. (וכנ"ל, משמע דכלי זמר חמור מריקודים ומחולות). ב. צע"ג להתיר כלי זמר בסעודת מצוה. ופשטות דברי אדה"ז

באיסור והיתר הנהגין גם בפסח וסוכות (וראה גם שיחת פורים תשכ"ה). ולפ"ז הי' מתאים למש"כ הבי"ו והדרישה, שדורש "בדברים שאסור ומותר לעשות ביו"ט". אבל אינו, של' אדה"ז מורה שהדרשה "בהלכות הצריכות לבו ביום... האסור והמותר בו ביום", ולא לדיני יו"ט בכלל. וגם בפשטות, הדרשה צ"ל בהלכות עצרות, ולא בהלכות יו"ט בכלל, וכמו שהוכיח בב"ח. (ובביצה טו, ב' (שצויין עה"ג) שזכר "הלכות יו"ט" - איכא לפרושי שהכוונה לאותו יו"ט ולא הלכות יו"ט בכלל. ועוד דאה"ג, דתרווייהו איתנהו, הלכות עצרת וגם הלכות יו"ט. וזכ"ה בסידור העיב"ץ שמחת יו"ט סי"ח). ועוד, שהדרשה בהלכה היא לפני הסעודה, וההתאספות לשמוע הדרשה באגדה היא אח"כ (ראה בשו"ע אדה"ז סתקכ"א בקו"א סק"א. וצ"ל בשיחה הנ"ל, אף שדחוק קצת, שאין הכוונה שדורשים בשניהם בהלכה ואגדה בתדא מתחא, אלא שלא תיקנו להתאסף בימים שאין דורשים בנינו של יום. ועו"ל, ודלא כנ"ל, שבקו"א שם מייירי בזה"ז ענינו, שכיון שאין נוהגים לדרוש בהלכה, וגם אין לדרוש הלכות אחר הסעודה דשכיחא שכרות, אין להקדים לדרוש באגדה קודם הסעודה משום שמחת יו"ט. אבל מצד תקנת מרע"ה שדורשים בהלכה ובאגדה דורשים תרווייהו כחדא קודם הסעודה).

מילואים ג (להערה 45)

כלי זמר בג' ימי הגבלה

והעירוני הרה"ח הריל"ג ע"ה, חבר המזכירות: להעיר, אירע מספר פעמים, כאשר בל"ג בעומר התקיימה חתונה שכונתינו, הורה לי כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, ללכת להאזיל בעוד מועד, ולמסור בשמו שהמוזיקה תמשך רק עד צאת הכוכבים ולהפסיק אחרי זה, אבל יכולים להמשיך עם הריקודים, ע"כ מדבריו.

[ואם הדברים מדויקים נמצא שכלי זמר חמירי מריקודים ומחולות (אף שלא נפרשו להדיא. ולהעיר מהפכו שיחת ליל ער"ח מנ"א תשל"ה בתחילתו). ולהעיר ממג"א סתקנ"ח סק"א דכלי שיר חמירי מאכילת בשר במוצאי ת"ב. ועוד להעיר, שאף שמיצנו בכמה פוסקים שהתירו בשופי להמשיך בריקודים וכלי זמר בתחנות במוצאי ת"ב, התינה המתמייירי רקודין ומחולות של מצוה מעיקר הדין, אבל יל"ע אם הדבר מתאים לדעת אדה"ז שגם בסעודת מצוה אין לעשות ריקודין ומחולות. אבל י"ל שבש"ע אדה"ז שם מייירי לענין קדושיק, ונישואין שאני, שרגל הוא ודוחה אבילות (כמ"כ בפוסקים). וראה שו"ת כפי אהרן אפטישין (ס"ב ד"ה ולענין) שגם לענין חתונה צע"ג. אלא שמשמעות דבריו נוטה להיתר. וגם בא"א מבוטשאטש תניא סתצ"ג, והועתק בדע"ת תצג ד"ל מיהו, שיהא קצת דאין ולא רפיא ביד'. אבל משמע שם שדיקה תו"ד כיוונת לש"ש וילא לשם הוללות, או שמחפשים שצדיקי לרודק ואין כוונתם מחמת הנישואין. ובדע"ת העתיק ממק"א בשמו שמותר לגמור בליל ל"ד. והביא כ"ז בשלחן העזר ס"ד ס"ו סק"ו. וראה הדרש והעיון מאמר פ' ס"ה לענין הסעודה שאין להחמיר, וכנ"פ בדיעבד אם תתאמר אין לחוש. וראה מש"כ בעטעס המנהג היתיר בקדשים שיירי מנהג אבסו"ס מנחת העומר (פריעד) מדון קדשים שהלילה הולך אחר היום. וכן הורו פוסקי ממני - שו"ת אג"מ אה"ע ח"א סצ"ה. ושם או"ח ח"ב סצ"ה גם במשך כל ז' ימי המשתה. אשרי האיש פסה"ה סכ"ה. הליכות שלמה מועדים פ"א סכ"ב בהערות. שו"ת משנ"ה ח"ו סי' קט (בימי בין המצרים. אבל ראה שו"ת שרה"מ ח"ב סי"ג). קובץ מבית לוי, חוט שני שם ח"ד ע' שפ. תשובה"נ ח"ה סי' קנט. ויתר על כן, מצנינו בא"א שבת, הביאו בדע"ת ושולחן העזר, להתייר במקום אונס שנתאחרו שאפשר להתחיל החופה בליל ל"ד במקום חשש לקולו השידוך. אבל ראה שו"ת מנח"ח ח"א סי' קיא. שם ח"ד ספ"ד].

ובגוף הענין - הנהגה, בהשקפה ראשונה צ"ב בטעמא דמילתא לאסור ריקודין ומחולות בשום יום נוהגים ביום אבילות. ולכא"ו הי' אפ"ל דס"ל לא"ר כמ"ד שמתו בכל ימי העומר ומתאבלים רק ל"ג יום. ואולי סברתו שבתספורת קשה להחמיר כולי האי,

לקנותם כמ"פ בשנה, כיון שמתקלקלות במקום הרים, ככגמ' כתובות שם. ואכ"מ.

מילואים ו (להערה 68)

גדר עשיית פת חלבי נאכל בסעודה אחת

דעת המחבר להיתר רק "כדי אכילה בב"א", אבל להרמ"א, מותר גם בנאכל ליומו (כ"ה להדיא בתו"ח כלל ס"ב, ע"פ הגש"ד ס"ה סק"ט, וד' הגש"ד הובאו בב"י שם). וכן ביאר בפמ"ג בש"ד ס"א (ראה גם פסקי פמ"ג לבעל שענה"כ אות ל סק"ה) וביד"י בפיה"ק סק"ו. ועוד. ובחוו"ד (בח"י סק"ד ובב"י סק"ג) ועוד משמע שפי"ן גם כן בדעת המחבר.

[וראה במזמור לדוד (להגיד"ד פארדו) על הפר"ח סק"ב, שכתב לחלק בין שבת שההיתר הוא לכל היום, משא"כ בחול שהוא רק לסעודה אחת, שבשבת כיון שמוכרח להכין לג' סעודות דומה לסעודה אחת בחול. ובב"ח חילק באו"א עד"ז. אבל כל הפוסקים סתמו בדריהם ולא חילקו דבר].

והנה, יש בזה מקום עיון, בההיתר ב"לחמים שעושין לכבוד שבת. . . ונאכל מהר (וי"ג: מחור) בשבת" (כל' הגש"ד), שה"ז נאכל לאחר יום האפי'. ובהכרח לפרש לפ"ד נאכל ליומיו" לאו דוקא, וגם תוך מעל"ע מיישרי שרי. וכ"כ בערוה"ש ס"ד. וצ"ע שהרי עזרא תיקן שתהא אשה משכמת ואופה, וקאי (גם), בפרט) בע"ש (ואכ"מ זנה) והחלות נאכלות בסעודת שחרית של שבת, או גם בסעודה שלישית. ודוחק לומר שלכבוד שבת (וי"ט) שאני, והיתרו גם ביותר מימו לצורך שבת.

ועכצ"ל ש"מ"מ היתרו כיון שלא נשאר מהן לאחר השבת (ראה בב"ח ד"ה א"ה לשינוי), ועושיו רק ליום אחד. ומ"מ מובן שאסור להכין אפילו דבר מועט, היינו כמות אכילה ליום אחד, אם אינו אוכל הפת מיד למחרתו (כגון במציאות ימינו ששומרו במקמיא לצורך חתונה וכדומה), דחיישין לתקלה כיון שפאה"ש הפת במשך זמן, שצ"מ בכל הפוסקים שההיתר הוא מחמת שנאכל מיד - ראה פירוש"י פסחים לו, א ד"ה כעין. וכ"כ בכמה ראשונים, שההיתר בעונה קטנה שנאכלת מיד. (ולהעיר שבת"ח העתיק בשם רש"י "עוגה קטנה" ואינו ברש"י לפנינו. אבל כ"ה גם בסור משמו. וכ"כ באגור דיני או"ה סי' ארס). ואף שאין הכרח שדעת הגש"ד ודעמי" ופס"ד הרמ"א וכו' עולים בקנה אחד עם דעת רש"י ודעמי" (וראה תורת האשם לתו"ח שם), בתו"ח נראה להדיא שהשוה ביניהם. וראה גם בחמו"ד (הל' בב"ח ס"ב. פמ"ג זמן. דצ"מ סי' א. בדה"ש סק"ט. שם בב"י ד"ה ולכן נוהגים. וראה גם בפת"ש סוסק"ה). וכ"מ קצת בב"ח שם שתלה הדבר באם במציאות נשאר אחר השבת. אמנם, איהו אוכל בשיטה אחרת, שטעם ההיתר שאין לך עני מישאל שאינו אוכל בשר בשבת. ולכאורה להכריזו לרש"י (ודעמי" לפס"ד בבשר לחגה"ש שהרי אוכלים מאכלי חלב. וכן גם לאידך, ללוש בחלב שהי אוכלים בשר בסעודה).

אמנם, יד הדוחק נטויה, דיאכל למימר בדוחק, דאה"נ בפת המשומר ליומא אחרת א"צ לאכול מיד (וכ"ה בס' דיני בשר בחלב גולדשמידט פ"ז בבי' ה' ע' רל) בשם הגריש"א. אבל אין כן משמעות החמו"ד (ועוד), ורק כשמתחיל לאכול הימנו עתה חיישין לתקלה באם יהיה ממנו יותר מיום אחד. ועפ"ז רש"י נמי בבב"י הפוסקים שהשוו בין דעת רש"י (ודעמי" לפס"ד הרמ"א, אף שברש"י הדגיש להדיא שאוכלו מיד, שכוונתם ברורה, שההיתר באחד מהשתים: א) באוכלו עתה שבזה צריך לגמור כולו מיד, או ב) כשנאכל ליומו, שבזה יכול לגמור אכילתו במשך היום. אלא שבכ"ז דחוק, ומדוע לא ניוש בעשוי ליום אחר לתקלה במשך היום, ומאי שנא מאוכלו עתה. ועכצ"ל בדעתם, ד"מזיח" כאן ברש"י לאו דוקא. (וראה ר"ו נט"ו סכ"ח שהב"ד רש"י ולא העתיק שצ"ל מיד). ועוד, שמה שהאריכו בכמה פוסקים להוכיח כממה דוכתי בש"ס שכל ליומו ליכא תקלה (וכי"ב פאריכות בדריהם) משמע שגם במשומר ליום אחר יש לחוש באם אינו מיד למחרתו. ואף שכמה פוסקים

לאיסור. ואכ"מ. ועכ"פ, הכי נהוג שלא להתיר. ג. דוחק גדול שבא לחדש כאן - שלא כדרכו בכלל - היתר מיוחד. ואדרבה, הסגנון כאן שרוצה שיעשו באופן המותר לכתחילה ולא להיפך לחדש היתר מיוחד. (וכנ"ל, שבלא"ה צ"ע"ג להיתר כלי זמר בסעודת מצוה. ואכ"מ. ועכ"פ, הכי נהוג שלא להתיר). ד. הסגנון יהיה באופן ד'היתר בופי" (כהלשון בטייפ) "בלי שום ספיקות דבר" (כ"ה בלקו"ש) וכי"ב מורה שהמדובר דבר המותר מלכתחילה ע"פ שו"ע. ה. בשיחת ש"פ בחוקותי תשמ"ו, שבא בהמשך לשיחת לג"ב, נדפס בלקו"ש חכ"ז וחל"ג, גם עד"ז לעשות נכסי אדמות בשב"ק שיהא ללא חשש, אף שאין סרך איסור במסיבות הרשות. ודוחק לומר שגם שם מיידי בכלי זמר, שהרי לשונו שם סעודה של שמחה, או התוועדות של שמחה. וההצעה היא לעשות בשב"ק, של"ש לעשות עם כלי זמר. וראה בשיחת ט"ו תמוז וש"פ בלק תשמ"ה לערוך התוועדות ב"ט תמוז באופן המותר. ועד"ז בלק תשמ"ז. וכן בכ"מ, אף שמדיא מותרת הרשות. (וראה מג"א תקנא, י. ערוה"ש ח. ז. יתכן שחשש שגוף הכינוס ותהלוכה הוא בגדר שמחה יתירה קצת ממשא"כ בשמחות יתירות בכלל), ושכסעודת מצוה הותר. (ולהעיר משו"ת אג"מ אה"ע א, צח).

מילואים ד (להערה 49)

דיוק הלשון "קונה להן בגדים ותכשיטים"

בדיק הלשון "קונה להן" ולא שהן לובשות - אף שפשט שהשמחה היא מהלבישה (ולא מהקני"ה) - י"ל, דאשה בעלה משמחה (ראה כס"מ ולח"מ ריש הל' תגה. אבל ראה ר"ק ולח"מ מעה"ק פ"ד ה"ד. וראה שיחת ש"פ נח תשמ"ה. לקו"ש ח"ז ע' 237. ח"ט ע' 368 הע' 51. חל"ג ע' 66 הע' 37. שיחת ו' תשרי תשכ"ח. וכבר העירו מרמ"ם ע"ז פ"ב ה"ג. פיה"מ קדושין פ"א מ"ז. ולגוי הרמב"ם (בשה"צ דלקמן) בפסחים קט, א: חייב אדם לשמח בניו ובנותיו - משמע שבאשתו היא עצמה חייבת. [ולהעיר מפסקי רבינו איתרוק דבניש פרק ערבי פסחים (להפס מכת"י בקובץ ישרון גל' מ - ניסן תשע"ט): קדושין פ"א מ"ז. ולגוי הרמב"ם (בשה"צ דלקמן) בפסחים קט, א: חייב אדם לשמח בניו ובנותיו - משמע שבאשתו היא עצמה חייבת. [ולהעיר מפסקי רבינו איתרוק דבניש פרק ערבי פסחים (להפס מכת"י בקובץ ישרון גל' מ - ניסן תשע"ט): חייב ג"כ לשמח הבנים בשמחתו]. וראה שיחת ב' דהגה"ס תשי"ב. ש"פ ויקהל תשמ"א. נשא תשמ"ג. ולהעיר מסה"ש תש"נ ח"ב ע' 403 הע' 138. ואכ"מ.)

ומשכ"ב (סמה"צ להרמב"ם מ"ע נד. חינוך מ' תפח. ועוד) ללבוש בגדים חסימים - התם קאי על חובת הבעל בשמחת עצמו (ולהעיר שבהסמ"צ חינוך כ' בנוגע לנשים "חילוק מיני מתיקה", וכבגמ' פסחים עא, א שמשמחו בכסות נקי'. וכ"ה בשו"ע אדה"א סתקב"ט ס"ז, שבגדי יו"ט הוא מדין שמחה.

אבל באר"ח ה"ל חוה"מ סל"ז: נשים שמחות בבגדי צבעונין. יו"ל.

מילואים ה (להערה 50)

שמחת יו"ט לנשים במנעלים חדשים

בירושלמי פסחים פ"ה ה"א: נשים בראוי להן כגון מסנין וצובצולין. וראה קמ"ח ופנ"מ שם, דמסנין היינו מנעלים. ובפ"י הפנ"מ מצייין לכתובות סד, ב (במשנה): מנעלים ממועד למועד. ופירש"י: מנעלים חדשים לכל שלשת רגלים. ושם (בגמ' סה, ב: יתביניהו ניהלה במועד כי היכי דניהוי לה שמחה בגויהו. וראה מהר"ם ש"ף שם. ובאגודה פסחים פ"י שלכ"ה יקנה מנעלים. וכ"ה במהר"ל הל' יו"ט, הובא בא"ד סי' תקכט. וראה חכמ"ש שם. ולהעיר משיחת ר"ח שבת תשמ"א (מסרט הקלטה): "שמחה מיט נעלים ופנ"מ שמלות ובגדים יפים איז דאס א מ"ע מה"ת".

[ולכא"ו מקום לומר, שאינו חייב לקנות בגדים חדשים בכל רגל ממני, כ"א שהיוו בגדים מיוחדים ליו"ט, ויפין יותר משל חול ושל שבת, ולכל היותר - יהיה חידושן ניכר, וכבגדים מנוהגים לבני א"י. וקמ"ל שגם כשאין יודו מנעלים לבגדים מיוחדים ליו"ט, יוצא י"ד במנעלים חדשים, אף שבלא"ה צריך

שם. (אלא שלא כתבו להדיא לאסור ללווה רק ליוט"ש). ולפ"ז, אסור גם באופה הרבה זמן קודם ההג. וכן גם כשערב שבועות חל בשבת, קשה להתייר ללווה בע"ש עבור יום א' דחגה"ש שחל ביום ראשון.

מילואים ז (להערה 90)

לטלטל מרחים הנפתחים

בברית עולם קוצר סט"ו כ' דצ"ע אם מותר לטלטל. וראה שלמי יהודה פ"ג הע' סד. מעשה איש ח"ה ע' יח. והועתק בן בפשטות בכמה מס' המלקטים דדרא בתראה.

אבל שמעתי מכמה חכמים שהדבר אינו נכון במציאות, שעלילת המים מחמת הטלטול אינה מפועלת לפתוח הפרחים, כיון שהפרחים יונקים מלמטה ולא הרי הם בתוך המים. ושאינה הוספת מים שריבוי המים גורם להזריע יותר.

ועיקר, שלא מצינו בפוסקים שהזחירו בזה, וקיי"ל בכללי הפוסקים שבדבר הרגיל ושכיח טובא הו"ל להשמיענו. וראה גם בשש"כ פכ"ו הע' צו שמוטר להוציאם מהמים ואי"ב משום תולש (אבל מש"כ בן בשם בן אורות לא מצאתיו. וראה שו"ת אפרקסתא דעניא ח"ב סנ"א. ולכא"ו היינו לשיטתו שהוא איסור דאורייתא, נזלקמן). וזהו, שגם בעצין נקוב ש"י"ב עפר, נחלקו אם אסור לטלטל מקרקע לקרקע (ראה כלכלת שבת מלאכת זורע. מנתת שבת ס"פ ס"ק קצד. תהל"ד ששל"ו סק"ו. הגהות מנחת פתים ששל"ו. שביית השבת זורע סק"ד ע"פ מאירי שבת פא, קצוה"ש ס' קמב בבדה"ש סק"ה (ודחה ההוכחה ממאירי, שש"כ פכ"ו הע' ו), והבו דלא לוסף עלה.) ואם מטלטל בנחת, ודאי לית לן בה.

ולהעיר, בגוף האיסור להחזירם למים כשנפתחים, שלכא"ו איסורו רק מדרבנן (ראה מהר"ל מנהיגם הל' שבת ס"ט. שם חדש ח"א זמנים קיז, ד הו"ד בפתה"ד ששל"ו סק"ח. שו"ת חקקי לב אות"ח ס"ט. אג"כ זורע ס"ט. וצ"ע בערוה"ש ששל"ו ס"ל ומשנ"ב שם בשעה"צ סקמ"ח. וי"ל, שבערוה"ש קאי לשיטתו שם שבזריעה בעצין שא"ג חייב. וראה גם שלחן עצי שטים ס"ג זורע. שו"ת אפרקסתא דעניא שם), וגרע מזריעה בשאר עצין שא"ג (שנחלקו אם או דאורייתא. ראה עץ חיים דלקמן, ומוכיח מדין תולש מעצין שא"ג דפטור, וה"ש שאין דרך זריעה שם (פירש"י ד"ה לאו – שבת קת, א. שו"ע אדה"ז ששל"ו ס"א), וה"ה חכה"נ בזו"ע (ודלא כחיי"א בנשמ"א כלל יא ס"א. וראה מנ"ח מוסק השבת סק"ג). והאריכו בזה. ואכ"מ. וצ"ע בדעת הרמב"ם – ראה בתשו' הרמב"ם שבפ' קדמון ממזרים שבת פ"ח ה"ב. ולשונו דחוק למעיין. וראה אתה יצרת בן פורת ס"ג מה שב' בדעתו. וי"ל"ט).

והאיסור כאן מוטעם. דמדי לזריעה (או ע"ד מוליד, או כעין מתקן מנא). וי"ל שהוא כעין שורה זרעים במים כדי שיצמחו. וה"נ כאן שעושה מעשה בידים, וי"ל גם שמתכוון לכך (וכדיק ל' אדה"ז. "כדי שיצמחו"), וגם מפועלתו ניכרת להדיא (משא"כ בנטילת צנון תלוש הטמון ופולתו כשלא השריש אף שמתכוון לזריעה כשטמנו שם והוסיף מחמת לחות הקרקע – ראה שו"ע אדה"ז שש"א ס"יד. ששל"ו ס"ג. וראה בארוכה שו"ת כרם חמד ח"א סכ"ו).

ולהעיר, שבכ"מ כתבו דשריית חטים גרע משאר זריעה בעצין שא"ג, כיון שדרכו בכך, וגם כוונתו לזרוע א"כ בקרקע ומכין לזריעה (ראה שו"ת הרד"ב בלשונות הרמב"ם סרמ"ח (א'תריא). הקדמה לעץ חיים חגיגי קוצר סק"ג. טל אורות זורע בסופו (מההד"ח ע' צה. אבל ראה שם ע' צ). שו"ת שבה"ל ח"א סע"א. שם ח"ג סל"ט. ועוד. ולכא"ו בפרחים דרך זריעה בקרקע דוקא, ובכלי הוא לנוי בעלמא. וי"ל ע"ב הלבוש ששל"ו ס"א. והעיר מזה בכנה"ג סרנ"ב בהגה"ט סק"א. גם להעיר שבחטים שאני שמצמיח דבר חדש ממש. ועי"ל שהוספת המים היא רק גרמא, שבכ"ל"ה נפתחים מהאליהם, ופעולתה היא רק לאח"ז. וראה בארוכה קובץ מכוון הוראה ומשפט גל' ג ע' מד ואילך.

השמיטו שע"ל "מיד" – ה"ט דס"ל דסגי גם בנאכל ליומו, וגם שבמציאות ימיהם בד"כ לא נשמרו למשך זמן. ואכן בכמה אחרונים נראה להדיא רני באוכלו ביומו ואינו משהה למשך זמן, כנ"ל. וכ"כ להדיא בעצי העולה כלל יב סק"ב. וכ"ג גם כמה מאחרוני הזמן. גם דוחק לומר, שביום האפי' גופא ליכא חשש, ורק למחרתו מתחיל זמנו, אף כשאינו אוכלו אז.

ואכתי י"ל דשאני בשבת שכיון שאא"פ לאפות בשבת לא חיישין לשחקה, שד"ז גופא מזכירו, וממילא זמנו מתחיל בשבת. (ולהעיר גם מסברת המזמור לדוד הנ"ל לחלק באו"א בין שבת לחול, כיון שמוכרח להכין ל' סעודות). ומכיון שכן, נצטרך לומר שבשבויעות לא נקרא דבר מועט א"כ באופהו בחג ממש, ולא באופה בעי"ט (ודוק ב"ה הרמ"א ששינה טעמו ולשונו: "עם חלב בחג השבויעות", ומיד לאח"ז "בשומן לכבוד שבת". וי"ל דלדיוקא נחית שרק בשבויעות עצמו הותר, אף שבפשטות כוונתו בשבת ל"ש בו ביום). אלא שכ"ז מחדש ולא נזכר בפוסקים. וגם גוף הסברא טעונה ביסוס יסודי. אף משנה באו"א, שכיון שנעשו לכבוד שבת וזקוקים להם ללחם משנה אין לחוש שישכח ויאכל בע"ש.

וע"כ כל הנ"ל, אולי י"ל דה"ט שבת"ח שם כתב לגבי לחמים שנהגו ללווה בשבויעות ד'אפשר דזה מיקרי דבר מועט" (ובהגהותיו במפה שעל השו"ע כתב כן בפשיטות), וה"ר מלחמים שעושים לכבוד שבת, דסגי במה שנאכל ליומי, ולכאורה תיקשי להיניו הך, ומאי מספק" – שבשבויעות שאני שנעשה לב' ימים. (ואחרי תלית בדרינו כאן שו"ר כסברא זו בשו"ת בצה"ח ח"ו סק"ד סק"ה. ושם כתב כן בפ' דיוק ל' הרמ"א שכתב "בחה"ש" ולא "לכבוד שבויעות"). ולענ"ד כ"ז דחוק. ומה גם שברמ"א גופ' (באו"ח סתצ"ד ס"ג) מוכח שנהגו כן רק ביום ראשון של שבויעות. ולאי עוד, אלא שגם ביום א' דחגה"ש אפו לחם אחר לצורך סעודת הבשר (כמפורש באו"ח שם), משא"כ בשבת שכל הלחמים נאפו עם השומן.

ואולי טעמו באו"א, דשאני בשבת שנוסף גם הוא בסברת ההיתר שאין רגילות לאכול חלב בשבת (כבב"ח). ולפי"ז א"ש נמי שבב"ר העתיק ד' הגש"ט, אף בלדיד' השיעור רק כדי אכילה בב"א).

ויותר נראה שכיון שבשבויעות הלחמים ארוכים ולא עגולים (יעו"ש) – מספק"ל אם ג' בכלל "עוגה קטנה". ואף שבשבת עושים "גדולים קצת", כהמשך דבריו, מ"מ בשבויעות ארוכים טפי. והא גופא בא שם לבאר ולהכריח ד"קטנה" לאו דוקא. (וראה ח' תל' הרשב"א פסחים ל, א, שכעין תורה היינו כתלם השור, והיינו גדולים וקצרים ברוחב. ובחי' ר"י מלניולין חולין קה, א, כעין השור, שהם לחמים קטנים וארוכים. אמנם, הם פירשו שעושה שינוי בהצורה. וכאן קאי מחמת הכמות). ויתכן שמה"ט גופא בשבת לא נשאר בד"כ ממנו (כבב"ח שם), לפי שעושים רק שלשה לחמים לצורך הסעודות, וכאן שארוכים שם שייך שישאר עושים, אף שצמ"ע נאכל ולמ"ו. כן להעיר שחולקים המה גם בענין אחר, שבהגש"ד שהביא כתב שלכבוד שבת נאפים יחד עם הבשר (עם הפשטידא), אבל כאן ל"ש בחלב ממש. אלא שבכ"מ (כברמ"א בהגה) מוכח שנעשו לשבת בשומן. (ולהעיר שביש"ש חולין פ"ז ס"ד שמשעם בגלילוש בחלב ממש עדיף מהנאפה בתנור עם פלאד"ן שיעי"ז נשתנה תוארו משאר לחם. וד"ז תלוי במציאות. כן משמע שם שבשבויעות גרע טפי מלחמים לשבת. ונראה שהכל לפי הענין, דביש"ש מייירי שעשאוים עם פלאד"ן בתנור, ולא שצמ"ע בחלב, ולמ"ו ליכא ההיתר דשינוי צורה, לפי שהם לחמים רגילים, אלא שנאפו עם הפלאד"ן. ומשו"ה לית בהו גם ההיתר שעשויים ליום אחד, דמייירי בכל החלות שנאפו ליו"ט, והיינו גם ליוט"ש, אלא שנאפו במציאות בתנור אחד עם הפלאד"ן).

ועכ"פ, איך שיהי' הפי', לדינא כתב בשו"ת נפש ח"ו י"ד סל"ו (ד"ה ועתה וד"ה וא"כ), והביאו בדרכ"ת סק"ג, להתייר רק ליום א' דחגה"ש ולא לשני ימים טובים. וכן העלה בשו"ת בצה"ח

ועייש"ע שהעיר בחלק מהנ"ל).

מילואים ח (להערה 97)
בשר ודג לעירוב תבשילין

יש שהעירו בזמננו אין דרך ללפת הפת בבשר ודגים (ולהעיר ממג"א (שו"ע אדה"ז) ששפ"ו סק"ו (ס"ו)), אלא שכמדומה שאין דבריהם נכונים במציאות, שהרי רגיל להניחם בסנדוויץ וכדומה. ויש הטוענים שבמקומם בבשר ועוף רגיל אצל רוב האנשים שאינו נאכל יחד עם פת, רק עיש סוגים מיוחדים כשניצל שרגילים לאכול עם פת (בפיתה). והרי הכל תלוי במנהג המקומות (ראה שו"ע אדה"ז סתקכ"ז ס"א. כה"ח שם סקכ"ז). ויל"ע, אם דנים על המין בכללותו, או על כל סוג של בישול בפ"ע. איברא, שבמשנ"ב בשע"צ סתקכ"ז סקכ"ב כתב שאין מערבים על תפ"א יבשים. ומשמע שעם רוטב (או תבלין) מערבים. ומוכח, בגדר דרך ללפת שהוא בכל מאכל לפי צורת אכילתו ולא לפי המין בכללותו.

אלא שבלא"ח מקום לומר דלפת לאו דוקא, וכל שאינו להשיע במאקום פת, אלא בחוספה לפת, ש"ד. ופשוט שגם בבשר אין דרך לשבוע הימנו לבד. וכן מוכח מטעם הדין שצ"ל מידי דמלפ"א דמוכחא מילתא שעניו לשבת" ופ"ת לא מוכחא מילתא וכו' שהיה בכל יום יש לחם" (פירש"י ביצה טז, א), וא"כ אם אינו נאכל במקום פת, סגי לן. ובסגנון אחר, שבמהותו ראוי ללפת, ומה שאין מלפתין, לפי שכבר אכלו תחילה לחם בלפתן אחר. ול"ד לבשר צלי שהפרסיים אין מלפתין מחמת שיש להם רוב בשר (וראה תוד"ה ובבל - עירובין כח, א).

ורוב הראשונים נקטו ל" דרואי ללפת", ומש"כ הפוסקים שצ"ל "דרך ללפת" - ה"ט שאל"כ א"ז ראוי, ובטלה דעתו, משא"כ בכנון דא. וראה במשנ"ב שם סק"ב: לאפוקי דיסא וכו' שאין דרכן של בני אדם ללפת בהן את הפת אלא אוכלין אותן בעצמן כדי לשבוע כמו פת. ומשמע, שבא להוסיף דמה שאינו מלפת לחוד אינו סיבה שלא לערב. וממש"כ בראשונים לאפוקי פת ודייסא, משמע דשאר מילי שבסעודה מהני. וצ"ל דפירות מבושלים שאני, וגרע טפי, שאינו אפי' בגדר בא מחמת הסעודה. (ולהעיר מהשק"ט בברכת פירות מבושלים בסעודה). ובכ"מ הקשו טובא גם בדין פירות מבושלים, והבו דלא לסיף עליה. ובכלל, בראשונים נקטו פת ודייסא, אף שהיו אצלם תבשילין אחרים שאינם ללפת. ועצ"נ דמאי שנא בל"ר (ראה עירובין כט, ב). וצ"ל לבשר צלי נאכל במקום פת, וכדייסא. וצ"ע בל' הרמב"ם עירובין פ"א ה"י "כל שהוא לפתן ודרך העולם לאכול בו פת", דאריכות לשונו משמע שצריך ללפתו עם הפת ממש. ואינו, שר"ל שצ"ל הג' תבשרו בל' דרכו בכך, ותו לא.

ול' הרמב"ם יו"ט פ"ו ה"ג במשיל שהוא פרפרת. ובשו"ע יו"ד סי' קיג ס"א מוכח דפרפרת לאו היינו ליפות. אבל ראה פיה"מ ברכות פ"ו מ"ה ורמב"ם ברכות פ"ד ה"ו. (וכן פ"י בפר"ח סי' קיג סק"ג בכונתו בהל' מאכ"א פ"ה ה"ח ווא"ל). אלא שגם לפ"ז אין הכוונה מלפת שצ"ל אף התם בפירות. וראה גם לח"מ שם. וכן נקטו רה"פ בדעת הרמב"ם שגם בקינוח סעודה נקרא ופרפת לגבי שו"ג. וראה חשו"ק חמד גיטין מא, ב. משה המלך סתקכ"ז ס"ד. שיעורים וכתבים ביצה טז, א. שער מועדים ספטימוס פ"ו ס"ו (בשם הגר"ק). מעריכ תבונה יו"ט שער סט"ו סק"ד ואל"ך. קובץ בית אהרן וישראל חו' קא. קג (בשם הגריש"א). קד.

מילואים ט (להערה 164)
בנוסח התיקון

כמה שנינו נוסחאות בנוסח התיקון, הן בסדר הדברים, והן במספר הפסוקים (ובפרט בנוסח ספר יצירה ותהי"ג מצוות. ובכ"מ ט"ה ד' מוכח. וראה קובצי הע"ב חגה"ש, נש, זאע, בהלכותן, קה, מט"מ, ונציבים תשנ"א. אה"ח שנתנו. וזע, יעקב גל' כב. ועוד). ואכ"מ. ובכללות, נראה שנהגנו מתאים לסדר הארז"ל, ועם ההוספות שהביא השל"ה.

וכן מנהגנו שאומרים המשניות, וכברוב הדפוסים. וכמ"ש בזהר ח"ג צת, א: דאורייתא דבעי ל' למלעי בהאי ליליא אורייתא דבעל פה. ובקהדמת הזהר ח, א: "ובמדרשות דקראי". ובשו"ע אדה"ז סתנצ"ד ס"ג: "וינקר העסק יה' בתושבע"פ". וכ"ה בשיחת ש"פ בהר"ב תשמ"ו. לוח לילדים ה' סיון תש"ג. כתי"ק במבית המלכות, תשורה לתחנות ראטשטיין-בניעיש, טבת תשע"ה. וראה ר"ד בעת הסעודה ליל ב' דחגה"ש תשכ"ז.

ובכ"מ, וכן בדא"ח, שאחר חצות עוסקים בתורה שבט"פ. בסדר הגביאים, בכ"מ שראיתי הוא בסדר ירמ' יחזקאל, וכ"ה גם בפע"ח שער חגה"ש (קכז, ג), אף שאינו כסדר שבגמ' ושו"ע. וכמו שהוא בדפוס י"ד. והיינו לפי סדר הדרות. וראה גם הקדמת הארבענאל וד"ק לישע"ל בטעם המנהג בסדר נ"ך שלנו. ומתאים גם לסדר הצירופים. וראה גם קובץ אור תורה סיון תשנ"ד (ונדפס גם במבוא לתיקון ליל שבועות שבעוד יוסף חי מחזור לשבועות) שכתב שכן מדויק בדברי החיד"א בתיקון קריאי מועד (ש"ל בחיו), בכך נהגו בתיקון ליל שבועות.

כמו"ש שקו"ט ב"כ בסדר הכתובים וחמש מגילות. [ויש שהעתיקו כוונות ופסוקים לעזרא ולנחמ' בפ"ע. ואכ"מ]. וכמה אופנים בזה, הן (במשמעות) דברי המקובלים (בכוונות וכו', שבכתהארז"ל ועוד הקדמיו חמש מגילות לנ"ך. וצ"ע), והן בדפוסים. וכולל וראה גם מש"כ ב"כ דידנו הגרלו"צ שליט"א. ראסקין בקובץ הע"ב כ"ב שבט תשע"ג ונתחבט מאד בזה. וראה פתח עינים החדש ח"ז עיונים סמ"ט בארוכה. ולפמש"כ בקובץ או"ת הגו" עפ"ד החיד"א, א"ש היטב סדרה דפוסי תיקון מצויים, כולל וראה גם בשיעור ליל שבועות שב חב"ד. אלא שלדבריו יש להקדים עזרא לפני דה"י (וכדלקמן). וכ"ה גם בסדר התיקון שבסו"ס תיקוני שבת, קראקא, שע"ג, ובכו"כ דפוסי התיקון.

[ולהעיר שבנגיד ומצוה למהר"י צמח (שבועות) מתייחס ל"ספר תיקון שבועות" הנמצא "על מזבח הדפוס". ועפ"ז מובן מה שנתקשו כו"כ במש"כ בפע"ח בהגהת מהר"י צמח, וכ"ה בנגיד ומצוה שם, שצריך לקרות דניאל לפני דה"י, דמאי קמ"ל - שכונאה ר"ל לשנות סדר הדברים מהנמצא בדפוס (בזמנו, ולא הספיק הזמן לחפש ולברר) לקרות דה"י לפני דניאל. [נכבר העירו שיל"פ בכונתו לקרוא דניאל ועזרא (ונחמ"י) - ד"כחד חשיב" - לפני דה"י, וכו"ל. ומשמע קצת שדלתו בשאר הדברים יש לעשות כתיקון שבדפוס, אף שאינו כבסדר הכוונות (שלאחמ"כ). אלא שצריך בירור לאיזה דפוס כוונתו. ולהעיר, שגם בפע"ח שם: וכבר נדפס. וכן בשל"ה: כבר נתפרסם ונדע לרבים ע"י הקונטרס שנתפסו. אבל בשניהם לכאן קאי על סדר האמירה, ולי על ספר התיקון ליל שבועות שבדפוס. וראה אגרות ר"ש שלומל, האר"י וגוריו, אגרת רביעית, ע' קג, שעדיין לא נדפס במדינות אלו].

בנוגע לסדר המסכתות (ולהעיר מהסדר שבלק"ש ח"ה ע' 57 הע' 4), הנדפס לראשונה בשלמות התיקון ליל שבועות הנקרא "שפר התיקונים", ויניציאה תי"ח, ומאו בשאר מהדורות תיקון ליל שבועות שלאחריו - כבר העירו שהוא ע"פ משניות ע"פ כף נחת, ל"י גבאי, ויניציאה, שש"ט. ולהעיר שסיום מסכת אבות בתיקון ליל שבועות (ברוב ככל הדפוסים) שונה מהנוסח שבפרקי אבות בסידור אדה"ז. אבל ראה לקו"ש ח"ז ע' 394 הערה 51 (ושם הערה 49).

כן להעיר, שלאחרונה נתגלה כת"י מהרש"ו של סידור חמדת ישראל ח"ב (ואינו הנדפס). ושם תפרש לקרוא ג' פסוקים ראשונים ואחרונים מכל ספרי תרי עשר. ובלשונו: א"כ תקרא תרי עשר מכל נביא ונביא, ג'פ הראשונים וג'פ האחרונים, ובהגיעו לחבוק תקרא ההפסדה של יום שני של שבועות. וכ"מ קצת גם בל' שעה"כ (פט, א) גופא ממש"כ: ובהגיע אל חבוק וכו', וכן הובא נוסח השמו ל בעל בית לחם יהודה (הר"י פתייא). ומצאתי שכה"ה גם בתיקון הראשון שבדפוס ("סדר קריאת ותיקון לילי חג שבועות והושענא ורא", ויניציאה ת"ה, ונמצא בספריות חב"ד). וכן בתיקון (סדר קריאה ותיקון) הנדפס

בכה"ח סמ"ז סקכ"ו. וסדרה הקושיא).

ומה שכתבו בכ"מ מסבוא, בכללות בגדר דחובת ברכה"ת, שאין איסור ללמוד ללא ברכה"ת כ"א חובת ברכה - ולהעיר מל' אדה"ו בסידורו (ועל עקב מערכת שמואל). וראה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות תרב, ובמה שהובא שם משיחת אחש"פ תשל"א). ועד"ז הוא במג"א סמ"ז סקט"ו. הי"א כלל ט ס"ג. משנ"ב ס"א סק"ח. סמ"ז סק"ב. בא"ח ש"א וישב ס"י"ב. ועוד. (וראה בחודש האיבי לבשל פלא יועץ בברכות מה, ב. דברי מנחם בהגה"ט ס"א בהקדמה). ולהעיר מל' המדרש בדב"ר פ"א, ו: אין מותר לו לקרות עד שלא יברך. וראה גם שו"ת שלמת חיים סמ"ח. ומוכח כן מעצם השק"ט באמירת תחינות לפני ברכה"ת, אף שאין דעתו לשם לימוד. וכן מודעת הגר"א לאסור להרהר, אך שאינו מברך על הרהור. כן לה"ע שלפענ"ד מוכרח כן גם מהמענה להרב הינטז (נרפס בתשורה העכט כסלו תשס"א. ליקוט מענות תשמ"ו ע' 144). ואכ"מ.

ובלא"ה, סברא זו כשלעצמה אינה מועילה, דסרו"ס יש כאן חובת ברכה וכן לעשות מצוה ללא ברכה, ובדו"ק ערום לא יתרום. ולהעיר מל' הט"ז סתר"ס סק"א שאף שברכות אין מעכבות עון גדול הוא. [אלא שמוקדם לומר שכיון שבפועל מברך אח"כ לית לן בה. אבל להעיר מפמ"ג א"ח ס"ח במ"ז סק"ט. ועוד, דלא מניני מה שיברך אח"כ, שהרי דיו שפיקעו א"ע, וכל תיבה ותיבה מצוה באנפי נפשה היא (משא"כ בשאר מצות ש"יב שיהיה שהברכה חלה גם למפרע לפי שמצוה אחת היא - ראה לבוש ס"ח ס"א). או"י בדעתם, דלית לן משום ערום לא יתרום בברכה"ת, שהוא בגדר ברכת העובד לדעתם (ראה שו"ת מהרש"ג שם. ועוד). אבל בלקו"ש ח"ד ע' 148 הערה *6 (וראה גם בהמשך השיחה) שבברכה"ת יש גדר ברכת המצוות אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות שישן. וזו"ל דחמיר טפי משאר ברכת המצוות, שהברכה שייכת לגוף המצוה, והברכה נכללת בגוף מצות ת"ת, והיינו שהברכה היא דין וגדר בלימוד התורה ולא משום דין ברכה קאיתנין עלה, ומעכבת המצוה. וראה שו"ת דב"ד אברהם ח"א סט"ז סקכ"ז. ובאורכה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות תרב הנ"ל. ואכ"מ]. ולהעיר מאג"ק ח"ט ע' שצ טבעם אמירת ברכה"ש בבית, מחמת שממה זמן בין הקימה לביאה לביה"כ, ובינתיים אא"פ שלא יבאט דבר תורה.

ועוד ילה"ע, והוא העיקר כאן, מל' החינוך מ' תל: כל שקרא בתורה בשחיתת קודם שיברך בברכות המתוקנות בתורה ביטל מצוה דאורייתא. ומ' להדיא דלא מהני מה שיברך אח"כ, והוא מעוות לא יוכל לתקון. וראה בדברי תמונת עה"א"ש בברכות פ"א ס"ג סקע"ט, בפ"י "שלא ברכו בתורה תחילה". דש"מ שהיו מברכין אלא שלא קפידו שלא ללמוד כלל קודם שיברך אבל כשאל לימוד לידם ולמדו ואח"כ כשזכרו היו מברכים על הלימוד שאח"כ ואפ"י קפיד קרא וקאמר שע"ז אבדה הארץ. ועד"ז הוא בב"ר רס"י מז: בתחילת עסקם בתורה בכל יום. (ולפ"ז אפשר שאח"כ לימנע ממצות"פ לברך מאיזה סיבה, או במקום ספק, שאין לימנע ממצות"פ לברך מאיזה סיבה (ראה ע"ז בשו"ת ס"ד ס"ד לענין הישן שינת קבע ביום, שלא ראינו מי שנמנע לקרות מפני הספק שלא יוכל לברך. אבל ראה שו"ת גו"ה ס"ג. וי"ל, דמצות ת"ת שאין שמויה בעל תמיד היא לבטל הימנה מחמת ספק בברכה), דאלת"ה ע"ז קאי דין דלא יברכו בתורה תחילה). איברא, שיש המצדידים לקולא מכמה טעמים אחרים, שבספק אם עלה השחר יכול להקל, והרי כמה דעות בזמן עלוה"ש (אבל ראה בא"ח שם). ויש שהפליגו בדבר שעד נה"ח בספק קאי (ראה מהרש"ג שם. אר"צ ח"א ס"ט). ובאו"א, שיכון שנסתפקו הפוסקים אם חייב ברכה"ת בנייעור כל הלילה, יכול לסמוך בענין זה על המקילים. [אלא שכ"ז רק להסבוא שאין איסור עצמי בלימוד ללא ברכה"ת. אבל י"ל לאידך, שהאיסור הוא רק ממתנת חיוב הברכה וכשא"כ לברך (מחמת ספק בזמן עלוה"ש), אם בגוף החיוב) ליכא איסורא. וראה שיחת אחש"פ תשל"א. ועדיין הדברים תלויים ועומדים בהשק"ט אי קיילין

באמטורדס, תכ"ט. [ואבל, בשני הנ"ל הביאו גם פסוקים בפ"ע לש"א וש"ב וכן למ"א ומ"ב (נוסף לעזרא ולנחמי, כנ"ל). וכבר העירו מכללים עשה הרח"ו שבסו"ס עין חיי כלל (הדפוס ווארשא תרנ"א - ק"ח), ק"ח, וק"ח. קה"ת עקב מערכת שמואל]. וגם סדר הנ"ך שם, באו"א קצת. ובכמה דפוסים (כולל דפוס סלאוויטא) השמיטו אפילו אמירת ג"פ ראשונים מס' חבקוק, המפורש להדיא בשעה"כ.

[ולהעיר, שיש שהרחיקו לכת לומר שט"ס בשעה"כ, ושאי"צ לומר כלל ג"פ מחבקוק, דמ"ט יאמר ג"פ מחבקוק. אבל (נוסף לזה שאינו מסתבר לתלות דבר שכזה (הוספת קטע שאינו מובן) בטעות, עוד זאת ועיקר, ש(כ"ה גם בגוכנת"ק מהרח"ו בשער התפלה (אהבת שלום, ירושלים, תשס"ד). ולהנ"ל א"ש טפי, שאכן הכוונה שיאמר כן בכל ספרי תרי עשר. וראיתי למי שהקשה שלפ"ז ה"ז יותר מ"כ"ד ספרים, ושכפ"ע"ל כתב ש"תרי עשר כחד חשיב"ל, ואינה תשובה, דהיינו רק לענין חשבון כ"ד ספרים, ועיקר כוונתו לצירוף השמות, והרי גם בחומש קורא מכל סדרה ג"פ, ועכ"צ"ל שאי"ז סותר להכוונה].

אבל להעיר שלא נזכר מזה כלל ברשימת התיקונים שבלקו"ש (דלקמן). וי"ל. שוב נתעוררתי, שבשיחת יום ב' דחה"ש תשמ"ג נזכר בין הדברים (ונמצא בהקלטה מחזרה ע"ה הרי"ב ע"ה), שבתיקון ליל שבועות הנדפס ש"א מ"ט גרייז"ן והנ"ל הובאו בתור דוגמאות לדבר.

מילואים י (להערה 198)

האיסור להמשיך ללמוד כשעלה השחר ללא ברכת התורה כשנייעור כל הלילה

אף שיש מקילים (ראה תוספת חיים על חיי"א כלל ט סקכ"ו (בשם הדברי חיים מצאנז, כשהולך לישון אחר עלוה"ש. וראה שו"ת עמק התשובה ח"ג ס"ו ע"ד מ"ז. וע"ב). ויש שכתבו לבאר שתלוי בכוונתו, ודעתו לפטור עד אחר שישן. וראה פמ"ג סמ"ז בא"א סק"ב. א"א מבוטשטוש סמ"ז ללמג"א סק"א, וכן בהמשך הסי'. או"י מחמת הספק שאמר ציצוק לברך אחר השינה, כדלקמן). שו"ת מהרש"ג ח"א ס"ב (שלה"ת שצריך לברך גם בנייעור, אין איסור ללמוד לפני ברכה"ת. ובפרט לפני נה"ח. ועדיף לברך ברכה"ת אחר שישן ואחר נה"ח). שו"ת לב אברהם ח"א ס"ו (לענין אמירת ק"ש). ועוד) - מצינו בכ"מ שכתבו להדיא לאיסור (ראה כך אחת (להחיד"א פכ"ב (לענין ליל שבועות), שאחר עה"ש יזהר שלא יאמר עד שפסק על שיברך ברכה"ת. והובא גם בשנות חיים (להגרא"ח ע"ה נאה) ס"א במק"ח סקכ"ח. וכ"כ בבא"ח וישלש ש"א ס"ג. וראה שו"ת משיב דבר ח"א סמ"ז. שבה"ל ח"ו סע"ז סק"ב). וכ"ה גם בלוח כולל תכ"ד (ליל השובע"ר). ולהעיר גם מר"ב ליל ב' דחנה"ש תשכ"ז ע"ד ההנהגה בליובאוויטש. (וכבר העירו שצ"ע"ל בסה"ש תרצ"ג ע' 78 שכ"פ אדמו"ר מהרש"ב ז"ע לא אמר ברכה"ת עד שהאיר היום, וא"כ היא למד אז פ"ח (ראה סה"ש תרצ"א ע' 146. ועוד). ודוחק גדול לומר דקאי להדעות שעל חכמת הקבלה א"צ לברך (ראה מקו"ח סמ"ז ס"ב (בנוגע לס' דרוש רק כשיש פסוקים). ערוה"ש ס"ח. שלחן מלכים (אנדא) ס"ז סק"ד. לקט הקמח החדש סמ"ז סק"ג. ובפרט שבערוה"ש שם כתב בודעת אדה"ו ס"ב שחייב בברכה"ת. וראה כה"ח סק"ג). וכן דוחק לפרש הטעם שה' מתוך הרהור (וראה שו"ע אדה"ז מהדו"ב ס"א ס"ו. וראה י"ד ויברך גו' אנהי תשי"ג. שיהיה ליל שמוח"ת תש"ט). עקב תשכ"ח. מוצ"ש שבת תשל"ד. שמות תשמ"ז. ליל ב' דחה"ש תשנ"ב). ובפרט שה' מולח הסדר (ראה מנחת אהרן כלל ה סל"ד. מו"ק סמ"ז ס"ד סד"ה וכתב הרד"א. תה"ד סק"ב. ועוד. אבל ראה ט"ז סק"ג. אבל אדה"ז השמיטו. וראה מקורות ועיונים להל' יומית אות רס). ואולי לאו אחדא מחמת נאמרו הדברים. ובלא"ה צ"ב בטעמה דמילתא שאמר ברכה"ת רק כשהתחיל להאיר (משא"כ בשאר ברכות השחר. ולהעיר מהחילוק שברכה"ש הן על מהנגו על עולם, אבל ברכה"ת אף שתיקנו רק פ"א ביום - היינו על הלימוד בפועל - ראה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות שיעו. וראה לקמן מזה). ואולי מחמת שהיתה שינת עראי. ולהעיר מהדעות

אבל בכ"מ הגי' שאמרו הגיע זמן עה"ש. ובתוספתא פסחים פ"י שהיו עסקים בהלכות פסח עד קרות הגבר. ומפורש שהפסיקו בעלוה"ש (או קרות הגבר שזמנו בעלוה"ש או גם לפני"ז), אף שזמן ק"ש (שמכיר)...

ולהעיר, שגם את"ל ממקילים, צ"ע הסברא להקל ולא לברך, שע"כ לא מצאנו אלא באוס ויא"י לברך, אבל כאן הרי ברכה לפניו, ואמרו לי זיל וברוך, ולא להשתמש מקום מ"ע דאורייתא (לכמה דעות). וגם למקילים, היינו רק כשהוא במצע לימודו שיש כאן גם דררא דביטול תורה, ולא באופן שהרבה בטלים לפניו, מאחר דמפסיק ומבטל בלא"ה, וכגון שטבל כבר במקוה וכדומה. ועוד ועיקר, שהרי אפשר בהרהור, וליכא משום ביטול תורה. אבל כולי האי א"צ להחמיק, לבטל לימוד התורה בזמן עלוה"ש הכי מוקדם. וק"ל.

ומה שעדיין יל"ע, האם כדאי להמתין ולברך ברכה"ת רק אחרי שניעור משניתו לצאת דעת הסוברים שבישן שינת קבע ביום מחוייב בברכה"ת (שבפשוט כ"ה מעיקר הדין אלא שהמנהג אינו כן. וראה שו"ת מהרש"ג ואר"צ שם, שכתבו להמתין מה"ט). וכן שהניעור כל הלילה אינו מברך רק כשישן לפני"ז. ואף גם זאת, שגם למה שנהגו שאל לברך בשינת קבע ביום, מקום לומר שכ"ז רק בישן שינת קבע בלילה, שלגבי שינת הלילה ה"ז גדר שינת עריא (ולחצי מחי' הרא"ה ברכות י"א, ב בטעמא דמילתא שאינו מברך על שינת היום, שביום לאו זמן שינה היא. ועד"ז הוא בשה"ל סוסי' ה). אבל בניעור כל הלילה שאני, ששינת היום היא שינת קבע שלו. אלא שהפסוק סתמו בזה. (וכן אם נפרש ששינת היום אינה היסח הדעת מיום, הכא שאני ותלוי בטעמי המנהג שלא לברך בשינת היום. וכן י"ל לסברת המג"א שם שדעתו שלא לפטור עד למחר, שבישן אח"כ דעתו שלא לפטור עד אחרי שינתו, וא"כ מהרש"ג שם. ותוספת חיים שם. ועוד. ועוד זאת, שלסברת רעק"א שבה"ח, הניעור כל הלילה וישן ביום שלאחריו, מ"מ"פ מברך). ולאידך, נכון שיקרא ק"ש קודם שינתו, ואין לקרוא ק"ש ללא ברכה"ת לפני, ובפרט לפמשת"א אצלנו במק"א (נדפס בס' זכרון תפארת אי"ש ש"ש) שגם אינו בגדר תחנונים וחיוב בברכה"ת לכו"ז. (ולא נחלקו בגדר ק"ש רק לענין קריאתה אחר ברכת האהבת עולם שצ"ל "נראית ברכה לשם עסק התורה" (שו"ע אדה"ז סמ"ז ס"ו) וק"ש ותפלה לא חשיבי לימוד לענין זה" (כל"ה ב"ש)).

**מילואים יא (להערה 225)
בדין מי שדילג מלה בהלל**

במש"ב סתפ"ח סק"ב כתב שלא יצא. אמנם, דבריו מחודשים. ואדרבה, בטור שם וכן בסתרמ"ד מוכח שבגוף הדלוג אין כוון חשש, רק מתמת נוסח הברכה להמברכים בל" לגמור", לדעת מהר"ם. וכש"כ להרא"ש שהביא בטור שם שאין לדקדק בנוסח הברכה. (וכ"כ בפרושי סתפ"ח סק"א שאף אם יארע שדילג תיבה או שתיים אין ברכתו לבטלה. ואיהו קאי גם אלו שבמרכים לגמור). וכן הכיח מזה ביה"ח מעט מים ס"ג. (אבל מש"כ שם לדמות לפסד"ז – צ"ע שבהלל מפורש שאין לדלג. ואנו קיימין השתא רק לאחר מעשה, ובמי שדילג רק תיבה אחת, אם יצא). ובשעה"צ שם סק"ג נדחק בזה. ומה שת"י שם בפ"י דברי הטור, שדעת מהר"ם שגם במבילה אין מדקדקין באותיות' – אינו מעלה ארוכה, חדא שאינו עולה יפה עם דעת הטור הרא"ש ושאר הראשונים. ועוד, שיהו רק לענין שינוי המשמעות ולא בדלוג תיבה. וכ"כ שאין לפרש בדבריו שר"ל דקאי להדהר שגם בדילג תיבה שגם במבילה ועוד שהעיקר חסר מן הספר. ואולי כוונתו לומר שטבור מיירי במי שלא דקדק בקריאתה. אבל הפקיע"ל הטור מפשוט, שכתב להדיא דקאי בחשש שיחסר תיבה אחת. ועוד, שדעת מהר"ם דשינוי משמעות התיבה לנוסח לגמור". וכן קשה, שאם באמת יצא יד"ח בל"מ דקדק בקריאתה, מדוע לא יברך לגמור, שכן ה"ז בגדר הלל בשלימות. ועוד אחת היא לנו, לדבריו המש"ב דמקשינן למגילה לכל מילי, הא אנו קייל"ן גם במגילה שלא יצא כה"ל במפסיד המשמעות. (ובאמת

סב"ל בברכה"ת, שלכמה דעות ה"ז מה"ת, ונפק"מ בספק אם בידך ברכה"ת אם חייב לברך (והארכנו בזה במק"א. ואכ"מ). ועוד איכא בגווה, דאיכא להנזד בסברא הנ"ל, דליכא איסורא כשא"י לברך, ד"ל דל"מ סברא לה"ל מ"ד דברכה"ת דאורייתא, וכדמוכח מבע"ק שמברך לאחריו כיון שהוא דאורייתא, וא"ש ד' החינוך הנ"ל. ולהעיר ממאירי ברכות כ, ב ד"ה יש בטעם שלא חייבו לבע"ק להרהר בברכה"ת לפני ק"ש].

אמנם, ולה"ע בדת כמה מהמקילים, דס"ל מעיקר הדין שביעור כל הלילה פטור מברכה, ורק בכדי לצאת ידי ספק כתבו שיש לטעמו מאחר ולהתנוון לצאת. ואמטו להכי, כשאין מי שיוציאנו, כל כי היא לא החמירו עליו ולבטל מדברי תורה, ושפיר יכול להמשיך בלימודו. אמנם, לדין שקייל"ן ליקור שמברך ועד כדי כך שלכתחילה נוהגים בשופי לברך בעצמו, וה"ט שדינו כברכות השחר (לפי שמעיקרא לא היה דעתו לפטור רק ליום וילה, או מצד הרי' חדשה, וכדלקמן). צ"ע להתיר להמשיך ללמוד בריחו. והעיר בזה שו"ת שבה"ל שם. ובפרטיות יותר, שכיון שדעת אדה"ז (סמ"ז ס"ז) כשיית ר"ת, שרק עלוה"ש מחייב בברכה"ת (אלא דס"ל בדת ר"ת שגם המשכים לפני עלוה"ש מברך מיד), ואילו שינת קבע ביום וגם נמלך אינו מפסיק כלל, ממילא מוכרח לברך מיד (משא"ל בשינת המג"א דס"ל שביעור כל הלילה חובת הברכה בעלוה"ש היא מחמת שדעתנו לפטור יום וילה, שהקום לומר שבכאן דעתו לפטור גם על זמן שאחר עלוה"ש. ויש להוסיף מחמת הסברא שבת"י ברכות ה, א) בדפי הה"ל) בטעם שבברכה"ת הלילה הולך אחר היום, שיעשרם לחזור ולברך שאף על פי שבשאר הדברים אנו אומרים שהיום הולך אחר הלילה גבי הקריאה הלילה הולך אחר היום דאנו יזפינן הימא ופרעינן בלילא. וא"כ אפשר שהכל הולך אחר דעת האדם, במשמך ומדולי ביום כשלא הפסיק באמצע נגור אחר הלילה, אבל כ"ז לא יושיענו כשהפסיק ביתיים). וראה תהל"ד סמ"ז סק"ח. ועוד להעיר, שגם לסברא שהניעור כל הלילה אינו חייב בברכה, היינו רק כמלא הסיח דעתו מללמוד, כמ"ש אדה"ז להדיא, ולא כו"ע צדיקי מערי נגינה.

ואכתי איכא למימר, שגם לדין שנתחייב בברכה"ת, חיוב הברכה מצד בריה חדשה (ראה גם שיחת יט"כ וט"פ וישב תשי"ז) הוא על הגברא (כמו כל ברכת השחר" – ל' אדה"ז בשידורו. וכ"ה גם בשו"ע פ"ו סמ"ז ס"ו: "כמו שאר ברכות השחר שנוהגין לברך אף על פי שלא נתחייב בהן"). וראה מה שביארנו בזה בעניותי במקורות להל' יומית אות שעז הנ"ל), אבל עדיין יכול ללמוד על סמך ברכתו מיום שלפנ"ז. עוד יש לצרף באומר תהילים מדין תחנונים (ראה א"א מבוטשאטש סמ"ז ס"ט – בנד"ז), או באמירת מנין המצות (בליל שבועות), ללא טעמי ההלכות. ולחד מ"ד א"צ לברך לתלמוד ולמדרש (ברכות יא, ב. ועיי"ש ברי"ף). וראה גם במקורות ועינינו הנ"ל).

ויש המביאים ראי' מהנהגה בעת ההוועדיות (דפורים וכדומה) שנמשכו עד אור הבוקר שם באמרו חייב לפנות בוקר, וקשה לה"ד מכל כיו"ב, ובפרט – באופן של ידיעת השלילה, ובהעדר ידיעת כל פרטי הדברים על בורין, ואין למדין הלכה מפי מעשה. ולפ"ו ריהטא, בעיניו ביומנים ובלוחות כמה שנים נראה שכמ"פ ס"ו. לזני מן עלוה"ש הקונם בלוחות, ואדרבה – ניכר שלמרות האריכות נגמרו בהדגשה סמוך ממש לעלוה"ש, ולא אח"כ. ועוד זאת, שכמה שישות ישנן בזמן עלוה"ש (והארכנו במק"א ואכ"מ בבידור מן עלוה"ש לשיטת אדה"ז). ובלא"ה, גם את"ל דלא כלל הנ"ל, התם שאנו משום ביטול ת"ת דרבים, ופשוט שאין להוכיח מזה. [העיר ח"א ממעשה שבהגש"פ שבאו תלמידיהם וא"ל שהגיע זמן ק"ש, ומדוע לא אמרו שצריך לברך ברכה"ת, ובפרט להגי' שעסקו בהל' הפסח. ובפרט שגם סיפור יצ"מ בד"כ הוא בכלל ת"ת. (אבל בכ"מ הגי' שהגיע זמן עה"ש), וגם איך קרה כדבר הזה שנכשלו בלימוד ללא ברכה"ת. ולהנ"ל ליק' שה"ז ת"ת דרבים, נוסף לזה שאפשר שכוונתם הייתה שהגיע זמן סמוך לעלוה"ש, ובלא"ה אפשר באמת שאמרו ברכה"ת (ואי יצאו ד"ח בשמיעה מאחר לאמא דתית ל' הכי).

שלפני. וביאור גם עפ"י הדעה שהופכים פניהם כלפי העם לפני הברכה, וכן מה שאין ישראלים להתחיל אשר קדשנו לפני שיתלה קריאת כהנים. ויש שהרחיקו לכת שברכה שלפני' מגוף המצוה דברכת כהנים. וראה אמרי אבינו ר' ציפושביני' ע' לז. שו"ת תשוה"נ ח"ו ס"ח סק"ב. ועוד. ולהעיר מהליכות שלמה תפלה פ"י הע' 18. וע"ד הסוד, וראה מש"כ בשע"כ פ"י ס"ג ע"פ פנ"ח ע"ר חזרת העמידה (פ"ו). וה"ז בדומה למי ששומע ברכהמ"צ מכמה בנ"א. ומה שאין הש"ץ רשאי להתחיל להקריא הברכה עד שיכלה אמן מפי רוב (ו"א כל) כל הציבור – ה"ט שא"פ לכהנים לשמוע מהמקריא שב' קולות אינם נשמעים.

אמנם, בלבוס סק"ח ס"ח כתב שאין הציבור עונים אמן של ברכת בקדושתו וכו' עד שתכלה ברכת בקדושתו ולא אהרן מפי הכהנים (ובהמשך הביא גם לגבי ברכת כהנים). וכ"ה בפרישה סק"ב. וכן ביסוד מענה תורה לר"י אלבוניני הל' נ"כ פ"ד. ותמוה מה דחקים לפרש יש הברכה" קאי על ברכת אשר קדשנו ולא על ברכת כהנים. ועוד שהמשך הגמ' סוטה לט, ב, שאין הכהנים רשאים להתחיל בברכה אחרת, מוכח דברכה שלפנ"ז – היינו ברכה קמיתא בברכת כהנים ולא ברכהמ"צ (וכ"כ דייק בהגהת הרד"ל). אלא שנתקשה מ"ט לא אשמועינן ד"ז בברכה דאשר קדשנו. אמנם, י"מ דברכה אחרת קאי על התפלה שלאחרי ברכת כהנים. וראה באר שבע דלקמן.

ואיך שיהי', נראה שהכוונה להמתין עד גמר הברכה של א' מהכהנים, או על כאו"א בפ"ע כ"ל, אבל א"צ להמתין לרוב או כל הכהנים. ואכתי יתיקש לידהו, דמאי קמ"ל, שהרי אין לענות אמן חטופה (א"ש מש"כ הרד"ל). אלא שבאמת, בהמשך הגמ' שאין הציבור רשאים לענות אמן עד שתכלה ברכה מפי הקורא, קאי בברכה"ת, אף שג"ז פשיטא מצד דין אמן חטופה. ואכן בבאר שבע סוטה, שפ' בדברי הגמרא שממתינה עד שתכלה ברכה מפי חטופה, ש"כ"ה בכל הברכות ונשנה אגב גורא. וכבר קדמו בראב"ה סק"ג. אבל בכ"מ משמע דקאי בברכת כהנים גופא ולא על ברכת אשר קדשנו. וראה שו"ע אדה"ז סכ"ט. וראה גם בזו משנה הל' נ"כ פ"ד ה"ה, דעד שתכלה הברכה מפי הכהנים היינו כל הברכות של כהנים בין השלשה ברכות שמברכין לישראל ובין הברכה הראשונה שמברכין להקב"ה אבל העיקר קאי על הברכות שמברכין לישראל, דרק בזה הוא דאיירי השתא, אלא דממילא ידעינן דהוא הדין בענין הברכה דאשר קדשנו.

אבל ראה בענפי יהודה למדרש והזהיר פ' נשא סק"ב (בהוצאת זכרון אהרן – ע' שלט), לחתנו של העורך לנו, שנתקשה בקושיית הברך שבע דמאי קמ"ל, שהרי כ"ה בכל הברכות. וכתב ליישב, דאפשר שרואה להשמיענו שא"ה כהן אחד מסיים הברכה קודם, שימתין הציבור עד שתכלה הברכה מפי כהנים דמשמע כולם. וצ"ע.]

מילואים יג (להערה 271)

שלמי שמחה בחג השבועות

ולהעיר שבערה"ש העתיד הל' קדשים ס' קצו ס"ו נסתפק בעצרת שאינו אלא יום אחד ושלמי החגיגה מספיקים לו לאכילת בשר אם צריך להביא שלמי שמחה. ונוטה שא"צ, ומעמיס כן בפירושי הכתובים בפקוקי חגה"ש שבסו"פ ראה, שמה"ט נז' שם "מסת נדבת ידך" לפי שאינם חובה.

ותמיהי ובה קחזינא בגווה, ומכמה טעמים, שפשטות הכתובים מורים, איכא, דמפורש בקרא חובת שמחה בשבועות (כפ' ראה טז, ויא). ואף שאפשר לדחוק (ובדלקמן), תמוה שדוקא בשבועות (וסוכות) נז' ולא בפסח. ואדרבה, לפינן שאר מועדים משבועות לפי שהוקשו לז"ז. ובתוס' חגיגה ח, א ד"ה ושמתה, שגם חובת שמחה דסוכות ילפינן משבועות, וקרא ושמתה בחגן דסוכות בענין לילפותא וליצינא גם בשאר קרבנות. וגם מסברא יותר נראה שעיקר שלמי שמחה הוא לגבי שבועות, דהכל מודים בעצרת דבעינן כסם. ובתור"ד פסחים

לה"ק לאידך גיסא, שמנין לנו ללמוד הלל ממגילה להקל גם בזה שלא לקדקד באותיות', דשאני מגילה שמקולי אגרת שנו בה). [ואולי י"ל שמדברי הטור ליכתב לאווכוח, דקאי בחשש וספק משא ודלג, ואמרו להכי כתב שמעבר לקראו למימש, לפי שספיקו לקולא, משא"כ במבדק לגמור, שאין לו לברך כך מחמת הספק שמא ידלג. אמנם, בודאי ידלג אכתי איכא למימר שלא יצא. אלא שנוסף לזה שבשעה"צ לא רמו כלל לפי' זה, גם בדברי הטור רחוק הוא ממשמעות בדרי. וגם בעיקר הענין – ילה"ע מבה"ל סתכ"ב ד"ה ולמקום, שבספק טעה בהלל יש לו להחמיר מחמת הברכה, דהו"ל ספק דלא תשא. וראה שו"ת שאג"א רס"י טט]. ובכלל, שאני מגילה שלא יצא בחיסור תיבה דכתיב בה ככתבה ולשונם, וכמפורש ברמב"ן מגילה זי, א. ואילו הלל דמאי לתפלה וברכות, ונתקן בתורת שירה. ומפורש הפכו בפמ"ג סתפ"ח במ"ז סק"א. וכ"מ בשו"ת נוב"ז סמ"א שגם בדילג הלל שייך עלה שם הלל. ומוכח נמי במג"א סתכ"ב סק"ג: אם דילג פסוק אחד (ולא כתב בדילג תיבה). וכן מפורש גם בר"ד בעת הסעודות ביום ב' דחג הסוכות תשכ"ט.

ויש להוסיף, שאם נאמר שבדילג תיבה לא יצא, הרי בשמיעת הלל מהש"צ ועניית ראשי פרקים (וכפי שנהגו גם היום אצל יוצאי תה"ש), איכא למימש שמא יפנה לבו לדברים אחרים כבברכות ק"ש. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 232 הע' 29, שמה"ט הבקיאים אמרו עם הש"ץ. ולכא"ו לא מחמת שמעכב בלא שמע תיבה או שתים, וכמו בברכות ק"ש שאינו מעכב, אלא שראוי לשמוע כולו. וגם לפעמים יפנה לבו ויחסר ענין שלם, וככה"ע הבאה.

ואף שכ"מ קצת בתוס' ברכות טו, א ובאגודה ברכות פ"ב סמ"ד, ועוד – נראה דקאי אק"ש ומגילה, או שבאם רוצה לחזור יאה על הסדר, ולא יכלה אלא להשוות לענין זה שאין לקראו למפרע.

ועכ"ז כתבנו לחזור עוד הפעם, מטעם אחר, שלא לגרוע תקנת אמירת הלל. (וא"ש הא דקמילין' שבטעה חזרו. ובלא"ה איכא למימר דקאי בטעה ודילג פסוק כבמג"א הו"ל, או ענין שלם ככה"ע הבאה). וגם בפמ"ג שם כתב שאם אומר לקראו ולא לגמור אם ידלג באונס יצא אע"פ שמחוייב לגמור כולו". [וצ"ע בכוננות שא"כ שעדיין מחוייב לגמור כולו מה שייך לומר שיצא. ואולי י"ל שמיעקריא ש' מחוייב לגמור כולו, אלא שבדיעבד בדילג באונס יצא. ועו"ה, דקאי לענין הברכה, שא"כ לברך שוב, אע"פ שמ"מ עליו לגמור בשלימות]. וראה גם בשו"ת שבה"ל ח"ז דלקמן שמ"מ לא קיים תקנתם לגמור כולו.

ורשום אצלי שדנו בזה בשו"ת שבה"ל ח"ז סס"ב. שם ח"ח סל"ט סק"ב. חזו"ע חנוכה ע' רבי. זה השולחן סתפ"ח. שואלין ודורשין ח"ד סכ"ד. הרי קדם ס' קפ. רשימות שיעורים סוכה ע' דש.

והנה, במג"א סתכ"ב סק"ח שאם שמע מהש"צ יצא אלא שמוטב לומר בעצמו בנחת. וכבר כ"כ בסדה"י בענין כוונת הלכ ואידינו ד"ה אחר, הובא במקו"ח שם. והטעם, שאף ששוכ"ע לפעמים אינו מכוון ולפעמים הש"צ מאריך בניגונים.

מילואים יב (להערה 265)

אין הציבור עונים אמן עד שתכלה הברכה מפי הכהנים

[ול"ד לברכת כהנים שחייב לשמוע הברכה מכל הכהנים. אבל ברכת אשר קדשנו היא ברכת המצוות, ואדרבה, מציונ בכ"מ סברא דקיל משאר ברכהמ"צ (ראה מאירי סוטה לט, א ד"ה סדר נ"כ. שו"ת גוו"ד אר"ח כ"ל א ס"ד בשם שפתי ישנים. רד"ה סוטה שם. קרן אורה שם ד"ה ולא. ביאור הגר"ח סק"ח ס"ג). ובכ"מ משמע שהיו מברכים בלחש. וגם לדין שמברכים בקול, אין עליהם חיוב לשמוע ברכה זו, גם לדעות שמוזה על הישראלים להתברך (ראה שו"ת אר"ח א"ח סוס"י ז' אר"ח ס"ח סכ"א סוסק"ב). אבל יש מאחזוני זמנו שכתב ליישב עפ"ז דברי הט"ו סק"ח סק"י, להתייר לש"צ לענות אמן על הברכה

סח, ב כתב בדעת ר"א ששמחת החג חובה רק בחג ולא בשאר יו"ט (וכבר תמחו בוה). ולכאן' כוונתו לשלול רק סוכות ור"ה, שהרי בשבועות מפורש בקרא. כן מצינו שק"ט (ראה ב' הר"פ סלמה"צ לרס"ג עשה נח - רנא, א') מדוע לא נמנית מצות שמחת חגה"ש כמצוה בפ"ע. ובשו"ת חת"ס ח"ז סוסי' כח אזיל בתר איפכא בשלמי שמחה דעצרת דוקא דוחים שבת, יעו"ש.

גם רבמ"ם בריש הל' חגיגה נז' בפשיטות שנוהגת בכל ג' רגלים. וכ"ה בפירוש"ו ראה טז, י. (אבל בפירוש"ו חגיגה ת, א ד"ה מסת משמע שהאי קרא קאי בשלמי חגיגה. וראה שיח יצחק שם. ולהעיר מערוך ערך חג, ד' חגיגה"ו בסוכה יא, ב - היינו שלמי שמחה). ודוחק לומר דקאי כשאין שלמי חגיגה מספקים לכל משפחתו, או שנטמא הבשר ונאבד - שפשוט לא מורה דבכל גוויי "מצוה שיקריב שלמי שמחה יתר על שלמי חגיגה". ויתירה מזו, ששק"ט אפי' בנוגע לשלמי שמחה בימי תשלומין דחגה"ש (ראה בהע' בדיני תחנון מ"ר ח"י סיון בתחילת הלוח).

ובנוגע לדיוק לה"כ "מסת נדת ידך" - כבר עמדו רבים ופירשו בכמה אופנים. ואדרבה, מסביר נראה שמה"ש נג' בפירוש"ו לגבי שבועות דייקא, "קדש קוראים לאכול", שבעצרת שהוא רק יום אחד צריך להזמין אורחים בכדי שיוכל לגמור אכילת כל הבשר (ולשני ימים ולהילה אחד). וראה שיח"ש ראה תשכ"ה. ולהעיר מפ' הרמ"א לזח"ג ק"א, ד"ה ב' למחזיר, שבשבועות צריך לשמח העניים בשלמי שמחה ובסוכות משל עצמן.

וגם עיקר דבריו תלויים באשלי וברבי אם חובת שלמי שמחה היא גם בהקרבנה. וגם למ"ד שהיא רק אכילה (וראה לקמן בעבודת היום בהקרה ע"ז) - צ"ע אם יוצאים בשלמי חגיגה, שהרי במשנה חגיגה י, ב נזכרו כו"כ קרבנות שיוצא יד"ח שמחה, ושיירי שלמי חגיגה. ושק"ט בזה ב"מ, ומכמה טעמים (שחובתה יתרו על שלמי חגיגה, דוקא, ואם שמקיים רק בקרבן שהקריב ברגל לשם שמחה אבל שלמי חגיגה זמנם ברגל, וגם מצוה בפ"ע לאכול שלמי חגיגה ואין אכילתה עולה לאכילת שלמי שמחה). וראה מהר"י קורקוס חגיגה פ"ב ח"י. ובשו"ת אבני"ז או"ח ח"ב סי' תנכ ק"ו' הוכיח שא"פ לצאת חובת שמחה בשלמי חגיגה. וכ"כ באש"ו חגיגה פ"ב ח"י. ועוד. וגם בערוה"ש גופא שם סי' קצז סכ"א נסתפק בדבר, והביא דלא אישתמיט בשום מקום לומר שיוצא בזה. ואכ"מ בוה. ועוד להעיר מסבירא מחודשת דשאני מצות שלמי שמחה בשבועות שכו"כ ההמצוה בהקרה דוקא כבהר עיבל (ראה קובץ עלי אור חן ע' כ"ע 82 ע"פ פשוטן של כתובים).

מילואים יד (להערה 285)

טעם ב' הסעודות בחג השבועות

ולהעיר ש'אדה"ז השמיט ד"ז. ואולי טעמו לפי שבכלל לא הביא הטעם דשתה"ל, וכתב רק ש'הרבה טעמים נאמרו עליו" (ראה גם במג"א סק"ו. ובפ"ר שם: כמה טעם חלוש הוא זה). וי"ל שברמ"א גופא, וכן מט"מ סתרצ"ב (ועוד), איכא לפרושי בדוחק שהזכר שתה"ל הוא בגוף אכילת ב' מיני תבשילים (וראה העתקת ד' הרמ"א בשכנה"ג בהגה"ו סק"ג). אמנם, במג"א סק"ו וסק"ל לא הבין כן בדעת הרמ"א. וראה פמ"ג בשל"א סק"ו ובמחה"ש שם. ש"ת אג"מ או"ח ח"א סי' קס. ועוד, ברא"ה לא נהגו כטעם הרמ"א לגמרי, שהרי אין אכילת חלב ובשר בסעודה אחת, שהזכר לשתה"ל הוא באותה סעודה דוקא כשלווקחים לחם אחד (ראה גם שנינה"ש ג. אג"מ שם). ולהעיר גם שהמג"א כתב בסק"ח ש'נהגו לאפותו עם חמאה" (וכ"מ ברמ"א יו"ד סצ"ז ס"א), ולשיטת"א אזיל בהסברת הטעם משום שתה"ל, "דא בודאי יצטרך להביא לחם אחר לאכול בשר". אבל אדה"ז לא כתב כן, והביא רק ש'נהגו וכו' לאכול מאכלי חלב", וראה שהוסיף והביא זמירות ל"הנהגים לאפות לילוש בחלב או אלא חמאה", ומשמע שאי"ז מניקר המנהג כבמג"א.

[והנה, בהשאלה בטעם יד תיקנו מעיקרא לאכול שתי לחמים (אף שיש שנהגו כע"ז לאפות לחם עם ד' ראשים זכר

לשתה"ל - כלבו סניב' (הובא בח"י סק"ט ובא"ד סק"י. ועוד). שו"ת תשב"ץ ח"א סוסי' קלד. ועוד), ובה"ק בשו"ת שם משמעון ח"ב או"ח ס"ד (קונטרס מנחת העומר) ד"ה ומ"ש הרמ"א (על טו) ובחזון סופר מועדים לשבועות ע' רמז, ועוד - לכאורה י"ל דלא מינכרא, שהרי בלא"ה חייב לבצוע על שני ככרות (וראה שם משמעון שם. שו"ת שלמת חיים מהדורת תשנ"ה טשכ"ה). וי"ל, שהדמיון לב' תבשילים הוא שכמו שבפסח העיקר שיהיו ב' תבשילים, אלא שמתעמים אחרים נהגו וביצה דוקא (ראה פמ"ג שם), הה"נ כאן שהעיקר הוא שתי לחמים, אלא שנהגו לעשות הזכר ע"י דבר אחר, ע"י אכילת חלב ובשר. ואולי ז"כ המג"א, וכן בביהגר"א בצינונו למג"א, לכאור הטעם מדוע נהגו בחלב דוקא. (ולהעיר, שבאופן זה שמביא לחם אחר או"ח ח"ב ה"ז גם דומה לשתה"ל בענין אחר, שגילושות אחת אחת ונאפות אחת אחת (וכשאופה עם חמאה כמנהג הנ"ל שבמג"א, הרי מוכרז שיהא כך גם בזכר שעושים בזה"ז), וגם בחלוקתן - כה"ג נטל אתה והענין מהחלוקת לכל הממשרות).

ואכתי צ"ב, דשאני פסח וחגיגה שכל יחיד חייב, ומה"ט מקום לעשות זכר בשני תבשילין, אבל מה טעם יש לעשות זכר לקרבן ציבור, ומאי שנא משאר קרבנות בכלל, וקרבנות כל המועדים (ראה גם הגהות קרית חנה על המג"א סק"ו. נדפס בשו"ע הוצאת מכון ירושלים בקובץ מפרשים מכת"י). וי"ל כהן נטל מבענדין לשבועות בסופו). וראיתי למי שתירצו דשאני משאר קרבנות המועדים, כיון שאין קוראים בתורה בפרשת המועדים בענין שתה"ל (וכבר כתבו בכ"מ שיש לעשות בפרשת שתה"ל בחגה"ש - ראה יש נוחלין לאבי השל"ה, הובא בכה"ח סתרצ"ב סק"ג. ועוד). או"ז דשתה"ל שאני שהם מחמת מ"ת, וכל עיקרה של החובה לאכול ולשמוח בעצרת הוא מחמת שמחת התורה. ולהעיר שביסודו הרש"ש הובא כוונת שתה"ל בסעודה (וראה בשיחת יום ב' דחגה"ש תשכ"ה ע"ד השייכות דשתה"ל לסעודות החג דוקא). ועוד להעיר מהמבואר בכ"מ ששבועות הוא המשך לפסח, ובבחי' שמע"צ. ואכן, יש שכתב לכאור עפמ"ש"כ בתורת משה לחת"ס פ' אמור ששתה"ל הם תשלומין לק"פ. ועפ"ז א"ש ד' הרמ"א שמדמה זל"א.

ובפשוטות י"ל, שבכל המועדים כולם עיקר מצוות החג מקיימים גם בוה"ז, כחק"ש שרה"ל ומצה בפסח וכו', וזלת שבועות שמצוות החג היא בקרבת שתה"ל (שאין מצוה אחרת מיוחדת לחגה"ש. וראה שפ"א סוכות תרמ"ח. סוכות תרמ"ג. ועוד. והמבואר בכ"מ שאי"ב מצוה רק העדר עשיית מלאכה, ולכן נק' "עצרת" - היינו בזה"ז דוקא. וכ"כ בקרבן העני לשבועות ד"ה ויש לחקור. חזון יחזקאל וסופתא ר"ה פ"א ה"א. שם ערכין פ"א ה"ד. (וראה תנ"ת עה"פ ראה טז, י. וכן אות מט). וכ"ה בשיחת ש"פ נשא תשמ"ג. וראה שיחת ליל שמח"ת תשמ"ה. אבל ראה משה"ק בחקרי זמנים ח"ב ע' רמז, ובהמועדים בהלכה שבועות בהערה. ויש ליישב. וצ"ע בלקו"ש כח"ח ע' 83 שמקשר ענין הנ"ל בקריאת שם "עצרת" עם תשלומי קרבנות הגה"ש שבוה"ב. וי"ל. ודוחק לומר ששתה"ל אינו ממצוות החג עצמו, וע"ז קרבן העומר ביום ב' דחגה"ש (וכ"מ בא"ר סתרצ"ב סק"טו), שהרי עיש"ז נק' בשם "יום הבכורים" (וראה ברכ"י סתרצ"ב סק"א). וראה גם לעיל בהע' בתחילת הלוח ש'הלכות עצרת" היינו זיני שתה"ל. ואדרבה, י"ל דשאני שתה"ל משאר קרבנות, לפי שהם גוף ועיקר עבודת היום, ושיירי לקביעת גוף המועד, ומש"ה בא בפרשת מועדות בפ' אמור, ולא בגדר מוספי החג), ומה"ט נוהגים לעשות זכר והיכיר. ועוד, שזוכים בדין שנידונים על פירות האילן, כולל חטים) ע"י שתה"ל, ע"ד שזוכים בדין ע"י תק"ש (ר"ה טז, א).

ועוד נראה דשאני שתה"ל משאר קרבנות, דלאכילה אתי, שכולו נאכל לכהנים, ומצות אכילתם מצוה בפ"ע (סהמ"צ הרמב"ם מ"מ ע"ו. ואינה בכלל מצות אכילת שייירי מנחות - שם פח), ואכילתם היא עבור הציבור, ונחשבת כאכילת מזבח (וראה שו"ת לחמי תודה סט"ז. אבל ראה אג"ק ח"ב ע' קעב), ונלאידך הם בגדר קרבן, ועד שנקרא "ממנו לאשים" (מנחות נז, ב) ו'לאתרוקיה על מדבחא" (זח"ב פקג, ב. וראה שו"ת יוסף אומץ

ולמעשה אין המנהג כדברי המשנ"ב. (אלא ש"ל שרוב לעיק"ך שבימינו ודאי פה"ב הם ולא ספק. וראה שו"ת אג"מ שם). והמשנ"ב בעצמו הביא שבחיי"א מא, ד"ל כן. וראה גם א"א מבוטשטש רח, זי.

גם להעיר שבנדון הנ"ל הדמשנ"ב כתב בשו"ת אול"צ יב, ז, שעדיף לברך מעין שלש שאל"כ נכנס לספק שמא ברכת במ"מ מעין שלש על ספק פה"ב כ"א אינה בוודאות אין לו לעשות כן לכתחילה. גם להעיר דס"ל להמשנ"ב שאין במ"מ פוטור פת - ראה שעה"צ קטו, ב. גם י"ל שיש לברכה על מה לחלו וחלה על פה"ב ולא על הפת. (וצ"ע החילוק בין זה לנידון שאכל פת תחילה ואח"כ ספק פה"ב).

וכבר העירו שכבר קדם להחיי"א בעל נוב"י בדרשה לש"ש (שנדפסה הימנו בדרשו ציון ע' לג) (ושם נדפס בטעות "פוטרת"). וצ"ל "אינה פוטרת"). קובץ בית אהרן וישראל ג'ל' מב, ע' כ) לברך ברכה אחרונה על הלעיקי קודם הסעודה בשבת. ובכדי שלא יסתור למש"כ בעצמו בדג"מ קסת למח"א כב, שבאוכל פה"ב באמצע הסעודה לעידון ותענוג אינו מברך שמא נפטר בברכת הפת - נצטרך לומר דהכא שאני מאיזה טעם, ואולי שאם לא יברך איכא חשש שברכת מוונות תפטור הלחם. ונחתינן לשק"ט א"י יכול להגביל ברכתו ואם מחית נפשי' לספיקא, או שבנד"ז כ"ה לכו"ע. אא"כ נפרש בנוב"י דקאי במין לעיק"ך שהוא פה"ב בודאי.

וכבר כ"כ בחסל"א קעד, ג לברך מעין שלש, ומרוצת דבריו בהמשך מוכח דקאי גם בספק פה"ב, עייש"ה. וכ"ז דלא כמשנ"ב. גם בברכת הבית שעו ט, יא כתב לברך תחילה מעין שלש על פה"ב. וראה שם טז, מג. וראה גם שו"ת אג"מ או"ח ג, לג.

והנה, בגוף עברת המשנ"ב בלעיקי בקידושא רבה - ולה"ע גם שבד"כ מברך גם על הגפן לפני הסעודה כשאנו שותה יין בסעודה. ומילא מחמת ספק נכון שיכלול על המח' ולהעיר מא"א מבוטשטש רפט, א. גם לפעמים יש שינוי מקום והוא דבר הטעון ברכה לאחוריו במקומו. גם לפעמים אוכל בנוסף לפה"ב מעשה קדרה. ובפשטות במשנ"ב מיידי כשאנו מברך על הגפן. ועוד יש לצרף הסברא שבשבת ליכא ברכה שא"צ. אבל יש שר"ל דאיכא חשש דברכה לבטלה ובדומה למי שמברך ברכה אחרונה באמצע סעודה. וראה בירורי סוגיות שם. אבל להעיר מכע"ז בתה"ד דלקמן. וראה תה"ד בהשמטות לפי קעד, י. וראה מה שהארנו בכיו"ב בשו"ת באתרא דרב סי' לטר"סב. ואכ"מ.

וחזי לאצטרופי, אף שאינו עיקר לדינא, דעת המאמ"ר הביאו המשנ"ב שהדעות בפה"ב אינן חולקות זע"ז.

וכן הדעות שברמה"ז אינה פוטרת פה"ב. ובדעת אדה"ד - ראה רבכ"ע"ז בסדר ברה"ג ב, ד, באוכל פה"ב (ודאי) ונמלך לאכול כשיעור קב"ס. (בתה"ד"ל קסת, יא בדעתו שמברך תחילה מעין שלש מחמת ספק (והארנו במק"א). ומ"ל לא נימא שברמה"ז תפטור. וראה תה"ד קטו, ה, אמנם, התם איירי בודאי פה"ב אבל בספק חובת ברכה"ז. אבל עיקרי הדברים, דעדיף לגרום ברכה שא"צ שמלא לברך ברכה הצריכה. ובנד"ד, לפטור בברכה"ז הוא בדיעבד. ויל"ד, דהתם נתחייב בברכה מע"ג לפני שאכל כשיעור. ויל"ע, שאפשר דהכא גרע שהוא ספק ברכה לבטלה.

והנה, בחוסן ישועות שם אכן הוכיח משמ"כ אדה"ז בסדר ברה"ג שם, דעדיף ל"ל שיברך תחילה על המח'. אמנם, ככ"ל, התם מיידי בודאי פה"ב. ואף את"ל שיש ספק אם מה שאכל בתחילה מצטרף למה שאכל אח"כ לאשווי"ל בקביעות סעודה (בתה"ד"ל קסת שם), הרי הספק נולד רק אח"כ, ובשעה שמברך ברכת על המח' שפיר עבד, משא"כ באוכל ספק פה"ב ש"ל שמספק לא יברך ופטור ברה"ז שאח"כ כדעת המשנ"ב.

סמ"ג. רשימות חו' קמו. אג"ק ח"א ע' שז ואילך). והה"נ על השלחן שדומה למזבח (כברמ"א שם. ולכא"ו בהכרח לפרש כן גם ברמ"א שרי אין מביאים שתה"ל על המזבח), ועוד מיוחד בשתה"ל (שכמעט - ראה לעיל בהערות בהפלת שחרית) אין לנו שלמי ציבור חוץ מכבשי עזרת], ודומה לק"פ שמתחילתו לא בא אלא לאכילה, משא"כ בשאר קרבנות שיש גם אכילת מזבח, והיא העיקר. ועוד דמיון לב' תבשילין לאידך גיסא, שגם בב' תבשילין הזכר הבאה על השולחן בשעת ההגדה, וכע"ז בשתה"ל שהמצוה רק בתנופה עם הכבשים (ולהעיר שהתנופה סמוך למזבח - רמב"ן וריטב"א ב"ב פא, ב), אבל הוא עצמו אינו קרב על המזבח, והה"נ במנהג לאכול חלב, שהזכר אינו באכילת ב' הלחמים מצ"ע כ"א להביאו על השולחן שדומה למזבח (כל' הרמ"א. וראה שכנה"ג סתצ"ד בהגה"ט סק"ד, והביא ד"ז בפ"ע, ומנהג אכילת חלב הביא בסק"ד), וטעם האכילה רק מחמת שאין לאכול בשר וחלב מאותו לחם. ויש להוסיף, שלאכילת שתה"ל לאכול לומר שא"צ לעשות זכר לפי שאינו נאכל אלא לכהנים (ראה גם אג"מ שם. ולהעיר מפיר"ח פסחים סב, ב: לכהן הם ולא לציבור), ולא כנ"ל, משא"כ ההבאה (והאפי') היא עבור הציבור, ובא משקלי ציבור (ראה שקלים פ"א מ"ד).

מילואים טו (להערה 290)

לברך על המח' קודם הסעודה

וכאן אהנו מקום להוסיף מתוך חילופי מכתבים שהיו לנו בענין זה עהרה"ג בעל עיטורי מרדכי שליט"א: מעין"כ להוכיח במא"ח נשא ד, דלא כמשנ"ב - לפענ"ד במחילת כת"ר ראי' חלשה מהד"ח, דקאי התם במזונות ועל המח' ודאי ולא בספק המוציא וברכה"מ. ושוב מצאתי שהעיר על דברי הא"ח בהליכות עולם שם, שהיו ספק איזה גבדר פה"ב.

ואם כדריכם, אפשר להביא ראי' גם משו"ע אדה"ז קסת, ח בסופו, לחלק באכל פה"ב שלא בשיעור קב"ס ונמלך לאכול שיעור קב"ס, שבשו"ע נטב שאינו מברך על המח' תחילה (משא"כ בסידור), למי שאכל קטב שברכתו מעין שלש ואח"כ סעודת לחם גמור, שבו צריך לברך תחילה על המח', אף שביעבד נפטר בברה"מ. וכ"כ בסדר ברה"ג א, יז. ומזה שלא חילק, ובפרט דקאי התם בשו"ע דיני לחמים שברכתם מוונות, משמע שגם בדבר שמברך מעין שלש בספק הדברים אמורים. ואינו מוכרח. ובפשטות קאי במזונות גמור. (ועי"ז מש"כ בזה בבירורי סוגיות בציעת הפת לידיונו הגר"ז וקסטוק שליט"א קסת, ו- ע' עו).

ותירה מזו, שאפ"ל כן גם במשנ"ב רח, עה בסופו, שרק בדיעבד ברכה"מ פוטור פה"ב, ומשמע דלכתחילה יברך מעין שלש. ואף קודם הסעודה, מדלא פירט. אלא שפשוט דלא נחית לכן וקאי רק בטעה ויברך ברכה"מ, או גם באוכל קודם הסעודה וקאי בפה"ב בודאי. והנה, כדברי המשנ"ב, כתב גם בקיצור שו"ע לט, ג. אלא דקאי שם במניי מזונות גם בודאי. וכבר הקשו עליו. ובחוסן ישועות לט לבעל מסגה"ש העמיס כוונותו דמיידי בספק פה"ב. [ויש שהעמיסו בד' הפמ"ג בפתיחה שם ד"ה מריש ה"א (וראה גם שם ד"ה הפרש יש) בשאכל ב' פתילים וספק אם ברכה אחרונה שלהם שוה, כגון פה"ב ולחם גמור, מברך רק על הודאי. אמנם, אין הכרח בד' הפמ"ג לסברת המשנ"ב, דהתם מיידי אחרי שכבר אכל לחם גמור, שמספק אין לו לברך כעת על המח' ויברך רק ברה"מ"ז. אבל במשנ"ב כתב לחדש יתר על כן שגם לפני אכילת הפת לא יקדים לברך על המח' מחשש ברכה שא"צ].

אמנם, בחיי"א שהביא בבה"ל שם ודאי פליג אמשנ"ב (וא"כ נאמר לדלד"ל לעיקר בכלל פה"ב בודאי, וכדעת הב"ח עויד, שיש ליה"ש להחמיר בכלל חוץ מבלעיק. ולא עיינית בחיי"א לראות היעמדו דברינו או לא. וראה שו"ת אג"מ או"ח ג, לג שבעונות שבימינו ודאי יש לברך תחילה ברכה אחרונה).

והנה, בכ"מ הביאו משו"ת מהרש"ם ג, יז. אבל איהו לא נחית לדין פה"ב, ועיקר דבריו מחמת שכל מה שאוכלים קודם הסעודה פותח האיטומא לאכילה. אבל בנידון הקרעמזיל (שיאנו פה"ב - ראה תה"ד רמט, ג) שהביא באו"ז, הביאו בד"מ רמט, ד, מוכח שכן בירכו מעין שלש לפני סעודה. וראה שו"ע אדה"ז רמט בקו"א ג.

הלום איתי בשו"ת בית דינו של שלמה או"ח טז שלא לברך מעין שלש, ושכ"כ בגנת ורדים או"ח א, מח. ואיהו ס"ל הכי לכתחילה בכל גווי, שברכת המזון פוטרת מעין שלש. אבל לא קייל"ן הכי רק בדיעבד.

מילואים טז (להערה 309)

בשיעור כזית דגן בכזית אכילת פרס

ומועתק בכאן ממענה לשואל כענין בד"ז:

הקשה קושיא קשה כברזל, במה דמצינו בכמה דוכתי למדוד כזית בכ"מ? שחלק ששית מהתערובת, שאין החשבון עולה יפה, שאם כזית הוא כחצי ביצה - עכצ"ל שפרס הוא ד' ביצים או יותר, וכמ"ש אדה"ז שו"ע ס' תפו. ובזכרוננו שרבות נתחבטתי בשעתו בד"ז, וק' עתיקא מחדתא. חיפשתי באמתחתי לראות אם כתבתי בנושא והעליתי חרס ביד.

ויש לחדד הקושיא, שבלא"ה אין להחמיר כ"כ לחשב בשיעור ששית, שהיה חצי ביצה לרוה"ה הוא בלא קליפתה, משא"כ שיעור פרס - י"א שהוא ללא קליפה (ואכ"מ). ובפרט אם נאמר שהקליפה מוזקת רבע (ואכ"מ. וראה בחי"צ צ"צ סוף יומא). ועוד ש"א שכזית הוא פחות מחצי ביצה (מג"א רס"ל תפו. אבל אדה"ז לא הביאו, ואדרבה, כתב ב' להדיא בש"י זו בשיעור פרס יותר מד' ביצים, כדלקמן, ודלא כמג"א. וראה בחי"צ צ"צ). וגם נפק"מ אם הוא שוחקת או בינונית, שכזית לכמה דעות הוא חצי ביצה בינונית, משא"כ פרס - ראה שו"ע אדה"ז ס' תריב ס"ד.

[כן להעיר מהקושיא, אם הכזית הוא חלק מהפרס או בנוסף לזה, מלגיו או מלבר (והראשון עיקר). וכן י"לע ש"לכא"ו שיעור פרס הוא בתים, משא"כ כזית הוא בלחם עצמו שמתנחל יותר. וראה בחי"צ וכללות הרז"ה (ועוד להעיר מהפולגותא, ונמצא מזה גם בתורה מנחם סברה"ג, א"א אכילת פרס שוה בכל המאכלים או לא). אבל בפוסקים לא חילקו בדבר. ולהעיר מ' הגמרא יומא פ, ב. וחצי חצי' לטמא טומאת אוכלין. ומשמע דכחדיא אינהו. והעיר זה בפוסקים (נוסף למש"כ בתוס' יומא פ, ב) למילי אחריתי - הנזכרים לעיל].

ואיך שיהי', בודאי הוא פחות מחלק ששית.

וקושיא זו היא בדרש הענין והשיטה דכזית הוא כחצי ביצה, ולא רק ממש"כ אדה"ז, דאף שההוכחה לשיעור חצי ביצה היא משיעור בית הבלעיה - שאינו מחזיק יותר מכביצה ואינו מחזיק יותר מ' זיתים - ולא מחמת שיעור פרס קאתינן עלה, הרי במקורו בתוס' (עירובין פ, ב ד"ה אגב) מוכרח ששיעור פרס לפ"ז יותר מ' ביצים. ותו, שלדעת התוס' שכזית חצי ביצה - שיעור ב' סעודות (פרס הוא שיעור סעודה אחת) הוא יותר אפילו כשמונה ביצים, וכדמוכח מלשון אדה"ז (ודלא תוספת יו"ה"כ יומא שם שהוא ח' ביצים לתוס', הדהק"ל דכזית הוא חצי ביצה, ואיך יתכן ש"ח' גרוגורות הגדולים יותר מכזית הם ח' ביצים).

[ובפוסקים מצינו שכתבו החשבון - כט' (משנ"ב שס"ח בשעה"צ סק"א), כז"ד (פה"ה) או כ"ב (בינה"א) ביצים. ומצאתי בתורה"א שיעורין פג, א - שנקט כדעת התוס' - ששיעור ב"ס לר"מ ו"י יותר מט' ביצים. ותכן כדי עיוני ביעינות, מצאתי לו שם ע' ריט - וכן ע' ריג - שהביא למי שכתבו שיעור אדמו"ר כסברה"ג פ"ב לענין שיעור קב"ש מתאים עם דעת התוס' ששיעור ב"ס כ"ב ביצים, עיי"ש].

ופשוטו וברור, שלפי החשבונות, שזית פחות מגרוגורת (שבת צא, א. וראה בתוס' עירובין שם. יומא עט, ב ד"ה לומר. חולין קג, ב ד"ה חלקו), ושיעורו עירובין ש"ח גרוגורת, ריב באם נאמר ששיעור פרס הוא ג' ביצים (או ג' פחות שליש, וכל' אדה"ז: כג'

ביצים), ד' ביצים, או ה' ושליש ביצה - למר כדאית ל' ולמר כדאית ל' - בהכרח שכזית פחות משליש. ושיעור חצי ביצה - מתאים רק אם הוא יותר מט' ביצים. (ועצ"ע שבפוסקים - ולא רק אצל אדה"ז - לא מצינו למעשה שיעור גדול יותר מד' ביצים לכדא"פ. וכבר העיר בזה בחי"צ סוף יומא שבשו"ע לא קייל"ן כן. ומש"כ ליישב בב"ח ס' תט - מהני רק לענין עירוב דהוא מד"ס. וראה גם שבח פסח מוציא מצה סק"ח. וראה לקמן (מזה).

ו"ל קושייתו גם לאידך גיסא, שאם שיעור פרס ג' ביצים כרמב"ם, בהכרח לומר שכזית פחות משליש ביצה, וכמ"ש כל הפוסקים בדעתו.

איברא, שהחשבון בשיעור ששית נמצא בכ"כ מקורות. ועיקרם - בפמ"ג הן בס' רח במז"ל סק"ב, והן בפתיחה להל' בב"ח. וכ"כ גם בשו"ת גוו"ר או"ח כלא א סק"ד, במנחת יעקב בסולת למנחה כלל פה סוסק"ג. עין הדעת טוב שבת י, א בהגה. וכן בברכת הבית שערי ברכה שיי"ב ס"ו, זבחי זדק, פקודת אלעזר סתמ"ב סק"א. ילקוט מעם לועז יתרו כ, ז הכלל ה'. שו"ת עמודי אש לבית יוסף סט"ז. ועוד ועוד, כי רבו מלספור. וראה גם שו"ת בית שערים או"ח סשל"ח. ולהעיר גם משיעו"ת ע' רט במוסגר.

וביין המשמח להגאון מפאלאצק ס' קלד חידש שזהו הטעם שייין נפגם בשעה חלקים. וראיתי כ"כ שכתבו בד"ע. (והייתה מזו, מזכרוננו, בא"א מבוטשטאטש (באו"ח סר"ב ס"יא) לענין ברכה"ג במי שלקות. אבל לא נחית לחושבנא שם. ודבריו צ"ע).

ויתר על כן, בשו"ת בית אפרים ס"ג, שבכזית ש חצי ביצה (כצ"ל בכוונתו) בפרס של ד' ביצים - לרש"י ודאי מברך, ואף שלרמב"ם הפרס הוא ג' ביצים, מ"מ יכול לברך משום ס"ס, ספק הלכה כרש"י, ואת"ל כרמב"ם - ספק שמא הלכה כר"ת, שכיון שטוב"ע ולוקה לדבריו בכזית בששים, הרי הם מששים נהפך כולו לדגן. ועצ"ע אדיתשמיט ל' שלרמב"ם הרי כזית הוא חלק תשיעית או פחות יותר (עשירית או פחות. וראה צ"צ שם ובחי' לטהרות פ"ג מ"ב שהוא פחות הרבה משליש ביצה). ובהלכה ברורה יוסף סר"ח סק"ל רצה לדון משום ס"ס, ספק שמא פרס הוא ד' ביצים, ואת"ל ג' ביצים - שמא כזית פחות משליש ביצה. (ולהעיר מפס"ד להצ"צ יו"ד סמ"א סק"ד). ולבסוף לא ניחא ל' בהכי. ולא נחית לכל השקו"ט דלעיל שהדברים מצ"ע תלויים זב"ז. וכן לא הביא ד' שו"ת בי"א הנ"ל. וכפה"נ תקפה עליו משנתו בענין זה. [וראה עוד בנוגע לס"ס בפרט, בברכת יוסף ידיד ח"ב אות ז ס"ד - קא, א ד"ה ועכ"פ ואילך].

ודוחק לומר שמכולם נתעלמה הלכה זו, כדי שיבוא הוא ויטול שכרו.

וראה גם בהלכות ליל הסדר אשכנזי סתפ"ו ס"א סק"ח בסופו. וצ"ע שכתב דבריו על אתר, ולא שם לב להסתירה שבדבר - מיני' ובי'.

(אבל בחי"א כלל מב ס"ב ובמשנ"ב סקמ"ג: שיעור שמינית. וצ"ע בתחילת דבריו, שכל פסובות שכזית חצי ביצה, כאילו הוא לכו"ע. ועד"ה הוא בתפא"י ופולין ספ"ז ביכין. וכן לשונו דהמשנ"ב "אחד משמינית עכ"פ" - מ' קצת שיש מקום להחמיר טפי. ויל"ד. ועד"ה הוא בסידור יעב"ץ. וראה גם יבין דעת יו"ד סצ"ח בפיה"ק סק"א ד"ה דיע. דברי יוסף ראזענבערג יו"ד סצ"ג ס"א (סתרכ"ה). וכ"כ עוד. אמנם, בחי"א שם כ' שמינית או תשיעית. ושו"ר בבית ברוך שר"ל שהוא טה"ד וצ"ל ששית. וצ"ב).

ומצאתי בארז' חמדה סכ"ז ס"ד בב' סק"א, שאכן העיר בכללות הענין, וכ' לכוון, שלא יתכן שהוא ששית. וראה גם בית יוסף דירנפלד בכותב לא א' בתוך היא דובשא בא"ד אע"ג. ואולי יש להעמיס כן גם בל' תשו' מהרי"ג שנד' בשו"ת הצ"צ (שעה"מ, ובמהדו"ח - או"ח ס' קי בשוה"ג).

ולמעשה, כסברה"ג פ"ח ה"ב כ' להלכה שפרס הוא ג' ביצים. (וראה גם שו"ע אדה"ז בלשע"ח הע"ג שהעיקר כסברא הראשונה. ומ' קצת שהוא לא רק לענין עירוב. אבל בשו"ת הצ"צ או"ח סמ"ב שהעיקר ד' ביצים ושכן ראוי לתפוס. ולהעיר גם

חצי ביצה (בדאורייתא) וכן חייב לאכול כזית (כשליש ביצה) בזמן אכילת ג' ביצים, קשה לחלק ולהורות לאכול שיעור שלישי תוך כדי אכילת ג' ביצים ושיעור חצי ביצה ששיעור אכילת ז' ביצים, ומחמת הבלבול יבואו לטעות לאכול בזמן ד' ביצים ויתכן ולא יספיקו שליש בג' ביצים. [והביא דוגמא מרמ"א י"ד סי' ק ס"ט, שמתמת העדר הבקיאות נהגו שלא לחלק אף שלפעמים יוצא מזה קולא, וכש"כ בנדוד"ד לחחמיר].
 ולחומר הנושא י"ל – ובפרט שלמעשה לא נמצא בשום מקום לשער פרס יותר מד' ביצים, אפי' בנוגע ליו"כ – שבסתפ"ו קאי בהמשך לב' של הרמב"ם. ומבאר עפ"ז דעת התוס' בשיעור עירוב. אבל זהו רק א' הביאורים – ביאור שכתבו בתוס' – לתוך שיעור כזית בחצי ביצה עם שיעור עירוב. ולמעשה יתכן לפרש באו"א. וראה עוד לקמן מזה.

ואכן, ראה גם מש"כ ליישב בתו"י יומא שם, הובא בחי' הצ"צ. וראה ערך השולחן סתפ"ו עד"ז. וראה משה"ק ע"ז בברכת יוסף שם צח, ב"ד ה' ולא הבנתי. ובאו"א, ראה בשו"ת נוב"ד ס"ח שכ' שהוא יותר מח' ביצים בפרט לחוד, אבל שיעור פרס הוא בלפתן ולכן הוא ד' ביצים. ובחי' וכללות הר"ה לא ניחא לי' בתו"י זה ועיי"ש שכ' באו"א.

ועדיין אינו מיושב, ובעיקר – בדעת הרמב"ם דס"ל שפרס רק ג' ביצים, שאא"ל כפי שכתב חצי ביצה, דהא ס"ל להדיא (שבת פ"ח ה"ה. וראה עירובין פ"א ה"ט) שגורגרת אחד משליש בביצה, וכש"כ כזית שקטן מגורגורת.

ועכ"ל מחמת הדוחק, לדלדדהו כזית בינוני גדול מגורגורת, וכמ"ש המג"א, וראה גם במג"א שס"ח שם ובמחש"י שם ועוד שם. וראה שו"ת יד אליהו סכ"ז ובהשמטות לשם. וממילא – שיעור חצי ביצה הוא גם לרמב"ם. וראה גם ברכת יוסף שם צג, סע"א ואילך. והרי ברמב"ם – אף שפי' שיעור גורגורת שהוא א' משלש בביצה – לא נפרש להדיא שיעור חצי ביצה כמלא איתמר ולא בפ"י. [ולהעיר שבחינוך שנגרר בכלל אחרי דעת הרמב"ם כ' (במ' שיג) שב' זיתים הם בכביצה (אלא ש"י"ג: ג' ביצים)]. ועיי"ש עוד בברכת יוסף כמה ישובים בספרי האחרונים לתו"ך דעת הרמב"ם עם שיעור חצי ביצה, וליישב פסקי השו"ע הנראים כסותרים זא"ז. וראה גם עולת יצחק ציוני ח"ב ספ"ב.

אלא שכ"ז אינו עולה יפה בדברי אדה"ו שכתב להדיא בדעת הרמב"ם שזית קטן מגורגורת. ויתכן לפרש באו"א, וכן להוסיף תבלין להנתל', ובמקדס הדיוק בסגנון אדה"ו, ששינה הסדר, שתחילה הביא שיעור חצי ביצה שבתוס' ללא הסברה בדבר (ושיעורו י"א שהוא חצי ביצה), ושוב שיעור שלישי ביצה לדעת הרמב"ם ונימוקו עמו – הלכתא בטעמא ("ו"א שהוא פחות מעט משליש מלפשוט"ה שבסוף שם מגזון ב"ס של עירוב שהוא י"ח גורגורת יש בהן כו' ביצים א"כ הגורגרת הוא שלישי ביצה והזית הוא קטן מהגורגרת"), ורק אח"כ חוזר ומבאר שיטת התוס' (ולפי סבאבי הראשונה ה"ח גורגורת של ב"ס של עירוב הוא יותר מ"ח חצי ביצה"). ותעמא בעי.

ומהצאת הדברים אחרי חצי למה, ששיטת התוס' נאמרה מצ"ע ללא קשר לשיעור פרס, ומבוסס רק על שיעור בית הבליעה, וכמ"ש בתוס' חולין. ובמ"מ שעה"ג מצויין לתוס' (כנ"ל. וי"ל שהכוונה רק לתוס' בחולין) ולמרדכי סוף פסחים. והרי גם במרדכי לא נחית כלל לשיעור פרס. והנה שיטה זו שכזית הוא חצי ביצה נאמרה להדיא בראשונים (כנ"ל). וראה פסקי תוס' חולין שם עירוב. וכ"ה באגודה סוף פסחים. שו"ת תה"ד סי' קלט. ח"ב סכ"ו. מהר"ו סי' קצג. ועוד) ולכן הביא המחבר בשו"ע בסתמא א"כ בשם י"א.

אבל השיטה שכזית הוא פחות מעט משליש ביצה לא נאמרה מפורש, ולכן לא הביאו המחבר בשו"ע, והוא דיוקו של הפ"ח בדעת הרמב"ם, בהתאם לחשובו מזון ב"ס, וכמצויין עה"כ בשו"ע אדה"ו: "מבוא"י"ג פ"ג שם שהכריח ב"פ"ח. ולכן לא צויין בשו"ע אדה"ו לד' המג"א, כיון שבמסקנת דברי המג"א נטה קו מלפרש דעת הרמב"ם כך. ומעתה חזר אדה"ו ומביא ד' הפ"ח בשיעור ב"ס לדעת התוס' (וכפי שנתפרש ס"ב בתוס'

שבשו"ע אדה"ו סי' קסח ס"ח לענין קב"ס נקט שיעור ג' ביצים וכן בלו"ה פ"ח ה"א. ובסדר ב"ב ה"ג – כד' ביצים, אף שבשיעור פרס כ' ג' ביצים. ולכאן ה"ל להחמיר לענין קב"ס ג' בג' ביצים. וראה שיעור"ת ע' ריג ואיך שנתעורר בהקוליא במה ששיעור קב"ס בסברה"ה הוא בד' ביצים. ושם ע' ריז, שג' ביצים היא סעודה פחותה, ול"ח לענין קב"ס. ועו"ש, ש' ביצים היינו סעודה בינונית). וכיון שבהחמיר לזה בסברה"ג דן אדה"ו בדין כבכ"א פ', ועכ"ל שגם זה הכוונה לפרס של ג' ביצים. ולדבריו, צ"ל שכזית דכאן הוא פחות משליש ביצה, אף שלא נתפרש להדיא. וכמה מן הדוחק הוא. ומה גם שפע"ז הוא לקולא, דסגי בתשיעית או פחות מזה, והרי משום ספק ברכות ה"ל להחמיר שצ"ל שמינית עכ"פ.

ועיי"ע בשיעור"ת ע' רז בנוגע לברכה אחרונה על תערובת דגן ושאר מינים, שצ"ל כזית חצי ביצה בכל ג' ביצים, וכן יש לאוכלו במשך זמן אכילת ג' ביצים (שלדעתו ה"ז 4 מינוט). ולא נתעורר מכ"ז.

עוד אחת אעירה, שנפק"מ טובא למעשה בכ"ז גם – והוא העיקר בד"ב – לענין שיעור כזית במשך זמן (ולא רק בתערובת כבנדוד"ד) דאכ"פ. ואכן גיל הנני לעורך בדרשת שה"ג, שאא"פ לתפוס החבל בב' ראשים, להחמיר בשיעור כזית בשיעור היותר גדול, ולהקטין מעט מן שיעור כ"ז כדרך אכילה, ושבישיעור הכי גדול, בוודאי גם הפרס גדול יותר, כפשוטו. אמנם, הנהג' כאן יוצא שבהכרח ששיעור כזית דחצי ביצה מתאים רק עם שיעור פרס גדול מד' ביצים.

אולם, בכגון דא מצאנו להדיא, שבסתפ"ו לענין ברכה אחרונה הורה אדה"ו להדיא להחמיר בשיעור חצי ביצה. ועכ"ז, וביחד עם זה, ובהאי ענינא ממש, כ' בסברה"ג כ"ל ששיעור פרס הוא ג' ביצים. ויתר על כן, ועוד והוא העיקר, שבסתע"ה ס"ח כ' אדה"ו ה"ל הלכה לענין כזית מצה, ששיעורו בכא"פ דהיינו ג' ביצים, ולאידך בסתפ"ו הורה שבמצה שהיא מה"ת יש להחמיר כסברא הראשונה, דהיינו חצי ביצה. ומוכח שכולם מתאימות ויחדיו יהיו תמימים. וראה עה"ד בחיי"א כלל נ ס"ב לענין ברכה אחרונה, ששיעור כזית כחצי ביצה, ומיד בסעקי הבא (ס"ג), ששיעור כדא"פ ג' ביצים. וראה גם קצוה"ש סנט"ש סק"א וסק"ד. [נסתירה עד"ז בנוגע לאכילת מצה, נמצאת גם בדברי הרמ"א (את"ל שציהיוני בשו"ע"ה הם לרמב"ם. ואכ"מ), שבסתע"ה ס"ו מצויין בנוגע לשיעור פרס (כן כמורבב בכונותיו. וכן פ' במשני"ב שם סקמ"ג) לסתרי"ב (ולפ"ז צ"ל: ס"ד. ולא ס"ג, כבקצת דפוסים). ושם הובאו ב' הדעות בשיעור פרס. ומשמע, שר"ל בנוגע למעשה – להחמיר בשיעור, או עכ"פ שיקולין הן ויבואו כא', ומיד בסעקי השו"ע צ"ל שיעור כזית כחצי ביצה, דהיינו חצי ביצה (שרק זה נתפרש בשו"ע שם).

וראיתי גם למי שהאריכו בדעת המחבר שזיכה שטרא לבי תרי – כזית חצי ביצה ופרס ג' ביצים (ראה גם סת"פ"ו – ס"ז) – והני מילי סתראי ניהו. ובמג"א סתפ"ו ובכספ"ח קב"ב נ' שהריגיש בזה. וראה גם פ"ח סתפ"ו. עו"ש פסחים ס"ג. ביהג"א סתפ"ו. ויש שכתבו שכ' כן רק לחומרא. אבל אין הדבר מוחלט – ראה המובא בברכת יוסף שם).

העירתי ח"א, ידידי הרב"ג הר"מ שליט"א אבישיד, שיתכן לומר, שיש להחמיר בה"ג בשיעור מצה חצי ביצה לכזית (כבסתפ"ו), וכן יש להחמיר בזמן אכילת פרס ג' ביצים (כבסתע"ה). אלא שההקפדה היא שיאכל רק בשליש ביצה בשיעור ג' ביצים (ע"פ סתע"ה), וחצי ביצה (שבסתפ"ו) – תוך ד' ביצים, דהיינו השליש תוך ג' השאר, בנוגע לשיעור כזית כחצי ביצה בשיעור"ת ע' רז שמורה להקל לענין ברכה אחרונה באכל כזית הקטן בשיעור 4 דקות והוסיף לאכול בשיעור הגדול עד גמר 6 דקות. אבל לא פ' בטעמא על דבר כנ"ל, כ"א מחמת צירוף כו"כ שטיות. והוא פלאי. ובכלל, כפי שציינ' לנוכח ידידי הר"ל, שדוחק לפרש כך בכוננת אדה"ו, ובפרט שלא העיר כלום על כך. ולא בא הכתוב לתתם אלא לפרש, ובתראי בפרט דרכם לפרש.

עוד העירי שאפ"ל, וג"ז, דחוק, בהיותו וחיבי לאכול כשיעור

עירובין (ויומא). והיינו שהמשך הבי' בשיעור ב"ס (וממילא – גם בשיעור פרס) "לפי סברא הראשונה" – ג'ז מדברי י"א בתרא. אבל לא ציין בשו"ע אדה"ז כאן לד' התוס' עצמם, כיון שבתוס' כמה ביאורים אחרים.

ומכיון שכן, מובן שאכן שיעור כזית בפחות שליש ביצה תלוי בשיעור פרס כג' ביצים, אבל לא להיפך – שאין להכריח למעשה משיעור פרס הנ"ל לשיעור כזית. וכש"כ שאין להכריח משיעור פרס דד' ביצים לשיעור כזית דחצי ביצה (שבלא"ה לבי' הנ"ל – ה"ז יותר מד' ביצים). וגם להיפך – ששיעור כזית דחצי ביצה אינו מכריח שיעור פרס יותר מג' ביצים.

וא"ש, שבשיעור כזית נז' רק חצי ביצה ופחות משליש ביצה, ובשיעור פרס נז' רק הדעות דג' ביצים וד' ביצים, ושיש להחמיר בש"ת ולהלכה בד"ס (שו"ע אדה"ז סתר"ב שם. ועוד). ומישבת הקושיא, מה שצ"ע טובא, ולית נגר דיפרקוני', שלמעשה לא מצאנו בשום מקום להורות בשיעור פרס יותר מד' ביצים, ואפי' בשיעור אכילה דיו"ב החמורים (ואולי זהו שורש החומרא להחמיר ב"יא דקות או יותר. ולת נפנית לעיין בזה) – שמעולם לא נשנית הלכה זו למעשה שפרס הוא יותר מד' ביצים.

(ועצ"ב קצת, שבהמשך דבריו הכריח אדה"ז מזה שבשיעור עירוב נת' שהעיקר הכאומרים שצ"ע יותר מכו' ביצים לעירוב לפי שהעירוב הוא מד"ס והלכתי בו להקל – שבמדרש שהוא מד"ס וכן כ"ד שהוא מד"ס ששיעורו בכזית יש לסמוך על האומרים שהוא פחות מעט משליש ביצה).

ולענין ע"ש בשו"ע אדה"ז רס"י פא, בנוגע לשיעור כזית מציין לעיין בס' תפן, ובנוגע לשיעור פרס מצאנו לסי' תריב (וכ"ה במג"א שם), אף שלדבריו – בס' תפן – יוצא ששיעור פרס לדידהו גדול יותר.

ורמז לדבר, שבשו"ת הצ"צ בשעה"מ – נד' במהדו"ח יו"ד סרפ"ב, בדיו כבכא"פ מחלק בשיעור פרס בין רש"י ורמב"ם, ולא נחית לחלק בשיעור כזית גופא. וראה גם דרישה או"ח סתמ"ב סק"א. מנח"מ ג.

ובכללות הענין, להעיר גם שמהר"ל בסדר הגדה וכן בהל' חלה כתב שיעור חצי ביצה. ובהל' עירובי אצרות פסק למעשה (אף שהביא ב' הדעות) ששיעור ב' ס' וממילא פרס 3 ביצים. ובדוחק י"ל שכ' כן רק מחמת הלכה כדברי המיקל בעירוב (כמ"ש שם. וכ"ה בא"ר סס"ח סק"ב בדעת המחבר), את"ל שלדעתו קייל"ן באמת כשיעור חצי ביצה. וכן בלבוש בשס"ח – שיעור ב"ס שיעור ב' ביצים, ובספת"ו – בפשי' שיעור כזית כחצי ביצה. ובהכרח ליישב כנ"ל. ואכן במהר"ל לקוטים סנה"שכזית גדול מנרוגרת.

סו"ד, חל הענין צריך תלמוד אצלי ועלי לחזור ולשנות פ"ז.

מילואים יז (להערה 319)

שמחת יו"ב בין

ומעותק בזה מה שכתבנו לאחרונה בנו"ז לא' הרבנים (נוסף להמבורא שם אצלנו): בהקדם שלכאורה יש לחקור אם המצוה מחמת שמשכרו או מחמת חיבתו היין. ונפק"מ לגבי שאר משקין המשכרין, או לגבי יין מגתו שאינו משכר. ובכ"מ שצ"ל יין ישן דוקא. ובגלוני הש"ס פסחים קז, א נקט שאפשר לצאת גם בשאר משקין המשכרין. אמנם, בגוף הסברא, גם אם נאמר שצ"ל יין ישן דוקא, אין הכרח שיוצא בשאר משקין משכרים – שאפשר שצריך שניהם, שמשכר ושהוא יין. ודברי הגלוני הש"ס מחודשים, וכמדומה שהמנהג להקפיד דוקא על יין. והארכנו אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' מא"ש. קחנו קחנו משם.

ולאידך, בתשעת הימים מותר בשכר ואסור ביין מגתו. ואף שבאיהו מקומן שהוא מצד ביטול נסכים, וראה ביאור הגר"א תקנא, י בכ"מ מבורא שתלוי בדיון שמחה, ראה לבוש תקנא, י ויא. ואף אם הטעם משום נסכים, בפועל נקבע לפי המציאות אם יש

בו שמחה, ראה גם שיע"ת שם. ואף את"ל שלא ללמוד מדיני עת"ב לגבי שמחת יו"ט, שמדינא דנמרא מותר ביין מגתו אפילו בסעודה המפסקת, ונהגו לאסור מחמת שיש קצת שמחה (ועדיף משאר דברים שמשמחים), ואפשר שלגבי שמחת יו"ט צ"ל יותר מקצת שמחה – דוק מינה עכ"פ לאידך שאין לקיים המצוה בשכר.

איברא, בנוגע ליין מגתו, אף שכמה אחרוני הזמן נקטו דלא מהני לשמחת יו"ט – לדידי קשיא טובא, מהיכא תיתי שמשמחו רק ביין ישן, וברמב"ם ובפאר פוסקים כתבו רק שהוא ביין.

וכן יין מזוג בפשטות אינו משכר, וסתומת הפוסקים שיוצא בזה. וכ"מ בתוד"ה ידי יין פסחים קח, ב, שיוצא גם בחי, אבל עדיף מזוג. ואדרבה, מצינו שיון חי אינו משמח – ראה פר"ח סוסי' תפג. ולגבי דיני תשעת הימים – ראה שיע"ת תקנא.

ואף שבפסחים עא, א, נזכר שמשמחו ביין ישן, סתומת ושתיקת הפוסקים שלא כתבו שצ"ל יין ישן דוקא מוכיחה כך. וכן בשאר דוכתי לא נזכר. ובפשטות יין ישן עדיף טפי כבקידוש, ואינו לעיקובא כלל.

ואגב, שם בגמרא נזכר כסות נק' בחדא מחתא, שבפשטות הוא מדין כבוד. ומדין שמחה – רק לנשים, ורק בגדי צבעונין או בגדי פשתן מגוהצים. (אבל בסה"צ מע נד וחנינו תפא נזכר בגדים חדשים). ולר"ז סוכה רפ"ד משמחו בכסות נקיה ויין ישן – לאו דוקא. ובשו"ת שאג"א סח, דבפסחים שם היינו מצד שמחה דרבנן בשאר מיני שמחות שמ"ת היא רק בשלמי שמחה.

וכמו שאין מקפידים דוקא בבשר ב' ימים מהשחיטה. ובערו"ל סוכה מב, ב, שבשר חולק מהני דהוי ממין דבר המשמח. ודון מינה.

ובתשו"ה ה', קננ שאם שמח מהני גם בחדש. אלא שהוא מצד שאר דברים המשמחים.

והרי יין מגתו כשר לנסכים, והא דאין אומרים שירה בעת נסכים על היין ליפניו דמקרא ההדלתית את תירושי המשמח אלקים ואנשים שבמה משמח אלקים, שאומרים שירה על היין. ומוכח שג"ז בגדו משמח. ובעירובין יא, א בנוגע לשירה בבכורים, דקאי בענבים ודרכן.

ומה שבעת"ב מותר – לפי שלכתחילה אינו כשר לנסכים. אבל סו"ס איכא קצת שמחה כבלבוש תקנא, י.

ומזה גופא שנוקקו לומר שבעת"ב מותר ביין מגתו הא לא"ה אמינא לאסור גם בזה, ובשאר דוכתי לא שמענו לחלק בדבר זולת בעת"ב ובבן סו"מ – משמע שלענין כל מילי יין מגתו כיון ממש. וגם בבן סו"מ – לכמה דעות ביין מג' ימים חייב.

והרי מבקר בפ"ה"ג מחמת דסעדי ומשמח. ומי שאינו נהנה מיין – בלא"ה דינו כאשה שמשמחה בראוי לה.

וראה חדא"ג מהרש"א נדרים מט, ב. וראה אסיפת חכמים חו' י'. פעלים לתורה חו' מ. עד כאן מדברינו שם.

ובפשטות חייב בכך גם כשאינו ערב לו, כדמוכח מסה"מ"צ להרמב"ם מ"ע נד. וראה גם יש"ש ביצה פ"ב ס"ו. ומש"כ בחדא"ג מהרש"א נדרים מט, ב ד"ה אלא קידושא, שבאינו ראוי לו (כר"ז בר אילני שה' חוגר צדעיו) פטור משתיית יין – היינו כשמיזקו. ובכל אופן, יכול לשתות מיץ ענבים, כנ"ל.

מילואים יח (להערה 329)

חזקת כלים הנמצאים בירושלים ביו"ט

רמב"ם אבוה"ט פ"ג ה"ה – ממשנה שקלים פ"ח מ"ב. פסחים יט, ב. וקמ"ל, דאף שגורו חכמים על כל הכלים הנמצאים שיהיו בחזקת טומאה (שם ה"ד), ביו"ט חזקתן טהורין. ואף שבירושלים בלא"ה כל הכלים הנמצאים טהורין שלא גזרו טומאה (שם. מטמאי מו"מ פ"א ה"ב), וכנראה הטעם כיון שנהורו הטמאים בירושלים מחמת שכל העם אוכלים קדשים

מו"מ פ"ג ה"ג) וכן אין יודעין הלכות טבילה וחציצה (שם ה"ב), ומה שייך לברר אם נטמאו או לא. וצ"ל שגם לזה ל"ח מה"ת כ"א מחמת גזירה, לפי שרובם בקיאים וזהוהרים, ורק מדרבנן חיישין למינותא, ובגלל ל"ג לחוש לזה. ולדוגמא לדבר: דין טומאת מת, שבכלי סתם של ע"ה חוששין שמא טמא מת הוא (מטמאי מו"מ פ"א ה"ב. שם פ"ב ה"א), ובאמר להדיא שכלי זה טהור מטומאת מת נאמן (פ"א) שם. וראה לקו"ש שם ע" 23. וכן במכירו שאוכל בהנאמה (פ"ב שם). וכל גזירות חכמים הם כן, ולדוגמא, שמחד גיסא ע"ה מטמא גם בהיסט (לדעת הרמב"ם. ובמק"א הארנכו. ואכ"מ), ולאידך בסתמא ל"ח לטומאת היסט בע"ה, אף שאין בקיאים בטומאת היסט, ורק כשנמצא לבד ללא השגחה (פיה"מ ה"ה טהרות פ"ז מ"א). ולהעיר מתפא"י טהרות פ"ח מ"ב (בבועז סק"ד) שאשת ע"ה נאמנת לפעמים. ומצינו כמ"פ שנאמנים - וסוף לתקנות מיוחדות בזמנים ומצבים מיוחדים (ראה מטמאי מו"מ פ"א כמה דוגמאות) - ראה טו"א פ"ט ה"ז. שם פ"ה ה"ה. פ"ט ה"ה). ושם הטעם שאינו משקר אלא דאינו בקי בדיני טומאה - ערוה"ש העתידי סי' קפד ס"ב ואכ"מ]. ויומתיך יותר להנת' בלקו"ש שם ע" 25, שברגל חל גדר ציבור על כולם. (ולהעיר, שבשעתו בהשיחה - כ' חשוון תשמ"ז - נת' בזה, שהוא **מעין דוגמא** ("כעין דאורייתא תקון") הדין דטומאה הותרה בציבור).

ובראב"ד (הנ"ל) כ' שחוץ לירושלים יש לחוש משום מגעות עוברים ושבים, משא"כ בירושלים שאין טמאים מצויים שם. ופשוט, שאין לפרש כבונתו דחיישין לנגיפת נכרים - דלשונו ל"מ כן. גם י"ל מיידי בישראל החשוד על הטהרות יותר מע"ה, שע"ה רובם וזהוהרים מטומאה ורק מדרבנן גזרו, משא"כ במי שלמטה מדרגת ע"ה.

מילואים יט (להערה 341)

רחיצת גופו אבר אבר בחמין ביו"ט

ד"ז תלוי בעיקר הסברה דגדד שוה לכל נפש. ואכ"מ. ונפק"מ בכ"ז רק בנוגע לחמין שהוחמו מעיו"ט, וכדלקמן. והנה, בכל אופן, גם לפ"ז אכתי אין לרחוץ ביו"ט כל גופו בחמין שהוחמו ביו"ט, ואפילו אבר אבר, ומכמה טעמים: חדא שגם לדידהו גזרו חז"ל רחיצת אבר אבר אטו כל גופו, וכמפורש ברשב"א שם: "ולפי דעת רבותינו הצרפתים ז"ל נצטרך לומר דרחיצת כל גופו בפעם אחת מפני שאינה שוה לכל נפש אסורה דבר תורה אבל רחיצת כל גופו אבר אבר מותר דבר תורה משום דכיון דרחיצת אבר אחד צורך כל נפש ומותר לא חלקנו באברים שנאמר רגלי בלבד מותר אבל זרועו או שוקו אסור וכשחזרו ורוחץ את השעה גם הוא בהיתר הוא רוחץ את שאסור מדרבנן". וכן עולה מדברי המאירי ביצה כא, ב. וממילא, גזירה זו שגזרו לא נתבעלה (אף אם האיסור מה"ת אינה קיימת).

ועוד, שבל"ח איכא לדעת הרמב"ם ודע"מ, וכוות"י קיילין מעיקר הדין (ראה שו"ע א"ח ה"ד סתק"א סוס"א. א"ד שם סק"א. וגם בשיטת הרמ"א שהחמיר כדעת התוס', אם אף נאמר בדעתו שכן עיקר לדינא, וראה בית מאיר דלקמן, אין הכרח שלא חשש גם לשיטת הרמב"ם לחומרא), שאיסור רחיצת הוא מדרבנן משום גזירת המתאבות, וגזירה זו בתקפה עומדת, שאסור לרחוץ כל גופו בחמין שהוחמו ביו"ט אפילו הוחמו לצורך שתיה, ואפילו אינו רוחץ כל גופו בבת אחת אלא רוחצו אבר אבר, ואפילו חוץ למרחץ.

[ולדעת הרי"ף ורמב"ם (שנפגשות בחד שיטה קיימי. ואכ"מ) ועוד - האיסור הוא להחם מים ביו"ט מד", ולכן אסור לרחוץ בהם כשהוחמו ביו"ט, כ"ה להדיא בשו"ע אדה"י.

והנה, נתבאר בדעתם בטעם הגזירה, אי משום יו"ט אטו שבת - ראה ראש יוסף ביצה כא, ב ד"ה משנה. שו"ת חת"ס א"ח סי' קמו ד"ה והנה למיעבד. אמרי בינה דיני שבת סוס"י כה. וכ"מ במשנ"ב סתק"א סק"ז. ובאו"א, בראש יוסף שבת לט, ב ד"ה אבל. וכוות"י כתב כבר בח" הריטב"א שבת שם ד"ה

(ראה מאירי ופי' הר"ש סירילאו שקלים שם מ"א (לענין רוקים הנמצאים בירושלים). ובמאירי שם מ"ב (לענינו): שהוא מקום מוזחק טהרה. ועד"ז כ' בפסחים א; אין כאן אחר טומאה בירושלים שהטרה מצויה לזה. וראה גם: לענין חזקת לקו"ש חל"ז ע' 24) - לדעת הרמב"ם, בסכינים לשחיטת קדשים גזרו מפני חומרת הקדשים (ובמאירי (שם ושם) פ' באו"א), אבל ביו"ט לא גזרו. ופשוט, שהסכינים טהורים ביו"ט גם לשחיטת חולין. ואדרבה.

והנה, ברמב"ם שמצא הסכין בירושלים. ועיי"ש בראב"ד ובנ"כ. וי"לע' בדעת הרמב"ם, דמוקי לה במצא בירושלים, והלא גם חוץ לירושלים חזקתם טהורים, את"ל (ראה ערוה"ש העתידי סי' קכא אות ג-ד), והוא בלקו"ש חל"ז ע' 25 הערה 48. ובלקו"ש שם נראה כנוטה לסברא זו. וכ"כ בלקו"ש הלכות חגיגה כו, א ב"ת ד"ה יואסוף בש"י הרמב"ם. וראה שיה יצחק חגיגה שם, ואולי איכא למשמע הכי מראב"ד שם ה"ה, עיי"ש. ויתכן שבסו"ד נטה קו מסברא זו) שהדין שכל ישראל תברים הם ברגל (רמב"ם מטמאי מו"מ פ"א ה"ט) אינו רק בירושלים, והרי ד"ז קאי גם על כלים (כמפורש שם).

[ולהעיר מלשונו כאן, "שחזקת כל הכלים ביום טוב טהורין", ולא התנה שזהו דוקא בירושלים. (משא"כ לפני", במצא ביו"ט ניסן, שפי' דקאי בירושלים). וכמו"כ ל"ה, דמשמע קצת, שד"ז הוא בכל הכלים, שחזקתם טהורים, ולא רק בסכינים הנמצאים, ולפ"ז אין הטעם משים שבדאי הטבילו לצורך שחיטה, וכמ"ש בפיה"ש (וכבר העיר בכס"מ עמש"כ הרמב"ם כאן לפרש באו"א, לפי שג"ע על כלים הנמצאים ביום זה) - שרק ביו"ט ניסן אמרו כן, שצריך להטביל סכיניו לצורך שחיטת פסחו, משא"כ בשאר יו"ט ל"ש למיור הכי. אבל משמעות סוגיית הגמ' פסחים שם, וכן במאירי שם, שגם ביו"ט הוא מה"ט. אלא, שבשאר כלים בלא"ה טהורים בירושלים, כנ"ל].

(ובאמת, עיקר כוונת הרמב"ם שאפי' בירושלים במצא ביו"ט שונה ומטביל, וכמ"ש הרמב"ם בביאור דעתו, דאוקי לה בנמצאת בירושלים, דעכצ"ל דלא מיידי חוץ לירושלים, שבלא"ה חייב בירוביה. והכרחי מזה, שגם בירושלים גזרו על סכינים הנמצאים, חוץ מהנמצא ביו"ט וביו"ט. וא"כ אפ"ל, שלענין זה - קאי גם בנמצאת חוץ לירושלים. אלא שד"ז לא נתפרש להדיא ברמב"ם).

ולכא"ז צ"ל, דאף גזירת כלים הנמצאים הוא בפשטות מחשש שנפלו מע"ה (וראה אפיקי מים טהרות (מיתלמן) סס"ב סק"א, בשלילת ד' הח"א טהרות ס"ז סק"ד דמיידי ברובם חברים. וראה שם ס"ח סק"ד שהוא מחשש מיעוט זבים), מ"מ חמירי מכליו של ע"ה בענין זה, עלה אמרו שחברים הם ברגל וכליהם טהורים רק בכלים של ע"ה, שאפשר לברר אצלו אם נטמא (אף שא"צ לברר כפוטל), וכאן מיידי בכלים הנמצאים (בשווקים וכו'), ויש לחשוש שמא בזב או במת נטמאו (שם ה"ד). שהיה לא כאו"א יכול לטהר גופו עצמו. וכמו רוקים הנמצאים בירושלים, שאף שבאמצע הדרך טהורים מה"ט גופו, לפי שכל ישראל טהורים ברגל, שבצדדים טמאין, כיון שהטמאים ברגל - והיינו, מי שנשאר טמא ואינו יכול לטהר (פיה"ש שקלים שם מ"א) - מוגעתיים ופוגעתיים לגדי הדרכים (משה"ש שקלים שם. רמב"ם אבוה"ט פ"ג ה"ח). (ואף שלשונו במטמאי מו"מ פ"א ה"ב משמע קצת דשוו אהדי (כלים של ע"ה וכלים הנמצאים) - יל"ד. ובלא"ה מוכרח לחלק ביניהם (ולהיפך), שהרי כלים של ע"ה טמאים גם בירושלים, והיינו אפי' טומאת מת, משא"כ בכלים הנמצאים (וראה גם ח"א שם ס"ח סק"ג).

ומו"מ הקלו ביו"ט בירושלים, אף בנמצאים. (וצ"ע מ"ש מרוקים הנמצאים, שבצדדים ע"כ פטו. ולהעיר ממאירי פסחים יט, ב שגם בכלים הנמצאים, באם מצאם מוקצים במבואות קטנים, כמו שפינינו אדם לשם, טמאים. וראה שפ"ן כ"ש א"כ בפסחים שם בגזייתא". וצ"ע דבגמ' קאי לר"מ דוקא).

ואף שע"ה אין בקיאים בדיני טומאה (וראה פיה"מ כלים פ"י מ"א. מטמאי מו"מ פ"י ה"א) ובפרט בטומאת היסט (מטמאי

לימא. ובחי' הר"ן שם בשם הרא"ה. אבל ראה רמב"ן ורשב"א שם.

ויש שנדחקו בדעת הרמב"ם שהוא משום גזירה שיעשו באופן שאינו שוה לכ"ג – ראה מרכ"מ יו"ט פ"א ה"טו. שו"ת הרד"ם או"ח סוסי' כו. ובשו"ת אג"מ ח"ט ס"א סק"ב שגזרו לפי שנראה כאינו שוה לכ"ג. וקדמו בפ"י שבת שם ד"ה מתירין. אבל ראה מה שהעיר בלקטו הערות לשו"ת חת"ס שם סק"ג.

ובאמת, בכ"מ משמע שגם לר"ף הוא מטעם שאינה שוה לכ"ג, ועכ"ל הותר כשהוחמו מעיו"ט – ראה מאירי מאורות ורבינו יונתן ביצה שם. ועוד. וכן מפורש בראב"ה ששתנ"ו. וראה גם מרכ"ה שם. שו"ת זר"א סע"א. וכ"כ בראש יוסף ביצה שם בדא"ה. אבל ב"ר זר"א סע"א. א"ה איתמר מפורש לר"ף האיסור רק מד"ס. וכן ב"ר ברב"ן וירב"ה ועוד שבת שם. וכן כתבו כמה אחרונים. וכן נקטו אדה"ז ומשנ"ב ועוד. איברא שילה"ע שהמ"א וט"ז כתבו בטעם איסור רחיצת כל גופו מחמת שאינו שוה לכ"ג, ושמו דבריהם על דברי המחבר דס"ל ב"ר"ף ורמב"ם. וראה מה שהעיר על דבריהם על בני יהודה סכ"א זיו משנה לרמב"ם שם. ומשמע דס"ל כראשונים הנ"ל שגם לדידהו אסור מה"ח ביו"ט אף שהותרו בהוחמו בעיו"ט. וכ"מ קצת בב"י, בדחד שיטה קיימי הר"ף והתוס'. ואולי קושטא קאמרי דדינא הכי לדידן, ועו"ל, דס"ל שהמחמם בלול"ה עם לדעת התוס', שהרי הביא בב"י מדברי הר"ן בנוגע מים שהוחמו מעיו"ט, ש"כיון דמדברגן בעלמא היא על דברי הגאונים דלא ראו למקור".

ויש שכתב שבאבטטיא ליכא גזירת מרחץ, ולגבי חימום המים הוא"ל פס"ד דברגן דלא ניה"ל. ודבריו בע"ג.

עוד יש לציין, שבר"י ביצה שם, ביאר בדעת הר"ף, שאינה בגדר או"ג, וההיתר לולא הגזירה רק משום מתוך, וכן נקט אדה"ז בשו"ע. אבל ברמב"ם יו"ט פ"א ה"טו, וכן בפיה"מ ביצה שם, כתב מחמת הנאת הגוף שיהיה כולל או"ג, וכ"כ הר"ן בעצמו ולם לא, ב ד"ה ומקשו. וראה ב"ח רס"י תקיא. גם בדברי הבי"ר נראה דקאמי עליה רק מחמת דברי הר"ף ולא הרמב"ם. ואולי דס"ל שאינו או"ג וההיתר משום מתוך. וא"ש שבהערות ע"ה"ג בשו"ע אדה"ז (בפסוק וורשא תקצ"ח ואילך) נמנן לאיסור חימום רק לר"ף ובי"ר, ולא לרמב"ם. וראה קשת יונתן מאמו או"ח סמ"ב.

וגם בעיקר הסברה יש לפקפק אם נכון הדבר, ומכמה טעמים, וממה, שגששתו הרגלי הרחיצה, לא ביריא כל מילתא דקפדי אינשי לרוחין כל הגוף דוקא בכ"י, ולולא ששהמקלחות שבימינו מעצמם שוטפים כל הגוף, אפשר דסגי לן גם ברחיצת פי"ר, או שאר האברים, לחדו. ותניוק שדרך לרוחצו בכ"י, היינו מחמת הלכלוך, שלכן רוחצים כל גופו. ובדואי לא ראינו שיקפידו בחול לרוחץ כל גופו בבת אחת דוקא, ומצד הנאת הגוף סגי ברחיצת אבר אבר, ואירב"ה. הרחיצה באבטטיא היא רק לפמפונקט ומעונגים. וכ"מ קצת בתוס' שבת מ, א ד"ה אלא, דקס"ד לחלק בין יו"ט לשבת לענין שתיקה, אף שכבר כתבו שרחיצת כל גופו אינה שוה לכל נפש. ועכצ"ל דשאני שטיפה, ודמאי לזינה ששוה לכל נפש. ולפ"ז למסקנא צ"ל דגזרינו שטיפה אטו רחיצה. ועצ"ע. אלא שלפ"ז גוף החימום לשטיפה לחוד אינה אסורה מה"ח. (ומ"מ אסור מגזירת שטיפה אטו רחיצה). וע"ע.

ויש שביארו, שבדבר שהוא בגדר פינוק, אף אם יתרגלו כל העולם לא, עדיין נחשב כהנאה שאינה שוה לכ"ג. (ולהעיר משו"ע אדה"ז ס' תקי"ח ע"פ) משלמות בדעת בעה"מ ביצה כג, א) ש"אין יכיוו זה צורך אוכל נפש ממש שאפשר לאכול בשר בלא חרדל או י"צ אלא למעונגים". וראה שם סתק"א ס"ה. וראה בית מאיר יו"ט ע"י קצו ס"ג. ושם כתב דלא תליא ברוב. וכ"מ בפנ"י שבת מ, א. אבל בכ"מ מוכח דסגי ברוב (ראה גם פמ"ג סתק"א בא"ה סק"ד) שרגילים לזה ושתלוי בשינויי הזמנים. וראה שו"ע אדה"ז שם ס"ב.

וכבר העירו מדברי הפנ"י ובית מאיר שם, שהוכיחו מגמרא שאף בזמן חז"ל היו אדוקין ברחיצה. ולהעיר, שלהדעות שהאיסור אינו משום מלאכה שאינה שוה לכ"ג אלא מחמת גזירת מרחצאות, ועכצ"ל דאינהו ס"ל שרחיצת כל הגוף היא

בגדר שוה לכ"ג (א"כ להסברא שדין שוה לכ"ג מעיקרא הוא רק מדרבנן, או שלא נקטו שוה לכו"ז. ואכ"מ), ובדואי לא נחלקו במציאות לכ"ג בגוף הגדרת שוה לכ"ג. ובשו"ת דברי מלאכיאל ח"ה סל"ח ובהלכה לדוד סכ"ו כתבו, שאף שדאי נגרך לכא"ה להתרחץ, אבל א"צ לחמם מים, וסגי להו בפושים. וצ"ב, שהרי הותר בפיו"ד מחמת ששוה לכ"ג. (וראה בהע' הקודמת, ע"ד הסברא שבמים החדשים שנכנסים ליכא ההיתר, שאינה לצורך מלאכת או"ג, ואינה שוה לכ"ג).

ויש שדנו מטעם אחר לומר, שאין בידינו לעקור הגזרה, אע"פ שהמציאות נשתנתה, דגזירה כדקאי קאי (ובפרט להסברא שמחמת שאינה שוה לכל נפש גזרו גם גזירת מרחצאות), וכל הרוחות שבעולם לא יזיווהו ממקומה, וע"ד הדין שאין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חביוו אלא א"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין, דבר שנאסר במנין צריך מנין אחר להתירו אף כשבטל הטעם. אלא שאין הדברים מוכרחים, ויש החולקים בדבר.

(וראה בשו"ת בא"מ ח"ח ס' קנ"ט שכתב בחריפות בענין זה: פסקי חז"ל לא ישתנו ואסור לחפש דרכים לקפוץ עליהם ואינני רוצה אפילו להרהר אחר שום היתר בעולם. ובשבות יצחק יו"ט ס"ג בשם הגרש"א שכיון שמפורש בראשונים ובשו"ע לאיסור אין כוח בידינו להתיר. וכ"כ בשם הגר"מ, שהסברא נכונה שהיא בגדר שוה לכל נפש, אבל המנהג לבגוד. וראה שו"ת אג"מ או"ח ח"ד סע"ה. וכמו"כ הביאו בכ"מ בשם הגרש"א שלמות שסבר שמעיקר הדין רחיצת כל הגוף בזמנו היא שוה לכל נפש (זוה) גופא נמסר רק מפי השמועה, ובשלחן שלמה סתק"א ס"ב מצינו דמספיק"ל אפי' בנכתלך"ן אי מיקרי שוה לכ"ג). ורא רצה להתיר למעשה רק בצונן, ואמר ש"בשום אופן לא נשתנה הדין ואינו יכול למחוק מה שמפורש בשו"ע לאיסור". ויש שכתבו בטעמו, שברחיצת חמין יכול להגיע מהר לרחיצה של תענוג, וצריך לצמצם רק לרחיצה קצרה והנהג לבגוד נתת דברין לשיעורין, ולא כל אדם יכול לכוון המדה המותרת, ולדעת קו הגבול בין רחיצה בשביל הסרת הזינה לחלק היתר עליו שהוא של תענוג ואסור בחמין. ולכאורה צ"ע דהא בלא"ה אסור. ואולי כוונתו באופן המתור כמו בהוחמו מעיו"ט, וס"ל שבבוליע"ר או דוד שדינו כהוחמו מעיו"ט. ועו"ל, דקאי בשיטת הבית מאיר יו"ד ס' קצ"ד שלחמם המים בכדי להפיג צינתו הוא בגדר שוה לכל נפש. (אלא שבבית מאיר נשאר בדעת הרמב"ם שהאיסור משום גזירת מרחצאות אם אפשר לחלק כן). ולפ"ז, הרוצה לרוחץ בצונן כיון שמצטער מאד והותרה לו הרחיצה בצונן, שרי ל' לפתוח הברו בכדי להפיג צינתו. ומ"מ לא רצה לחלק מטעם הנ"ל, מחשש מכשול. וכבר מצינו ע"ד"ו בפמ"ג סתק"א במ"ז סק"ה, ששלחמם מים לרוחץ קרה מאוד ויש לקיים חולה שאין סכנה אפשר לכאורה לומר דמיקרי שוה לכל נפש כהאי גוונא, וכאן דל הפשיר הקור לא שיהיו חמין, ועל ידי גוי יש לומר דשרי, ומכל מקום לא רציית להתיר זה דאוושא מילתא טובא". וראה משנ"ב סתק"א בשעה"צ סק"ג. גם בשו"ת נוב"י מהדו"ת או"ח סכ"ה דנחית נמי להאי סברא, כתב רק כשמוכרת לטבול, שכיון ש"על כרחא צריכה היא לבוא כל גופה במים שוה היא שוה לכל נפש שחל לרוחץ בצונן". אבל בב"מ משמע להתיר גם כשאינו מוכרח ברחיצה. וכן מוכח בדעת"ו סתק"א. אלא שכ"ז לא יועיל לנו לדידן שבהוחמו ביו"ט אסור גם בפושים, מדין גזירת מרחצאות, וכדלקמן. וכנ"ל, גם בב"מ נשאר זזה בצ"ע לדעת הרמב"ם. וראה גם לקמן מה שיש לפקפק במקלחות שבימינו שמחמת תחילה הקרים.)

מילואים כ (להערה 351)

אם צריך שיתבטל מהאכלי שבת לגמרי ביו"ט שחל בע"ש

והנה לפני כמה שנים כתב אלינו ח"א שליט"א בענין זה, והרבה להקשות בדברינו. ותורף דבריו שסברת הפמ"ג שמשפיק שיעור חצי בישול – צע"ג מצד עצמם, וגם צ"ע אם מתאימים לאדה"ז, שהרי הפמ"ג בעצמו בפתיחה לשבת כתב שחצי בישולו לא חשיב ראוי לאורחים דלא כו"ע כבן דרוסיא אכולים. ויש

להוכיח כן מדין מוגמר בסתקי"א שצ"ל דבר השוה לכל נפש, ולכן פשוט שאפילו לעצמו אסור לבשל באופן שאינו ראוי לכל נפש, ועאכ"ו מדין הואיל. ועוד שבדין הואיל בעינין שיהי' שכיח, וכמ"ש התוס' פסחים מו, ב' דאל"כ בטלת כל איסורי שבת הואיל וראוי לחולה שייב"ש, ואם חולה שייב"ס חשיב אינו שכיח עאכ"ו כ"ב"א כבן דרוסאי. ובאמת שבפתיחה להל' יו"ט כתב הפמ"ג שמנזה זה אתיא לדעת הב"י, דלא בעינן הואיל לבישול שבת, שלא כהמב"ל ביסס קולא זו, וכן כתב בספרו ראש יוסף ביצה כא, ב. ומסתבר שגם ע"ז סמך בסרנו"ט במ"ז סק"א כשכתב להקל בחצי בישולו. וא"כ לדידן דאזלינן בתר דעת רבינו שלא הביא שיעת הב"י כלל, א"א לסמוך על קולא זו. ובאמת שנראה שהפמ"ג ביסס קולא זו (לא משום שמאב"ד חשיב ראוי לאורחים, שזו סברא דחוי, אלא) על מ"ש בפתיחה לשבת, שיש לומר כאן ממ"ז דאם לא נבשל כ"צ נאמר כהח"צ שחצי שיעור אסור רק מדרבנן, וא"כ לזה יועיל הע"ת שהרי מועיל בדרבנן, ואם נבשל כ"צ נגזרת ח"צ בקדירה – הרי אדרבה מותר מדין ממלאים קדירה שלימה בשביל כזית א' שבסתק"ג, ועיי"ש שלבסוף דחה, כי אולי יבשל הכל חצי צלייתו ואז אסור מה"ת לדעת הרמב"ם עיי"ש. ולמרות ששם דחאו לבסוף, אסור בסרנו"ט סמך ע"ז כדי ליישב המנהג, אבל לדברי אדה"ז כבש"מ ס"א וס"ד ח"ש אסור מה"ת, ובודאי לא יועיל ע"ת להתיר באופן זה. וכן הקשה על השמועה כי באה בשם הגר"ש ע"ה דווארקי. עכת"ד הכותב שליט"א.

1. שבר"ב ברוב התבשילים שבימינו, המים מוכנים מיד. ומה שהבשר אינו מוכן – ה"ז רק ריבוי בשיעורים. וכפי שגם הוא הביא מד' הפמ"ג עד"ז. (וכוונתנו כאן ובהבא לקמן, שבכמה אופנים לכתיילה אין כאן חשש כלל).

2. בימים הראשונים של יו"ט – בלא"ה יש היתר משום הואיל שראוי לימים האחרונים, ראה בשה"צ סתק"ג סק"ד. ש"ת התעוררות תשובה ח"ג שס"ג. (ורק ברה"ה, וחהג"ש וימים האחרונים של פסח וסוכות – יש מקום לאסור. ואכן בגילויין שערי ציון אלול תשס"ז הובא מענה הגרמ"ק דמייירי בחגה"ש ולא שת לבו לתפ"ל. ועיול"ה דהמג"א מייירי בזמנם שלא ה' שייך לבשל ליו"ט האחרון. אלא שכמה חולקים על שעה"צ הנ"ל – ראה פמ"ג סתק"ג במ"ז בתחילתו. ואכ"מ). ואכן, ברה"ה אין מקום להסברא הנ"ל. גם כמה חולקים, ראה תהל"ד שש"ב סק"ז שלדבריו אסור אין מיו"ט הראשון לאחרון.

3. המבשל ביו"ט ונגמר בחול פטור לכמה פוסקים. וא"כ ממ"ז פ – אינו חיוב, שמצד יו"ט לא גמר בשולו בו ביום, ומצד שבת – הרי הבישול הותחל לפני שבת. וראה במ"ח מצוה רחצ בסופה. ובתוס' פסחים מו, ב' נ' דר"ת דשב – מלאכה הריה – שנגמר ביו"ט גופא אבל באופן שאין שהות לאוכלו בו ביום. ובע"כ – כפי שכתבו כמה אחרונים – דאדרבה, האיסור הוא רק כשיעור בישול (חצי או שליש) נגמר מיד סמוך לחשיכה.

4. אף שלדעת רבינו פשוט ח"ש פטור אבל אסור מה"ת – לאו כ"ע מודו שהמבשל פחות ממכאמ"ד י"ב גדר ח"ש. כלומר, שגם בהאומרים ששייך ח"ש במלאכות שבת שקו"ט אי פחות ממאמ"ד ה"ז בגדר ח"ש או חצי מלאכה. וראה אבן האזל שבת פכ"ב. אגלי טו"ט ח"ש. שביבת השבת ס"כ ובבאר רחובות סקנ"ט. ובמ"א שבת ע"ד, א: וכי מותר לאפות פחות מכשיעור – שלפירש"י היינו מדין ח"ש אסור מה"ת – היינו פחות משיעור כגורגרת.

5. בשו"ת מנחת שלמה תנינא ח"ב סמ"א ארבעה דיכול להגבי' האש או לצלותו על האש וכדו'. ושבו כוונתנו כאן שבמקום שיכול להגביה האש או לצלותו על האש ל"ש לאסור. אבל ראה הערות הגריש"א פסחים מו, ב.

6. גם ידועה הושי"א מהדלקת נרות שמדליקים סמוך לחשיכה ממש. וראה שו"ת משיב דבר ח"א סל"ז. ואף שיש מתרצים שנהנית מיד אחר הדלקתה ולא סגי בלא"ה – איכא דלא ניחא להו בתו"ל.

7. ועכ"פ נ' ברור בכ"מ שיהלכה זו – דמבשל סמוך לחשיכה – אינה פשוטה ודבריה. ועוד ועיקר, שהמדובר במג"א וש"ע אדה"ז וכו' לא בכל גוונא מייירי. וכ"כ אופנים – מעיקרא לית לן בה. וכדמוכח מהג"ל. וכפי שהאריכו ונדחקו בזה גדולי האחרונים באוקמתות וכו'.

8. ואף שכו"ז לא נתפרש בדברי אדה"ז – הרי כשם שיל"פ כן בד' התוס' והמג"א ח"ה והוא הטעם בדעת אדה"ז וכפשוט. (כלומר: ש"א דהמג"א מייירי רק ברה"ה וכו' או רק באופן שגם המים אינם מוכנים או באופן שא"פ להגבי' האש וכו"ב).

9. וכעת לגוף הענין: ההיתר בנתבשל כמאב"ד הובא אצל גדולי הפוסקים בכ"מ. והיינו, שהביאו הג"ל בהדא מחתא עם ד' המג"א הנ"ל. ולדוגמא בקיצור ש"ע סי' קכ ס"ג. ועוד בכ"מ. ובע"ז דס"ל דלאו מילי סתריא נינהו. ושלא כדבריו שרצה להעמיס בדוחק שהיתר הנ"ל קאי רק לשיעור הב"י. וז"א, וכפשוט למעייני. והדברים מוכרחים בד' הפמ"ג עצמו בסרנו"ט במ"ז סק"ג עיי"ש. וראה גם שם סרנו"ט במ"ז סק"א.

להלן המענה שכתבתי אליו בשעתו: ק' להאריך מרוב הטידרות דעקו עלי מכף רגל ועד ראש. ובפרט – כי קאי זעירא בסוגיא אחרית. ובכ"ז מפני חיבת הקודש, אבוא בקצירת האומר. ולדכותי יספיק מבלי צורך לבוא בדברים ברצוא ושבו (שלצטרי אין בכוונתי לבוא בשקו"ט כדרכה ש"ת).

ובהקדמה: שבכללות ד"ז שלא לבשל מיו"ט לשבת סמוך לחשיכה יש שקו"ט ותמייה טובא ובכמה פרטים (ועוד זאת שלהסוברים – מגדולי הראשונים – שצרכי שבת נעשים ביו"ט – ל"ש כ"ז. וכן לכמה דעות גם לרבה דטעם היתור משום הואיל – יש מקום להקל. א"כ"מ. אמנם, אין בשיעור אדה"ז קיימין השתא. ומ"מ, כיון שיש כמה סברות בפוסקים להתיר אף שא"ז דעת אדה"ז – ונוסף לכ"ז ה"ה רק איסור דרבנן – א"צ לגבב כל החומרות. ובחט יודע שבתור סניף יש לצרף גם דעות דלא קיי"ל כוונתייהו ובפרט באיסור דרבנן.

[ונוסף גם הוא בקביעות שע"ש חל ביוט"ש, שביוט"ש ה"ה דרבנן בלא"ה (ושלכן תוקן הלשון בהלוח במש"כ שיש איסור דאורייתא). וכד' המשנ"ב בבה"ל בזה. (אלא שהפמ"ג בפתיחה להל' שבת שם ס"ל דעשו חיזוק וכו'. וכן שמהתיב שו"ת מהר"י אשכנזי סל"ד דלא פלוג רבנן). וכוונתו כנ"ל, שברבנן יש מקום למצוא טעם וסברא להקל. והנה, השואל העיר כאן, שאדה"ז בס"ח לא חילק בין ער"ש שחל בו יו"ט"ר או יו"ט"ש אף דאיריי בנייהם לעיל מיני', וטען שחילוק פשוט כזה דרכו לפרש (אף אם לא נמצא מפורש במקורו). אלא, שא"י דרכו של אדה"ז לכתוב דברים מחדושים). ומש"כ שיש שאכן העירו על לשון אדה"ז "יש כאן איסור מה"ת" – פשוט שהכוונה שלפמעמים – ביו"ט ראשון – ה"ה דאורייתא וא"צ לדחוק כלל. והשואל רצה לפרש עפמ"ש בסתק"ג, שע"ת מתיר רק איסורי הכנה דרבנן אבל לא מלאכות המופקעות מדין אוכל נפש מה"ת, וא"כ גם ביוט"ש מלאכה שא"ה ליהנות ממנה מופקעת מעיקר דין א"ר"נ כמבואר בדבריו ריש סתק"ג עיי"ש, ולא מאמת איסורי דרבנן אלא מקרא דהוא לבדו יעשה, ופשוט. אלא שדוחק גדול לפרש כן במלים הנ"ל שהוא איסור מן התורה. הן אמנם, שבמש"כ בבה"ל הנ"ל "וכל"ש ביוט"ש", כתב השואל שנתכונן לדבר אחר (דאם להג"ל נתכונן הול"ל שביוט"ש מותר גם לרבה לעשות כל צרכי שבת בלא הואיל כי הוא רק מדרבנן וע"ז מועיל ע"ת. אלא לדדיד' דלא פסיק' לי מילתא כהמג"א לכן ביוט"ש יש להקל כדעות הפוסקים שיעקב שרב חסדא, כהכלל להקל בד"ש, וא"כ לרבינו שלא הביא דעתו בו חסדא כלל, אין מקום

ואף שבמק"א לא נקט כן - ידועה דרכו של הפמ"ג בזה.

ומש"כ צעירף שיטת הב"ב, ושבלא יטית הב"ב לא ה' סומך על סברא דחוקה זו במג"א - מהיכי טית לחדש כן. ומדוע יש לדחוק בכונת הפמ"ג, ולא לפרש כפשוטו שבמב"ד הרי הוא כאילו באמת נתבשל. ומה שטען בפנינו שפמ"ג כ"כ בדרך עכ"פ, והיינו שזה דוחק גדול לפרש כן - הנה, לשון עכ"פ אינו ענין של דוחק. וכל ד' הפמ"ג כתובים באופן כזה בכלל.

גם הלעיה שההיתר בנתבשל כבר במאב"ד לא נתחדש רק אצל הפמ"ג (ושלפ"ז ר"ל - לאחר ששנחק שדעת הפמ"ג להיתר רק על סמך שיטת הב"ב - שכל האחרונים שהביאו היתר הנ"ל ע"כ בשיטת הפמ"ג קיימי). ולדוגמא, בראשון לציון לבעל האוה"ח ביצה ב, ב (אף שבפועל הוכיח למסקנא דלא כהמג"א. והשואל חזו וטען, ור"ל כבונת הראש"לצ' באו"י, שהקשה שם דלפי דברי התוס' בפסחים נמצא איסור לבשל ביו"ט סמוך לשקיעה דבר שלא יגמר בישולו "לפחות כמאב"ד וכו' חצי בישולו", והרי כ"רע לא דחה להיתר בזה, ושיטתו שלא יעלימו עין מאיסור תורה, ומה ד' חזו לגמרי דברי תוס' אלו. וא"כ אפ"כ שמה שהוסיף "לפחות כמאב"ד" הוא לא כדי לפרש התוס', אלא כדי להעצים הקושיא. אבל לפענ"ד נ' ברוב מדבריו שפי' שלדעת התוס' בהא מגי' ומש"כ השואל דא"ל לתרץ בדוחק שסומכים העולם על סמך"ב, כי ע"ז לא למאדים - הרי לא הביא שם שום סברא אחרת להכריח ההיתר בכמאב"ד (כהפמ"ג שכ"כ במק"א). ובהכרח כפשוטו שהבין דיש בזה מקום היתר להתוס' כיון שבכך נקרא מבושל. ולא משום ש'י' הב"ב וסברת ח"י וכיו"ב - שהרי לא פ' בזה מאומה. ותמיהיני טובא שנדחק כ"כ לעמיד סברתו במקום לפרש כפשוטו ממש).

ובעת לעיקר שאלתו בגוף הסברא, דסו"ס אי"ז שוה לכל נפש - הנה בפ' שוה לכל נפש יש להאריך טובא. וכבר האריכו האחרונים בזה, שאין הכוונה כפשוטו (נוסף לד' הגמ' בזה בנוגע לשחיטת צבי). וגם כמאב"ד מיקרי שוה לכל נפש כשרעב וכו'. ומש"כ, שמי יאכל צאלינט מבושל למחצה ולשליש מחמת רעבון, ואדרבה יאכל פירות ושא"ד הנאכלים חיים - התייח בשוה לו פירות, אבל כשאין לו - או שרוצה מבושל - ורעב טובא יאכלנו. ואני הגבר ראיתי כו"כ שטועמים ואפ"י אוכלים יותר מטעימה בשעת רעבון.

וראי' לד"מ ממה שכתבו האחרונים דגם חי (בנוגע לשחיטה) מיקרי שוה לכל נפש - ראה שו"ת בגדי בהונה או"ח ס"ו ואילך. ובאפיקי ים ח"ב סוס"י יד בשם הברוך טעם. וכ"ה גם בכ"מ. ולא ראיתי צורך לציון לריבוי מ"מ. (והנה השואל טען עוד כל מיני סברות מחודשות, שכ"כ רק בדעת רע"ק, שאין הלכה כמותו, ולא אמר עשוה לכל נפש אלא חדשיב בכלל אכילה והתיירא דאוכל נפש, ולגבי שוה לכל נפש לא דיברו בכלל, ולא ראיתי צורך להאריך כאן. והרי כמה אחרונים כתבו כן בפשיטות). וכן בנוגע לטחינת קמח, אף שא"ד ח"ב ע"י הדחק. ואף שאדה"ז פסק בשתצ"ל לא כר"ע - אין הכרח לעניינו. וכשה"כ במאב"ד.

ולהוסיף שבגידולי ציון ס"ד (במהדו"ח) ועוד כתבו דלת"ק סגי בנצלה כמאב"ד. וכן מפורש בתוס' ש פלאים סתצ"ח ס"ו. וראה בראש יוסף להפמ"ג ביצה כה, א במשנה שנסתפק בדבר. ובכל אופן, מוכח שבמב"ד ג"ז בכלל שיוותא דהואיל. (והנה השואל הבין שכונתו למש"כ בגדולי ציון בשוה"ג שם ס"א, דבעוף דרכיך אולי גם לת"א א"צ צ'ל' דהוי דרך אכילה גם חי. והעיר שבצלי שיעורו האע"פ טוב הוא, וכמו שביארו נו"כ הרמב"ם בשבת פ"ט ח"ה. והעיקר שכל דבריו טוביבם אודות דין אכילה ואי"ז שייך לענין שוה לכל נפש. כן הביא שבגידולי ציון שם ס' טו-טז מפלפל בקושית השטמ"ק הובא בתוס' רע"א שם דמה יש בין ת"ק לרע"ק הרי גם לרע"ק בענין מליחה לאכילתו חי ושיעור מליחה כשיעור צלי, והקשה על דבריו דעדיפא הוי"ל לשטמ"ק להקשות דשיעור רע"ק יותר משיעור חכמים, כי הם לא מצריכים יותר משיעור מאב"ד. ופשוט שמאדה"ז וכל הפוסקים שפסקו כחכמים, מלא פירשו דסגי במאב"ד, מוכח דלא סבירא להו

הכי, ובעינן שהות לצליה גמורה. וממילא טען השואל שיש לו סיוע ברור לדבריו ממשנה זו. ולדידי פשיטא, שהוא כבכל מקום - שמבושל הכוונה כמאב"ד, וא"צ לפרש. והאחרונים שכתבו כן - חידושו כן אף שלא הובא כן לפנ"ו בפוסקים. והה"נ פשוט"פ כן בד' אדה"ז כפשוטו. ואין כאן שום סיוע ולא שמץ מנחה).

ועוד שלאדה"ז בסו"ג ס"ח מה שבמאב"ד א"צ להקפיד הוא גם מטעם שבראוי לאכילה ע"י הדחק לא חיישינן שיחתה. ומוכח שאין מקפידים "כל נפש" ליהי' בדוקא מבזה רישל כ"צ. ומה שטען בפנינו שאדה"ז הביאו רק כטעם נוסף לטעם הראשון והעיקרי שמאריך בו כאן וברסו"ג שבישיעור זה ה' מוכן לאכילת הלילה בלא חנינו - לא ידעתי אי' איפוא מצא כן לחלק מהו טעם העיקרי ומהו הנוסף. ולו יאח כדבריו - סו"ס ה"ז טעם דאדה"ז. ומה שר"ל שמה שראוי לאכילה כבר אף שרק ע"י הדחק פועל שהאדם אינו בהול כ"כ ולא ישכח ששבת יבוא לחתות - אינו מוכן שמדוע לא יחתה באם אינו ראוי לאכילה. ועכ"ל כיון שסו"ס יכול לאוכלו כן. ולחנינו גם מהחנינו מ' רחצ ועוד, שבאכילה א"צ שיהי' שוה לכ"נ. אלא שאדה"ז פסק דלא כוותי' - ראה תסק"י ס"ח גבי חרדל. וראה גם בסתק"י ס"א (ה).

ובסגנון אחר, שאילו היו כל העולם לסטים היו כולם עושים כן, וע"ד (ולא ממש) ד' התוס' לגבי אנשי הוצל. (אמנם, התיש שאני דקאי באתרא שפיעור דנהיגה הכי, אבל אין לומר, שבתוס' קאי רק במנהג כזה שמחמת חסרון והעדר לא נוהגים בו, אבל אפ"ל להחשיב כל העולם כאילו היו כולם ליסטים - כי בפועל היו לסטים ולכן תמיד אכלו במהירות. אבל כ"רע נמי בשעת רעבתנות אוכלים כן, דאלת"ה מדוע תלו במאכלו של לסטים. וכ"ה פשוט"פ וברור לפענ"ד).

ועיו"ל בזה, שהמחלוקת בין חנני' ורבנן הוא בזה גופא - עד כמה שכיח שיאכלו כמאב"ד. ואנן קי"ל כחנני'. וכ"ה במחלוקת ראשונים שפיעור כמאב"ד. ועכ"ל שיש ריבוי דרנות באכילה ע"י הדחק, דהרי גם חי חזי לאומצא. ומההכרח לחלק בין דחק לדחק גדול (ראה ט"ז סוס"י קיג לגבי בשר"ג). ובשעת דחק ה"ז שוה לכל אדם. והכלל בזה, שכל שבשעת רעבון כשאין לו מה לאכול יאכלנו, ג"ז שוה לכ"נ.

והשואל כתב לחדש להתיי' מטעם אחר, שדין שוה לכ"נ היינו להפקיע מלאכות דמפונקים ומעונגים אבל לא למלאכות פחותים דמיעוץ בני"א, שלא מצינו נזכר אצלו שראוי אינו שוה לכל, ואין לו דגו מלא חידושו. אלא שכו"ל גופא חידושו הוא. ואילו החידושו דסגי במאב"ד לדין הואיל, הובא להלכה למעשה אצל גדולי הפוסקים.

ולקושינו שאי"ז ראו לאורחים - כבר הקדימו הפמ"ג בזה. וסתר משנתו בזה כרגיל. ולהמסקנא שבנתבשל כמאב"ד שרי - וכפי שפסקו כן גדולי האחרונים - עכ"ל שכל הרעב נכלל בגדר אורה, כפשוטו. ואצ"ל אורחים שנובים בדוקא. ובהיות והפמ"ג במק"א פסק כן למעשה, אף שבמק"א הקשה כן עכ"ל שלמסקנא לא ס"ל כן.

ושו"מ" כן בויניש אברהם ע' תלו, ונתקב בשוה"ג בשו"ת בית אברהם ח"ג ס"ב, שהעיר על הפמ"ג בפתחה להל' שבת שאיך אפ"ל דמאב"ד אינו שוה לכ"נ, ונמצא שהמבשל ביו"ט מאב"ד לחוד חייב, והוא חידוש דין שלא נזכר בפוסקים כלל. ועיי"ש שנוראה שטען שהיו הואיל הוא על צד האפשר והמקור, והרי אפשר שימצאו אנשים שיאכלו בבישול שהוא שלישי או חצי בישול. והביא שם ראי' אלימתא שהרי המבשל לבלבם אינו לוקה משום ההואיל, אף שבבישול כללבים אינו מבשל כ"כ שיהא ראוי למאכל אדם. והביא עוד חבילי ראינו שביאכלי ע"י הדחק מיקרי שוה לכ"נ. והוא כעין סברת כת"ר. (ומצינו כן בכמה דוכתי לענין שביעית. ועוד. וכן לענין יו"ט. וראה בגדי כהונה שם. מכתם לודו סי"ט. שו"מ שתיאתא ה"א (עוד). ועוד האריך שם שקשה לומר שסומכים על הב"ב, שהרי המ"א תבא הוא ונתפשטו הוראותיו. ועיי"ש, דמהי מה שהמלאכה נגמרת בזמן היתר. והוא כמב"ח כ"ל. וראה גם שו"ת אבני"א או"ח ח"ב

ואכ"מ). וכבר העירו בזה במבשל לחולה בשבת אם צריך להסירו מהאש אח"כ. והדברים עתיקים. והארכנו במק"א. ומ"מ אם מסירו מהאש ומניחו על הבלעך סמוך כשאין שהות מבע"ז - הדרתן לשאלה שמבשל עוד ביו"ט ללא ההיתר הואיל. וראה בית אברהם ומטעמי יצחק שם. וי"ל כעין הנ"ל, ובהקדם שבכ"מ מצונו שאחרי הבישול כמאב"ד אינו עובר עוד פעם אא"כ נתבשל כל צרכו (וג"ז תליא בפלוגתא. ואכ"מ), וכיון שתוספת הבישול נעשה בע"ש, וראוי לאורחיה ביום, ואח"כ יתבשל כל צרכו רק בלילה, שוב הותר מחמת שהוא מעשה אחד או משום ריבוי בשיעורים. וילע"ע. וראיתי למי שכתב להתיר משום ס"ס, ספק אם יש דין בישול אחר כמאב"ד, וספק אם צרכי שבת נעשים ביו"ט. ושוב י"ל פניני הלכה תבא תשפ"ד ודן בכל הנ"ל באור[ח].

ובגמרא דבריו אדם נתפס למש"כ להעיר במה שכתבנו כך בשם הגר"ש דווארקין - הנה שמעתי כן מאנשים שמעו מפיו להדיא. ומפיהם אנו חנוים. ולא רק ממש"כ בס' שבה"ש בשמו. ויש להאריך בזה עוד ועוד, ותבתינו בקיצור ללא מ"מ וציונים כפי הראוי, וסמכתי עליו שיעיין בכ"ז בעיון הראוי לפי רוחב דעתו וימצא מרגוע לנפשו (אף שהאמת עד לעצמו, שלדידי ולדכוותי - לפי מסת הנפאי שלי - כ"ז אריכות גדולה. ובמקום שאפרו לקצו וכי). וגם אין עתותי בידי לעיין באחרונים לראות אם הכל מכוון וכו' ואם שגיתי בפרטים מסוימים - יודיעני בזה ואתי תליון משוגתי, אבל בכללות הדברים נלפע"ד שהדברים נכונים.

לאחרי חיתום שטרות: נ' שיש להוסיף כדמות ראי' בגדר מאב"ד מדין שהיית בצל שנאכל חי ולדין - ברכתו בפה"א ומ"מ אינו טוב כ"כ לאוכלו חי כתפוחים ומש"ח אין דינו כנצלה כמאב"ד - ראה שו"ע אדה"ז סרנ"ד ס"ה. ומוכח שבאכילה כמאב"ד מיקרי שפיר דרך אכילה. ועיי"ש בס"ג שכיין שראוי לאכילה קצת אין לחוש שמא יחתה להפסידו. (ומש"כ שחשש שמא יחתה דרבנן לא קרב כלל לדרישת ראו לאורחים דאורייתא, ואין אפשר לדמות - הרי סו"ס מדובר בגדר שראוי לאכילה ומהיזב ויתתי לחלק).

ויתרה מן במשנ"ב סרנ"ג סקל"ז דבנתבשל כמאב"ד למה יחתה בהס"ם. ומ"מ נ' שבתום לאו דוקא אלא שאין מקום לחשש. (ואין לפרש דבריו שא"צ לחתות בשביל שיגיע לשיעור כ"צ עד הלילה, שלא כן כתב אלא שראוי כבר כעת). ובלל צ"ע מדוע שיעור בישול הוא כמאב"ד, וחיוב כבר במבושל כמאב"ד, ול"א בטלה דעתו. וכבכ"מ.

וגם בהטמנה אם פ' מגולה, אי"ז דרך הטמנה ובטלה דעתו (מהדו"ב לסרנ"ט). וצ"ל שזהו דרך אכילה לכמה ב"ב. וכסבארי הנז' בנוגע למשא בני הוצל. ובפסקי הריא"ז שבת לז, ב, שלאחרי מאב"ד חשיב דנגמר בישולו. ועוד, להעיר מהגהות בשפ"א שבת כ, ב, שמאב"ד ראוי למיעוט בנ"א. וראה בב"י סרנ"ג ד"ה כל דבר שאסור. וכבר כתבתי שלא ראיתי מקום לחלק בין זה לדין הוואיל.

(וידוע השקו"ט בפוסקים בביצה שבישלה בתור ביצה קשה ולא נגמר בשולו ועדיין רכה היא, אי עדיפה ממאב"ד או גריעא מינה שא"ר כלל בתור ביצה קשה).

וראיתי באור גדול (שבת פ"א מ"ו) שבת"ד כתב בגדר מאב"ד שהוא משום ארבעה. וצ"ע דמוכח בכ"מ שהוא בגדר בשול ממש גם לשרא בנ"א ולא רק למבשל, דאדת"ה לישתי בשול גוי כמאב"ד, דהיאך שייך לומר אחשבי"ל לגבי האוכל. גם צ"ע להשי' שלאחרי שמתבשל כמאב"ד ל"ש איסור בשול בשבת, דהרי אחשבי"ל ל"ש להזולת.

ולא עיינתי בכ"ז כפי הצורך. ואי"ה אשנה פ"ו. ועוד חזון למועד.

ושוב באנו בכתובים. וכתב"ב: באתי בזה בלחות שניות ואמור רבנן בכפילא ומש"כ לפנ"ז אמרתי בחפזי (בחדר ההמתנה אצל הרופא ללא ספרים וכו')

שש"ז. בית אברהם סוגיא דמוקצה בהערות למג"א סתק"א סקט"ז - במהדו"ח ח"א ע' קיא ואילך. שו"ת מטעמי יצחק או"ח סכ"ז (סו, ב). זכרון יוסף דלקמן. אפיקים ח"ב ס"ד סק"ג. שו"ת מנח"ש שם. ואכן נסתפק בזה הפמ"ג שם בפתיחה להל' שבת. וראה להורות נתן מועדים ח"ג ע' רנ).

וכן ראיתי בברכין יוסף אקא אות עה, שתפס בפשיטות דמהני כמאב"ד, ומיקרי חזי לאורחים. (אלא שהוסיף סברא שגם בגמרא ביה"ש כמאב"ד יויעל, עיי"ש).

ויתירה מזו, שבתפארת למשה סק"ג ר"ל לגבי בשולי גוים דמאב"ד מיקרי עולה עש"מ בפועל. (אלא שבפשיטות הטעם שלא כדבריו אלא שמצ"ע עולה). ולא הבנתי דחייית כתר, שהוא חידוש בגדרי בישולי גוים - שהרי כותב שהוא עולה על שולחן מלכים, וכת"ר כותב שרק לסטים עושים כן.

א"י באו"א שכבר כתבו כמה אחרונים שא"צ שיהי' ראוי בפועל לאורחים. וגם באיסור דרבנן (שאג"א סס"ד) או במקום שנמנע שיבואו אורחים מפני גזירת המושל (פמ"ג סתק"ג במ"ז סק"ב) וכה"ג טובא - שייך הואיל. וחילוקו בין הנ"ל לד' המג"א - דשם בנתבשל סמוך לחשיכה המאכל מצ"ע א"ר. אבל כשראוי לאכילה - אף שבפועל לא יאכלוהו - שייך שפיר הואיל. וד"ל. ואף שכו"כ חולקים, אבל השאג"א לאו קטלא קניא באגם הוא. ולפ"ז, כיון שמצ"ע בגדר או"כ הוא, סגי בהכי שאי"ב איסור תורה, אף שהדבר אינו מצוי. ונקודת הענין, שבפועל ראוי הוא. וגם לקושייתו שאורחים כאלה לא שכיחי - הקדימו בסדר משנה יו"ט פ"ו ה"א. ואנן בדין דשכיח מיקרי. וכן דרכה של עקרת הבית לטעום (וכמ"ס) בע"ש את הצאלינט לברר שמבושל כל צרכו.

ועוד, שכתבו האחרונים להוכיח בדעת התוס' שמה שבלא שכיח ל"א הוואיל הוא רק בהוואיל מדרבנן אבל מה"ת ל"א הוואיל גם ככה"ג.

והשוואל טען, שבתוס' בפסחים מו, א וביצה כא, א, הוציאו דין זה מהא דלר"א הרודה חלות דבש ביו"ט לוקה, דאיירי כיון שהדבש הדבש ואינה ראוי לאכול, ור"ל שיע"י הדחק גם דבש שהדבש אפשר לאכול (וראה רש"י ב"מ לח, א יצא טעם דבש והחמיק"ן אלא שלענין מכירה רק "חזו לבתישן דגמלי", עיי"ש לח, ב) ובכ"ז לא אמרין בו הוואיל. אבל בתוס' שם מפורש שא"ר לאכילה.

ועוד, דמוכח מהנ"ל שגם כשלא שכיח שיבואו אורחים (וגם בנמנע למגרי) שייך הוואיל כיון שמצ"ע ראוי. וה"נ כיון שאורחים מצ"ע שכיחי שוב לא איכפת לן אם שכיח שיאכלו כמאב"ד. אבל חולה הו"ע שמצ"ע לא שכיח. (ומש"כ בדעת השאג"א ועוד אחרונים שכתבו דאמרין הוואיל גם ככה"ג שלא יאכלו האורחים מחמת איסור דרבנן שאפ"ל שחולקים על יסוד התוס' דבעינן אורחים דשכיחי - תמיהני עליו, ששוב נדחק בשינויא דחיקא מבלי לפרש כפשוטו).

ומש"כ ש"מ צ"ל שהות גוים לאוכלו - לא ידעתי מה תפס עלי בזה והערתך רק ד' גדול האחרונים שכתבו בשפה ברורה ועבור עמא דבר - כגון הקיצור שו"ע - שכתבו ככל הדברים והאמת האלה.

וגם דבריו והדגש להדיא שצ"ל שהות לאכול מבעו"י.

וגם סגנון לשוננו שם ש"ש מקום להקל כשנתבשל כחצי בשולו" - בשולו עבר - היינו במצב של בדיעבד שאי"ס אסור באכילה. וד"ל. ובאמת, בדיעבד א"צ לכל זה וכמבואר בסוסי' תק"ג דבל"ה מותר במוציא"ט מיד וגם לעצמו שלא החמירו לקנסו באיסורים קלים דיו"ט כמו באיסורי שבת החמורים. ועכ"פ, אוילי לת"ל נתקן לעלות קיימא.

[ועדיין ולה"ק שהרי אחרי הבישול כמאב"ד ממשך להתבשל. ומתו ההיתר לזה. וראה מרבה חיים ביצה ס"א. ויש שכתבו ליישב שאין איסור בהמשך הבישול כיון שנעשה כ"מ בטע"ה אחד (ראה יו"ט כהלכתו ע"ה תקיז. קובץ מעדני חתן ח"ב ס"ט), וגם משום ריבוי בשיעורים ביו"ט (ותלוי בגדרי ריבוי בשיעורים.

ואין אומן בלא כלים) ויתכן שקיצרתי בעיקר הענין.

ובהקדמה: כ' ר"ל ולחדש שכל היתיר בכמאב"ד הוא רק באם נסמך גם על הב"ב שצרכי יו"ט ועישי השבת. והרחיק לכת שכל החרוגים בדבר המג"א גוריי - והיתיר בכמאב"ד - גם הם נמשכו בזה אחר דברי הפמ"ג (אף שלא דוקא שראו דבריו הנ"ל ואף שלא פירשו בדבריהם מאומה). ויסודו הוא מב' טעמים שאאפ"ל בכמאב"ד ה"ז ראוי לאורחים, וגם שאי"ז שזה לכ"נ.

ואני לא כן עמדו, ולפענ"ד, היתיר הנ"ל א"ש גם לשיטת המג"א (ואדה"ג) וכמה פעמים - ועל סברותיו הנ"ל - שא"ד לאורחים ושאינו שיהיה לכ"נ - כתבתי כמה אופנים לתרץ.

ונהג, מבלי להיכנס לפרטי השק"ט - המעיין באחרונים יראה ברור ושיטמת דבריהם שהיתר הנ"ל מרווחים לדעת המג"א. ואינו כי רובלא לילול ולחישוב. בדברי כ' ממוחשים המה. אלא שכ' ר"ל שיל"פ בדבריהם באו"א ונדחק ביותר בפ' דבריהם להעמידם כפי דעתו.

שו"מ גם בשמחת יו"ט להגאון מפלאק ביצה כב, א, שנקט בפשטות - וכמה פעמים - דלפי הטעם הדואיל בכמאב"ד סגי. (ודרך אגב יעו"ש מש"כ בנוגע להסברא שהתחיל בשולו ביו"ט ונגמר בשבת. ודלא כהחולקים. ואכ"מ.) וכן מצא אצל כו"כ מגדולי הפוסקים שהבינו בכמאב"ד - נקרא ראוי לאורחים. ולדוגמא מאחרוני אחרונים בשו"ת רב צבי או"ח סק"ל. (וגם הוא נגע בכמה פרטים שדנתי לעיל.) ועוד ועוד. גם במנח"ש שם מוכח דס"ל שההיתר בשיעור כמאב"ד - היינו שיש בזה הואיל.

ואיני מבין, מדוע נזקק כ' לחדש שהיתר זה אינו עולה יפה לדעת המג"א.

וחזר השואל והקשה מסתב"ח שלא אמרו דבר אודות שיעור חצי צלייתו. וכתבנו אליו שלישים בזה"ל:

לא הבנתי מה נתחדש לו בסתב"ח - הרי ה"ה והוא הטעם. והפוסקים שנחתו לשיעור בשול בע"ת - בודאי ס"ל כן גם הם.

ומה שסתם אדה"ז בזה שם - עכצ"ל דלא נחית לזה וכמו שלא נחית לזה בענין ע"ת. ולא הביא כ"א המפורש בפוסקים שקדמוהו. וכז' פשוט וברור.

והגדולי ציון - גם הוא קרא ושנה ושימש ת"ח וידע שלא נחתו לזה הפוסקים לגבי מסוכנת.

ולגופו של ענין - ג"ל הוכחה לד"ד זמירי בצל"כ כמאב"ד שהרי שיעור מליחה כשיעור צל" - וגם בזה הכוונה לחצי צלייתו (ובשארית יהודא ר"ל יתירה מזו שהפלטתא בשיעור מיל תליא בפלוגתא שיעור מאב"ד ואכ"מ.) והנה, מבואר בראשונים ששיעור צל" במסוכנת הוא ממש כשיעור מליחה (ראה שטמ"ק ס' המכתם ועוד. וקושיא זו מפורסמת באחרונים על שי' הר"מ דחי בעי מליחה. ויש שלא ראו ד' הראשונים בזה. ומה שכתבו ליישב - אינו מעלה ארוכה לענינו, דסו"ס מבואר בדבריהם

אדרי ואדרי חד שיעורא הוא. ואכ"מ בזה, וא"כ כהצ"ל שת"ק לא קאי בצל" כל צרכו. (ואדרבה, שהאחרונים נדחקו בכמה אופנים ליישב, ולא עלתה על דעתם לפרש בפשיטות ששיעור מליחה כשיעור צל" - חצי צלייתו, ולת"ק צל" כל צרכו. אלא שיש שכתבו - וכז' בכמה ראשונים - מטעם זה, ששיעור מליחה

באמת פחות משיעור צל". וי"א דרך מחומרת הגאונים ה"ז כשיעור צל". אבל א"ז סתמת ד' הפוסקים. ועוד, שבם לסברא זו, לא אמרו לא ששיעור מליחה הוא פחות משיעור מיל וכו'. ושבאמת שיעור מליחה אינו כשיעור צל" ודלא כהלכה הפשוטה

בזה. אבל לא נקטו שצל" דכאן היא צל" גמורה. ואפושי פלוגתא לא מפשינן. וא"כ עדיין שיעור דת"ק קאי בצל" דשיעור מיל, בחצי צלייתו (או בשליש צלייתו). דאלת"ה מדוע הוכרחו לחדש ששיעור מליחה הוא פחות מזה, ולא נקטו שצל" דכאן מיירי בצל" גמורה.

ושבו מצאתי באחרונים, שבד יהודא סס"ו בפיה"א סק"א נחית לסברא זו, דלת"ק צל" צל" כל צרכו, ודפאו בשתי ידים. אלא הדהם ר"ל דה"ט שבוה ראי לאכול לרוב בנ"א. וכמו שביאר בסע"ו בפיה"א סק"ח שחצי צלייתו אינו שיעור כמאב"ד.

אבל בשארית יהודא לא נקט כן - ראה בסס"ט סק"א שחצי

צלייתו הוא כמאב"ד. ושיש חולקים שצ"ל ראוי לאכילה לרוב בנ"א. וגם בדעת אדה"ז משמע דלאו כי הדדי ניהו. וראה פסקי אדה"ז סס"ט ס"ו. ועיי"ג בפמ"ג סוסי"ט. ולפ"ז צ"ב מש"כ הרמ"א בסע"ו שראוי לאכילה היינו כחצי צלייתו - דמ' קצת שלא דוקא ללסטים הוא. או שכוונתו לחלוק. ואכ"מ.)

ואין שלא יהי' - סו"ס לא נחת אדה"ז בסתב"ח להגדיר שיעור הצל"י, שבחצי צלייתו מיירי. וא"כ מוכח מזה גופא שאין הכרח מזה.

עוד הקשה השואל מרמב"ם עירובין פ"א ה"א "ואם היה בשיל ולא בשיל אין מערבין בו לפי שאין ראוי לאכילה". ולכא' נלמד מכאן לאסור בשיל תבשיל ירק ביו"ט ער"ש אם אינו מבושל כ"צ. אמנם, ל"ק מידי, שהרי הרמב"ם לשיטתו דלא ס"ל כחנני'. ועיניו בב' רס"י נגן דלדעת רש"י בשיל ולא בשיל היינו פחות מכמאב"ד. ועיי"ג בתוד"ה בשיל - שבת יח, ב. ובחי' הרשב"א ועוד.

ואף שכתב רש"י להדיא (שם), דבשיל היינו מבושלת כל צרכה (ובמנחת כהן משמרת השבת ש"ב פ"ה הביא גירסא אחרת ברש"י) - עכצ"ל דבכמאב"ד נקראת כבר מבושלת כ"צ, דאלת"ה סתר משנתו דפסק כחנני'. (ועד"ז ברש"י לר, ב ד"ה גזירה.)

ועד"ז מצינו שכתב הפר"ח ביו"ד ספ"ז דבב"ח נק' בישול בכמאב"ד - אף שמפורש ברש"י חולין קח, ב "כל צרכו" - דה"פ ד"כל צרכו".

ועוד להעיר שבבשר מערבין גם בבשיל ולא בשיל - לא בתור לפתן - ראה בבה"ל ספ"ו ד"ה ובשר.

ותמינהי מדוע הביא ממרחק לחמו ולא מדיני ע"ת גמ' - לערב בדבר המבושל כמאב"ד. שנחלקו בזה הפוסקים.

הוספה לאח"י: שוב י"ל קובץ העו"ב חגה"ש תשפ"ג. ודן בקצרה בחלק מהנ"ל. ובדברינו נתיישב כל מש"כ.

מילואים כא (להערה 365)

אמירת אתקינו ליו"ט ביו"ט שחל בשבת

ומצו"ב מענה לח"א שליט"א בטעם הסברא לומר אתקינו ליו"ט ולא לדלו לגמר, שהקשה הנ"ל, שנוסף לזה שאינו מובן הטעם לומר אתקינו פעמיים, שלכאורה יש בזה ב' שיטות, לומר רק של יו"ט, או לומר רק של שבת, אבל מה הענין לומר שניהם - שהרי בכלל מאתים (הנוסח המפורט של שבת) מנה (נוסח הכללי של יו"ט) - עוד זאת שתמוה להפסיק בין הפוסקים שנהוגים לומר על הכוס באמירת אתקינו שוב:

ולחן המענה: בנוגע להפסק בין הפוסקים, הנה כי"ב מצינו בנוסח דכל שבת בקידוש היום שמפסיק בין הפוסקים באמירת אתקינו, ושוב אחרי הפסק נוסף באמירת דא היא וכו'. וכבר העיר רבינו מחזור השלם (ונדפס גם בס' המנהגים ע" 28) ע"ד הכפל. ונדו"ד לא שגא. [ונבוגע להעדר הסמיכות בין פסוקי קידוש דשבת לבפ"ג - ראה לחלן בסו"ד].

ולוא דמסתפינא אמינא בטעם הכפל בסידור (בכלל), שבשעת"כ בדורושי שבת ענין השלחן (דרושי קידוש דרוש א) כתב לסיים ולומר באתקינו שיעורא גם אינון דאתיין לסעודא בהדה. אמנם בדורושי ערבית דרוש ב כתב לומר דא סעודתא לחוד. וכ"ה שם בענין שחרית דשבת וסעודה שלישיית. ובסידור הרש"י ועוד השמיטו הסידום. ובשו"ת רב פעלים סוד ישרים גי ה"ב הרש"י, וכתב שבדאי קפידא איכא שלא לאומרו. ובאמת עדיפא הר"ל להביא שיעורא כ' עצמו שבאיהו מקומן הובא ללא הסיום, כנ"ל. ומסקנתו שם, שלו יהא אלא ספק שוא"ת עדיף. והביא מהגור"א מאני, ונדפס גם במכתב מאליהו להנ"ל מכתב ט, שכתב אפי' דאולי ס"ל לרש"י שהנמצא בשעה"כ עם הסיום הוא מהוספת המעתיק. (ובכר העירו שבשעת"כ מכת"י מהרר"ו אכן מצינו שהוא מזולתו, ראה שם תיא, א. ובדפ"ח - ע' תרכו. וכן בפע"ח שער השבת זי הוא מהחברים. וליתא בפע"ח דפוס קארעץ תקמ"ב. ובסידור חמדת ישראל הביא מהרש"ו. וכתב לפנ"ו "מצאתי כתוב זה ואפ"ש שמורי זה לז"ה ממגמ"ו אם הוא משם רבו מהר"א זלה"ה לאו ועכ"ז אמרתי אם לא

ע' תשעו. נקודות הכסף שם ע' 824. ואולי שבס"ג שאני, שהאמירה בתוך הסעודה דוקא. ועדיין צ"ב. אבל בשעה"כ משמע לומר דא היא וכו' קודם הסעודה גם בס"ג. ולהעיר שגם בבא"ח שינה טעמו, שבס"ג כתב בבא"ח ש"ב חיי"ש ס"י לומר כל הנוסח עם הסיום. ואפשר, שבס"ג שענינו ז"א, ומבואר בכ"מ שבס"ג נכלל לגמרי ז"א בע"ק (ראה בשעה"כ שאר מאמרי רשב"י, יח"ב. וראה בסידור עם דא"ח ר, א ואילך. המשך תרס"ו ותעד"ב דלקמן), אין טעם לכפול בכדי לומר דא היא סעודתא דז"א לחוד (ללא הסיום), לפי שהכל אחד. ובאמת, בהערת רבינו לא הקשה בטעם שאין כפל בס"ג, והקושיא היא בטעם הכפל בסעודת הלילה שאינו מובן, והעיר שבס"ג אין כפל].

ועכ"פ, ממוצא דבר למדנו דאיכא למיסבר סברא, שמחתם הספק - או שלפי האמת כ"ה - אומרים בב' האופנים. ומזה יש ללמוד לנדו"ר, אף שיש לחלק טובא.

וראה זה פלא שבסידור הרב דפ"ר שיע"ל בשנים האחרונות, הוא באו"א לגמרי בסעודת היום. ואכ"מ.

גם גוף הענין דאמירת אתקינו פעמיים, מצינו בשבת בכלל, שאומרים תחילה אתקינו סעודתא דמהימנותא, ומיד אח"כ אתקינו סעודתא דמלכא. וראה שבת מיהודה להרה"צ מלובלין פ' בראשית לס"ג תרס"ג בטעם אמירת סעודתא ג"פ. (והוא נמצא בכמה נוסחאות כפל הנוסח אתקינו כמו מוצאי שבת). והרי פ' אתקינו סעודתא דמהימנותא הוא יחוד כל הסעודות יחד, ובתפארת הכולל הכל (ראה אור יקר לרמ"ק לחז"ב פח, ג. ועוד. ויע"ז הוא בסידור עם דא"ח שבו בדרושי סעודת שבת (אחר קידוש היום) - ר, ב. דא, ד, ו) ושבו מפרט הפרטים שבת באזמ"ר בשבחין (שאומרים בעת הסעודה ע"פ הארז"ל, וכמנהגנו) אומרים שוב (אחרי שכבר אמרו אתקינו) נזמין לה השתא. וכן בסעודת היום אומרים אח"כ ואזמין בה השתא. וראה פרי צדיק מצורע ט (סה, ד).

[ואגב: לע"ע לא מצאתי טעם להשינוי בסידור אדה"ז בין אתקינו דליל יו"ט ליומו. (ובסידור אדה"ז דפ"ו - בשינוי קצת). ועד"ז הוא בסידור הר"י קאפיל והר"ר אשר. וראה סידור הרש"ר וסידור זלקאווי. ולכאורה קדם לכלול בח"י. ושם באו"א לגמרי, וזכור גם אינון דסעדן בהד"ל. אבל בליל הסדר ושש"פ ושבויות שם הוא באו"א].

ובאמת שגם אמירת ב' האופנים ביחד מצינו בזהר שם גופא, דרב אבא (או רב המונא סבא) ה' אומר דא היא סעודתא דעתיקא קדישא וגם דא היא סעודתא דקוב"ה. אמנם, ר"מ שסעודתא אחרא - היינו בסעודת היום, ושואמר גו"א בכל סעודה. וראה אוה"ח ואור יקר וכו' לשם. אבל, כמדומה שבכמה מפרשים פירשו שאמר בכל סעודה דא היא סעודתא דע"ק, ואח"כ הוסיף בכל סעודה מענינו. (והאריכו בפי' הדברים) וחילוקי הדעות בכ"מ. וראה המשך תרס"ו ע' תקמה. ד"ה ויענך העת"ר (בהמשך תער"ב ח"ב ע' אצ"ז). אג"ק טו ע' סז. שיחת מוצאי ש"פ נשא תשל"ח. ש"פ ראה תשמ"ה. חנה אריאל אמרות טהורות במאמר השבת בסופו).

ובגוף הענין, הנה בלוח שם בסעודת הלילה הארכנו שכמה אופנים בדבר: א. לומר רק דא היא וכו' ולא אתקינו. ולא הנייא כדמוכח ממה שבקידוש היום נתפרט להדיא לומר אתקינו דשבת בלחש. ב. דלמי של יו"ט בכלל, כסברת כת"ג. ג. או לומר שניהם.

וניחיא אנו, הנה, במשנה ראשונה (לפני שנדפס היום יום דשנת תשי"ז. וכבר בא זכרו בהוספה לקונטרס ר"ה תשי"ז. אבל רק לענין ר"ה. ולביקור המנהגים לכוננות לא נזכר כלל מזה. ואפשר שממילא מובן, והנזכר בנוגע לר"ה, בנין אב לשאר מועדים. וראה ר"י יום ב' דחח"ס תשל"ח) נהגו לומר רק אתקינו דיו"ט, כפי שנדפס בסידור ובהגש"פ. (ולא אמרו כלל תיקוני שבת. וכנראה שמתחמת דבר הרגל. וראה זהו חי' דלקמן שו"ת דברי יציב או"ח א, קכג. ובכ"מ). ואח"כ, כשינתנה תורה ונתחדשה הלכה לומר מעתה כל האמירות דשבת בלחש, לא

יועיל לא זיוק". אלא שאפשר דקאי רק על התפלה שהביא מיד אח"ב. וראה דברי יעקב לסידור הרש"ש ח"א ע' תשעו. פתח עינים החדש יא ע' ז. ויתירה מזו, בסידור חסד לאברהם להר"א טוביאנה בסעודת הלילה, שהיחס האמורה הוא יחיד כמבואר בספר הכוונות והרב בעל ח"ו הוא ציוה לומר אתקינו והבוחר יבחר. וכן בסעודת היום כתב שיאמר גירסת הרב בעל ח"י אתקינו וכו'. ותמוה, שהרי גוף הענין לומר אתקינו נמצא כבר בחז"ב פח, א. ובכלל, ידוע שבסל ר"י כמעט לא חידש מעצמו. וגם הנוסח הנ"ל בא כבר זכרו בס' הכוונות להר"מ טרינקי, הרבה לפני הדפסת הח"י). וכ"כ בספרו בא"ח ש"ב בראשית ל. וראה גם בספרו תיקון תפלה קרוב לסופו. (וראה בתיקון תפלה הנדמה"מ מה שכתבו טעם מחודש שלד לומר אתקינו). וראה שערי רחמים (שרים) ח"ב סרל"א, ונדפס גם בשו"ת קציני ארץ ס"ד. אבל בספרו מקבצילע"ב ס"ד ואילך אזיל בתר איפכא, ונקט שבאמת צריך גם לסיים כך, ומש"כ לומר דא היא סעודתא וכו' לחוד - וק"ו קצרה לערוש). וכ"כ בשער הנתפלה שם, גם נקודות הכסף ביגן ח"ד ע' 778. ונגרד אחרי הלשון "קודם הנטילה" שבשעה"כ, ושהנוסח הארוך נאמר אחרי קידוש. וכ"מ בהמשך ממש"כ אח"כ טתול ידוך. אבל בכ"מ כתבו שצ"ל קודם התפלה (הינו תפלת ויהא ועוד). וכ"כ בשער הנתפלה שם, וסידור חמדת ישראל במהדורת אהבת שלום ע' עד. ואכ"מ).

אבל אדה"ז רוח אחרת היתה עמו (ואף ששעה"כ גופא לא ה' תחי"א אדה"ז כידוע, הרי נמצא גם בסאר כההאריז"ל כגון בפע"ח שער השבת ו' שם יד. ו' כ. כא. וראה גם במחברת הקדש שער השבת כט, ב. לא, ב. ועוד. ואף שבפע"ח קארעני תקמ"ב ליתא הסיום, נמצא בדפוס הנ"ל תקמ"ה, וכן נמצא בשל"ח (ועוד). וי"ו בתרתי: או שמחתם סעודת קידוש לומר בב' האופנים (וידוע הנהגת הרה"צ מבוטשאטש עדי"ז בכ"מ), או"י - וכן מסתבר טפי - ששניהם אמת ותרוויהו אצטריכו. (וראה ביאור הענין ד'אתיון וכו'" בהמשך תרס"ו בהשלמת הדרוש ע' תקמד. שם ע' תשיז. וראה גם בסידור עם דא"ח קצג, ג בסופו. קעד, ז (בסופו). ובפרט שידוע שאין דרכנו בשלילת דברי חכמים בתכלית השלילה, אף גם לא נמצא כך בסולת נק"י דמרהר"ו).

ואפשר שגם רבינו בהערה הנ"ל נקט סברא הנ"ל בטעם הכפילות, אבל אלה גופא קשיא ל' מדוע ליתא האמת שניהם נצרכים. (ושם, שבסעודה שני' מפני אריכות הדברים נכפל הענין, ואפשר גם כהמשך וביאור להכתוב אז תתענג גו' שלפני זה. ונשאר בקושיא בנוגע סעודת הלילה. והעירני ח"א שליט"א מהל' בסידור רש"י **שתיכף** יאמר בקו"ר דא היא סעודתא. ומשמע, שבא בהמשך לפסוק אז תתענג. וראה מש"כ לבאר לפי דרכו בשערי תפלה ומנהג אשכנזי ח"ב סל"ה ושם סק"ח ובהע' 23. אלא שלא הביא כלל מדברי רבינו בזה. וראה מש"כ מד"ע בהסידור ע' שג (ועיי"ש בסדר הפסוקים. אלא שלא שת לבו ששדור רבינו בכללות כפפע"ב ושעה"כ, כדלקמן) ועוד העירני ח"א הנ"ל, שיל"פ שיעיקר הענין דאתקינו צ"ל מיד בהתחלת הסעודה, וכל' הזר שם: ר"ש כד הוי אתי לסעודתא. אלא שהמנהג שאומרים תחילה מזמור לדוד. וכן בסעודת הלילה אומרים אתקינו אחרי שלום עליכם ואשת חיל. וי"ל. וראה גם לקמן. ולהעיר, שבשעה"כ בדרושי שחרית של שבת, וכן בפע"ח שער השבת כ, הסדר הוא: מזמור לדוד, ושמו"ר, ותישב, ודא היא סעודתא מיד לפני ברכת בפה"ג, ופסוקי זכור כו' - ליתא שם כלל. ובפע"ח שם כא בסופו, וכן במ"ח שאירתי שם שבת א, ו נזכר רק לומר על כן כו'. ובפע"ח כת"י, עכ"פ בחלקם, ליתא). וראה בנקודות הכסף שם.

[ועדיין צ"ע מה שבסידור אדה"ז בס"ג לא נמצא הכפל, רק אתקינו וכו'. וגם בסידור הר"י קאפיל והר"ר אשר לא נמצא (ושם בסעודה שני' לא נמצא אתקינו וכו'). וכבר העיר מזה רבינו במחזור השלם שם. ואדרבה, איכא דדייקי מל' שעה"כ ענין נמחת שבת "כי המלכות אינה עולה עמו רק הוא לבדו", שלא נמחת היום שבת. ואינו מוכרח. וראה דברי יעקב שם

רגלים, משמע, לפי הנוסח שבשוה"ג, שאין אומרים אתקינו דיו"ט כלל בכה"ג (שכן ההערה לומר תיקוני שבת בלחש נרשמה לפני אתקינו דיו"ט, וזכור לומר אח"כ אלה מועדי). ובסידור הנ"ל בתרגום אנגלי (שבפשוט מושג העתיק גם בלה"ק, וכדלקמן) כמעט מפורש הוא. וכן המשמעות בהערות וצינונים להר"ל בסידור עם דא"ח בקידוש היום (אא"כ כוונתו שאומרים תיקוני שבת אחרי אתקינו דיו"ט, וכדלקמן). אבל בהלכות מנהגי חב"ד ע' 81 הביא שמשפחה שאומרים של יו"ט. והבוחר ביהר. איברא, שאם נפרש בהערות המו"ל שבסידור לפי משמעו (ע"פ המובן לעמי הארץ לעשות בדיק כפי שנרשם), יצא לנו ע"פ הנרשם בהערה בסידור הנ"ל בקידוש הלילה (שההוראה לומר תיקוני שבת בלחש נרשמה אחרי האתקינו דיו"ט, אא"כ נפרש התיבות "כשחל יו"ט בשבת מתחילין כאן" לשלול גם אמירת אתקינו לפני, שלפי פשוטו בא רק להוסיף אמירת יום הששי, ובשונה מיו"ט שחל בחול שבאחרי אתקינו מתחילין מספר מרגן. אבל במקורו בסידור עם תרגום אנגלי לא נראה כלפי שכן, שאומרים אתקינו דיו"ט עוד לפני שלום עליכם. זה בוודאי אינו מתקבל.

וכנראה שהמו"ל רשם ההערה בקידוש הלילה לתיבות שבסידור "כשחל יו"ט בשבת". ואילו בקידוש היום שאין שם תיבות הנ"ל רשם ההערה לתיבות "אתקינו וכו'". והוא ללא כוונה מכוונת. (ולפלא שבגהש"פ שבסידור בהוצאה הנ"ל לא העירו מאומה). וכמדומה ברור, שיסוד הערה זו, מהמתרגום באנגלית בשנת תשל"ח (שכידוע שכ"כ הערות ותיקונים נעשו בסידור במוחדש עבר הוצאה לילי), שרצוי בסידור כדת מה לעשות, ושוב תיגרמו אח"כ (בהוצאות שלאח"ז) ללה"ק כמעט מלה במלה, ולא שם לב שנוסח הרצאת דבריו משמע כנ"ל. ובכלל, אילו היתה הכוונה של לוח לומר אתקינו דיו"ט, מסתבר שהי' נכתב בפירושו, כמו בר"ה שזנכר שם (בהערה) שא"א אתקינו.

אלא שאחרי העיון, אין הדבר רחוק כ"כ לומר שבאמת אומרים לפני שלום עליכם, וכאשר נמצא בכמה מנהגים גם בשבת דעלמא (ומהג קרלין. ספרן של צדיקים ע' 74 בהנהגת הרי"מ מקאזניץ) ומה גם להנת"ל שאתקינו ענינו בעיקר "כד הוה אתי לסעודתא". וכ"ה בסידור הרי"מ קאפיל שאתקינו (בכל הפעמים) הוא בבואו לביתו (וקודם שלום עליכם). ואף שבסידור שלנו משמע שאמירת שלום עליכם וכו' שייכת לכשיבוא לביתו, ואילו אתקינו ענינו לפני קידוש (וראה כה"ח ערא, ב' ובר"ה שחל בשבת – שם תקפג, ג לענין פתיחת אליהו ושאר פסוקים לר"ה) – שכן ביו"ט שחל בשבת העיקר הוא יו"ט (וגו"ל לא ברירא. וראה הנסמן בדברי שלום עפגין תצד, יא), וממילא העיקר הוא אתקינו דיו"ט טרם חל אח"כ בהוספה לפני קידוש מוסף ואומר בלחש השייך לשבת. ועוד מעלה, שעפ"ז האתקינו דשבת הוא פירוש והוספה לאתקינו דיו"ט (ובכנהונסח דכל שבת מתחיל אתקינו סעודתא דמהימנותא ואח"כ מפרט, משא"כ איפאכ, שאומר של שבת ואח"כ של יו"ט). ועוד זאת, שכיני שיום הששי הוא חלק מנוסח קידוש (ונאמר בקול). נכון להסמיך אתקינו דשבת ליום הששי (משא"כ בקידושא רבה שגם בשבת דעלמא א"צ לומר פסוקים לפני הברכה, והוא מנהג בעלמא, ובי"ט שחל בשבת גם ממנהגא אין אומרים פסוקי שבת, ולמשה אחרונה נאמר בלחש ע"כ"פ. אלא שבקידושא רבה המשמעות שם שלא לומר כלל אתקינו דיו"ט. וטעמא בעי).

אלא שלא נתפרש כי בשום מקום. ואין לנו לחדש מהעצמנו ולהעיר מו"ד ליל ב' דפסח תשכ"ה, שב"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע אמר שלום עליכם בליל א' דפסח שחל בשבת, בחדרו לפני הסדר. והדרין לסברא קמייא, דמחווותא כדמיעקרא, לומר אתקינו ליו"ט בחול לפני קידוש. וכן נמסר לי שכשהו"ל הגש"פ דהיכל מנחם, שבק"ט טובא, והחילטו (ואינו יודע על סמך מה) שצ"ל כל הסדר דתיקוני שבת, ואח"כ אתקינו דיו"ט.

[ולהעיר, שאח"ל לומר אתקינו דיו"ט כשחל בשבת, טרם הכל גם בסעודת היום, וכמדומה שכן המנהג אצל כו"כ,

מסתבר שבא גם לחדש להשמיט דיו"ט, שלא בא לסתום אלא לפרש. והרי הנוסח אתקינו ביו"ט יסודו מסידור הארז"ל, והוא בנוסח אדה"ז. ונמצא הן בקידוש היום דשלש רגלים והן בגהש"פ בסידור אדה"ז. והגע בעצמך: האם בא רבינו לחדש בשנת תשי"ז להשמיט מנוסח אדה"ז? אתמהא? וידוע גודל הדיוק אצלנו לומר כל דבר כפי שהוא בסידור, ודוק גודל לחדש ולומר שבמשנה אחרונה נדחה הנוסח שבסידור הארז"ל ודאדה"ז. שמה תאמר שבכלל מאתים מנה, ובפרט, שאתקינו דשבת יסודתו בזה, ואילו דיו"ט מסידור הארז"ל (וגו"ל לא ניחא למרייהו למימר הכי) – מ"מ מה התסרוך לומר שניהם.

ולפמש"כ הפרי צדיק ויקרא בדרושים לפסח א (כד, ד ואילך), שאתקינו דיו"ט נעלה יותר (וראה שם דרושים לשבועות ח (כא, ד). אבל ראה פרי צדיק בראשית ו (ג, ג). וראה באו"א קרן אורה מרגליות ענין יו"ט ע' קמח), נמצא שבהוראה המחודשת יש כאן גם הורדה ח"ו. ומסתבר, שבא להוסיף ולא לגרוע.

הן אונם דאיכא דסדרי בקביעות כזו לומר רק של יו"ט. וכ"כ בפרי צדיק שם, ובדרכי חו"ש שציינתי. ועוד. וכן נהגו במשנה ראשונה. אבל במשנה אחרונה מסתבר שרק הוסיפו על זה. ותו לא. [ויש ההעלה השערה, שבמשנה ראשונה לא אמרו שום אתקינו ביו"ט שחל בשבת. וד"ז מופרך לדידי ולדכותי. והרי בסידור אין רמז כלשהו להוסיף אתקינו כשחל בשבת].

ויש להמתיק, לפמש"כ בזה חי לוח"ג צד, ב, שבזיון הוא לומר אתקינו לשבת, ויש לומר רק של יו"ט (אבל ראה במנהגם, במנהגים קומארנא רפה). ונמצא שלמשנה אחרונה שנתחדש שאומרים על שבת בלחש, מההכרח לומר בקול עכ"פ של יו"ט, שלא ייהא בזיון.

ואל כן לדרך זה, שההוראה לומר בלחש היא כעין פשרה (והרי י"א לומר אתקינו דשבת, ראה סידור יעב"ץ ליל פסח. הגש"פ חיים לראש ביתנו. וכן בהגש"פ פרסומי ניסא, ליוורונק"כ, דיניו סדר הקידוש יא. וכן בספרו כה"ח ל, ח. ובספרו רוח חיים רסב, ג. כה"ח סופר שתקפ"ג סק"ג. מתבא מאלהו רב פעלים ובא"ח שם. אבל בכמה מהנ"ל קאמר בר"ה ש(למנהגנו) ו"א אתקינו דיו"ט. ויש לומר דוקא שנהגו לומר בכלל אתקינו דיו"ט. ובסידור יעב"ץ, נמצא אתקינו דיו"ט רק בבית יעקב (והיא הוספת המו"ל), ולא במקורו בעמודי שמים. אבל בדברי ישכר ב, בהנהגות והליכות דיו"ט אות שסד (ע' מא) משמע שכשחל בשבת נהגו שדילגו על אתקינו דיו"ט (וראה שם אות תקט"ז – ו' נד). אבל ראה שם בקידוש היום אות שצד (ע' מג). וראה שם אות רע"ז – (ע' לא) בהסדר דכל שבת), אא"כ הכוונה שאמרו שלום עליכם וכו' אחרי אתקינו דיו"ט (וכדלקמן). ובסגנון אחר, שהאמירה בלחש כמוה כהעדר אמירה. ו"א אין כאן כפל, שהרי כיון שלא נאמר בקול, ה"ו כאילו לא נאמרה.

והמנהג לומר ב"ש אתקינו – נמצא גם ביוגד משה ספי"ג, עיו"ש. דברי ישכר שם בקידוש היום. שם תמיד מנהגי ספינקא כא, ואילך. (אלא שאינו מוכרח לפרש שם כך). ועוד.

ולא תמארא, שממ"פ אם היא סעודתא חת"ק (דמלכות), איך יאמר שהיא סעודתא דקוב"ה ושכינת"ה (ז"א ומלכות) – ששניהם אמת, שהרי המזו"ב בעליונים, שאינו סותר זל"ז, ומצד השבת היא סעודת חת"ק, וז"א וע"ק אתיין בהדי', ומצד היר"ט – קוב"ה ושכינת"ה. (ולהעיר שבכוונת הרי"ש בנוגע ליו"ט שחל בשבת, שבכללות הוא ככוונת דיו"ט, ועלית העולמות כשבת). והוא ממש בדוגמת השאלה, איזה סעודה זו, סעודת שבת או של יו"ט. ובסגנון אחר, שהוא בדוגמת מי שיאמר שעד תשי"ז היתה סעודת קוב"ה ושכינת"ה, ושוב נשתנה והיא סעודת חת"ק. [אמנם, בנוגע הענין דמאן דלא יהיב למסכת ביו"ט – ל"ש ביו"ט שחל בשבת, דליכא פרש, שאמור באוכל נפש, אף שבכ"מ מבואר באו"א, שהוא מחמת שמחת יו"ט, וששבת – ענינו עונג].

איברא שבסידור תהלת"ה (ההוצאה בתשל"ח – בתרגום אנגלי – ואילך. אלא שמשום מה לא בא זכרו ברשימת התיקונים ושינויים שנוספו בהוצאה הנ"ל) בהערות לקידוש היום דשלש

השבועי. ואף שיש מקום לפרש בהנ"ל באו"א, הרי מהמשך הדברים אח"כ בשיחה שנוכח להדיא שאומרים "הי תפלה פון ונחה" רק בקביעות הנ"ל, מוכח שם הפי' גם לפנ"ז.
ולמעשה, כן הנהנה מאז ומתמיד כידוע (וראה קובצי העו"ב ד"ד שבת ופ' משפטים תשס"ח).

ולהעיר, שכ"ה המנהג בכ"מ (ולא עוד אלא שיש שנהגו כן גם ברה"ה וי"ט – ראה מט"א סתקפ"ד סט"ז. סתרי"ח סמ"ח ובקצה המטה שם. שעי"א פ"א ס"ב. דיכ"ה חו"ש אות תקק. שם אות קטן (גאטטליב) פנ"א ס"ב. דיכ"ה חו"ש אות תקק. שם אות תשטו. טעמי המנהגים עניני פסח אות תקס. חוקת הפסח הקצר פל"ד ס"ו. אוצר כל מנהגי ישרון סס"א ס"ד. מנהגי קומרנא מנהגי יו"ט אות שג. מנהגי מהרי"ו אות תקסד. עדות, ביהוסף (ויניץ) פנ"א ס"ב. וכו' בכמה ספרי מנהגים ולוחות, רבו מלספור. ומש"כ ח"א להעיר משע"ת סתפ"ח סק"ג בשם אגרות הרמ"ז ס"ד – הנה המעיין בפנים באגרות הרמ"ז שם וסטי"ו יראה שלדעתו אומרים ז' מדות גם בשבת, מדאל חילק בדבר. וכפי שנהגו כן בכמה חצרות חסידים. זאת ועוד, אמירת רבש"ע אצלו הוא במקום בריך שמי, עיי"ש. אבל לדידן שא"א ז'ג מדות, פשוט שא"א גם רבש"ע).

ובכלל, בפשטות עיקר הטעם שא"א הי"ג מדות בשבת (אף שלענין ז'ג מדות לא שגא שבת מיו"ט) כיון שאין אומרים רבש"ע, ואז"ב ב"ג מדות לפנ"ז לעורר מדה"ר לפני התחינה. אבל מצד ז'ג מדות עצמן אין סיבה וסברא לחלק בין שבת ליו"ט. וטעם המנהג לחלק בין יו"ט לשבת באמירת תחינות – אף שבקשת צרכיו אסורה ביו"ט – לפי שבידו לא קפדי כולי האי אבקשת צרכיו (וכמו שא"א אבינו מלכנו ברה"ה וי"ט שחל בשבת, אלא שברה"ה וי"ט הקלו טפי משאר יו"ט), ראה מג"א ס' קח סק"ע. וראה שו"ת משיב דבר סמ"ג בהערות למג"א שם. ופלת דוד להאד"ת בהערות למנהגי ביהמ"ג בגדול בק"ק אוטסרהא סק"ז (ע' קמג). ועוד. וראה שו"ת יחוד"ח ח"א סג"ד. וש"ג. ולהעיר מקה"ע לירו' שבת פט"ו ה"ג (בדעת הירושלמי) באיסור בקשת צרכיו משום עונג שבת שיהא כל מלאכתך עשוי'. [נמה שנהגו אצלנו לומר רבש"ע בעת ז"כ גם ביו"ט שחל בשבת, אולי משום שטופס ברכה הוא בכל יום שני"כ, והיינו גם בחול להנושאים כפיהם בכ"י כעיקר הדין, עכ"פ כשראה חלום (והרי ז"א לאומר בכ"י – ראה מאמר ס' קל סק"א, ושכן המנהג פשוט (אבל לא קייל"ן הכי. ואכ"מ). ועוד שאם לא עכשיו אימתי, ע"ז אבינו מלכנו בנעילה ביו"כ שחל בשבת, שהרי אא"פ שלא חלם בין רגל לרגל. ובכללות הענין דבקשת צרכיו בשויו"ט, ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב ס' יב"רא].

וחדשים מקרוב באו, מפי השמועה שישנם עדי רא"י המעידים שראו מעשה רב פ"א לומר רבש"ע בשבת. ואין ביד שמועות אלו לדחות דברים המפורשים. וגם את"ל ששמועה זו נאה ומדויקת (ומה גם שנמסר שכך ראו בחגה"ש תש"ג, והרי ימי חגה"ש חלו אז ברביעי ומשילי), ושאפשר בכלל לראות ולהעיד בכגון דא, ולא שעניניהם הטעמים (ולהעיר מסה"ש תרצ"ז (מהדו"ח) ע' 232. ואפשר שכיון שאין אומרים רבש"ע רצה עכ"פ להסתכל בתפלה זו, כפי שראינו עד"ז כמ"פ בנתינים אחרים), יתכן שהי' יוצא מהכלל, וכיו"ב. ועכ"פ, אי"ז הוראה לרבים (וע"ד התנהגה דאמירת אא"א לפני קריה"ג גם ברה"ח).

ירווח לנו שאינו מפסיק באתקינו דיו"ט אחרי אמירת פסוקי קידוש, שעיקרם מזכור וכו' ואילך. (אמנם, בראשונים (וכן בכתהאר"י) הובאה רק אמירת פסוקי ושמרו, ולא זכור (ראה בכלל על, הב"ב בא"ר רפט, כ. בא"ח דין סעודת שבת שחרית בתחילתו. מנהג טוב לט. וכן במקו"ח לחו"ר רפט בקיצור הלכות א. ועוד. אבל ראה ערוה"ש רפט, ג. והעירו מל' הרמב"ם שבת י. מברך בפג"ה בלבד. וראה תשו"נ ב, קסד. א, רסד ע' קט. ובטעם המנהג ראה לקוטי מהרי"ח במקומו, על יסוד המנהג לומר ברוך מקדש השבת (וראה פמ"ג רפט בא"א ב). והעירו משו"ת הרשב"א ד, רצה לענין מצות זכירת השבת בכניסתה שיוצא באמירת פסוקי ושמרו. ופסוקי זכור נמצא לראשונה בסידור נוסח פולין אמשטרדם תמ"ב. אמנם, המנהג לסיים בקול מעל כן ברוך כו' (ולפי הנשמע בכת"י מלפני 7000-6 שנה נמצא על כן ללא הקדמת זכור וכו'. וראה חסל"א רפט, א. כה"ח פלאגי לו, לח. שם כב. שו"ת מהר"ם שיק או"ח קכד. דברי פוסרים כד. אוצר החיים צאצא קפ"ח. משנ"ב רפט, ב. ערוה"ש שם. שו"ת רב פעלים רא או"ח יא. תורה לשמה שעד). אבל רבינו – גם כשאין קידוש בעת ההתנועות בנוסח דקידושא רבה ולא דס"ג (כפי שנהג בד"כ, כידוע) – לא נהג כך. אלא שלא קידש להוציא אחרים).

אלא שבכלל אין טעם לחוש להעדר הסמיכות, שהרי מעיקרא אין אומרים פסוקים אלו ביו"ט. וגם כשחל בשבת עיקר המנהג מאז הוא שלא לאומרם ורק שלמעשה נהגו מאירים בחשאי. ובכלל, מזור אצלי שיהא חשש – וגם פחות חשש – דהפקט בדבר. וכנ"ל, שרק פסוקי ושמרו הובא בראשונים. ודוקא אחרי סעודתא הברכה, ומפסיק בדא היא סעודתא בין פסוקי קידוש (וכנ"ל, שבעה"כ ליתא כלל פסוקי זכור וכו') לברכה. ואף שאין מנהגנו כן בשאר שבת – כשחל ביו"ט, שפיר דמי לומר תחילה אתקינו דשבת, ולהסמיך אתקינו דיו"ט אלאה מועדי, מיד לפני הברכה. ואם נאמר פסוקי זכור צ"ל מיד לפני קידוש, אין מקום גם להפקט אדלה מועדי. ואף שאפשר לדחות פסוקי אלה מועדי ג"ז קידוש, ועל הקדמת פסוקי שבת לפסוק דיו"ט אפ"ל שהיא משום תדיר (ולהעיר מהמנהג ברה"ח תעג, ה) – הרי לכאורה כיון ששבת נדחה מפני יו"ט, אף שכעת נדחה וחזר ונראה, כיון שנשארו מלחש, ה"ל להקדים דיו"ט. ואולי אדרבה, העיקר להסמיך דיו"ט לקידוש שהוא העיקר. ודון מינה בנוגע לאתקינו].

כן להעיר שבהגש"פ עם לקו"ט ציין רבינו לז"ח ב' והוסיף תיבת "ושם". ואולי כוונתו לזה שם בע"ז. ויש שיעירו שכוונתו לציין לניצוצי זרה על אתר שחגיב ציון לספרו הקתל משה להגש"פ ששם הב"ד הפרי צדיק. ודוחק. ואפשר דקאי אדלעיל שציין לפנ"ז לסידור הרש"ר. ע"כ מדברינו להנ"ל.

מילואים כב (להערה 370)

אמירת רבש"ע בעת הוצאת הס"ת ביו"ט שחל בשבת

א"א רבש"ע כשחל בשבת, כמ"ש במקורות שהובאו בלוח במקומו. והבאנו ש"כ להדיא בשיחת ליל השוע"ת תשנ"ב. [ולשונו לפנ"ז מ'איז מאריך אין ויהי בסנוע הארון, און ווער רעדט נאך ביו"ט שחל בימי השבוע זאגט מען דאס אויך מיט ז'ג מדה"ר – מתפרש בפשיטות, שבכלל מאריכים בפתיחת הארון, באמירת ויהי בסנוע ובאמירת בריך שמי' וכו', וביו"ט שחל בימי השבוע מוסיפים גם לומר יגמה"ר ורבש"ע. והמשך הדברים "און יעדער יו"ט" – מתפרש שכ"ה בכל יו"ט ולא רק בסוכות דבהכי עסיק, או שבכל יו"ט גם כשחל בשבת אומרים לפחות בריך שמי' (ובלשונו הק': "לאו דוקא די ענינים"). והבמשך הענין: "זאגט מען נאכמען דעם ענין הכי גדול, אז יעדער איד בעט ביי דעם אויבערשטען". וקאי יעדער על אמירת פסוק ונחה, וממשיך, בנוגע לזה, "אז יעדער איד זאל דאס זאגן בשעת ס'קומט א יו"ט אויב דאס איז נאר אין ימי

קיצור דיני שכחה וטעות

ראש חודש סיון – חג השבועות תשפ"ו

טעות	נזכר/ה	הדין
ראש חודש סיון		
תפלת העמידה – ערבית, שחרית, ומנחה		
בראש חודש		
בראש חודש	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"עלה ויבוא" וממשיך "ותחזינה"
שכח: ולא אמר יעלה ויבוא	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה קודם "מודים"	אומר יעלה ויבוא קודם מודים ערבית: אינו חוזר ²
	קודם סיים ³ "יהיו לרצון" השני ⁴	חוזר ⁴ לרצה ⁵ ערבית: אינו חוזר ²
	לאחר "יהיו לרצון" השני ⁶	חוזר ⁷ לראש התפילה ⁸ ערבית: אינו חוזר ² א"
	בשחרית: לאחר שהתפלל מוסף	אינו חוזר
אחר "יעלה ויבוא" אמר "ובנה ירושלים"	קודם שאמר "ברוך אתה השם"	חוזר ל"ותחזינה"
	לאחר שאמר "ברוך אתה השם"	מסיים "המחזיר שכינתו לציון"
	לאחר שחתם "ובנה ברחמי"	חוזר ל"רצה" ⁵
תפלת העמידה – מוסף		
בראש חודש		
אמר "אתה יצרת"	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה האמצעית	חוזר ל"ראשי חדשים"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה האמצעית	אומר "למדני חוקיך" וחוזר ל"ראשי חדשים"
	לאחר סיים ברכה אמצעית	אינו חוזר ²

- וכן הדין אם מסופק¹.
- ואפילו כבר אמר שם השם ("ה' צורי") פוסק באמצע הפסוק וחוזר לרצה².
- ואם התחיל אלקי נצור ושמע קדושה עונה. ועכ"ז אח"כ חוזר לרצה³.
- טעה ואמר יע"י וסיים ותחזינה עינינו וכו' יצא⁴.
- אם נזכר לאחרי שאמר השם לפני חתימת "הטוב שמך" או "המברך את עמו ישראל בשלום", אומר "למדני חוקיך", וחוזר ל"רצה"⁵.
- והסיח דעתו מלומר תחנונים.
- וצריך להמתין כדי הילוך ד' אמות לאחר שאמר "יהי רצון... שיבנה וכו'". וחוזר ואומר ה' שפתי תפתח כשחוזר לראש התפלה⁶.
- בשחרית אם כבר סילק התפילין – נכון שיניחם שוב⁷. ולפני שמתפלל שנית מותר להפסיק⁸.
- אם נזכר כשהגיע זמן תפילה שלאחריה מתפלל פעמיים שמונה עשרה, ראשונה לחובה ושנייה לתשלומין (ואפילו במוצאי ר"ח). אבל אם שכח יעלה ויבוא בשחרית וכבר התפלל מוסף, אינו מתפלל תשלומין. ואין תשלומין אלא בזמן תפלה הסמוכה לה אבל לא בשעה שאינה זמן תפלה. ראה פרטי דין זה אצלנו בשו"ת באתרא דרב ס' כה'תשנ.
- אם חתם "מקדש ישראל וראשי חדשים". וכדאי שיכוון וישמע מהש"ץ ויוצא ידי חובתו. ואם חתם "מקדש השבת וישראל וראשי חדשים", אם נזכר תוך כדי דיבור – אומר "מקדש ישראל וראשי חדשים" ויצא. אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור – חוזר ל"ראשי חדשים".

טעות	נזכרה	הדין
התפלל מוסף לשלש רגלים	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה האמצעית	חוזר ל"ראשי חדשים"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה האמצעית	אומר "למדני חוקיך" וחוזר ל"ראשי חדשים"
	לאחר שסיים ברכה אמצעית, קודם שסיים ^{10, 11} "יהיו לרצון" השני ¹¹	חוזר ל"ראשי חדשים" ¹²
	לאחר "יהיו לרצון" השני ⁶	חוזר לראש התפלה
התפלל ברכות אמצעיות של חול ¹³	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"ראשי חדשים"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	אומר "למדני חוקיך" וחוזר ל"ראשי חדשים"
	לאחר שסיים ברכת "חונן הדעת", קודם שסיים ^{14, 15} "יהיו לרצון" השני ¹⁵	אם לא הגיע עדיין זמן מנחה: חוזר ל"ראשי חדשים"
	לאחר "יהיו לרצון" השני ⁶	אם הגיע כבר זמן מנחה: מסיים התפילה ¹⁶
	לאחר "יהיו לרצון" השני ⁶	חוזר לראש התפילה ¹⁷
חתם "מקדש השבת" וישראל וראשי חדשים"	תוך כדי דיבור	אומר "מקדש ישראל וראשי חדשים" ויצא
	לאחר כדי דיבור, קודם שסיים ^{10, 11} "יהיו לרצון" השני ¹¹	חוזר ל"ראשי חדשים" ¹²
	לאחר "יהיו לרצון" השני ⁶	חוזר לראש התפלה ¹¹
חתם "מקדש ישראל והזמנים"	תוך כדי דיבור	אומר "מקדש ישראל וראשי חדשים"
	לאחר כדי דיבור, קודם שסיים ^{10, 11} "יהיו לרצון" השני ¹¹	חוזר ל"ראשי חדשים" ^{12, 10}
	לאחר "יהיו לרצון" השני ⁶	חוזר לראש התפלה
ברכת המזון בראש חודש		
אמר רצה	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לתחילת ברכה שלישית
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	אינו חוזר ¹⁸

10. ואפילו כבר אמר שם השם ("ה' צורי") פוסק באמצע הפסוק וחוזר ל"ראשי חדשים".
11. ואם התחיל אלקי נצור ושמע קדושה עונה. ועכ"ז אח"כ חוזר ל"ראשי חדשים".
12. אם נזכר לאחרי שאמר השם לפני חתימת "הטוב שמך" או "המברך את עמו ישראל בשלום", אומר "למדני חוקיך", וחוזר ל"ראשי חדשים".
13. ואם מסופק אם התפלל של חול או מוסף של ר"ח יש להסתפק אם יחזור ויתפלל. ולמעשה יכוון וישמע מהש"ץ ויוצא ידי חובתו.
14. ואפילו כבר אמר שם השם ("ה' צורי").
15. ואם התחיל אלקי נצור ושמע קדושה עונה. ועכ"ז אח"כ חוזר ל"ראשי חדשים" (אם לא הגיע זמן מנחה).¹
16. ועלתה לו למנחה. ויחזור ויתפלל מוסף.
17. ואם הגיע כבר זמן מנחה, עלתה לו למנחה.
18. אם טעה וסבר שע"פ דין צריך לחזור ולברך ונזכר באמצע ברכת המזון שאינו צריך לחזור ולברך, מפסיק אפילו באמצע הברכה.

הדין	נזכרה	טעות
חוזר ליעלה ויבוא	קודם שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	שכח יעלה ויבוא
חותם הברכה ומברך "שנתן ראשי חדשים" ¹⁹	לאחר שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	
לאחר שקיעה: חותם הברכה ואינו מברך "שנתן ראשי חדשים" ¹⁸		
אינו חוזר ¹⁸	לאחר שאמר "ברוך" בהתחלת ברכת הטוב והמטיב	הזכיר חג ביעלה ויבוא
חוזר לתחילת ברכה שלישית	קודם שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	
חותם הברכה ומברך "שנתן ראשי חדשים" ¹⁹	לאחר שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	
לאחר שקיעה: חותם הברכה ואינו מברך "שנתן ראשי חדשים" ¹⁸		
אינו חוזר ¹⁸	לאחר שאמר "ברוך" בהתחלת ברכת הטוב והמטיב	אחר "יעלה ויבוא" אמר "ותחזינה עינינו" (כבנוסח התפילה)
חוזר ואומר "ובנה ירושלים" ¹⁹	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	
מסיים "למדני חקיך" וחוזר ל"ובנה ירושלים" ²⁰	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
חוזר לתחילת ברכה שלישית ¹⁹	לאחר שסיים "המחזיר שכינתו לציון"	
מעין שלש בראש חודש		
חוזר ל"זכרנו לטובה"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	שכח ולא אמר "זכרנו לטובה"
יצא ואינו חוזר ¹⁹	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	

19. כנוסח שבסידור: "ברוך אתה השם אלוהינו מלך העולם שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון". ואינו חותם.

20. אם סיים ואמר "בונה ברחמי ירושלים" יצא.

טעות	נזכרה	הדין
חג השבועות תשפ"ו		
הדלקת נרות		
ליל א' דחג השבועות		
אמרה "להדליק נר של שבת קודש"	תוך כדי דיבור	אומרת "להדליק נר של יום טוב"
	לאחר כדי דיבור	חוזרת ומברכת ²¹ י
אמרה "להדליק נר של שבת ושל יו"ט"	תוך כדי דיבור	אומרת "להדליק נר של יום טוב"
	לאחר כדי דיבור	חוזרת ומברכת ²¹ כ
בערב שבת ליל ב' דחג השבועות		
אמרה "להדליק נר של שבת קודש"	תוך כדי דיבור	אומרת "להדליק נר של שבת ושל יום טוב"
	לאחר כדי דיבור	אינה חוזרת ^{כא}
אמרה "להדליק נר של יום טוב"	תוך כדי דיבור	אומרת "להדליק נר של שבת ושל יום טוב"
	לאחר כדי דיבור	אינה חוזרת ^{כא}
ב' הלילות		
שכחה ברכת שהיינו	-	מכוונת בשעת קידוש
קידוש		
ליל א' דחג השבועות		
אמר הנוסח של שבת	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"אשר בחר בנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ומברך בורא פרי הגפן ^{כב} וקידוש
אמר הנוסח של יום טוב עם ההוספות של שבת	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"אשר בחר בנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	חותם "מקדש ישראל והזמנים" ^{כג}
ליל ב' דחג השבועות		
שכח לומר "ויכולו"	לאחר שהתחיל בורא פרי הגפן	אומרו על כוס בתוך הסעודה ^{כד}
אמר הנוסח של שבת	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"אשר בחר בנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	אומר למדני חוקיך, וחוזר ל"אשר בחר בנו" ^{כה}
	לאחר שסיים הברכה ^{כז}	חוזר ומברך בורא פרי הגפן ^{כז} וקידוש
אמר הנוסח של יום טוב ולא הזכיר של שבת	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"אשר בחר בנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	אומר למדני חוקיך, וחוזר ל"אשר בחר בנו" ^{כה}
	לאחר שסיים הברכה ^{כז}	חוזר ומברך בורא פרי הגפן ^{כז} וקידוש

21. כל זמן שהנרות דולקות.

22. אבל אם חתם "מקדש השבת וישראל והזמנים", אם נזכר תוך כדי דיבור – אומר "מקדש" ישראל והזמנים" ויצא. אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור – חוזר לתחילת הברכה (וחוזר ומברך בורא פרי הגפן^{כז}).

23. אבל אינו מברך בורא פרי הגפן. אלא אם כן שבשעה שבירך על כוס של קידוש היה דעתו שלא לשתות עוד יין בתוך הסעודה ולא קודם הסעודה.

24. לאחר כדי דיבור. אבל תוך כדי דיבור אומר "מקדש השבת וישראל והזמנים" ויצא.

טעות	נזכרה	הדין
הזכיר שבת וי"ט באמצע הברכה וחתם בשל שבת בלבד או בשל יו"ט בלבד	תוך כדי דיבור	חותם "מקדש השבת וישראל והזמנים"
	לאחר כדי דיבור	חוזר ומברך בורא פרי הגפן ²² וקידוש
חתם "מקדש ישראל והשבת והזמנים" או "מקדש ישראל והזמנים והשבת"	-	אינו חוזר ²³
שכח ברכת שהחיינו ²⁵	במשך החגיגה	מברך מיד אפילו שלא על הכוס ²⁴
בירכה שהחיינו בהדלקת נרות ובירכה עוד הפעם בקידוש	-	אינה חוזרת ²⁵
ב' הלילות		
לא הזכיר שם החג	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"אשר בחר בנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ומברך בורא פרי הגפן ²² וקידוש ²⁶
לא אמר "זמן מתן תורתנו"	-	אינו חוזר ²⁷
אמר "זמן חרותנו" או "זמן שמחתנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"אשר בחר בנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	אינו חוזר ²⁸
ברכת המזון		
ביום א' דחג השבועות		
אמר רצה	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לתחילת ברכה שלישית
אמר רצה	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	אינו חוזר ²⁸
יום ב' דחג השבועות שחל בשבת		
שכח רצה	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לרצה
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	קודם שקיעה: חותם הברכה ומברך "שנתן שבתות" ²⁶
		לאחר שקיעה: חותם הברכה ואינו מברך "שנתן שבתות" ²⁷ ²⁸
	לאחר שאמר "ברוך" בהתחלת ברכת הטוב והמטיב	חוזר ומברך ברכת המזון ²⁹
בסעודה שלישית: אינו חוזר ³⁰		
אמר יעלה ויבוא לפני רצה	קודם שאמר ביום חג השבועות הזה ³⁰	פוסק ואומר רצה ואחר כך יעלה ויבוא
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	יצא

25. אפילו שכח רק בליל ב' של יום טוב.

26. כנוסח שבסידור: "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ברוך אתה ה' מקדש השבת".

ואם שכח גם יעלה ויבוא מברך: "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ומועדים לששון ולשמחה את יום חג השבועות הזה ברוך אתה ה' מקדש השבת וישראל והזמנים".

27. אבל אם שכח גם יעלה ויבוא כולל שתיים בברכה אחת כנוסח שבסידור: "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ומועדים לששון ולשמחה את יום חג השבועות הזה ברוך אתה ה' מקדש השבת וישראל והזמנים"²⁷.

28. אם טעה וסבר שע"פ דין צריך לחזור ולברך ונזכר באמצע ברכת המזון שאינו צריך לחזור ולברך, מפסיק אפילו באמצע הברכה.

29. וצריך לומר "יעלה ויבוא" שוב²⁹.

30. ואפשר שגם בנזכר אחרי שאמר "ביום חג השבועות הזה", וגם אם סיים יעלה ויבוא, יש להדיר ולומר רצה ואח"כ יעלה ויבוא עוד פעם.

טעות	נזכרה	הדין
ביום טוב		
שכח יעלה ויבוא	קודם שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	חוזר ליעלה ויבוא
	לאחר שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	חותם הברכה ומברך "אשר נתן" ³¹
	לאחר שאמר "ברוך" בהתחלת ברכת הטוב והמטיב	בסעודות יו"ט: חוזר ³² ומברך ברכת המזון ³³
	לאחר שאמר "ברוך" בהתחלת ברכת הטוב והמטיב	בסעודות נוספות ביו"ט³³ ובנמשך סעודתו למוצאי יו"ט³⁴: אינו חוזר ³⁵
אמר "ביום ראש החודש הזה" או הזכיר חג אחר ביעלה ויבוא	קודם שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	חוזר לתחילת ברכה שלישית
	לאחר שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	חותם הברכה ומברך "אשר נתן" ³¹
	לאחר שאמר "ברוך" בהתחלת ברכת הטוב והמטיב	בסעודות יו"ט: חוזר ומברך ברכת המזון ³³
	לאחר שאמר "ברוך" בהתחלת ברכת הטוב והמטיב	בסעודות נוספות ביו"ט³³ ובנמשך סעודתו למוצאי יו"ט³⁴: אינו חוזר ³⁵
אחר "יעלה ויבוא" אמר "ותחזינה עינינו" (כבנוסח התפילה)	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ואומר "ובנה ירושלים" ³⁶
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	מסיים "למדני חקך" וחוזר "לבונה ירושלים" ³⁶
	לאחר שסיים "המחזיר שכינתו לציון"	חוזר לתחילת ברכה שלישית ³⁷
מעין שלש ובורא נפשות		
ביום טוב		
שכח ולא אמר "רצה" או "וזכרנו לטובה"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"רצה" או "וזכרנו לטובה"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	יצא ³⁷ ואינו חוזר ³⁸
שכח ולא בירך "על המחזיר" או "על הגפן" ³⁸ אחר סעודה החלבית	באמצע סעודה הבשרית	מברך מיד
	לאחר שבירך ברכת המזון	יצא
שכח ולא בירך "בורא נפשות" אחר סעודה החלבית	באמצע סעודה הבשרית	מברך מיד
	לאחר שבירך ברכת המזון	מברך מיד ³⁹

31. כנוסח שבסידור: **ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה את יום חג השבועות הזה ברוך אתה ה' מקדש ישראל והזמנים.**
32. אפילו אשה חוזרת ומברכת ברכת המזון אם שכחה יעלה ויבוא בסעודות יו"ט.
33. לאחר שיצא י"ח בשתי סעודות של פת בלילה וביום.
34. אפילו בסעודה שני'.
35. אם טעה וסבר שע"פ דין צריך לחזור ולברך ונזכר באמצע ברכת המזון שאינו צריך לחזור ולברך, מפסיק אפילו באמצע הברכה.
36. אם סיים ואמר "בונה ברחמי ירושלים" יצא.
37. אפילו ב"על המחזיר" על פת הבאה בכיסנין וכדומה³⁷. אבל מי שאין לו פת ויוצא סעודת שבת ויום טוב במיני מזונות, חוזר ומברך "על המחזיר".
38. אם בירך רק על המחזיר ולא על הגפן - ראה להלן.

טעות	נזכר/ה	הדין
שנה רביעית יין ואכל כזית מזונות ושכח ובירך רק על המחי'	באמצע הברכה	חוזר ל"על המחי ועל הכלכלה ועל הגפן וכו"
	לאחר שחתם "על הארץ ועל המחי ועל פרי הגפן"	יצא ואינו חוזר ³⁹
	לאחר שחתם "על הארץ ועל המחי"	מברך בורא פרי הגפן ⁴⁰ ושותה עוד רביעית יין ⁴¹ ומברך אחריו על הגפן, או מבקש מאחר ששתה יין שיוציאנו ידי חובתנו בברכה ז' ⁴²
טעה ובירך בורא נפשות על היין או מזונות	-	חוזר ומברך מעין שלש
תפילת העמידה – ערבית, שחרית ומנחה		
בשני הימים דחג השבועות		
התפלל ברכות אמצעיות של חול	לאחר שאמר רק "אתה" ⁴³ של ברכת "אתה חונן"	ממשיך "בחרתנו מכל העמים וכו"
	באמצע ברכה ⁴⁴	גומר אותה ברכה ומתחיל "אתה בחרתנו" ⁴⁵
	לאחר שהתחיל רצה	מפסיק ומתחיל "אתה בחרתנו"
	לאחר "המחזיר שכינתו לציון" קודם "מודים"	אומר יעלה ויבוא קודם מודים ⁴⁶ וממשיך להתפלל ממודים עד סוף התפילה
	לאחר שהתחיל "מודים", קודם שסיים ⁴⁷ "יהיו לרצון" השני ⁴⁸	חוזר ל"אתה בחרתנו" ⁴⁹
	לאחר "יהיו לרצון" השני ⁴⁷	חוזר ⁴⁸ לראש התפילה ⁴⁹

39. או מיין ענבים.
40. אם אין לו יין או אי אפשר לו בכך, יכול לאכול עוד כזית מזונות ולכלול על הגפן בברכתו (אף שלכתחילה אין לעשות כן). ואם גם זה לא שייך, יאכל כזית פירות משבעת המינים ויברך על העץ, שבדיעבד פוטרת את היין.
41. וכן אם התחיל גם תיבת "חונן" אלא שלא אמר כל התיבה אלא תחילתה כגון "חו" - או "חונ" - שאינו גומר הברכה. ואם מסופק אם אמר כל התיבה יגמור הברכה.
42. בין שנזכר בברכה ראשונה של אמצעיות של חול שהיא אתה חונן, ובין שנזכר בשאר ברכות אמצעיות של חול.
43. אם לא גמר ברכה של חול אלא הפסיק באמצע הברכה ואמר אתה בחרתנו ונזכר אחרי שגמר הברכה לא יחזור.
44. ואפילו כבר אמר שם השם ("ה' צוריי") פוסק באמצע הפסוק וחוזר ל"אתה בחרתנו".
45. ואם התחיל אלקי נצור ושמע קדושה עונה. ועכ"ז אח"כ חוזר ל"אתה בחרתנו".
46. אם נזכר לאחרי שאמר השם לפני חתימת "הטוב שמך" או "המברך את עמו ישראל בשלום", אומר "למדני חוקיך", וחוזר ל"אתה בחרתנו".
47. והסיח דעתו מלומר תחנונים.
48. וצריך להמתין כדי הילוך ד' אמות לאחר שאמר "יהי רצון... שיבנה וכו'".
49. אם לא נזכר עד שהגיע זמן תפילה שלאחריה מתפלל פעמיים שמונה עשרה, ראשונה לחובה ושנייה לתשלומין. אבל אם טעה בשחרית וכבר התפלל מוסף, אינו מתפלל לתשלומין⁵⁰. ואם טעה במנחה ביום שני של שבועות ולא נזכר עד שהגיע זמן תפלת ערבית במוצאי יו"ט מתפלל פעמיים, ראשונה לחובה ושנייה בתורת נדבה⁵¹.
- ואין תשלומין אלא בזמן (שהוא עסוק ב)תפלה הסמוכה לה אבל לא בשעה שאינה זמן תפלה. ראה פרטי דין זה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כה'תשנ.

טעות	נזכר/ה	הדין
יום א' דחג השבועות		
התפלל כל התפלה של חול ⁵⁰	-	הזכיר יו"ט: יצא
	-	לא הזכיר יו"ט: חוזר ומתפלל של יום טוב
	-	ספק אם הזכיר יו"ט: חוזר ומתפלל של יום טוב
	בשחרית: אחרי שהתפלל מוסף	אינו חוזר ¹²
יום ב' דחג השבועות שחל בשבת		
התפלל כל התפלה של חול ⁵⁰	-	הזכיר שבת ויו"ט: יצא
	-	לא הזכיר שבת ויו"ט: חוזר ומתפלל של יום טוב עם ההוספות של שבת
	-	ספק אם הזכיר שבת ויו"ט: חוזר ומתפלל של יום טוב עם ההוספות של שבת
	בשחרית: אחרי שהתפלל מוסף	אינו חוזר ¹²
יום א' דחג השבועות		
התפלל של שבת	באמצע ברכה אמצעית	פוסק מיד ומתחיל "אתה בחרתנו" ⁵³
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אומר "למדני חוקיך", וחוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר שסיים ברכה אמצעית, קודם שסיים ⁴⁴ "יהיו לרצון" השני ⁴⁵	חוזר ל"אתה בחרתנו" ⁴⁶
	לאחר "יהיו לרצון" השני ⁴⁷	חוזר ⁴⁸ לראש התפילה ⁵¹
	בשחרית: אחרי שהתפלל מוסף	אינו חוזר ¹²
יום ב' דחג השבועות שחל בשבת		
התפלל של שבת	באמצע ברכה אמצעית	פוסק מיד ומתחיל "אתה בחרתנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אומר "למדני חוקיך", וחוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר שסיים ברכה אמצעית, קודם שסיים ⁴⁴ "יהיו לרצון" השני ⁴⁵	חוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר "יהיו לרצון" השני ⁴⁷	חוזר ⁴⁸ לראש התפילה ⁵¹
	בשחרית: אחרי שהתפלל מוסף	אינו חוזר ¹²
יום א' דחג השבועות		
הוסיף ההוספות של שבת	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אומר למדני חוקיך, וחוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר שסיים ברכה אמצעית	אינו חוזר ⁵² מט

50. ואם מסופק אם התפלל של חול או של יו"ט יש להסתפק אם יחזור ויתפלל. ולמעשה יכוון וישמע מהש"ן ויוצא ידי חובתו.

51. ואפילו הזכיר של יו"ט בעילה ויבוא לא יצא.

52. אם חתם "מקדש ישראל הזמנים". וכדאי שיכוון וישמע מהש"ן ויוצא ידי חובתו. אם חתם "מקדש השבת" וישראל הזמנים", אם נזכר תוך כדי דיבור – אומר "מקדש ישראל הזמנים" ויצא. אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור – חוזר ל"אתה בחרתנו".

טעות	נזכר/ה	הדין
יום ב' דחג השבועות שחל בשבת		
לא הזכיר שבת	באמצע ברכה אמצעית	פוסק מיד ומתחיל "אתה בחרתנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אומר למדני חוקיך, וחוזר ל"אתה בחרתנו" ⁵³
	לאחר שסיים ברכה אמצעית	חוזר ל"אתה בחרתנו"
השמיט הזכרת שבת במקום א' באמצע הברכה	לאחר "יהיו לרצון" השני ⁴⁷	חוזר ⁴⁸ לראש התפילה ^{49 53 נא}
	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר למקום שטעה
לא הזכיר שבת באמצע הברכה וחתם "מקדש השבת וישראל והזמנים"	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אינו חוזר
	-	אינו חוזר ^{54 1}
הזכיר שבת ויום טוב באמצע הברכה וחתם בשל שבת בלבד או בשל יו"ט בלבד	תוך כדי דיבור	אומר "מקדש השבת וישראל והזמנים"
	לאחר כדי דיבור	אינו חוזר ⁵⁴
חתם "מקדש ישראל והשבת והזמנים" או "מקדש ישראל והזמנים והשבת"	-	אינו חוזר ^ל
בשני הימים דחג השבועות		
התפלל תפלת מוסף	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אומר למדני חוקיך, וחוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר שחתם הברכה	בשחרית: מסיים התפלה ועולה לו למוסף, ואח"כ חוזר ומתפלל שחרית ^{55 נב} בערבית ומנחה: חוזר ל"אתה בחרתנו" ⁵⁵
הזכיר שם חג אחר	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ל"ותתן לנו"
	קודם שסיים ^{44 1} "יהיו לרצון" השני ⁴⁵	חוזר ל"אתה בחרתנו" ⁴⁶
	לאחר "יהיו לרצון" השני ⁴⁷	חוזר ⁴⁸ לראש התפילה ⁴⁹
לא הזכיר שם החג	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ל"ותתן לנו"
	קודם שסיים ^{44 1} "יהיו לרצון" השני ⁴⁵	חוזר ל"אתה בחרתנו" ⁴⁶
	לאחר "יהיו לרצון" השני ⁴⁷	חוזר ⁴⁸ לראש התפילה ⁴⁹
	בשחרית: אחרי שהתפלל מוסף	אינו חוזר ⁵⁰
לא אמר "זמן מתן תורתנו"	-	אינו חוזר ⁵¹

53. בתפלת ערבית, נחלקו הפוסקים אם אפשר לצאת ע"י שמיעת מעין שבע מהש"צ. ולכתחילה נכון שלא לסמוך על כך ולהתפלל עוד הפעם. ולמעשה, גם בדיעבד ששמע וכיוון לצאת אינו יוצא ידי חובתו (כיון שאין בה הזכרה של יו"ט).⁵⁴

54. וכדאי שיכוון וישמע מהש"ן ויוצא ידי חובתו.

55. ומכל מקום יכוון ג"כ לשמוע חזרת הש"צ של מוסף לצאת ידי חובת מוסף.

טעות	נזכרה/ה	הדין
אמר "זמן חרותנו" או "זמן שמחתנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אומר למדני חוקיק, וחוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר שסיים ברכה אמצעית	אינו חוזר ^ט
אחר "יעלה ויבוא" אמר "ותחזינה עינינו"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"והשיאנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	מסיים "מקדש ישראל והזמנים"
	לאחר שחתם "המחזיר שכינתו לציון", קודם שסיים ⁴⁴ "יהיו לרצון" השני ⁴⁵	חוזר ל"אתה בחרתנו" ⁴⁶
מסופק אם אמר "והשיאנו" או המשיך "ותחזינה" ⁵⁶	לאחר "יהיו לרצון" השני ⁴⁷	חוזר ⁴⁸ לראש התפילה ⁴⁹
	קודם שסיים ⁴⁴ "יהיו לרצון" השני ⁴⁵	חוזר ל"אתה בחרתנו" ⁴⁶
	לאחר "יהיו לרצון" השני ⁴⁷	חוזר ⁴⁸ לראש התפילה ⁴⁹
אחר "יעלה ויבוא" אמר "ובנה ירושלים"	קודם שאמר "ברוך אתה השם"	חוזר ל"והשיאנו"
	לאחר שאמר "ברוך אתה השם"	מסיים "מקדש ישראל והזמנים"
	לאחר שחתם "בונה ברחמי"	חוזר ל"אתה בחרתנו" ⁴⁶
תפלת שחרית		
ביום א' דחג השבועות		
אמר הכל יודוך	קודם שאמר "המאיר לארץ"	ממשיך עד "המאיר לארץ" וממשיך בנוסח ליו"ט שחל בחול
	לאחר שאמר "אין ערוך לך"	ממשיך עד "לתחיית המתים" וממשיך "אל ברוך גדול דעה" בנוסח ליו"ט שחל בחול
	לאחר שאמר "אל אדון"	ממשיך עד "תפארת וגדולה שרפים וחיות ואופני הקדש" ומדלג "לא אל אשר שבת" וממשיך מ"שמך ה' אלקינו יתקדש"
ביום ב' דחג השבועות שחל בשבת		
שכח ולא אמר "לא אל אשר שבת"	אפילו קודם שסיים ברכת יוצר	אינו חוזר ונכון לאמרו אחר התפלה
תפילת העמידה - מוסף		
בשני הימים דחג השבועות		
לא אמר פסוקי מוסף	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ואומר כתיקונו
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אינו חוזר
אמר פסוקי חג אחר במקום פסוקי היום	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ויאמר כתיקונו
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ל"אתה בחרתנו" ⁵⁰
	לאחר "יהיו לרצון" השני ⁴⁷	חוזר ⁴⁸ לראש התפילה

הדין	נזכר/ה	טעות
יום ב' דחג השבועות שחל בשבת		
חוזר ואומר כתיקונו	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	לא אמר פסוקי מוסף של שבת
אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג השבועות הזה": אינו חוזר	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	
לא אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג השבועות הזה": חותם "מקדש השבת וישראל והזמנים", ואומר "ונעשה לדביר בתמידי היום ובקרנן מוסף יום השבת הזה" קודם רצה		
אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג השבועות הזה": אינו חוזר	באמצע רצה	
לא אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג השבועות הזה": אומר "השב העבודה לדביר ביתך ונעשה לפניך בתמידי היום ובקרנן מוסף יום השבת הזה"		
אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג השבועות הזה": אינו חוזר	לאחר "המחזיר שכינתו לציון" קודם "מודים"	
לא אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג השבועות הזה": אומר "ונעשה לפניך בתמידי היום ובקרנן מוסף יום השבת הזה" קודם מודים		
אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג השבועות הזה": אינו חוזר	קודם "יהיו לרצון" השני	
לא אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג השבועות הזה": חוזר ל"אתה בחרתנו"		
אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג השבועות הזה": אינו חוזר	לאחר "יהיו לרצון" השני ⁴⁷	
לא אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג השבועות הזה": חוזר⁴⁸ לראש התפילה		
בשני הימים דחג השבועות		
פוסק מיד ומתחיל מוסף	קודם שאמר "השם" בחתימת א' מברכות האמצעיות	התפלל ברכות אמצעיות של חול
חוזר לתחלת ברכה אמצעית של מוסף ⁵⁶	קודם סיים ⁵⁷ ג' יהיו לרצון" השני ⁵⁸	
חוזר ⁴⁸ לראש התפילה	לאחר "יהיו לרצון" השני ⁴⁷	התפלל ברכה האמצעית של מוסף שבת
פוסק מיד ומתחיל מ"אתה בחרתנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	
חוזר לתחלת ברכה האמצעית של מוסף של יו"ט ⁵⁹	קודם סיים ⁵⁷ ג' יהיו לרצון" השני ⁵⁸	

57. ואפילו כבר אמר שם השם ("ה' צוריי") פוסק באמצע הפסוק וחוזר לתחילת ברכה האמצעית של מוסף.

58. ואם התחיל אלקי נצור ושמע קדושה עונה. ועכ"ז אח"כ חוזר לתחילת ברכה האמצעית של מוסף.

59. אם נזכר לאחרי שאמר השם לפני חתימת ברכה האמצעית, "הטוב שמך" או "המברך את עמו ישראל בשלום", אומר "למדני חוקיך", וחוזר לתחילת ברכה האמצעית של מוסף.

טעות	נזכרה/ה	הדין
	לאחר "היו לרצון" השני ⁴⁷	חוזר ⁴⁸ לראש התפילה
התפלל תפלת יו"ט ולא מוסף	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה האמצעית	חוזר ל"ומפני חטאינו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה האמצעית	אומר קודם רצה "ונעשה לפניך בתמידי היום וקרבן מוסף"
	באמצע רצה	אומר "והשב העבודה לדביר ביתך ונעשה לפניך בתמידי היום וקרבן מוסף"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת המחזיר שכינתו לציון, קודם שסיים ⁴⁹ "היו לרצון" השני ⁴⁸	אם לא הגיע עדיין זמן מנחה: חוזר ל"אתה בחרתנו" ⁴⁶ אם הגיע זמן מנחה: מסיים התפילה ⁶⁰
התפלל תפלת יו"ט ולא מוסף	לאחר "היו לרצון" השני ⁴⁷	חוזר ⁴⁸ ומתפלל מוסף ⁶²
יום ב' דחג השבועות שחל בשבת		
הזכיר שבת ויום טוב באמצע הברכה וחתם בשל שבת בלבד או בשל יו"ט בלבד	תוך כדי דיבור	אומר "מקדש השבת וישראל והזמנים"
	לאחר כדי דיבור	אינו חוזר
חתם "מקדש ישראל והשבת והזמנים" או "מקדש ישראל והזמנים והשבת"	-	אינו חוזר ^ל
תפילת העמידה - מעריב		
ליל ב' דחג השבועות שחל בשבת		
שכח ולא אמר "ויכולו" ומעין שבע	לאחר שהתחיל קדיש	מפסיק ואומר ויכולו וברכת מעין שבע
	כבר אמר עד "ואמרו אמן"	ממשיך ומפסיק לפני תקבל (כמו בחצי קדיש) ⁶¹ ואחרי ויכולו וברכת מעין שבע אומר קדיש תקבל
	לאחר שאמר קדיש תקבל	אומר קדיש תקבל עוד פעם ⁶¹ אחרי ויכולו וברכת מעין שבע
מוצאי יו"ט		
שכח ולא אמר "אתה חוננתנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"אתה חוננתנו" ⁶³
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	אינו חוזר ⁶²
		עשה מלאכה: חוזר ומתפלל תפלת נדבה ⁶⁰
		טעה ואכל: חוזר ומתפלל
ברכת ההפטורה		
יום א' דחג השבועות		
אמר הנוסח של שבת ולא הזכיר יו"ט	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לתחילת הברכה
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	אומר למדני חוקיך וחוזר לתחילת הברכה
	לאחר שסיים הברכה	חוזר לתחילת הברכה

⁶⁰. ועלתה לו למנחה ויחזור ויתפלל מוסף.

⁶¹. ואם הגיע כבר זמן מנחה, עלתה לו למנחה.

⁶². אבל עדיין אסור במלאכה עד שיבדיל בין קדש לחול.

טעות	נזכר/ה	הדין
הוסיף "ועל יום השבת הזה"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לתחילת הברכה
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	חותם "מקדש ישראל והזמנים" ויצא ⁶³ סא
יום ב' דחג השבועות שחל בשבת		
אמר הנוסח של שבת ולא הזכיר יו"ט	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לתחילת הברכה
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	אומר "למדני חוקיך" וחוזר לתחילת הברכה ⁶³
לא הזכיר של שבת	לאחר שסיים הברכה ²⁴	חוזר לתחילת הברכה
	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לתחילת הברכה
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	אומר "למדני חוקיך" וחוזר לתחילת הברכה ⁶³
הזכיר שבת ויו"ט באמצע הברכה וחתם בשל שבת בלבד או בשל יו"ט בלבד	תוך כדי דיבור	חותם "מקדש השבת וישראל והזמנים"
	לאחר כדי דיבור	חוזר לתחילת הברכה
חתם "מקדש ישראל והשבת והזמנים" או "מקדש ישראל והזמנים והשבת"	-	אינו חוזר ^ל
הבדלה		
לא הבדיל	לאחר שנטל ידיו ולפני ברכת המוציא	מבדיל מיד
	לאחר שבירך המוציא ⁶⁴	טועמו מיד ואח"כ מבדיל
	לאחר שאכל	מבדיל מיד
	למחר	במוצאי יו"ט שחל בשבת: מבדיל ⁶⁵ עד יום שלישי
אמר "המבדיל בין קדש לקדש"	תוך כדי דיבור	מתקן ואומר "המבדיל בין קודש לחול"
	לאחר כדי דיבור	שומע הבדלה מאחר ⁶⁶ ^{סו}

63. אבל אם חתם "מקדש השבת וישראל והזמנים", אם נזכר תוך כדי דיבור – אומר "מקדש ישראל והזמנים" ויצא. אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור – חוזר לתחילת הברכה.

64. או כל ברכה על אוכל.

65. ואינו מברך על בשמים ואש אלא במוצאי שבת (עד עלות השחר)³⁰.

66. באם אין לו אחר לשמוע ממנו הבדלה יחזור ויבדיל בעצמו. וחוזר ומברך בורא פרי הגפן²³.

מקורות וצינונים לטבלא דיני שכחה וטעות

ונשלמה תפלתו" – אין לומר שההיסח"ד הוא בהתחלת הפסוק, וממילא בתחילתו דינו כבר כעקר רגליו, אלא מוסיף שם דלא סגי בגוף סיום התפלה אלא צ"ל גם היסח"ד, אבל ודאי שגם הפסוק גופא הוא מכלל התחנונים. וכ"ה גם משמעות המג"א שם, לאידך גיסא, דלא סגי בהיסח"ד וצ"ל גם אמירת הפסוק. אמנם, אפשר שההיסח"ד הוא כבר בתחילת הפסוק, וממילא אין לומר שכל שלא סיים הפסוק אתי לא הסיח דעתו, ונימא שיכול לחזור לתפלתו. ועכ"פ, הא ברידא לן שאחרי שהסיח דעתו אין לומר שיכול לחזור בו מהיסח"ד.

ומה שכתבנו ש"כ"ה גם באמר שם ה' – ה"ט שמעיקר הדין א"צ לסיים הפסוק אפילו אחרי שאמר שם ה', הן מצד ש"ש לבטלה (ראה חסל"א סרט"ו סק"י. חיי"א כלה ה"ס"ב. שו"ת צי"א ח"י"ב ס"מ). וכבר העירו שמש"כ בכוננות החיי"א – צ"ע, ורצונו שם בחיי"א כדברי החסל"א. וראה גם אצלנו בבירור הלכה בענין מי ששכח ועה"נ בשוה"ג הא' להע"ד. ושו"נ, והן מצד כל פסוקא דלי"פ משה (ראה בכל הנ"ל, ומשמע מחמת שכוונתו להשלים הפסוק, ואף גם בנדו"ד בפעם הב' ישלים. ואם נפשך לחלק – עוד טעמי אחריתי איכא לחלק, בסדליק ענינא וביחיד ובאקראי, ובפרט בתהלים (ראה לכו הובא מג"א סתכ"ב סק"ח. מור וקציעה סנ"א. אבל ראה נשמ"א שם משה"ק. וגם לדבריו בנדו"ד ה"ז דרך בקשה ושאני, ועיקר הדין בקריה"ת), וכן כשיש סיבה וליכא למוטעי – ראה שו"ת שבט הקהתי ח"א סשס"ח סק"ט, וכש"כ בנדו"ז שטעם גדול בדבר, והיכי דלא אפשר פסקינו – ראה שו"ת חלק"י או"ח סק"א).

ויש שהטעימו וכתבו שכל שלא סיים הפסוק ה"ז כאילו עומד עדיין במקום שהוא צריך לחזור. ולדעתנו בלאו האי טעמא, הכי הוא. ובמש"כ"כ מזה שלכמה דעות אסור לענות קדושה וחיוב לחזור לתקן תפלתו. ואף להחולקים – יש לחלק טובא.

ד. בב"מ נסתפקו אם לענות מאחר שע"ז מופסקת תפלתו ויצטרך לחזור לראש. אבל בפשטות אין טעם שיצטרך לחזור לראש, דלא שניא מאמירת תחנונים שאין תפלתו מופסקת ע"ז. וכן נקטו כמה אחרונים – ראה א"א מבוטושאטש סתכ"ב ס"א (ונשמט בשו"ע מהדו"ח) שאף שנסתפק בדבר, לזה דעתו נוטה. וכן הביא בשו"ת מתת ידו ח"ב סט"ו בשם האור גדול ממינסק (אלא שחלק). וכ"כ ביריעות האהל על האהל מועד ח"א סא, א. שו"ת יגל יעקב או"ח סכ"ב. אג"מ ח"ג סנ"ו. הליכות שלמה תפלה פ"ח סל"ט. ועוד. [נכבר כתבו שבשו"ת שו"מ קמא ח"ג סס"ט – קאי בע"א, במי שנוהג שאומר יהיו לרצון רק פ"א, ואמרו בכדי שיוכל לענות קדושה, וסברתו שגוף אמירת יהיו לרצון הוא כהיסח"ד. וראה בה"ח ס' קכב סק"ג].

והסברא שהוא כאילו עומד במקום שהוא צריך לחזור, שכיון שדינו לחזור ה"ז עדיין כעומד לפני המלך (כ"מ שנקט בשו"ת מתת ידו שם. וראה עמק ברכה פומרנציק תפלה ס"א) – לא מצינו לזה מקור. ולדבריהם יצטרך להפסיק באמצע אלקי נצור ואסור לו לסיים פסוק וכו', ולא מצינו כן בשום מקום. (אבל ראה אפיקי מגינים סק"ז בביאורים סק"ג). ואם נאמר שבטענה הוי כמאן דלא צלי (למאן דס"ל הכי), ונימא דמה"ט הו"ל כעומד במקום שהוא צריך לחזור (ראה שו"ת אר"צ

א. כך נקטו ריה"פ. וכ"ה הכרעה למעשה במג"א ס' תכב סק"ד. ועוד. וכן המנהג פשוט. ודלא כמי שכתב שלדעת אדה"ז בס'י רסח ס"ט שגם בספק אם אמר יעלה ויבוא יש להסתפק אם צריך לחזור (ויתפלל בתורת נדבה ובשו"ט אינו חוזר). ואינו דומה, דהנה, בשו"ע אדה"ז שם הביא מש"כ בכלבו ס' יא שאם הוא מסופק אם הזכיר של שבת יש להסתפק אם צריך לחזור ולהתפלל. אבל אדה"ז מחלק שם גופא בין אם התפלל י"ח ברכות ומסופק אם הזכיר שבת שאין ספק שצריך לחזור להתפלל שמון הסתם לא הזכיר כיון שאין כן הרגלו של אדם, למי שמסופק אם התפלל י"ח ברכות של חול או ז' ברכות של שבת שיש יש להסתפק אם צריך לחזור ולהתפלל. ולכן אין להביא רא'י משם לנדו"ד במסופק אם אמר יעו"י, שהרי ההרגל הוא שאין אומרים יעו"י בתפלת י"ח וחזקה מה שהוא למוד מזכיר. ואף שיש לפקפק בסברא זו, כמ"ש המג"א בתחילת דבריו שם בשם הד"מ דלא אמרין חזקה שאמר כמו שהזכיר רגיל אלא בדבר שנתרגל בו הרבה משא"ב ביעו"י דלעולם לא מצינו ל' יום שאינו מזכיר יעו"י לא מקרי הרגל, מ"מ למעשה המסקנא במג"א שם ושאר הפוסקים שחוזר, לפי שיעינינו רואות שההרגל להתפלל בלא יעו"י. וכן האריך בשו"ת צ"צ או"ח ס' ג סק"ז, ולא רק מטעם שחזקה מה שהוא למוד מזכיר, אלא גם שמצד הספק גופא חוזר ומתפלל, עיי"ש בארוכה.

ורא'י לזה, שהרי במג"א סתכ"ב שם העלה שחוזר, כנ"ל, ועכ"ז איהו גופ' הביא בס'י רסח סק"ה הביא הספק שבכלבו. ועיי"ש שציינו גם למש"כ בסתכ"ב. ואף שיש מקום לפרש בדברי המג"א כמה שמציינו לדבריו בסתכ"ב שכוונתו לומר שלמעשה גם בשבת חוזר, אבל בדעת אדה"ז ודאי אאפ"ל כן, שהרי העלה הדבר בספק בסרס"ח. ועכ"צ"ל בדעת אדה"ז שיש לחלק בין ר"ח שפסק המג"א לדינא שחוזר לדין שבת שנושאר בספק. וגם בכלבו גופא מוכרח שיש חילוק בין שו"י"ט לר"ח, שכתב שם בנוגע לשו"י"ט שאין מקום לספק לפי שהוא ברכה בפנ"ע. וראה בב"ח סתכ"ב מה שפירש בדבריו. (ואכ"מ)

וצל"ע במש"כ בנתיב החיים ס"ג סקט"ו לדה"ח שם ספ"ב, שיתפלל בתורת נדבה, ולא הביא מקור לדבריו, אף שסתימת ריה"פ שחוזר ומתפלל בתורת חובה. [וגם לדעת נתיב החיים פשוט שצריך להתנות שאם לא הזכרתי יעו"י תהא לחובתי ואם הזכרתי תהא לנדבה]. ונפק"מ מזה, בשו"י"ט שאין מתפללים נדבה, שבדאי צריך לחזור.

ולמעשה, כ"ה גם בלוח כולל חב"ד בדיני חוה"מ סוכות. קצות השלחן סמ"ז ס"ה (לענין ברכת המזון ביו"ט שחוזר). וכ"ה בפשיטות בסידור תהילת ה' במקומו, והוא מהדה"ח. ולא הובא שם כלל מש"כ בנתיב החיים להעיר על הדה"ח.

ב. ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב ס' ב'תשכד.

ג. כ"מ במג"א סתכ"ב סק"ג. ועוד יותר במג"א בא"א שם ובמשנ"ב שם סק"ו ובשעה"צ סק"ח. והו"ו שגמר התפלה הוא אחרי סיום הפסוק, וכל שלא סיים מכלל תחנונים הוא. וכן נקטו כמה אחרוני זמננו. ואף למש"כ בירושלמי ברכות פ"ה ה"ג, שהסיח דעת כמי שעקר את רגליו, והובא ברשב"א ברכות כט, ב ובמג"א שם. וכ"כ בשו"ע אדה"ז סק"י ס"ה "שבאמירת פסוק זה עשה היסח הדעת מלומר עוד תחנונים

הדעות דמהני הזכרת יעו"י בהודאה. ולצל"ח ברכות כט, ב, גם בשכח בעבודה וזכור קודם חתימה חוזר לותחזינה.

וראה מרדכי ואגודה ברכות ספ"ד בשם רבבי"ה שבלא התחיל ברכה שלאחרי' ס"ל לומר יעו"י ותחזינה ויסיים וא"צ לחזור לרצה. ומשמע שבלא"ה מוכרח לחזור לרצה. ויל"ד דהתם מיירי לכתחילה. אבל אין ראי' שמעכב. (ובכלל, ראה רבבי"ה השלם ספ"ה בהערות המהדיר שהוכיח שנשמטו מפני הדילוג כמה שורות בדברי רבבי"ה). ומה שמצינו בכ"מ דלא מהני הזכרת טל ומטר אחרי שהתחיל רצה, התם שאני שכיון שהתחיל ברכה שלאחרי' אף שאינו מעכב נעקר כבר משמוע תפלה. וראה שו"ת אבני זכרון ח"ב סי"ד בנידון דידו'.

ו. ראה שו"ת באתרא דרב סי' כה'תתקסח וש"נ.

ז. ראה מקור חיים לחו"י סי' קה סק"א ד"ה כדי הילוך שנתפסק בדבר.

ח. בריטב"א תענית ג, ב, בטעה בא' מג"ר שאינו חוזר ואומר ה' שפתי תפתח. ודבריו הבואו לדינא בכמה פוסקים, הן לגבי הזכרת ושאלת גשמים - ראה קשר גודל לחידו"א סי"ד ס"ז, שלמי ציבור ה' תפלה סדר תפלת י"ח ברכה שני' ס"ד בהגה, שע"ת סי' קיד סק"ו, ובערך השלחן סק"ב, ובמנן גבורים באלף המנן סק"ו, ובמשנ"ב סק"א ובכה"ח סק"ט, וכן שם סי' קיז סק"ט, והן לגבי יעו"י - ראה שלמי חיגה דיני יעו"י בר"ח ס"ג, הובא בכה"ח פלאגי סל"ג סק"ג, ובשע"ת סל"ב סק"ד, ובכה"ח שם סק"א, ובבא"ח ויקרא ש"ב סי' ב. וראה קצוה"ש סכ"א בבדה"ש סק"ו. וכ"כ מעצמו במקו"ח להחוי"י סי' קכב ס"א.

והנה בערוה"ש סי' קיד ס"ח כתב לחלוק ע"ז מסברת עצמו שהרי נתבטלה כבר תפלתו הראשונה. ולפלא שכתב לחלוק על דברי הראשונים כמלאים מד"ע. אמנם, כבר העירו שזכה לכוון למש"כ בסי' הרס"ג ע' כב וע' כג שכ"כ. וז"ה בחי' ר"י מלוניל (בפי' על הרי"ף) ברכות כט, ב. נמוק"י שם.

ופשוט שגם לריטב"א בעקב כבר גרלו ודאי חוזר ואומר ה' שפתי תפתח. והרי מפורש שבסיים תפלתו צריך להמתין קצת (ראה פירש"י ותוס' ברכות ל, ב). והובא בכמה ראשונים שם. שלחן שלמה הובא במשנ"ב סי' קה. קצוה"ש שם. ושם גם לומר ה' שפתי תפתח. וכ"כ לחלק בנמוקי הגר"ב א"ח סרצ"ד ס"ד (בילקוט מפרשים הוצאת מכון ירושלים).

קצוה"ש שם בפנים ס"ג ובדה"ש שם. אפיקי מגינים סס"ו סק"ב. שו"ת אג"מ ח"ה ס"כ סק"ח. ועוד. (וצ"ע בהמתין שם להשיג על העינים למשפט ברכות ד, כ, שהרי חילוק זה מפורש שם גופא). אלא שבכמה מאחרונים הני"ל מפורש גם בסיים תפלתו שלא לחזור ולומר ה' שפתי. (וראה בקצוה"ש סע"ח בבדה"ש סק"ט שנושאר בצ"ע).

אמנם, מש"כ בשו"ת אג"מ שם עפ"ז ליישב שאין סתירה בין סידור הרס"ג לדברי הריטב"א - צ"ע, שהרי בסידור רס"ג מפורש דקאי כש"זכור כשהוא עודנו בתפלה, כאשר העיר המו"ל שם באג"מ. ועיי"כ מה שנדחק ליישב. והשיגו בקובץ ויען שמואל חו' כב ע' רסו. ולהסברא שכת"ש ס"ע רסו, שכשנכשל בתפלתו איכא טעמא רבה לבקש ה' שפתי - ראה בכע"ז בשלמי ציבור סדר תפלת י"ח לגבי החוזר לראש מחמת מזיד.

ובכ"מ כתבו לקשר בהשקו"ט אם ה' שפתי תפלת כגאולה או כתפלה אריכתא, ואם הוא חלק מהתפלה ממש או רק

ח"א סכ"ד ד"ה עוד יש) - פשוט דלאו לכל מילי איתמר, ובדואי שם תפלה עלה. ואדרבה, י"א שכיון שטעה הו"ל כאילו תפלתו מופסקת כבר מחמת שצריך לחזור לתקן תפלתו, ומותר גם לענות קדושה. (ובכ"מ הנדו בוזה. וראה קובץ כינוס תורה חו' כ ע' קט ואילך בדעת אדה"ז הבנ"ל).

ומה שי"א דאמירת קדושה הו"ל כהסיח דעתו (וראה תהל"ד סי' קכב סוסק"ד) - לא מצינו כן בשום מקום, וכן לא אישטמטי בשום מקום לומר שאחרי עניית קדושה מותר לענות אמן על כל הברכות. ואדרבה, קייל"ן דבהיסה"ד לא סגי וצ"ל גם אמירת פסוק יהיו לרצון. וראה באר יעקב קרויזר סק"ב סק"ג. לקט הקמח החדש שם סק"ט.

ומפורש מצינו בשו"ת הרשב"א ח"ז סת"ה בביאור ד"ז שברגיל לומר תחנונים עונה קדושה ועכ"ז דינו כאילו לא גמר תפלתו לגבי דין מי שטעה בתפלתו, "התם הוא שהקלו לכיון שהקיל לומר תחנונים הרי עניית קדושה עדיין ואין צריך לתוור לראש אבל שניתן לתחנונים אלו דין חומר עיקר תפלה שלא להפסיק לקדיש ולמודים לא" - הרי לנו דלאו מילי סתראי ניהו (אף שברשב"א אינו מוכרח דקאי בחד גוונא, במי שטעה וגם ענה קדושה. וראה שו"ת שבה"ל ח"י ס"ז). ועוד ראינו, שאפ"ל בטעה ודינו לחזור לא אמרינן שהוא עדיין כעומד לפני המלך, ושאסור להפסיק. ומה"ט נראה שמתור אפ"ל לענות קדושה לכתחילה אחרי שנזכר שטעה. ושז"ר מה שהאר"ך בזה בקובץ שערי ציון (כולל אמרי יושר) חו' ו (ירושלים, תשפ"ד) ע' קע ואילך שהאר"ך בכע"ז. (אלא שנוטה להחמיר בטעות המקלקת, כגון ששאל מטר בימות החמה שאין לו להפסיק לענות קדושה. והנלפע"ד כתבנו. וראה שם מה שהשיג עליו שם ע' קפט. ואין דבריו מוכרחים).

ה. שאין התחלת הברכה בנוסח רצה מעכבת. וגם אם התחיל מ'ותחזינה", שם ברכה עלה. וכ"מ בשו"ע אדה"ז סי' קיד סוס"ח. וכש"כ בנדו"י שהתחיל מיעו"י, שגם אם נאמר שהזכרת הקרבנות מעכבת בברכת רצה (ראה הליכות שלמה ר"ח פ"א ס"ב. תפלה פט"ו ס"ה. וראה שו"ת דברי שלום מזרחי ח"ה בהערות והנהגות ס"ג - ע' תלו - ע"פ תשו"ג ס"ג) - הרי ביעו"י מזכיר שם שירצה וישמע זכרון ירושלים. וראה פירש"י שבת כד, א ד"ה ואומר. אבודרהם סדר תפלות הפסח. ובכלל, עיקר תוכן הברכה קבלת התפלות שג"ז נכלל ביעו"י.

ויש שנהגו שהתחילו מואשי ישראל - ראה טור א"ח כ.כ. וראה הסמנן בסידור רע"ג מהדורת שיץ נספח לתפלת חול ע' 674. ובמשנ"ב שם סק"א שגם בדילג רצה אי"ז שינוי מטבע. וכ"כ בתורת חיים סופר שם סק"א, הביאו בכה"ח סק"ג. וכ"ה בבני ציון סק"א. וגם לפמ"ג במ"ז שם סק"א - הרי בנדו"ז כבר אמר רצה בפעם הראשונה. ומסתבר כבוננת הפמ"ג שהוא ע"ד הקורא שלא כפי המסורה (ראה שו"ע א"ח סי' קמג ס"ח) ולא שמעכב מצ"ע, וכדמוכח ממש"כ כן דוקא בעשה במזיד. אלא שהתחילת דבריו משמע שגם שבווג צריך לחזור לראש הברכה עכ"פ. אבל ראה חו"י ועוד שם. וראה ספר הבינונו (נתי) אות ז (ע' כו ואילך). וכ"כ בעובדות והנהגות לבית בריסק ח"ג ע' ש בשם הגר"ח שינו"י במקום רצה. וראה עמק ברכה תפלה ס"ד. שו"ת שאלת רב ח"א ע' שדמ. מבית לוי ח"ו ע' כה. קובץ בית אהרן וישראל גל' קעג סיון תשע"ד. קול התורה תשרי תשע"ג ע' קפו. מצברי ים תפלה סוס"י ג. גנת אגוז אלטמאן ע' צד. מגדל צופים ח"ח סל"ז. וחזי לאצטרופי

מועד, יעו"ש. וראה גם שו"ת תפארת צבי ח"ב ספ"א. וכ"כ הליכות שלמה תפלה פט"ו ס"ט.

אבל ראה שו"ת שבה"ל חי"א סי' קו. וצל"ע הדמיון שכתב ליו"ט שחל בשבת. ולהעיר שבמג"א שציון שם לא מיירי בהכי. ועד"ז צע"ג במש"כ שם לדמות לר"ח שחל בשבת, שאינו מן הענין כלל.

ואף שבמח"ב סתקפ"ב כתב שאם בר"ה חתם מקדש ישראל והזמנים ונתכוון מפורש על ראש השנה יצא, וא"כ נימא שגם בר"ח אם נתכוון להדיא יצא – הנה, המח"ב לשיטתו שגם ביו"ט הכי דינא בחתם מקדש השבת וידע שהוא יו"ט. והארכנו בלוח לר"ה. ושם ששאר הפוסקים סתמו ולא חילקו, קחנו משם.

וח"א ר"ל שגם להדעות דס"ל שבכל גווניו לא יצא במקדש השבת, היינו לפי שבתיתת מקדש ישראל והזמנים יש כוונה אחרת לגמרי שהקב"ה קידש את ישראל שהם קידשו את הזמנים. אבל לגבי ר"ח אם חתם מקדש ישראל והזמנים ונתכוון לומר והזמנים על ראש חודש שישא ידו חובתו. אבל בפשטות הטעם שלא יצא הוא מחמת עצם השינוי בלשון מיו"ט לשבת.

טז. כבשה באמצע ברכת המזון שחזור למקום שפסק. ועד"ז כתב בקצוה"ש סמ"ז סק"ה מטעם אחר, עיי"ש.

יז. וראה חשוקי חמד בכורות ג, א בארוכה.

יח. מג"א סר"ח, סק"ז. משנ"ב שם סק"ח. כפה"ח שם סקס"ז. וראה בארוכה בבירור הלכה בענין השוכח ועל הניסים ס"ט.

יט. ע"פ קו"א לשו"ע אדה"ז סרס"ג סק"ג וסק"ד. [וראה גם בקונטרס באתרא דרב חו' ג הע' 45 ואילך. והארכנו בזה בכינוס תורה חוהמ"פ תשע"ט. וצע"ג מש"כ מפי השמועה בס' הרב אשכנזי].

כ. ולא אמרנו דל מיני' תיבות "של שבת וכו'" דסגי ב"להדליק נר" לחוד - כדהארכנו במק"א.

כא. ספק ברכות להקל. שיש כאן ב' סיבות המחייבות הדלקת נרות ולא קילקלה בברכתה. נתבאר בארוכה בכינוס תורה דחווהמ"פ תשע"ט.

כב. שהקידוש הפסק, כיון שאינו מענין הברכה שצריך לברך, ואינו בגדר קידוש כלל. ובקידוש על כוס מים והי' בדעתו לשתות יין – ראה מג"א סרע"א סקל"ב ובשו"ע אדה"ז שם סכ"ח (ודלא כרעק"א שם בהגהות שם ע"ה ג. וראה הגהות רעק"א למג"א סרצ"ט סק"ו) – אין הקידוש הפסק, לפי ששם קידוש עלה, אלא שלא יצא יד"ח כיון שלא הי' על יין. ושור"ר כסברא זו באפיקי מגינים סכ"ה בביאורים סקט"ו שהחסרון הוא מצד אחר. אבל הכא פטומי מילי בעלמא ניהו ואינו בגדר קידוש. וראה כע"ז בשו"ע אדה"ז סרצ"ט ס"ט. והרי כמה אחרונים יצאו לפסק בדברי המג"א מדיון הפסק (נוסף לרעק"א – באחד משה סר"ט סק"ד, ושם שפך דעת תרודה"ד, במנוה"ט סרע"א בקני המנורה סק"ט, ועוד). ואף דאנן בתר דברי המג"א ואדה"ז גרידון, אופשי פלוגתא לא מפשינו, גם כה"ג שאינו מענין הקידוש כלל. ול"ד כלל לגביל לתווי וזכור שכבר נתנו לה לאכול (ראה עד"ז בשו"ת מנח"ש ח"א ס"ב. וקדמו בשו"ת משפטי צדק להר"ש גרמיואן סצ"ד) – ראה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות תרו.

ולא גרע משהחינו בליל ב' דר"ה, ש"א דהוה הפסק - שו"ת

מענין התפלה ולא מגוף התפלה והוא בגדר בקשה ונטילת רשות. (וראה משנ"ב סי' קיא בבה"ל ס"ב ד"ה חזור ואומר. ושם דן אם הוא לניכובא. ועיי"ש שלמעשה אינו חסרון בעצם התפלה. וכ"כ בשו"ת תורת יקותיאל ס"ג. שם מהדו"ב סע"ה. ובשו"ת אג"מ שם חולק אמשנ"ב, והוכיח מרס"ג שהוא חלק מהתפלה. והחרה החזיק אחריו בשו"ת באר שרים מהדו"ח לקוטים סמ"א סק"ד. אלא שגם לרס"ג אין הדבר מוכרח. והרי לרס"ג ועוד, אין הש"צ אומר ה' שפתי כלל, ועכ"פ לא בקול (ואפשר שגם אם הוא חלק מהתפלה א"צ להיות בקול, שאינו נוגע להציבור רק לעצמו. וי"ל שהיא תפלה המתפלל בשפתי, משא"כ בציבור היוצאים מצד שול"ע – ראה בית ברוך כלל כט סק"א). ומדברי הראשונים שאין ש"צ חזור ואומר – מוכח שאינו מעכב בתפלה. וגם שאר הוכחותיו בבאר שרים אינן מוכרחות. וראה שו"ת שרה"מ ח"ח סי' קלא. מנח"י ח"ח סט"ז. הלכה ברורה יוסף סי' קיא בבירור הלכה סק"א. ויען שמואל שם ע' רס ואילך).

ונראה דעת הרס"ג שבלא הזכיר גשם או אמר סימן קללה אינו כהעדר הזכרה אלא כתפלה חדשה. ואפשר בדעת החולקים שההכנה ובקשת רשות בעינה קיימת.

ולמעשה, בהיות והדבר תלוי בפלוגתא, יש לאמרו שאין בזה הפסד.

ט. ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' יתשלו.

י. ראה קצוה"ש סכ"ח סק"ב, ובהערות שבסו"ה.

יא. ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כ'רלח (לענין יעו"י). לא'רנו (לענין ש"צ שטעה במעריב).

יב. ה"ז בגדר מזכיר מאורע שלא בזמנו שנחלקו הפוסקים. ולמעשה, גומר תפלתו ומתפלל תפלת נדבה. אבל בתפלת מוסף שאין מתפללים נדבה בהכרח שייגמור תפלתו. אמנם, בנזכר קודם חתימת הברכה ודאי יחזור לראש הברכה לאפוקי נפשי מפלוגתא ושתהא תפלתו כהוגן אליבא דכו"ע. וגם באמר כבר שם השם – כיון ש"א שמחזירין אותו, חותם למדני חוקיק.

יג. ע"פ שוע"ר סי' רסח ס"ט. משא"כ אם מסופק אם אמר יעלה ויבוא שחזור – ראה לעיל הערה א.

יד. ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כג'שיב.

טו. דלא שנא מהחותרם ביו"ט מקדש השבת אדיו"ט איקרי שבת, שמשנה ממטבע. וכש"כ אם נפרש והזמנים אתקופות השנה (ראה מזה בדני נדבה וטעותו תפלתו. ויוב"פ, בנוגע מי שחתם בהם והזמנים), שלפ"א י"א רק מחמת משנה ממטבע אלא גם שלא חתם בחתימת היום. ופשוט, ש"ה גם לכל הפוסקים שכתבו בדחתם בר"ה והזמנים לא יצא (ראה שם). ועוד דר"ח גרע שאינו יו"ט כלל, דאף דאיקרי מועד, יו"ט לא איקרי – ראה בכנה"ג סי' קפח בהבג"י סק"ט. ועוד שפשטות הגמ' שאינו מועד רק דאיקרי מועד. וראה מה שהארכנו בעיקר גדר קדושת ר"ה, בקובץ מבית חיינו גל' ו. וראה שם הע' 29.

והנה, הארכנו בלוח לר"ה, בטעם שלא יצא לא רק מחמת שתתם שבת קאי על שבת בראשית. וכן מה שלא יצא בר"ה כשאמר והזמנים, שא"ז רק מחמת שתיקנו להדגיש שהוא יום הזכרון, אלא מחמת שינוי המטבע. והה"נ כאן שתיקנו לומר שם היום ביחוד, שהוא ראש חודש ולא זמנים בכלל. וכ"פ בשו"ת מנח"א ח"ג ס"ט. והעיר מהא דר"ח איקרי

ועיונים שם בגוף השאלה), משא"כ בנדו"ד שבירך ברכה אחרת לחלוטין. ואף שאין סברא זו עיקר, המסקנא שוה. ול"ד למי שטעה בספה"ע שנתעסק בדבר שבירך עליו אלא שלא עלה כהוגן (ראה שו"ע אדה"ז סתפ"ט סכ"ב), דהתם מיירי בברכת המצות שנתעסק במצוה זו גופא. אבל כאן הטעם שאינו הפסק הוא לפי שקידוש הוא מענין בפה"ג, לפי שללא קידוש אסור בשתי, או שכך התקנה (וע"ד ברכות אחרות שמסדרים על הכוס כברכת הנר ובשמים ושהחיינו. והביאו ראי' מיקנה"ז לענין כיסוי הדם בראשונים שם), ובנדו"ז אינו בגדר קידוש.

וכ"ה בנוגע לטעות בנוסח הבדלה. ובפרט כשאומר "בין קדש לקדש" במקום "בין קדש לחול", "דהוא שקר" (כל' המג"א סרצ"ט סק"ט).

וראה בשו"ת שבה"ל ח"ח סק"ח שמתפק בטעה ואמר בין קדש לחול, שמא ההבדלה בין קדש לחול היא גם מענין הברכה, שהרי נמנית במנין ההבדלות. וראה עד"ז שש"כ פס"ב סכ"א. ויש להוסיף, שיסוד ההבדלה מצ"ע בין קדש לחול, אלא שטבעו חכמים לומר בדוקא בין קדש לקדש (ומה"ט יוצא יד"ח בשכח להבדיל במצו"ש בהבדלת בין קדש לחול שבמצו"א יו"ט - ראה בלוח שכחה וטעות לחודש תשרי תשפ"ד). ומ"מ כיון שלדינא לא יצא, לא חל עליו גדר הבדלה. ואף הם לא כתבו רק כך כמסתפקים. והבוחר יבחר.

גג. דומיא לברהמ"י, שגם בשח באמצע אינו חוזר ומברך. וראה מש"כ לקמן גבי ברכת ההפטורה. ועד"ז הוא בתפלה, ראה להלן הע' מח-מט.

כד. ראה פמ"ג סתפ"ז בא"א סק"א שדייק כן מל' המג"א שם, דאל"כ מאי קמ"ל. וכדברי המג"א, כ"ה בבאה"ט סק"ב ובשו"ע אדה"ז ס"א.

ומשה"ק בכה"ח סק"א דמאי שנא משאר טעויות שיכול לתקן תוכ"ד כגון בנקיט כסא דשכרא ואמר בפה"ג, ותיקן ואמר שהנ"ב, וכנהנה רבות בשאר טעויות כיו"ב, וה"ט לפי שהיא בגדר הוספת שבח (ראה שו"ת הרשב"א סל"ה. רשב"א ברכות יב, ב) - צ"ל דשאני הכא שבתתם מקדש השבת וישראל וכו' ה"ז טופס דיו"ט (ור"ה ויו"כ) שחל בשבת ולא מינכרא התיקון. (וא"ש מה שבספה"ע בטעה וספן חמשה ונזכר תוכ"ד א"צ לחזור ולומר תיבת היום (ראה שו"ע אדה"ז סתפ"ט סכ"ב) במוסגר - דהא ליכא ספירה ד"חמשה ארבעה", ומינכרא התיקון). ועוד, דשאני התם שעוקר חתימה הקודמת לגמרי, אבל כאן משתמש בתיבת "מקדש" שבחתימה הקודמת. וי"ל דוגמא לדבר במברך על פה"ע. "בורא פרי הגפן והעץ" שבדאי ה"ז שינוי מבע"ע. ועוד שהוא שקר גמור, שה"ז כאילו אמר שהיום שבת, וגרע משאר חתימה שמתקן תוכ"ד, ובל' הפמ"ג "ואין היום שבת". וראה באבודרהם סדר תפלות של חול ברכות המצות ומשפטיהם, במה שאינו מזכיר ביו"ט שחל בחול שבת (וילה"ע גם מזה שמוזכרים שבת בנוסח "ותודיענו", שך שאינו שבת, שהיא הוספת שבח בברכה) "מפני דורך להזכיר בשבת בלא יו"ט ומיחזי כשיקרא". (וכמו בשאר מאורע שלא בזמנו דלא אמרינן שהיא הוספת שבח לחוד. אלא שדנו זה מטעם אחר, מצד הפסק). וראה גם בשולחן שלמה סרצ"ז ס"א סק"ב. ואף גם זאת, דל"ד לשאר ברכות, שהעיקר בברכה מה שמזכיר שבחו של מקום, וכל שהוסף בו שבח אחר לא איכפת לו, שגם שבח זה תמיד מן הענין הוא (אף שלא תיקונו רק בזמן שמברך על מין

רשב"ש סת"ב. ולדין שאין חוששים לזה, ה"ט שמחמת הספק מברך, כאשר הארכנו בכ"ו וכיו"ב במקורות ועיונים שם, משא"כ בברכה שאינה מן הענין כלל. וע"ד הסברא בברכת בשמים במוצאי יו"כ שחל בשבת (ס' הבתים ה' שבת פכ"ט ה"ד. ט"ז סתרי"ד סק"ב. גו"ר כלל א ס"ח, הובא בהגהות רעק"א לט"ז שם. ולדין ה"ט דמברכין דס"ל שכן עיקר, נוסף להטעם דעדיף לצאת כל הדעות מלחוש להפסק כיון שיוצא הבדלה ממנ"פ, כבט"ז שם. וראה א"ר שם סק"ב דאכתי ברכה לבטלה היא וגם שותה יין ללא ברכה. ואולי כוונת הט"ז במש"כ "דעדיף טפי לצאת ידי כל הדעות מלחוש להפסק", שכיון שלכמה דעות מברך על הבשמים ממילא אין בזה משום הפסק). וראה שו"ת מהרש"ם ח"א סר"ט בנוגע ברכת על אכילת מצה בין המוציא לאכילה בסעודת היום. וגם למ"ד שברכה אינה בגדר הפסק (וכמשמעות הרא"ש חולין פ"ו ס"ד בכיסוי הדם וברכות בין שחיטה לשחיטה. ועד"ז הוא באר"ח דיני כיסוי הדם ס"א. ויתר על כן ברי"י מלונגיל חולין פ"ו, ב דשאני דיבור של מצוה משיחת חולין) - הנה נוסף לזה דלא קיילין הכי, וגם קדיש וקדושה מיקרי הפסק (וראה שו"ת פלא יועץ סט"ז), וגם ברכות הן בגדר הפסק, ושאינו כיסוי הדם שמצרכי שחיטה היא (כבר"ן חולין כח, ב (בדפי הרי"ף). ועד"ז בעיטור ש"ב ה' שחיטה (מו"ד) דענינא דשחיטה היא) - עוד זאת דאפי' את"ל דכללא כיילו לן בנוגע לברכות בכלל, היינו רק כשהיה ברכה ראוי ולא כשלא יצא יד"ח ברכה.

ופשוט שאין מקום לומר שכיון שלמד מ"ד א"צ לשתות הכוס בכוס ש"ב (רק שלא תהא נראית ברכת בפה"ג לבטלה) שוב אי"ו הפסק - חדא שג"ז בפלוגתא תליא. ועוד שבקידוש (בשונה משאר כוס ש"ב) ודאי חייב לשתות. ובלא"ה, כיון שבפועל שותה הרי זקוק הוא לברכת בפה"ג לפני. ואין לומר דמדיא לוי שטעוה באמצע ברכת הקידוש שאינו הפסק, דהתם עלתה לו ברכה זו לקידוש, שאין שיחה בדברים אחרים פוסלת ברכת הקידוש, ולכן ל"ש דין מאורע שלא בזמנו בקידוש, וממילא אהני ל' גם לגבי ברכת היין. אבל כשכל עיקר ברכתו היא לבטלה כבנדו"ד, ה"ז הפסק גמור ואינו מעונן ברכת בפה"ג, וכברכה שלא בזמנה. וכאשר הארכנו במקורות ועיונים שם. ואם נפשך לומר כסברא מחודשת שביביר על המים אינו הפסק לפי שבפה"ג קידוש כחדא מילתא נינהו, וכחדא ברכתא - דבר שזקוק ליסוד ובית אב בראשונים וקשה לחדש כן ללא מקור, ובפרט שד"ז לא יועיל לגבי ברכת הנר על נר שלא שבת ובשמים ע"ז, ראה מקורות ועיונים שם - ל"ש לומר כן כשאין הקידוש עולה לו, ורק בקידוש שאין פסולו גנוף אלא דבר אחר גרם לו שלא יעלה לו לחובה כיון שלא הי' לו וכו', אבל כשעיקר הקידוש הוא שלא כמטבע שטבעו ה"ז ככל ברכה שלא בזמנה. ודומה למי שבירך שהחיינו באחש"פ - ראה מש"כ בקיצור דיני שכחה וטעות ש"יל לקראת פסח השתא. וכן ראייתו שהעלה בקובץ אור ישראל חו' מא' ע' סז (מטעם אחר). וי"ל גם בסגנון אחר, דשאני התם בקידוש על מים, שאותה ברכה בעצמה אינה יכולה להיות הפסק, וכל שתקנו שיקדש אין הקידוש מהווה הפסק לגבי קידוש השני (וראה עד"ז בשש"כ פמ"ז הע' ריח בבירך ברכת היין ב"פ זאח"ז אם השינוי הפסק, אלא שיש לחלק דהתם אם נאמר שהוא הפסק יצטרך לברך אותה ברכה פעם שלישית. ועוד, דהתם דנים על ברכה השני שתהא הפסק בין ברכה הראשונה לשת"י, אבל בקידוש על המים, השקול"ט על קידוש הראשון שתהא הפסק בין בפה"ג לשת"י. וראה אצלנו במקורות

ול"ד למי שטעה ואמר בשבת דעלמא, בנוסח מקדש השבת וישראל והזמנים שהתוספת היא אחרי גמר הברכה שאמרה כתיקון - ראה שו"ת מהר"ף ס"צ"ח, הביאו בברכ"י שם סק"ו בנוגע לשבת חוה"מ שחיות. (ובכ"מ משמע דקאתי עלה מטעם אחר, מחמת שהיא חוה"מ דאיקרי יו"ט לכמה דעות עכ"פ, ואינה טעות, ועכ"פ אינו שקר. ולכאורה תרוייהו איתגהו בה, שבטעם האחרון לא סגי כיון ששו"ס שינה המטבע. והארכנו בזה במקומו בקיצור דיני שכהה וטעות לשבת שחל אחר יו"ט. וראה גם בארוכה אצלנו בקובץ באתרא דרב שם. ולהעירי מכו"ז בחתימת ההפטרע דשבת חוה"מ פסח בנוסח מקדש השבת וישראל והזמנים - ראה אצלנו בדניי שכהה וטעות ולשבת לפסח. אבל להעיר ש"י"א יתירה מזו, שיצא יד"ח בשבת חוה"מ שחיות בחתימת ישראל והזמנים, אפילו לא חתם בשל שבת כלל - ראה בא"א אופנהיים עה"ג בשו"ע או"ח סת"צ ס"ג. והארכנו מזה במקומו. ואכ"מ.)

כה. ולא יאמרנו בין ברכה (הגפן או ברכת קידוש) לטעימה מחשש הפסק. ול"ד למקדש על הפת שאומר ויכולו אחרי נט"י (ראה קובץ תשובות חת"ס ס"ו. ועוד). והרי י"א גם בקידושא ובה במקדש על הפת לומר הפסוקים אחרי נט"י. ובהקדם, שמעיקר הדין אצ"ל ויכולו על הכוס, וכמ"ש בתוס' פסחים ק"א ד"ה זוכירו וברא"ש שם פ"י סט"ז ובר"י תולדות אדם וחווה נ"ב ח"א וחי"ט, וטעם אמירתו רק להוציא ב"ב, וברמב"ם שבת פכ"ט ה"ב לא נזכר בנוסח קידוש היום, ורק להלן בה"ז הביא שהוא מנהג פשוט בכל ישראל. ובמ"מ שם שכן נהגו ויש להם סמך כו'. (ולהעיר שלא הובא גם אצלנו בנוסח תפלת לחש, ולא אחרי התפלה, ראה בסדר התפלות. וראה מעט צרי שם. שפ"א שבת קט"ב. אבל ראה שו"ת הרמב"ם בלאו קעח, והובא בברכ"י או"ח סוס"ח סק"א. אבל גם שם רק מחמת המנהג.)

וגם ממנהגא, מקומו רק לפני בפה"ג. וראה ק"נ עהרא"ש שם, דמוכח שלא תיקנו לומר ויכולו על הכוס, דאי תקנו על הכוס ה"ל להזכירו כמו הברכה אחר בפה"ג שהוא תחלת קידוש.

ומה"ט ל"ד לשהחיינו בקידוש דיו"ט שאף שאומרנו אפי' בשוק, אינו הפסק כשמסדר לה אכסא, והרי בשכח לומר ויכולו אומר באמצע הסעודה על הכוס, ונמא שאינו הפסק - דהכא תיקנו דוקא לאומרנו לפני קידוש. וממילא גם לדין שבשכח לומר ויכולו אומרנו על הכוס - אין לזה חשיבות דברכה להתיי שיאמרנו אחרי ברכת בפה"ג. ול"ד לאור"א קיים בבר"מ, שהיא בקשת רחמים.

וראה במשנ"ב סרע"א סק"ד וכה"ח שם סק"ו בשכח ובירך המוציא לפני קידוש שייקדש על הפת ולא יאמר ויכולו. (ואף שיל"ד, דשאני תם שבירך המוציא משום ברכה"ג ולא לצורך קידוש - ראה קובץ מבקשי תורה עניני יו"ט תשנ"ז ח"א ע' א' קג ובמנח"ש פסחים סכ"ד - לא נהירא. ומש"כ שם ע' תפב, דשאני בקידוש על הפת, שעיקר ענין ויכולו על היין - אינו.) וקצת משמע כן מל' אדה"ז סרע"א ס"ט, שאם שכח לאומרנו קודם קידוש ואומר בתוך הסעודה על הכוס, ומשמע שגם בשכח קודם קידוש ונזכר באמצע קידוש אינו אומרנו רק בתוך הסעודה. וראה שיש"כ פנ"ב עהרה פה. ובברכת הבית שמ"ז ס"ט ר"ל ש"א"ב הפסק. אבל שוב חזר בו בלוח התיקון שבסוה"ס. וכ"ה בשו"ת שבט הקהתי ח"ג ס' ק, ודלא כמ"ש שם ח"ה סע"ד. וכן הורו כמה מאחרוני הזמן. ובמעורר ישנים ע' קמו כתב לטעום מעט אחרי קידוש ואח"כ לומר ויכולו. ויש שכתבו למלא שלא יהא פגום. וצ"ע לסמוך ע"ז

(זה. אבל כאן עיקרו הזכרת מעין המאורע, וכשהזכיר מאורע אחר שלא מן הענין קילקל בחתימתו. (והא דמהני באומר שוב תיבת "מקדש" - ה"ט משום דמוכח מינה שמבטל דבריו הראשונים דלקמן). [וראה כע"ז לחלק (בענין אחר) בין שאר ברכות לחתימת הברכה במעין המאורע בפמ"ג סתקפ"ב בא"א סק"ב ע"פ הלבוש שם, דל"ה כמוסיף שבה. וראה נה"שסר"ט ס"ג. שו"ת אול"צ ח"א ס"ז. וראה חזו"א סי"ח סק"ג בסו"ד מש"כ לחלק בין מאורע שאר ימים דהוי הפסק לאמירת מוריד הגשם בימיה"ח שהוא כמוסיף שבת]. ותו, שבגוף הסברא שהוא כמוסיף שבת - הנה, בכ"מ מצינו בגדר תוכ"ג באו"א, שהיא מחמת עקירה לדבריו הראשונים, ולא (רק) מדין הוספת שבת. וראה מורה נבוכות יח, ב. שטמ"ש שם. ונש"א כלל כ"ח ס"א. שו"ת שו"מ מהדורא ה' סנ"ב ד"ה והנה בשנת. וראה גם שבט אפרים לנדאו ח"א ס"ו סק"ה ואילך. עטרת המועדים מדלוב ס"ב. ובכ"מ נת' יתר על כן, שגם הסברא דהוספת שבת יסודה מדין עקירה וחזרה, ומה שצריך לדין הוספת שבת הוא רק בכדי שלא יהא בגדר הפסק. וראה גם שו"ת עמק התשובה ח"ג ס"ח ד"ה איברא. שו"ת מנחת פרי ווטנברג ח"ג ס"ג סק"ד. בירורי סגויות ברכת הפירות לידידנו הגר"י וקשטוק שליט"א סר"ט אות ג סק"ד (אלא שדחה). ועמדנו בזה בדברינו בכינוס תורה לחוה"מ"פ תשע"ה בענין טעה ואמר ותן טל ומטר ותיקן עצמו תוכ"ד. ואכ"מ.)

ולהעיר שבה"ח צירף לזה דעת האומרים שגם ביו"ט אם חתם בשל שבת לחוד יצא דיו"ט איקרי שבת. ולא קיילין הכי. (וראיתו למי שכתב שכדברי הכ"ח מצינו גם בערך השולחן הספרדי סת"צ סק"ה. אבל אינו, דהתם קאי בשבת חוה"מ שחיות, שחתם מקדש השבת ואח"כ טעה וסבר שאינו שבת אלא יו"ט ואמר ישראל והזמנים, וטעמו שחזרה בטעות ל"ה חזרה. ואין הכרח בגוף הענין אי ס"ל שצריך לחזור ולומר גם תיבת מקדש.)

[וכבר העירו שצ"ע וביאור בדעת המשנ"ב, שמחד גיסא בסתפ"ז סק"ג הביא שצריך לחזור ולומר תיבת מקדש וכדברי הפמ"ג, אבל לאידך בבה"ל שם ד"ה תוכ"ד הביא לענינו הסברא (מדברי שו"ת הרשב"א שם) שבתיקון תוכ"ד הו"ל כהוספת שבת].

איברא, שמצאתי בפסקי חמו"ד הל' ר"ה ס"ד שבר"ה שחל בחול ואמר מקדש השבת וישראל ויום הזכרון אפשר דא"צ לחזור. ומשמע מדבריו שכה"א אפילו אמר כך בטעות, ולא רק באופן שרצה לתקן תוכ"ד. והוא מחודש. ולא נתבאר שם טעמו. ולא שבקינן פשיטתא דהפמ"ג מחמת פסיקין דהחמו"ד. ודברי הפמ"ג הובאו לדינא בפת"ש איסרלין ס"א ואר"ח ספינקא שם, ועוד. ומה גם שדברי החמו"ד לא באו אלינו בשלימות וקשה לסמוך ע"ז. ונראה בסברתו דס"ל שאי"ז שינוי מטבע שטבעו, כיון שהוא מטבע לר"ה שחל בשבת, והוא בגדר הוספת שבת, ולכל היותר ה"ז בגדר מאורע שלא בזמנו שנחלקו בו, והרי בשו"ת אינו יכול להתפלל נדבה. אבל בדעת הפמ"ג נראה שהוא שינוי מטבע ממש.

וראי' לסברת הפמ"ג מהפלוגתא ביו"ט שחל בשבת וחתם רק בשבת (או ביו"ט), שלדעת הכנה"ג ודעמי' יצא בדיעבד, ואינו בגדר משנה ממשע לפי שלא שינה ממשע שטבעו בכל יו"ט, "וגם היום הוא יו"ט" (ראה אריכות לשון אדה"ז סתפ"ז ס"ג). והא קמו שאם שינה ואמר מטבע שאינו מתאים ליום זה לא יצא. וראה אצלנו בקובץ באתרא דרב חוברת ג' בענין הטועה בנוסח חתימת הבלדה, במה שהארכנו בכיו"ב.

לכתחילה.

ובדיעבד כשאמר ויכולו מסתבר שאינו הפסק, שסו"ס הוא מענין הקידוש.

כו. לכאורה י"ל דל"ד לתפלה דתליא בפלוגתא אם צ"ל הזכרה גם באמצע הברכה, והארנונו מזה בשו"ת באתרא דרב ס"י ליקב, עיי"ש באורך - דהכא לכו"ע לא יצא, וכבכל ברכה שבמטבע ארוך כשאמר רק החתימה ושינה בפתחה, וכפ"ד אדה"ז סו"ט ס"א. אבל בתפלה ה"ז מדין הזכרת מעין המאורע, שהרי חובת תפלה אינה משום שבת ויו"ט, ובעצם ה' ראוי להתפלל ל"ח ורק להזכיר של שבת, וכל שהזכיר המאורע באיזהו מקומן מקום לומר שיצא. אבל כאן כל עיקר הברכה הוא בשביל שבת ויו"ט, ולא בירך הברכה כהוגן. וכן מצינו לרעק"א סתפ"ז ס"א לגבי הפטרה.

אמנם, מצינו שנחלקו הפוסקים בברכת מעין שלש על כמה מינים שלא הזכיר כולם בתוך הברכה, והצבנו ציונים להם זה בדברינו שם. ואף בנדו"ד דמיא לה. והרי איכא למימר שטופס הברכה היא של שבת ורק שמוסיף להזכיר של יו"ט (או איפכא. ואכ"מ), וכל שקידש שבת ויו"ט בדברים על הכוס, וגם חתם כהוגן, עלתה לו. והה"ג לגבי הפטרה.

אמנם, אם לא הזכיר יו"ט באמצע ברכה גרע טפי שהרי צריך להזכיר שם חג פלוני, כאשר הארנונו שם.

ואחרי שאמר למדני חוקין אינו חוזר לראש הברכה, כבשח באמצע שאר ברכה ארוכה. ואף שלכתחילה עליו לתקן בכל מאי דאפשר, בנדו"ד שהתחלת הברכה היא בא", אין לו להכנס לחשש ברכה לבטלה מחמת זה. וראה קצוה"ש סמ"ז סק"ה. ואף כשאמר למדני חוקין אין לנו לחוש משום הפסק לגבי ברכת כה"ג, כיון שהקידוש עלתה לו, והארנונו בהחילוק בין האופנים בדיו יו"ט שחל בשבת וחתם רק בא' מהן.

כז. ראה בשו"ת באתרא דרב ס"י ל'תרמו.

כח. דעת הה"ש סתע"ג סק"א שגם בעצרת יש תשלומין כל ז' לברכת שהחיינו. ונת' בארוכה ב"כינוס תורה" באסרו חה"ש תשפ"ד. ולהלן עיקרי הדברים: הנה, כ"מ גם במג"א שם סק"א ממש"כ "זה"ה בכל יו"ט, "הול"ל "זה"ה בסוכות", שהרי אין יו"ט אחר חוץ משבועות וסוכות. וכן הבין בדעתו בא"ר סתע"ד סק"ד ובפמ"ג סתע"ג בא"א סק"א. (ויל"ד, דלאו דוקא הוא. ולהעיר משו"ע אדה"ז סתע"ב ס"ב שבשאר יו"ט (חוץ מפסח) יכול לקדש מבעו"מ, דלכאורה גם בליל א' דשבועות ודסוכות ושמי"צ אין לעשות כן. וכן דייק בק"נ עהרא"ש פסחים רפ"י. וראה כעיי"ז ברוח יעקב ראש אמיר דרוש ט"ו לפסח (אות ה - ע' רלח - במהרה"ח) לענין ל' הגמ' (תוס') מגילה ד, א "אפי" שאר יו"ט" (ולפנינו - הגי' "אפי" יו"ט") וקאי בפסח דוקא לב' רס"י תכט. כן להעיר מדוגמתו ברמב"ם יו"ט פ"ו ה"ז למ"ד בדעתו שאין מצות שמחה ברה"ק (כדמוכח ממש"כ בפכה"צ מ"ע ד שהמבוא ברגלים, והענין הראשון קרבן שלמים. וכ"ה שם ה"ז דקאי בשלמי שמחה (ראה בני בנימין שם). וכ"מ בחגיגה פ"א ה"א). והעיר מזה במשנת יעב"ץ א"ח סנ"א. ובשו"ע אדה"ז סתק"ט ס"ו אכן שינה הל'. ודוחק לומר כבוננת המג"א, דהא כדאייתא והא כדאייתא, דהיינו שבשבועות התשלומין רק בב' ימי יו"ט, שהרי לא אייתר כלל שהתשלומין במשך ימי חתם (והיינו בפסח - גם באחש"פ, כדלקמן).

וראה אצלנו בקובץ פלפולים *770 ש"יל לקראת י"א ניסן

תשפ"ב, הע' 4, שיש מקום לפרש כן גם בדעת התוס' סוכה מ, א ד"ה נכנס, עיי"ש.

והאחרונים הרבו להקשות ע"ד מכמה טעמי (ראה א"ר שם. משנ"ב סתע"ג בשעה"צ סק"ה. שו"ת מהרי"ל דייסקין ח"ב קו"א סנ"ד. תורת רפאל ח"ב סע"ו. ועוד). ובשו"ע אדה"ז השמיטו. ועוד, שלדעת הח"י משמע שה"ז שייך לדין תשלומי קרבנות (ראה מהרי"ל דייסקין שם ובמשנ"ב סתע"ג בשעה"צ סק"ה, אף של"כ כן הח"י להדיא), אבל אדה"ז פסק שם שמברך גם באחש"פ, אף דלית תמן ספיקא דיומא (ראה פמ"ג שם). ועוד להעיר שבלקו"ש חל"ז ע' 15 ואילך נת' דעת אדה"ז שזמן ברכתו כל ז', בכל רגע מימי המועד, ולא מחמת גדר תשלומין. ולהעיר מל' הריטב"א סוכה מ, ב: כי עדיין הוא זמנה לז' הרגל. ומשמע שמחמת גדר מועד שבו מברך ולא כתשלומין גרידא. וכ"מ מהילפותא בעירובין מ, ב מקרא דתן חלק לשבעה, שכל השבעה בגדר "חלק" א' לענין ברכת הזמן. ולא מסתבר כלל לומר כן בנוגע לימות החול. וגם בפשטות, הברכה היא מחמת זמן המועד גופא שהגיענו לזמן הזה, ולא על העבר מחמת תשלומי קרבנות, והיאך יאמר "לזמן הזה כשעבר זמן המועד - ראה גם תורת רפאל שם. בפרט אם נאמר שהברכה על שמחת הנפש (ראה לקו"ש שם הע' 11), וכבר עברה שמחתו (ולהעיר מהשק"ט אם יש תשלומין לשלמי שמחה, ראה לעיל בתחילת הלוח בדיני תחנון בהערה. אבל לא שמענו שיוכל להשלים חובת שמחה בזה"ז). וראה בקובץ פלפולים שם בנוגע גדר תשלומין בברכת שהחיינו, ע"ד ברכת הגומל.

[נדוחק לומר שגוף חובת תשלומין מחייב זמן, ע"ד ברכת שהחיינו כבהן העומד להקריב ראשון במשמרו, שיש לו זמן קבוע ב"פ בשנה (ראה תוד"ה ה' עומד - ברכות לו, ב, ולכאורה כש"כ הוא בעניינו שהחייב להקריב תלוי בהזמן, שהזמן גופא גורם חיוב, משא"כ כבהן שבמצאיות בא זממן לזמן אבל אינו שייך להזמן) - שלפ"ז נמצא שיש ב' מחייבים בברכת שהחיינו דרגל, מחמת הרגל ומחמת חובת הקרבן. ונימא, שבמי שלא הקריב ומשלים בימי תשלומין, יצטרך לברך שהחיינו שוב. וק"ק לומר שיש חובה מחמת הזמן דיו"ט לברך גם בימים שלאחריו, לפי שהזמן גורר חיובים בימים אלו, ושחובה אחת היא לברך על הזמן דיו"ט - שהרי פשוט שהחייב הוא לברך בגוף הזמן ולא בימים שלאחריו. ודוגמא לדבר, שאין לברך בימי ספה"ע מחמת שהזמן דפסח גורם מצות ספה"ע (אלא שאינו שייך לפסח אלא לט"ז ניסן), או דוגמא קרובה יותר, לברך בימי תשלומין מחמת שזמן דיו"ט גורם שא"א תחנון למנהגנו. וכש"כ לדעת רש"י דלא ס"ל כתוס' לחיוב שהחיינו כבהן מחמת שנתחדשה משמרתו].

ועוד להעיר שגם לענין תשלומי קרבנות מוכח בכ"מ שהם חול גמור (ראה תוד"ה תשלומין - חגיגה ט, א), ולא כהסברא שיש דין יו"ט בימי תשלומין לגבי קרבנות (וראה גם לקו"ש חכ"ח ע' 76 ואילך), ולגבי ברכת הזמן - לא מסתבר שמברך בימי החול. ועו"ל בזה.

אמנם, קצת סייעתא לדעת הח"י מחגיגה יז, ב, שבימי תשלומין "אתה קורא וקוצר בו", והיינו שנקרא מקרא קודש (וראה מכילתא בא פ"ז לענין חוה"מ, שמחמת שנק' מקרא קודש טעון חגיגה. ולהעיר מתוד"ה רגל מנחות סה, ב, במה שנקרא שבועות בשם "תחילת הרגל" אף שאינו אלא יום א', כיון דיש לחגיגתו תשלומין כל שבעה. ובשו"ת חת"ס ח"ז סכ"ח ד"ה ובמחילת (הובא בלקו"ש חכ"ח ע' 79 הע' *26),

יעקב חג"ס ס"ט סק"ט ש"ג ד"ה אמנם משה"ע ז"ל. וקדמו בפמ"ג סתע"ג בא"צ סק"א. וי"ל ככוונת הא"ר, של"ש ברכת הזמן מצד שמע"צ מצ"ע אם אכתי תשלומין והמשך דסוכות הוא). וגם לפ"ז, היינו רק בזה"ב, משא"ב כשאין חובת קרבנות (ראה גם שו"ת מהר"ל דיסקין שם).

והא דקיי"ל"ן דגם עצרת בזה"ז מפסקת עולה למנין שבעה באבל, וכדלא כרא"י במו"ק פ"ג מ"ו שמשחרב המקדש עצרת כשבת מחמת שאין תשלומין (וראה תורת רפאל שם. אבל להעיר מפ"י הר"ש בן היתום מו"ק יט, א באו"א: מחמת שבטלו שתה"ל וכבודו של עצרת) – היינו מטעם אחר, שגם ר"ה וי"ז כרגלים, וכש"כ עצרת בזה"ז (ראה תוד"ה עצרת מו"ק כד, א), שהוקשו כל המועדות זל"ז (תורת האדם לרמב"ן הובא בב"י או"ח סתקמ"ח, הביאם בתויו"ט שם. ריטב"א מו"ק כד, א ושם כז, ב. וראה בית שאול למשנה מו"ק שם וחדרי דעה יו"ד שצ"ט ס"ח. הערות הגריש"א מו"ק יט, א. וראה הנסמך במעדני אשר לונצנר חוה"מ סר"ז. אבל להעיר משו"ת צפע"ל החדשות ח"א או"ח סל"ט "היה גדר י"ט כל ז' בעצרת". אכן לרא"י א"ר אושעיא דס"ל שר"ה וי"ז אינם כרגלים, נתקשו בהסברת הדבר בתוד"ה דרבי – שם כד, ב. ובכל אופן, גם לפ"ז אין דין מיוחד בז' ימי תשלומין, אלא שנשאר הדין רק בנוגע לעצרת עצמה שהיא כשבעה ימים. אבל ראה קרן אורה שם סד"ה אדבר'י. וראה תפארת למשה יו"ד שצ"ט לט"ז סק"ו).

וגם ילפותא דמנה שבוועות שייכת רק בזה"ב, שמה שאמרה תורה לקדש השבוע הוא רק לגבי דין תשלומין. ובפרט למש"כ באו"ש תמידין ומוספין פ"ז הכ"ב, לבאר עפ"ז דעת הראשונים שגם עיקר המצוה למנות שבוועות הוא רק בשעה שיש חובת קרבנות. (וראה בעדת יעקב מש"כ עפ"ז בקושיית הא"ר מעירוין מ, ב מקדש דוגם לשמונה, שחובת זמן דעצרת חד יומא הוא – דנוסף לזה דמיייר בקיור החיוב אבל בדין תשלומין (ראה שו"ת ראשית בבורים ח"ב ס"ד). עוד זאת, דקאי בזה"ז). ואף גם זאת, שגם בזה"ב אינו מדין חג רק שקדוש לענין קרבנות, ודמי לר"ח שאמרה תורה מנה ימים וקדש חודש בא' ממנויין, וקדושתו רק לקרבנות. (ולהעיר מפיר"ח ר"ה ו, א: כשם שאתה מונה לעצרת שבוועות כך קדש לי שבוע תשלומין שיהיו ימים הללו חשונין כימות החג להקריב קרבן של עצרת. אבל גם בזה אין הכרח שיש בזה גדר חלות שם חג).

ועוד ילה"ע שברמב"ם חגיגה פ"א ה"ז משמע (וראה לח"מ שם) דלא ילפינן לה מקרא ודוקראתם גו' ובקוצרכם, אלא מהיקשא לחג המצות, שלפ"ז אי"ב גדר מו"ק כלל. (אבל משמעות הגמ' מדעבדי צריכותא, שאין נפק"מ לדינא מהיכא יליף לה. ולכא"ו אפ"ל, דגם להקישא לחג המצות הוא בגדר תשלומין שאר הרגלים, שהוקשו זל"ז, שנתחדש דין במהות הימים שיהיו בגדר רגל כבשאר יו"ט, וממילא א"ש הצריכותא. ורק לילפותא דמנה ימים אי"ב גדר רגל כלל. וא"ש דלא עבדי התם צריכותא להך ילפותא. וראה מש"כ לבאר עפ"ז בקובץ מורי' תכד ע' רלו הך דמו"ק כד, א, שמהיקשא דחג המצות ממילא מוכרח שגם משחרב הבית עולה למנין ז'. וכנראה העתיק משם בדרושי בדבר מלך לחג"ש ע' ש.מג. אמנם, בתוס' שכתבו שהוא חול גמור נזכר להדיא דילפינן לה מחג המצות, והיינו שגם לפ"ז חול גמור הוא. וכן מוכרח מהקושיא באחרונים בדברי התוס', שלפ"ז אינו היקש גמור – ראה בארוכה לקו"ש חכ"ח שם ובהע"ז 10).

ול"ד לע"פ שזמן הקרבת קרבן הוא לכל ישראל, ונאסר במנין

שכל ימי תשלומין נקראים חג שבוועות, ומוכיח מדין עולת רא' שיש לו תשלומין כל שבעה ואפילו הכי כתיב בקרא דקרא חג, ולב"ש דס"ל שעולת רא' אינה קריבה ביו"ט על כרחך דקרא לא איירי אלא ביום תשלומין ואפ"ה נקרא חג). ובהכי א"ש הקס"ד בגמ' חגיגה שם, שיהא אסור במלאכה. (ובתוד"ה אלא חגיגה שם מירושלמי, דלא מצי למיעבד מלאכה רק לצורך אכילתו אם כלתה עיסתו).

ועוד, שדין תשלומין לחד מ"ד ילפינן לה מהא דמצוה למימני שבוועות, ואמרה תורה מנה שבוועות וקדש עצרת, שקדושתה לענין תשלומין באחד ממנוייה, וחג שבוועות כתיב בה (ראה חגיגה שם וברש"י תוס'). (ולהעיר מלקו"ש שם שלכו"ע גם למ"ד תשלומין דראשון כל הימים בגדר זמן הקרבן. וראה גם מגנזי הגר"ח ס"יב (באו"א). כן להעיר מהדעות שגם בשבוועות הם תשלומין זל"ז – כ"מ בתוס' חגיגה ז, א ד"ה יום טובח. שו"ת שאג"א סי' קד. וראה שיח יצחק והגהות אהל משה חגיגה ט, א. ונמצא שגם הם מצ"ע מחוייבים בקרבנות). והרי בירושלמי פסחים פ"י ה"ה שכל שכתב בו מקרא קודש צריך להזכיר זמן.

אלא שפשטות הירושלמי דקאי במקרא קודש גמור, ולא ביום חול שאין שום חובת מקרא קודש זולת לענין השלמת הקרבנות. וגרע טפי מחוה"מ, אף שגם בזה מצינו בהגה בשו"ע אדה"י סרמ"ב ס"א שלא נאמר בו מו"ק אלא שקרוי מו"ק לענין קרבנות בלבד – דהכא אינו בכלל המועד כלל (כ"מ גם בלקו"ש חכ"ח ע' 76 ובהע"ז 5), ואינו נקרא גם מו"ק (וראה שפ"א חגיגה ז, א) רק "שאתה קורא", וגו' – רק לפי ילפותא הנ"ל. (וכנ"ל, לכמה דעות אין גדר תשלומין לשלמי שמחה בעצרת. ולהעיר מפנ"י ר"ה ה, א ד"ה מה חג (וראה ח' הגר"א שם. ראשון לציון חגיגה ז, א. אבל ראה אמרי צרופה ואור חכמים ר"ה שם), דלא מסתבר כלל לומר שייסבור שום תנא דעצרת טעון לינה שבעה (אף שודאי טעון לינה לילה אחד – ראה מאירי סוכה ז, ב. וראה הנסמך באנציקלופדיא תלמודית ערך לינה ע' תתמג. ולהעיר שחובת לינה משום מו"ק – ספרי פ' פינחס פיסקא קנא. וראה עמק הנצי"ב שם בנוגע לחג"ש). וציע"ק לתוס' (ר"ה שם. ועוד) שחובת לינה כל שבעה (וה"ט שכולם תשלומין לראשון – תוד"ה זבחים צז, א). מ"ט לא אמרו בסוכה שם למעוטי שבוועות (ותקישו נמי בנוגע לשמע"צ – ראה אנציקלופדיא שם ע' תתמח). כמו"כ שקו"ט איש ים תשלומין לראיית פנים. ושו"ר שהעיר מזה בגנזי חיים למג"א שם. ושם, שאף שיש תשלומין לקרבן שנתחייב, ודאי לא על הכל שייך תשלומין דכי אם לא שבת ממלאכה או לא עשה קידוש יש לו תשלומין, וה"ל לענין שהחיינו מנ"ל לחלק. כן להעיר מהשקו"ש אם שייך כל תאחר לפני שעברו ימי תשלומין, ובארשונים (רמב"ן סוכה ח, א). וריטב"א סוכה מז, ב. וראה שו"ת דברי יחזקאל (סלאבאדקא) סי"ג) מפורש שעובר בב"ת. ועכ"פ, משמע שאין בימי תשלומין חלות שם רגל. וציע"ק להדעות שאסור בהספד ותענית כל שבעה גם בזה"ז). וכש"כ להסברא שבימי תשלומין מקריבים רק אנשי משמר ולא כל המשמרות כברגל (שנחלקו בזה בנוגע ליום טובח בירושלמי חגיגה פ"ב ה"ד. וראה משל"מ כהמ"ק פ"ד ה"ה. ערול"ג סוכה נה, ב. וראה שו"ת צפע"ל דלקמן. צפע"ג הפלאה נד, ד). וי"ל דלמסקנא שמותה במלאכה, אינו בגדר חג ורגל כלל (רק בשם המושאל נק' יום הראשון תחילת הרגל, כנ"ל), רק לענין השלמת קרבנות.

וראה גם בא"ר שם שהוכיח שאין חובת תשלומין מצ"ע מזקיקה ששחייבו. (ובהוכחתו מדין שמע"צ – ראה עדת

מרדכי יומא שתשכ"ז, אלא) ששייכת לקדושת היום (ומה"ט נהגו הנשים לאומרה בשעת הדלקת נרות). אבל להעיר משבחה"ל סרפ"ה בשם הגאונים שמה שנהגו לאומרו על הכוס משום דהכי שפיר לאקרובי דעת' טפי. וראה אבודרהם סדר תפלת יו"כ ד"ה ערבית. ומצינו במנ"ח מ' ש, שעלה בספק שבפסח שמא ימתין לקידוש בשש"פ. והיינו לא מחמת הכוס אלא מחמת הקידוש. ולבסוף נראה דדחוי' קרי לה. (וראה נתיבות הי"ם אונסבכר מ' ש. שו"ת מנחת חן ח"ב סכ"ה. המאור גל' תיח ע' ל). ומוכח מזה גופא, שלא תיקנו שבח לאומרו בקידוש שיאמר על הכוס ואומרו בשוק. וראה פי"ר בן חכמון עירובין מ, ב שגם לכתחילה א"צ כוס. ורק לקס"ד במ" עירובין זמן בעי כוס. (וצל"ע מש"כ במור וקציעה סתרצ"ב, הביאו בבה"ל שם, דשפיר הוא למסמך זמן אכוס דסעודה למאן דלית ליה מגלה למיפק בה י"ח. וגם לדידי, התם שאני שמסדרו אמצויות היום דמשתה ושמה. ודוגמא לדבר מש"כ בהגמ"י חנוכה פ"ג שלא יברך שהחיינו על הראי' דנ"ח עד שישדר כולן על הדלקה שבביתו. וראה שלמי תורה שבועות ס"ב סק"ג שחידש שלכתחילה בשבח יאמרנו על הכוס. ולא נמצא כן בשום מקום)).

וגם איכא חשש הפסק, ובפרט לפמש"כ אדה"ז סתרמ"א ס"א שברכת שהחיינו בקידוש היא בשביל מצות קידוש היום (והארנו בדבר בקובץ מבית חיינו חו' ט ה' ע' 2). וראה קובץ ותלמודו בידו חו' א ע' נג.

ל. אף שלכתחילה ודאי אין לברך שהחיינו עוה"פ – בדיעבד אפשר לסמוך שאין כאן הפסק, ובהקדם שידוע השקו"ט בעניית אמן על שהחיינו בקידוש משום הפסק כשבידיה כבר לפני"ז (וראה אצלנו בלוח יומי במקומו). וכבר כתבו ליישב בכמה אנפי, ומהם שעדיין שייך גדר שהחיינו על מצות הלילה אם הדליקה מבעו"י, וכדומה. (וכ"פ באלפסי זוטא ר"ה ספ"ג במקדש ליל פסח לאחרים שאומר אח"כ זמן כשמקדש לעצמו דברכת שהחיינו שייכא נמי לאכילת מצה. וראה שו"ת שבה"ל ח"ג ס"ט. מנח"ש ח"ב ס"ח סוסק"ב – לגבי ליל פסח. משנת חנוך גרוסברג ס"ג. שלמי תודה יו"ט ס"ז סק"ד. אמנם, סברא זו לא מהני לר"ה, שמע"צ ושבעות. ובאו"א, בתשו"ב בעל אמירה לבית יעקב הובאה אצל נכדו בשו"ת זכר שמחה סל"ד – לעניינו. ודן מזה בשו"ת צי"א ח"י ס"ט. ולדבריו ברכת שהחיינו בהדלקת נרות היא רק על מצות ההדלקה ולא גוף היו"ט. וראה כע"ז לבעל מעיל שמואל בקובץ המועדים יו"ט וחוה"מ ע' שו ואלך. והוא פלאי. וראה שם ע' שעד. ע' שעו). ולהעיר גם מהסברא שברכת שהחיינו בהדלקת נרות היא על הקדושה כללית שבימים טובים, ובקידוש הברכה על הקדושה הפרטית שבכל חג (ראה שערי תפלה ומנהג אשכנזי ח"ב סס"ב סק"ה – ע' 310 ואלך – לפי דרכו. ולדבריו ל"ד למש"כ הפוסקים להזהיר להמברכות שהחיינו בהדלקת נרות ביו"כ שלא לברך שוב בביהכ"ס – ראה מט"א סתר"י ס"ב. חיי"א כלל קמד ס"ד. משנ"ב בשעה"צ סק"ז. וב"ט המנהגים חב"ד ע' 63 שצמולה לפרסם – עיי"ש מש"כ לחלק. אמנם, מצינו כה"ג באחרונים גם לגבי קידוש דיו"ט. והובא אצלנו בלוח במקומו).

וכש"כ למש"כ בשו"ע אדה"ז סתרמ"א ס"ג שברכת שהחיינו קאי על מצוות קידוש היום שהיא מצוה הבאה מזמן לזמן.

ואף שאין לנו לעשות מעשה חדש ברכת שהחיינו מה"ט (וראה לקו"ש ח"ז ע' 15 הע' 12 של אדה"ז צ"ע) – מ"מ משום ספק ברכות קשה להורות לקדש שוב כה"ג. וראה סימוכין לדברי אדה"ז אצלנו בקובץ מבית חיינו חו' ט ה' ע' 3.

במלאכה, ולכן לא פקע איסור מלאכה גם בזה"ז, אבל ימי תשלומין נתייחדו למקרא קודש רק בזה"ב, ושייך רק במי שנתחייב בקרבן בתחילת הרגל ולא הקריב. (וראה מצבת משה מו"ק יט, א ד"ה משה, בטעם שאין ימי התשלומין בכלל דבר שבמנין לענין דין אבלות לר"א). וגם למ"ד שמקריבין אע"פ שאין בית, כיון שלמעשה אא"פ להקריב (מחמת מקום המזבח וכדומה) ל"ש גדר מקרא קודש. וכש"כ למש"כ החינוך מ' תם בסופה, שאין חובת הקרבה בפועל, אלא שיש עליו שם קרבן. וכנ"ל, שלר"א משחרב המקדש עצרת אינו כרגלים (וראה מגדל דוד האלטרעכט קונטרס א סקפ"ו). והנה, בשיחת י"ב סיון תשמ"ז, כששייבה ביהמ"ק איכא חובת תשלומין, ואינו בכלל גברא דלא חזי (וראה מה שהעיר בקובץ הערות הת' ואנ"ש תורת משה גל' נא – ח"י אלול תשנ"ט). ומ"מ, כל שעדיין לא נבנה, מסתבר שאי"ב גדר מקרא קודש. ומ"מ א"א תחנון – הוא לזכר בלמא ואי"ב חלות שם יו"ט. (אבל ראה שו"ת צפע"נ שם). וי"ל כ"ז בסגנון פשוט, שהרי כמה נוהגים לומר תחנון, ואינהו אומרים תחנון ואנן יקוים ונאמר שהחיינו.

ולא תיקשי מהנת' בשיחת ש"פ נשא תש"ל, שאי"ז (רק) בגדר תשלומין קרבנות (כדמוכח מזה שגם שבת מימי תשלומין אף שאא"פ להקריב בחג. וראה בהבהרת ענין במענה מכת"ק הנדפס בס' בחדרי תורתך ח"ג ע' 44, ופענוחו – שם ע' 169. וראה שיחת ש"פ נשא תשכ"ג. וראה), אלא לאיך שכוון שהימים מצ"ע שייכים לחג, והילפותא היא שצ"ל בו ענין של שבעה ימים כמו בחג המצות וחה"ס, ממילא כותצאה מזה אפשר להקריב קרבנות – דסו"ס ליכא בימים אלו גדר חג, ורק ששייך לחג, וכדברי התוס' שהוא חול גמור. (ויל"ד, שממש"כ התוס' שהוא חול גמור אין רא', שאפ"ל שלמעשה במציאות הוא חול, ולא קאי התם אם יש שהם גדר רגל. ולהעיר שבתוס' כתבו רק שמסתבר שאינן תשלומין זל"ז. אבל בשפ"א שם, דודאי ל"ש בעצרת תשלומין זל"ז).

ולכא"ה ה"ה ביום טובות, שאף ש"נעשה להם יום זה שהוא מוצאי יו"ט כמו יו"ט עצמו" (שו"ע אדה"ז סתרצ"ד ס"ט. וראה בארוכה לקו"ש חכ"ע ע' 30 ואלך. שם הערה 52) – הוא רק "כמו יו"ט" ורק בגדר "נעשה להם" (ולבוש שם א"ס): עשאוהו כיו"ט), וג"ז רק לענין הספד ותענית. וגם יום טובוח ל"ד לע"פ, שאף שנהגו ב"ה כב"ש וממילא ה"ז זמן הקרבה לכל ישראל (ובלקו"ש שם מפרש הל' "הרבה מיראל" שבשו"ע אדה"ז, שבאמת כו"ה עשו כך, רק של כולם נהגו כך בכדי לנהוג "כמותם". וראה בר"ד משיחת ש"פ נשא תשכ"ג באו"א קצת) – סו"ס אינו זמן עיקר החיוב, אלא שיש"כ שבבציאות השתדלו לנהוג כב"ש "נעשה כעיקר זמן חיובו" (ראה שם הע' 52). ובכל אופן, אינו בגדר יו"ט. ולמעשה, מותר במלאכה דלא כע"פ (וראה משל"מ כהמ"ק פ"ו ה"ט).

וראה בס' אבני פנה (פרנקל תאומים) ח"א בכל הנ"ל, אלא שדרך באו"א קצת. ותייתי ל' שנתעוררתי בחלק מהדברים על ידו. וראה גם משנת חיים מועדים ח"ב ס' קטו.

ולמעשה, ספק ברכות להקל (כמ"ש בפמ"ג שם), אבל נכון שיחייב עצמה בברכה ע"י גנד או פרי חדש לצאת מכל ספק.

ט. ואדרבה, אין לו להנמיך ולאומרו בקידוש, שאין בזה טעם וצורך (ורב כהנא מסדר לה אכסא – היינו בקידוש הלילה ולא מומת שרוב ברכות תיקנו על הכוס, כבלבוש סקפ"ב ס"א לגבי ברכה"ז. וראה שאילתות שאילתא נד.

– כ"ה גם בנוגע לנשים. ובפרט למש"כ אדה"ז סי' קפח ס"י שחיוב אכילת פת משום שמחה. וראה הגש"פ עם לקו"ט ד"ה מצה. ולענין חיוב שמחה אצל נשים – לרוה"פ חייבת בעצמה. וראה מש"כ אצלנו בלוח יומי בהערה, לענין גדר שמחת יו"ט בנשים. ואכ"מ. וראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב סי' לט'תקלז.

לז. משמעות אדה"ז בסידור. ובקצוה"ש סמ"ז בבדה"ש סק"ט ונתפק. ולמעשה, הכריע שאינו מברך. וראה גם תהל"ד סק"פ סק"ז שהביא דברי אדה"ז לגבי סעודה שלישית וכתב מדנפשי, דה"ה בסעודה שניה, ושכן נראה ברור להלכה. וכן הבין בזה השולחן סק"פ ח"י בדעת אדה"ז.

לח. כבשה באמצע ברכת המזון שחזור למקום שפסק. ועד"ז כתב בקצוה"ש סמ"ז סק"ה מטעם אחר, עיי"ש.

לט. נתקשו רבים בכגון דא, דכיון שלכמה ראשונים יוצא יד"ח סעודת שבת ויו"ט במיני תרגימא (וכ"כ מהרי"ל בהגה על שו"ע אדה"ז סי' קפח ס"י, בנוגע למיני לחמים שאין קובעים עליהם סעודה שאדה"ז חזר בו בסוף ימיו ולא הצריך לאכול כשיעור סעודה), וא"כ יצטרך לחזור ולברך גם במעין ג'. ולאידך, עפ"י מקום לומר שלא יחזור בשבח יעו"י בסעודה שלאחר, לפי שכבר יצא סעודת יו"ט לפניו, וממילא לא עדיפא מס"ג בשבת שאינו חוזר. ושקו"ט בזה גם בכל שבת, בנוגע לקידושא רבה הנהוג אחרי מוסף שאוכלים מזונות לפני סעודת פת. [ומה שבפוסקים נזכר רק בס"ג שלא לחזור, דימירי במי שכל אכילתו היא פת. ועוד, שבס"ג שאני, די"א דאי בעי לא אכיל אפילו מלחם שאין קובעים עליו סעודה, וגם לא מעשה קדירה כ"א פירות וכיו"ב].

אבל בקצוה"ש סמ"ז בבדה"ש סק"ח כתב דהיינו רק בנתכוון לצאת בו יד"ח סעודה. וראה גם תורת חיים סופר סק"פ סק"ד. ברכת הבית שי"ז, כט. שלחן שלמה (להגרשו"א) סרפ"ט ס"א סק"ד.

איברא, דלכא"ז צ"ע בדבר, דהא אנו קייל"ן שמצות אצ"כ בדרבנן (וממילא גם בלא ידע שהיום שבת או יו"ט או שאוכל יצא – ראה שו"ע אדה"ז סתע"ה סכ"ט). וגם למ"ד שמצ"כ בדרבנן, ובפרט במצות שמדברי קבלה, וכן למ"ד שעונג שבת עיקרו מה"ת (וכן שמחת יו"ט באכילת פת – ראה שו"ע אדה"ז סי' קפח שם), הרי יש בה הנאת הגוף, ובמצות התלויות באכילה יצא גם ללא כוונה. (וראה בית הלוי פ' תרומה ד"ה איתא במדרש. ושם כתב לחלק בין עונג שבת שכל שכונתו לתענוג יצא, ולשמחת יו"ט שלא יצא. אמנם לא נחית לדין מצ"כ, ומיירי רק מצד גוף הענין שאין כוונתו לשם מצוה. כן צ"ב במש"כ שבי"ט לא כתב עונג. ואולי כוונתו רק בלישנא דקרא. אבל ראה שו"ת כת"ס או"ח סל"ט ד"ה וע"פ דברינו, שכתב שבאוכל בשבת לשם אכילה גסה לא יצא כלל. (וראה גם שם סוסי' קז. אבל התם מיירי לענין מצות אנשים מלומדה ולא מצד חובת המצוה. וראה גם שם סע"ח). וכ"כ בשו"ת פרי השדה ח"ב סי' סק"ה ד"ה והנה. ולהעיר מלוה"ש סרצ"א ס"ו). ויש שתירצו, שה"ה בהיפך כוונה, ומעשיו מוכיחים שאינו רוצה לצאת, שאינו לוקח לח"מ וכו' (אף שיש המהדרים גם בזה, כנ"ל). ועצ"ב להסוברים שבמצוות שתיקון התוצאה, גם בכוונה הפכית, יצא ד"ח – ראה גם לקו"ש ח"י ע' 203.

[ולהעיר מדוגמתו דקייל"ן שיצא יד"ח קידוש בתפלה אף שלא נתכוון לכך, ואדרבה דעתו ורצונו לקדש אח"כ על הכוס. ודלא כמאן דס"ל שאינו יוצא בתפלה לפי שמצ"כ, ובפרט שכל אדם דעתו לקיים המצוה כתקנת חז"ל על הכוס – ראה

וחזי לצטרופי הדעות שהפסק בטעות ומענין המצוה אינו הפסק. וראה הסברות שהבאנו במי שהוסיף ההוספות של שבת בקידוש (בהע' ג), ובין השאר שם שבמקום שיש ספק שצריך לברך ליכא משום הפסק, וע"ד שהחיינו על הפרי בליל ב' דר"ה, קחנו משם. ומצינו במאירי ברכות יב, א ד"ה והריני, בנקט כסא דשיכרא ופתא בשיכרא וחתם בחמרא, דליכא הפסק שהוא מעין הברכה וע"ד טול בריך הביאו לפתן וגביל לתורי. ומצינו כע"ז באחרונים (ראה שו"ת התעוררות תשובה מהדו"ח או"ח ח"ג סצ"ה). קובץ המועדים שם ע' שעב. חדושים וביאורים מנחות הל' תפלין ס"ג סק"ה) לגבי שהחיינו בליל ב' דר"ה, שגם לראשונים שאינו חוזר ומברך שהחיינו בליל ב' דכיומא אריכתא דמי, היינו נפטר בברכת שהחיינו בליל א', אבל ברכת שהחיינו מצ"ע שייכת שוב בליל ב', ולהכי כשלוקח פרי חדש עולה לו גם בשביל היו"ט. ולהעיר גם מהסברא שברכת שהחיינו ביו"ט היא פעולה נמשכת שכל רגע ורגע חייב בברכה אלא שהברכה בליל ראשון פוטרת כל החג כולו – לקו"ש שם ע' 16. ואף שאין כאן פרי חדש ובודאי אין חיוב לברך עוד פעם, אבל עכ"פ דיינו בסברא זו לומר שאין להצריך לחזור ולקדש, שאין כאן הפסק, מחמת ששייך לקידוש (וע"ד סברת זמן אור"ח סי' קח סק"ב בהבדיל בשתיהן יצא לפי שבאמת זמן הבדילה הוא אלא שהוא שלא לצורך כיון שכבר הבדיל – אף דהתם קאי בתפלה דוקא, משא"כ בהפסק בין ברכה לאכילה. ודלא שו"ת משנ"ה ח"ח סרכ"ב ד"ה וקצת) שהרי י"א שמעיקר הדין חייבת שוב בשהחיינו. ולהעיר גם משיחת ליל שמחת"ת תשמ"ט שגם אותם שעשו קידוש ובירכו כבר שהחיינו בעצמם עולה להם ברכת שהחיינו שישמעו בקידוש. כן מצינו בהנהגת מהרש"ל שברוך שהחיינו בליל ב' דחנוכה על מנורה חדשה ולא חש להפסק בין ברכה להדלקה. והארכנו בכיו"ב בלוח שכחה וטעות לחנוכה, בדין טעה ובירך שהחיינו בליל ב' דחנוכה.

[ולכא' ילה"ד שברכה שאינה כדבעי אינה הפסק ממש"כ בדה"ח הובא במש"ב סי' קלט סק"טו בבירך אשר בחר אחרי קריה"ת שחזור ומברך אשר נתן, ולכא' ליהוי הברכה בטעות הפסק. אולם ס"ל הדוחק נטו"י שיי"ל בדעיבד ליכא הפסק בין קריה"ת לברכה שלאחר – ראה ברכת הבית"ש שמ"ד סק"כ ובשע"ב שם. אמנם, סתימת הפוסקים שגם בברכה אחרונה שייך דין הפסק. ולהעיר מהשקו"ט באמירת חזק ע"י העולה לתורה לפני ברכה אחרונה].

לא. כדעת אדה"ז שהזכרת שם חג פלוני מעכבת. ונת' באורך בקובץ באתרא דרב חו' ו ס"ד ובהערו"ת לשם. ואם הזכיר זמן מתן תורתנו ולא שם החג לא מהני. דפשוט שאי"ז ענינו של יום. ואפילו בשבועות לא יצא דמינו ענינו של יום כדעת אדה"ז סתצ"ד שם, דלא כשלמי חגיגה הל' יו"ט דיני תפלת המועדות ס"ג סק"ב. וכש"כ זמן שמחתנו שאינו ענינו של יום.

לב. א"צ להזכיר – ראה אדה"ז סתפ"ז ס"ב שאצ"ל אתה בחרתנו. ובמס' סופרים לא נזכר כלל וכן בנוסחאות קדומות אמרו "זמן שמחתנו" בכל המועדים.

לג. כ"כ בשיח מרדכי וייסמאן ס"ב ספ"ז. ובשע"ב פמ"ז הע' רז וסתפק.

לד. ראה קצוה"ש סמ"ז סק"ד. ונשאר בצ"ע. ולכא' מוכרח הוא לפמ"ש בהגה בשו"ע אדה"ז סי' קפח ס"ג.

לה. ראה שו"ע אדה"ז סק"פ ח"ג-ד. ס' המנהגים ע' 60.

לו. סידור. ראה שעה"כ פל"ד ס"א. ולדעת רוב האחרונים

ועוד להעיר בגוף הענין, שבלא"ה מקום לומר שלא יחזור בשכח מעין המאורע בברכת מעי"ג, שהרי י"א שא"צ להזכיר מעין המאורע במעי"ג. אמנם, לאו כו"ע מודו בהכי. ובנתכוון לשם מצות סעודת שויו"ט נראה שלמסקנת אדה"ז צריך לחזור גם בברכת מעי"ג. וראה פמ"ג סי' קפח בא"א סק"ט. שו"ת מהר"ם בריסק ח"א סי"ד. קצוה"ש שם].

עוד יל"ע מטעם אחר, שבאינו אוכל בזמן הסעודה, תו אין דינה כס"ג (ראה מח"ב סרצ"א סק"ד. משנ"ב שם סק"ו. אבל ראה פמ"ג סי' קפח בא"א סקט"ו. משנ"ב שם סק"ו. ולכאו' סותר ד"ע, ומזכה שטרא לבי תרי). איברא, הכא קיימינן באוכל אחר חצות, וה"ז זמן ס"ג.

והנה, למש"ב בלקו"ש חט"ז ע' 284 הע' 7, במנהג אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, שבאכילת מזונות אחרי קידושא רבה, אוכלים ס"ג לפני ס"ב (וכנראה לא ס"ל שהוא ע"ג מהרי"ל הנ"ל בשם אדה"ז, חדא הדתם מיירי רק במיני לחמים שאין קב"ס, והמנהג גם לאכול מעשה קדרה וכיו"ב). ועוד, שלפ"ז נמצא שדוקא בס"ג הידור לאכול פת ולא בס"ב, וד"ז רחוק מהסברא. ובפרט, שהמנהג אצלנו בס"ג בטעימת איזה דבר ולא בפת), שוב אינו חוזר בשכח להזכיר כשאוכל פה"ב שבקידוש לפי שדינה כס"ג. אלא שבינו"ט ל"ש לומר כן שאין חובת ס"ג. (ובכלל, מקום לומר שמש"כ מהרי"ל בשם אדה"ז קאי רק לענין עוגג שבת ולא לענין שמחת יו"ט. אבל לא מסתבר לחלק בהכי. וסתמימת דבריו דקאי על תרווייהו).

ולמעשה מצינו שכן הכרעת הפוסקים, שרק במי שלא ה' לו פת לס"ב ואכל פה"ב כתבו שלא יחזור בס"ג, וטעמם שהי' בדעתו שלא לאכול פת ונתכוון לצאת בזה. (ראה שו"ת דברי דוד מילדלה סק"ה, ובחב"ד בעיקרי הד"ט סי"ג סיד, ובבית מנוחה דיני ס"ג ס"ג, ובחב"ד סרצ"א סק"א. והובא לדינא בכה"ח סי' קפח סק"מ. אר"ח ספינקא שם סק"א. תורת חיים סופר שם. ברכת הבית שם. קצוה"ש שם. ולהעיר, שבדברי דוד לא מיירי בפה"ב דייקא). אבל בלא"ה נקטינן שכיין שבדעתו לאכול פת אח"כ חוזר בסעודת פת ולא בסעודת פה"ב. (אבל ראה שויו"ט טהרה מע' ב סקנ"ב, ובספרו יוקח נא סתרצ"א סק"ה, שלא חילק בין נתכוון לסעודה או לא. וחולק על מח"ב הג"ל. ואין דבריו מכריעים).

ולכאו' נפק"מ לפ"ז בשבעת ימי המשחה, דקיי"ל שבס"ג א"צ פנים חדשות (וא"כ לאלו שהכריעו כהדעה שגם בס"ג א"צ פ"ח ואפי"ל ללא דרשה. ואכ"מ), שאם אכלו בקידושא רבה אחרי התפלה נצריך פנים חדשות בסעודה שלאחמ"כ אח"כ כדיון ס"ג (שהרי בטעם שאין מברכים ז"ב בס"ג ללא פ"ח, כיון שאינה עיקר ב"כ - שו"ת מהר"י ווייל סי' קטו. ב"י אה"ע סס"ב. אבל לפמ"ש"כ בב"ח שם לפי שבס"ג אין דרך להרבות במנות, וכ"ה בט"ז שם סק"ה, ודאי אינה בגדר ס"ג). ומעולם לא שמענו שזיהורו בזה. ועכצ"ל כנ"ל, כיון שדעתם בעת הקידוש לאכול סעודת פת אח"כ.

מ. מג"א סר"ח סקי"ז. משנ"ב שם סקנ"ח. כה"ח שם סקס"ז. וראה בארוכה בבירור הלכה בענין השוכח ועל הניסים ס"ט.

מא. עיין סבה"א נ"ז.

מב. ראה שו"ת באתרא דרב טו"פ.

מג. כיון שהסיח דעתו שבדעתו לברך ברכה אחרונה ראה שו"ת קצ"ז.

מד. יש בזה ספק אם חוזר ומברך על הגפן, ואפרש שיחתי: בלוח ברה"פ א"ה י"ג, ש"יא שתמרים ויין נפטרים בברכת על

תוס"ש סרע"א סק"ג, הב"ד במנוה"ט שם בקנה"מ סק"א, ובהגהות דרע"א או"ח סרע"ג לט"ו סק"ב. שו"ת חת"ס או"ח סט"ו. שם סיד"ז. סכ"א. הגהותיו לשו"ע או"ח סרע"א למג"א סק"ט. שו"ת שו"מ חמישאה סי"ז. משנ"ב סרע"א סק"ב. ועוד. וצ"ל, דבכוונה לתפלה סגי, שטו"ס מתכוונים להזכיר שבת - ראה מחה"ש סרע"א סק"ב. ישוע"י שם סק"ב. שו"ת ר"י מסלוצק ס"ז. מהר"ם שיק מצוה לא. ועוד. ועוד איכא בגוהה שו"א עיקר המצוה לקדש בשניהם בתפלה ועל הכוס - ראה בה"ג ריש הל' קידוש. פני"צ צ"ח וראש יוסף ברכות לג, א. קצוה"ש סע"ט בבדה"ש סק"א]. ומצינו כה"ג במג"א סתרצ"ה סק"ט שבאכל סעודה אחת בפורים אינו חוזר בשכח להזכיר ועה"ג, לפי שכבר יצא יד"ח סעודת פורים. וכ"ה בט"ז סתרצ"ג סק"ב. ובאמת, בסעודת פורים חמיר טפי, שלפמ"ג סתרצ"ה במ"ז סק"א בעי כוונה זכר לנס. וגם בזה, ה"ז ע"ד היפוך כוונה, שעיקר הסעודה כדבעי הוא אח"כ אחרי מנחה. ונראה, דשאני פורים שאין כאן כוונה שלא לצאת לפי שרוצה לצאת גם בראשונה, שמצוה להרבות בסעודת פורים. אבל בסעודת שבת רצונו רק לקיים קידוש במקום סעודה, שבזה גם רביעית יין מועיל, ולא לשם מצות סעודת שבת.

עוד ראיתי למיסבר סברא, שלא יצא גדר סעודה ללא בשר, וממילא רק סעודת פת נחשבת כסעודת שבת (ראה פשט ועיין ברכות מט, ב). או כלך לדרך זה, שהכל כסעודה אחת דמיא (שו"ת תשוה"נ להג"ל ח"ה סע"ט). ודבריהם מחודשים, ואין להם בית אב ומשמעת חזקה בפוסקים. (נפשוט לדידי ולדכוותי שגמר הסעודה לענין זה תלוי בברכה אחרונה או בשיעור עיכול כשכבר אינו יכול לברך, דאלת"ה, נימא שיצא ס"ג גם באמצע סעודה שני' כשאוכל מיני תרגימא בסוף הסעודה].

ונ"ל בפשיטות בטעמא דמילתא שבאינו מתכוון לשם סעודה אינו חוזר, כיון דאי בעי לא אכיל כיסנין עתה, שהרי בדעתו לאכול פת אח"כ, והדר דינא כסעודת הרושת. משא"כ באין דעתו לאכול פת עוד, שמוכרח לאכול עתה. ואף שזה גופא תלוי ברצונו, אם יאכל פת אח"כ או לא, דנים רק על ההווה אם מוכרח באכילתו עתה או לא, דאלת"ה הרי גם כל עיקר המצוה תלוי' בדעת האדם, שכשאינו עונג עבורו פטור, וכן מותר להתענות תענית חלום בשבת (וראה שו"ע אדה"ז סתרצ"ה בקרא"א סק"ה). ועכצ"ל, שכיין שיעונג הוא לו, ורצונו ודעתו לאכול פת, א"ז בגדר "אי בעי לא אכיל". אמנם, בחי' תלמיד הרשב"א פסחים קא, א, כתב שאף שא"צ לאכול סעודה ראשונה בלילה, כיון שעלתה לו לחובתו ונפטור מתמתת חוזר. אבל אין לה"ר מזה, הדתם שאני שאכלה לחובתו.

[ויש שכתבו להסתפק בד"ז מפת אחר שכיין שנחלקו הדעות בגדר פה"ב, שמא דינה כפת וחוזר (וכמובן, ד"ז שייך רק בדבר שהוא ספק לחם גמור). אבל אינו, שהרי לפ"ז מצריכים אנו שיחזור מעי"ג, וה"ז תרתי דתתי לומר שדינו כפת, ושיחזור ויברך מעי"ג ולא ברהמ"ז. ורק בסעודה שלאחרי' בשכח להזכיר שייך לומר שמא יצא יד"ח בסעודה שלפני' מחמת הספק שדינה כפת ולא יחזור לברך. אמנם, באם הוא תוך שיעור עיכול לאכילת פה"ב, י"ל שבלא"ה צריך לחזור, שהרי אנן קיי"לן שלא יצא חובת ברהמ"ז בברכת מעי"ג (ואכ"מ), וממ"כ אם א"ז דינה כפת לא קיים מצות סעודה (למ"ד שצ"ל פת דייקא), וחוזר מחמת סעודה זו, ואם דינה כפת עדיין מוטלת חובת ברהמ"ז עליו.

וכ"כ במלבושי יו"ט שם סקי"א שלא יצא רק בברכת המזון או הזן. וראה א"ר שם סקכ"ו שמדברי רבינו יונה (ברכות ה, א - בדפי הרי"ף) משמע שלא יצא (אף שדחה הראי', והו"ע ס"ל לדינא דיצא. ומה שהביא כן מפירוש"ל על הרי"ף - הרי הביא שוברו בצדו, שלא נודע אם ראוי לסמוך עליו. וכ"ה ביד מלאכי כלל רש"י ס"ה. ובכ"מ - נסמנו במתנת ידו על יד מלאכי הוצאת מכוני ירושלים. וראה לקו"ש ח"ט ע' 129 הע' 8. ולאחרונה הוכיחו שבד"כ הוא לר"י זוסלין מגדולי חכמי אשכנז. ומש"כ בחכמת שלמה למהרש"ל ברכות שם, לדייק מל' רש"י שם שנקט בל' "ברכת הלחם" - כבר העירו שבפירוש"ל ברכות יא, א (ד"ה ואין) נקט כי האי לישנא וקאי אברהמ"ז. ולהעיר שכן מצינו גם לכמה ראשונים שפי' בגמרא שבידך ברכת המזון על התמרים כרבינו יונה (ראה מלחמות פסחים כד, א. ורא"ש ברכות פ"א סי"ד. תרי"ב ברכות יב, א. ר"ז נט"ו ח"ב. מאירי מתם ומאורות ברכות שם. ועוד. ולהעיר גם מד' הרא"ש ברכות פ"ו ס"ז לגבי דברים הבאים בתוך הסעודה שברבה"מ פורט כל מילי דזיין "עדיוף טפי ממעין שלש לפותרן"). וכבר כתב בישוע"ו שם סקי"י שמסתיימת לשון הקדמונים לא נראה כן [וכנ"ל מד' המכתב לחזק'י שכל הפוסקים ביאר דין זה בברהמ"ז]. ועיי"ש שהכריע שלא יצא, עיי"ש טעמו באו"א, שבעל המח" ה"ז בגדר שינוי מטבע.

וכ"כ לדינא בפתחי עולם סקל"ו. (וראה דברות מרדכי שפירא סוסי"ח שהוכיח בדעת המשנ"ב סר"ח בבה"ל לסי"ח ד"ה מספק, וכן בדעת החי"ח כ"ל נ ס"ב, שלא יצא. ולהעיר שמש"כ במשנ"ב סר"ט סקי"ו דמח"י נמי מזון הוא - אינו סותר, דהתם מיירי בברכה אחרונה על הלחם וסיים ובידך הזן, ור"ל שתיבות על המח" בתחילת הברכה אינן סותרין להברכה, עיי"ש. ותו, דאיכא לפרושי בדבריו שגם חזר ותיקן תחילת הברכה שתהא כהוגן).

[ולכאורה י"ל גם באו"א, שבמברך ברכת המזון שאני, שכיון שברכתם מעין שלש יוצא גם בשלש ברכות, וכיון דאינהו נמי זייני מתאימה הברכה גם להם. אבל על המח"י ברכה אחרת היא, ותיקונה רק על דגן ולא על תמרים ויין. (וכעיי"ז כתב בישוע"ו שם, באו"א קצת). ובפרט לסברת הרא"צ ברכות לה, א שלחם שבתורה קאי על כל מידי זזיין, ושייך ברהמ"ז מה"ת ע"ז. אלא שד"ז נסתת מזה שיוצא גם בברכת הזן לחוד].

ולהוסיף, שגם בלוח כ"כ רק בשם י"א וספוקי מספק"ל בד"ז, ומשמע שם שהוא רק בגדר "טוב לחוש בספק ברכות". ושייך אפ"ל שבסדר ברה"נ חזר והכריע במחולט שלא יצא, ומה גם שבהקדמה לסדר ברה"נ כתב אדה"ז שבסדר טהה ממש"כ בלוח ע"פ דעת אחרונים, בהתאם למה שמצינו בספרי הקדמונים. וכיון שכל הראשונים פירשו בסוגיין דקאי בברהמ"ז דייקא, ולא בעל המח"י, הכריע כן. וראה א"ר שם סקכ"ג שגם הוא סיים בצ"ע. וראה גם באו"א מבוטשטאטש סוסי"ר. רח.

כמו"כ מצינו בדין האוכל דייסא בשך ודגים ואמרו על המח"י, ששינה אדה"ז לשונו בסדר ברה"נ מבולוח, שבלוח כתב ש"בשר ודגים ושאר מיני לפתן אע"פ שזנים ומשביעים אינן בכלל מח"י כמו תמרים ויין, ואילו בסדר ה"ח שינה וכתב "בשר ודגים אע"פ שמשביעים קצת אינן בכלל מח"י". ונראה, דהא בהא תליא, והכל תלוי בהבנת ד' הטור בכלל מיני לפתן, דקס"ד ד' הטור שברכת על המח"י פוטרתו דאף הוא זיין, אלא שהביא שאביו הרא"ש לא הודת לדבריו. ולדעת בה"ל כוונתו דאע"ג דזיין לא סעידי. והקשה הב"ח מזה שברהמ"ז פוטרת תמרים כיון דזייני, אע"ג דלא סעידי. ומיישב הב"ח דשאני

המחי'. אבל בסדר ברה"נ פ"א ה"ח השמיטו רבינו. ופשוט של"ש לפרש כאן שהשמיטו לפי שאינו מצוי (כבפרטים אחרים שהשמיטו בסדר שם - ראה קצוה"ש ס"ח ס' בבדה"ש סק"ט, והועתק בתורת מנחם לסדר ברה"נ פ"א ה"ז. ועוד כיו"ב). ולהעיר שגם במשנ"ב השמיט ד"ז. ולפלא שבקצוה"ש ס"ח ס' סוסי"ו העתיק ד"ז לדינא, ולא העיר כלל שהשמיטו אדה"ז בסדר ברה"נ.

ומריש הו"א שבכלל מאתים מנה, והשמיטו רבינו לפי שמוכח הוא מדין ברהמ"ז, וכפי שמצינו בלבוש סר"ח ס"ז דפשיטא לי' טפי שיצא בעל המח"י, והוסיף ולא עוד אלא אפי' אמר ברהמ"ז יצא. (אלא שהלבוש כ"כ לפי דרכו, שהיכל תלוי אם הוא שבת יתירה, יעו"ש). וכמו"כ מצינו כן בפוסקים שהשמיטו דין מסויים לאהבת הקיצור כיון שמוכח מדין אחר כיו"ב. אבל דוחק גדול לומר כן, שהרי במחלוקת שנוי הדבר, ובלוח גופא הביא כן רק בשם י"א, ואיך יודע הדבר להבין דבר מתוך דבר כשלא נזכר להדיא.

ולכאורה י"ל, דה"ט לפי שלמסקנא הכריע לדינא כדעת הט"ז סר"ח סקט"ז שלא יצא רק בברכת המזון שנזכר בהם "הזן", משא"כ בעל המח"י ששם "מזונות" לא נזכר שם. (ראה בדעתו בפמ"ג שם במ"א. מוקמ"ר סקל"ה. הגהות רעק"א בהוצאת הדרת קודש ונדפס גם בשו"ת רעק"א מכת"י סי"ב. אבל איהו ס"ל שגם להט"ז אפשר דין שאני מתמרים. ולהעיר מרא"צ ברכות לה, א, שהאר"י להוכיח שגם בברהמ"ז יצא רק איין ולא אתמרים. אבל בפמ"ג מפורש דהט"ז קאי גם ביין. ומסברא אפ"ל גם לאידך גיסא דין גרע טפי, דסעידי ולא זיין. וראה ח"י ה"צ' ברכות פ"ו אות ג (א). וראה קובץ בית ועד לחכמים (שע"י) בית הועד דביהמ"ד ערוך לנר, חו' ו ע' 82 ואילך בדעת הרשב"א).

[ומצינו כסברא זו לחלק בין נוסח ברהמ"ז לנוסח על המח"י, אבל לאידך גיסא, בריטב"א ברכות יב, א, שכתב שרק בתמרים יצא בשלש ברכות, אבל בשאר מינים לא יצא. ד"ל אאמרינן מעין שלש לא עדיף משלש, דכיון דשאר פירות לא זייני מברך עלייהו "על הארץ ועל המזון" [כנראה כן נוסחו במעין שלש על הפירות (שהרי במיני דגן ל"ש לומר דלא זייני)] - ולא "מכין מזון לכל בריותיו" עכ"ל. ואף שצ"ב החילוק והסברא, מוכח דס"ל לחלק מחמת נוסח הברכות. ולהעיר גם מהחילוק בכ"מ בין "מזון" ל"זן" (ראה ברכות לה, ב, ולכמה דעות אינו יוצא אפי' על תמרים ויין בברכת במ"מ. וראה קר"א ברכות רפ"ו ד"ה נחזור לראשונות. העו"ב הל' ברכה"ג (כולל צ"צ) ח"ב סי' קעד סקמ"ג ע' 148). אבל בשטמ"ק (ברכה משולשת) שם הנוסח הוא באו"א "לא מברך עלייהו על הארץ ועל המזון ולא מכין מזון וכו", וגי' זו מובנת יותר, וא"צ לחדש בנוסח מעין שלש. ולהעיר, שבלוח מספק"ל לאדה"ז גם בבידך ברהמ"ז על מיני מזונות אם יצא. אבל בסדר הכריע בפשיטות שיצא, דלא שניא לי' בין מעין שלש לשלש ברכות].

וכבר כתבו ונאם, ש"מח"י היינו רק דבר שעליו יחי' האדם כמיני דגן, וגם לי' "כלכלה" קאי אצרכי האדם בכלל ולא דוקא מידי דזיין. ובפרט לנוסח (אדה"ז) שאין חותמים על הכלכלה. וראה גם שו"ת מהר"י לבית הלוי כלל ה סמ"ז, והובא גם בקדושה וברכה (לבעל סמיכת חכמים) ברכות יב, א שכתב גם (בין הדברים) בטעם שפירש"ל (ברכות שם ד"ה היינו בעיני דקאי לענין ברכה אחרונה, דלישנא הזן ומפרנס מועיל גם לתמרים. ובמכתב לחזק'י בח"י לברכות שם, הב"ד מהר"י הלוי, וכתב עלה דלא תיקשי עליו דלא נקט דקאי במעין שלש, לפי שכל הפוסקים ביאר דין זה בברהמ"ז.

על לחם ועולה לו לתמרים ויין. ואדה"ה השמיט בסדר ברה"ג דין הטועה ובירך ברכת הזן לכתחילה על תמרים ויין שנז' בלוח (לפי שאינו מצוי, כנ"ל). וכן הזכיר דין המברך ברכת מעין שלש כשאלל דייסא ובשר דוגים (משא"כ בלוח שנז' בדוגמא שאכל בשר דוגים בפ"ע). וכן נז' דין ברכת על הגפן על אכילת ענבים ושתיית יין ביחד (זולת דין הטועה ובירך בפה"ג על הענבים לחוד שנז' גם בסדר). ואמטו להכי לא נחית לפרט דין מעי"ג על תמרים ויין, שבאופן שאכלם ביחד עם מין דגן אה"נ שאינו עולה לו, וכנ"ל בטעמא דמילתא, ולא רצה להזכיר דין הטועה ובירך רק עליהם, שאין כאן מקומו בסדר מאיזה טעם – שיהי'. (ולהעיר ממ"ש בפתחה לסדר ברה"ג שסדר ההלכות כאן מסודרים באופן נאות ויותר מתוקנים).

עוד אעירה ע"ד סברא שנשמעה בין כותלי ביהמ"ד, שיש מקום לומר בדוחק, שברצא לברך על הכל אלא שטעה בדיבורו דאישתקיל מילול' מחמת הרגילות לברך על המח', ג"ז גדר כוונה לכך, ואדה"ה שכתב שאין ברכת על הגפן עולה לו עבור ענבים לא כוונה – מיידי רק בשכח שאכל ענבים. וראה שו"ת וינן דוד ח"ד אור"ח ס"כ בא"א).

ולפי שאין הדבר מוחלט, שהרי כמה פנים לתורה, ומצינו כמ"פ שנשמטו פרטים בפוסקים מטעמים אחרים, ואין אתנו יודע עד מה בטעם ההשמטה בסדר ברה"ג, בשגם ש"ל דאילו ברירא ל' לאדה"ה מילתא שלא יצא, הו"ל לפרושי הכי בהדיא (אף שכמו"כ י"ל איפכא לאידך גיסא) – הרי מידי ספק לא יצא, ואין הכרח לפרש שזה דבר ההשמטה בסדר ברה"ג. ומה"ט כתבנו כפנים. וכיון שהעיקר נראה לדינא שלא יצא, ואף גם זאת ש"א שברכת מעי"ג מה"ת, כשאלל כדי שביעה עכ"פ, נכון להחמיר כפנים. ועליו לברך מחדש על היין, שכן כבר נזכר בלבו שלא לשתות עוד. ובפרט שגם בירך ברכה אחרונה אף שטעה בנוסח הברכה, ול"ד למי שטעה ובירך ברכה אחרונה דלעיל). ומ"מ עדיף שלא לכלול דבר אחר בברכתו אא"כ בבלתי ברירה (וכאן חמור מספק אכל כשיעור שיש לו חזקת חיוב). וכן ברכת על העץ על היין תליא בפלוגתא, אף שבדיעבד קיילין שיצא. ואכ"מ.

ופשוט שאין לומר שנפטר בברכת מעי"ג מטעם אחר, לפי ששייך לסעודה שאין קידוש אלא במק"ס – דד"ז ל"ש רק בסעודת פת, לפי שברמה"ז פוטר דברים הבאים מחמת הסעודה. אמנם, אם ישתה יין בתוך הסעודה ולא יצא ממקומו, שפיר אפשר שברמה"ז שלאחמ"כ תפטר היין שלפני הסעודה. אלא שבק"א סי' קעד סק"ה בנוגע להבדלה (שהיא רק למצוה ולא לפתוח תאות המאכל, והרי כ"ה גם בקידוש) שירך מיד ולא ימתין. וצ"ע בדעת אדה"ה בסדר ברה"ג פ"ד הי"ב שלא נתפרט החילוק בין מבדיל קודם שקבע עצמו או לא.

מה. אמירת יעו"י מהני גם לכתחילה בזכר אחרי רצה – כ"כ בדה"ה סי' קיא ס"א (וראה במוסגר שם), והב"ד במקרא קודש (אויורבא) סי"ח ס"ה, ובכה"ח סתפ"ז סק"ו. ודלא כחי"א כלל כח ס"ו, הב"ד בפת"ש סרס"ח ס"ד ובפת"ש ע סק"ד ובארוחות חיים ספינקא שם סק"ה ובמשנ"ב שם סק"ג ובכה"ח שם סק"ה (וסותר ד"ע ממש"כ בסתפ"ז לגבי יו"ט. ודוחק לחלק בין שבת ליו"ט, כיון שנוסח יעו"י ל"ש לשבת (ראה כע"ז בדעת הדרה"ח בתה"ל"ד סרס"ח סק"ו). ולהעיר ממה"ש שסר"ח סק"ה שר"ל בדעת הרא"ש לחלק עד"ז בין שבת ליו"ט) – שהרי יכול להזכיר קדושת היום באו"א באמירת 'רצה נא במנוחתנו ביום השבת הזה' וכדומה.

תמרים שגדלו מהארץ מלפתן שהוא בשר דוגים. (וכ"ה ע"פ דא"ח – ראה לקו"ת אמור לט, ג. ועוד). ובט"ז לא יחא ל' בהכי, סתם לפתן לא קאי אבשר דוגים. ועוד שלפ"ז בשאר לפתן שגדל מהארץ יפטור אותה ברכה מעין שלש. ומבאר הט"ז החילוק בין ברכת הזן ללע המח' כנ"ל. ונמצא לפ"ז, שבלוח נקט כדעת הב"ח, ומשו"ה נקט לישנא ד"לפתן" כבל' הטור, ומפרש כדברי הב"ח, דאע"ג דזיין לא סגי בהכי כיון שאין גדלו מהארץ, ומשו"ה אינו בכלל מח' דקאי רק אגדולי קרקע. (וקושיית הט"ז בנוגע לשאר גדולי הארץ – צ"ל שצ"ל תרת, מין וגדולי קרקע, ושאר לפתן אינו בגדר מיון). ומה"ט נקט נמי בל' "זונים ומשביעים", דבשר דוגים זייני נמי כתמרים, אלא שאינן בגדר מח' כתמרים ויין מחמת שאין גדולן מהארץ. אבל בסדר נגדר אחר ד' הט"ז, ומה"ט השמיט ל' לפתן, שלהט"ז סתם לפתן לא קאי אבשר דוגים, ונקט בל' "שמשביעים ברכת", שלדבריו החילוק בין תמרים ויין לשאר מינים לענין קדושת המח' הוא שהם משביעים יותר, ומ"מ, אינו מועיל לענין "מח"ה", דקאי רק על מין דגן.

ובגד"ד בפני, שיש לברכה מקום לחול על המזונות, בלא"ה י"א שלא יצא לכר"ע. אבל יש חולקים גם בזה. וראה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות תלח. ועוד שקו"ט כיון שלא נתכוון להדיא לפטור יין בברכתו, אף שבברכת הזן על תמרים ויין ל"כ אדה"ה שצריך להתכוון לכך.

[ויש שכתבו לקשר ד"ז בהפלוגתא אם בברכה אחרונה מהני כוונה לפטור רק מין אחד – ראה פמ"ג בא"א סר"ז בא"א סק"א. פתיחה כוללת להל' ברכות אות י, ד"ה מריש. הפלאה ברכות מד, ב. שו"ת שער אשר קובו ס"ד. רב פעלים ח"ב אור"ח סל"ב. אר"צ סי' ק. הר צבי אור"ח ח"א סצ"ג. ועוד. וכבר העירו מס' הבתים שערי ברכות ש"ט ס"ב בשם הרבא"ד דמהני כוונה שלא לפטור. וכבר העירו ממ"א סי' קצ סק"ג וש"ע אדה"ה שם ס"ה, בטעה וביך ברכה אחרונה הודעתו לשתות עוד, שאי"ז סילוק. אמנם, גם כשהסרא דלא מהני, שאני האכא שאר"ז בברכתו הראוי, והכי מוכיח בפמ"ג שם גופא].

(ונהג, מאן דס"ל הכי ה"ר מברכת על הגפן על יין הבדלה שאינו נפטר בברה"מ"ז על פתו (שו"ע אור"ח סרצ"ט ס"ח). וכ"ה להדיא בביהגר"א סי' קעד סק"א שרק בבירך להדיא על היין לחוד או נתכוון לכך. וכ"כ במשנ"ב סי' קצז בשעה"צ סק"ג. ולענין תמרים – ראה אהעו"ז סר"ח ס"ה, הובא בבה"ל שם ד"ה והי'. אבל דעת אדה"ה גם בין הבדלה שברמה"ז פוטר (ראה סי' קעד ס"ו. סדר ברה"ג פ"ד סי"ב. וגם בשו"ע הנ"ל – מקום לדחוק דמיידי שלא בירך ברה"מ"ז עדיין ור"ל רק שיברך ללא כוס). וראה גם כה"ח סרצ"ט סקמ"ז. שם סי' קעד סקל"ז. וראה בירורי ברכות מיר ע"י ששה ואילך.

ונראה שמקום לחלק בין תמרים ויין בברכת הזן – ולפ"ז גם בעל המח' להסוברים כן – דהיינו הך לפי שהוא מידי דזיין, שכיון שבלא"ה מברך ברה"מ"ז מועילה לו לכל מידי דזיין, ובסגנון אחר שבעצם הי' צריך לברך ברה"מ"ז גם על היין מחמת חשיבותו וזיין וסעדי, משא"כ בברכת על הגפן על ענבים. אבל לאידך גיסא מקום לומר שכ"ז בברה"מ"ז דוקא, שברכה זו נתקנה על מידי דזיין, ועד ש"א שאפשר אפילו לכתחילה לברך כך על התמרים ויין כשאלל לחם אח"כ, משא"כ בעל המח'.

ואדאתאן להכי, אולי אפ"ל באופן מחודש בטעם ההשמטה בסדר ברה"ג, שבכל הלכות אלו בסדר ברה"ג מיידי דוקא בבירך ברכה אחרונה על דבר המתאים לברכתו, והדיון הוא אם עלתה לו גם עבור מין השני, וכבדונו הנ"ל, שבירך ברה"מ"ז

ובחיי"א גופי" כ"כ שם גם בנוגע ליו"ט).

נלהעיר שבדרה"ח שם סע"ד ס"ו (לגבי שבת אף שפסק לחזור לברכה אמצעית. וכ"פ בסע"ז ס"ב) נשאר בצ"ע. אבל מתו"ד בסי' קיא (שצ"י למש"כ בסע"ד) נראה שהוקשה לו רק כשכבר התחיל מודים. ואולי יל"פ באו"י, דפשיטא לי' לומר יעו"ר רק כשנזכר קודם מודים, משא"כ כשנזכר אחרי התחלת רצה. ולכא"ו כשנזכר אחרי סיום רצה, אם יאמר ברכה אמצעית של שבת יצטרך לחזור על ברכת רצה עוה"פ וה"ז ברכה לבטלה, וממילא מורין לי' שיאמר יעו"ר שם. אבל כשלא גמר רצה, שפוסק באמצע הברכה (שבברכות אחרונות לא אמרו שיגמור הברכה, כפשוטו. וכן מפורש בדרה"ח סס"ז ס"ב. קיצור שו"ע סע"ו ס"ח. ועוד. וראה תה"ל"ד סרס"ח סק"ז. ובאמת ליעקב קמניצקי סרס"ח ס"ב עלה ונסתפק בד"ז ואישתמיטתי' כל הני"ל). חוזר ומתחיל ברכה אמצעית של שבת (אף שנמצא מברך יו"ט ברכות). וכ"מ קצת בשו"ת ר' אברהם בן הרמב"ם סע"ט סק"ו שבזכר אחרי שומע תפלה חוזר לאתה קדשת ולא מהני שיאמר מעין המאורע שם. (אלא ש"מ בדעתו וודעת אביו הרמב"ם שבדיעבד יצא בהתפלל על חול בשבת גם בלא הזכיר מעין המאורע כלל. ואכ"מ.) וצל"ע.

ובעיקר הקושיא שהקשה בדרה"ח - ראה חכמ"ש סרס"ח ס"ד. ומה שת"י זוה משנה ממטבע שטבעו - צע"ג לדידי ולדכוותי, שהרי לכו"ע יצא ד"ט סק"ו שבדיעבד. וראה מש"כ בעצמו בסתפ"ז. וראה שם שו"ע אדה"ז סתפ"ז ס"ב שא"י שינוי ממטבע שטבעו חכמים שהרי מן הדין ראוי ה' לעשות כן. וש"מ שנתקשה בזה בשו"ת עמק התשובה ח"א ס"ד סק"א. ואולי כוונתו שלכתחילה הוא בגדר שינוי ולא מורין לי' הכי. ודוחק.

ולאידך, בדעת החי"א מקום לפרש דקאי רק כשנזכר בברכת רצה, אבל בנזכר לאחמ"כ יודה שיאמר יעו"ר שם, שלא לגרום לברכה לבטלה. ותו, שהרי עיקר טעמו שהזכרת מעין המאורע מהני רק בדיעבד אבל לכתחילה צ"ל ברכה בפ"ע לקדושת היום, וכל שסיים כבר רצה כבדיעבד דמיה, שלא להצריכו לחזור ולברך ברכת רצה. (ועפ"ז, אולי מקום לומר יתירה מזו בדעת החי"א, שאם הזכיר כבר של שבת ברצה, אין לו לחזור לאחר המעשה, גם כשלא סיים הברכה.) אבל לשונו "לדפ"י נזכר קודם מודים לא מהני" ששמע דובכל גוונא מיירי. ואדרבה, נקט הדוגמא דנזכר קודם מודים, שבפשטות הכוונה שסיים כבר רצה, ולרבותא נקטי'. ואולי כוונתו להשמיענו שאפ"י בברכת רצה שהיא מקום הזכרת יעו"ר לא מהני. ועדיין יל"ע אם ס"ל שאם אחרי שכבר הזכיר של שבת חוזר ומברך ברכה בפ"ע].

וראה ברכת הבית ח"ב שם"א סכ"א ובושע"ב לשם ובהגהת המהרש"ם. וכן העלה בשו"ת אול"צ ח"ב פ"ט ס"ב לחלוק על החי"א, ובא מדברי שו"ר"ל שכל עיקר הטעם שתיקנו ברכה בפ"ע דלא אטרחרוהו להתפלל י"ח, אבל כשכבר התפלל ברכות של חול, אין טעם שיחזור. ועי"ל בסגנון אחר, שמעיקרא לא תיקנו חובת ברכה בפ"ע לשבת, וסגי בהזכרה לחודה, ורק כיון שפטרוהו להתפלל י"ח ברכות ממילא נזקקו לתקן ברכה לשבת, אבל גם אחרי התקנה אי"ז תקנת ברכה כ"א חובת הזכרה, ואמטו להכי, באופן שהתפלל כבר י"ח הדין לעיקר הדין ומזכיר של שבת בעבודה. (ואה"נ שלש' ב"ש ביה"ט שחל בשבת שמברך שתי ברכות בפ"ע לקדושת היום (ביצה יז, א) משמע שאחרי שלא הטיקוהו כבר תיקנו חובת ברכה, אבל אב"ד בדעת ב"ה

אייירין הכי. ויל"ע בדעת הפר"ח סתפ"ח ס"א שביו"ט שחל בשבת וחתם באחד מהן לא יצא, אי ס"ל שאחרי התקנה ה"ז חובת ברכה, או"י שאף שנשארה חובת הזכרה לחוד, מ"מ משנה ממטבע שטבעו במתפלל (שבע). ועוד, שכיון שמון הדין ראוי להתפלל כך, "אלא שהחכמים הקילו על האדם" (כל' הרא"ש ברכות פ"ג סו"י. אדה"ז סתפ"ז ס"ב), נמצא שאין כאן תקנה לברך ברכה בפ"ע, אלא קולא שלא לברך י"ח. וכל שכבר בידך י"ח אין מקום להורות לו להחמיר לברך ברכה בפ"ע, אלא חומרא אלא קולא. [לאידך, פשוט שאי"ז לכתחילה להתפלל מעיקרא י"ח ולהזכיר של שבת, וכל' כל הפוסקים (ואבוהו דכולהו - בשו"ע סרס"ח ס"ד) "יצא", ההיניו בדיעבד, ומפורש כן בשו"ע אדה"ז סתפ"ז ס"ג, ואף אנו במאי עסקינן שכבר התפלל י"ח. וק"ל. וכבר האריכו לתוון הטעם שלא הטיקוהו משום כבוד שבת כנ"ל עם הטעם שבירושלים ברכות פ"ה סוף ה"ב שאסור מחשום בקשת צרכי. וכ"ה בשו"ע אדה"ז סרצ"ד ס"א. ואף אנו בעניויתין כתבנו מזה - ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב (כת"י) סי' יב'א. ולהעיר מפני" ברכות כט, א בפ"י הגמ' שם "הני שבע דשבתא כנגד מי", דמשמע דס"ל שהיתה תקנה מיוחדת לברך ברכה בפ"ע, ודלא כנ"ל. אבל אלא יד דוד יצנהיים ברכות כט, א. (ולהעיר ממש"כ שם כא, א.) וגם בד' הפ"י אפשר להעמיס כדברינו, שכ"ז רק כשאינו מתפלל י"ח, אבל במתפלל י"ח חוזר לעיקר הדין, והנפ"ז ר"ל שכיון שפטרוהו מלומר ח"י ברכות, ממילא נזקקו לתקן ברכה בפ"ע בכדי שיהיו במספר שבע, אבל אין כאן חובת ברכה מצ"ע. וראה גם בצל"ח ברכות לג, א ד"ה בתחלה קבעוהו. ויתר על כן, מצינו בברכ"י סי' קכד סק"ג (וראה בשלמי חגיגה הל' יו"ט ס"א ס"ב בהערת הרב המג"י) למיסבר סברא להורות לכתחילה לבן חו"ל ביו"ט להתפלל של חול ולהזכיר של יו"ט בעבודה בכדי להוציא בני א"י, עיי"ש בגדון דיני'.

ובלא"ה, כיון שבדיעבד לכו"ע יוצא, ונחלקו האחרונים, הרי במקום ספק נקטינן דסב"ל. (אבל לפום סברא הני"ל, שכיון שכבר התפלל ברכות של חול אין טעם שיחזור, הרי גם בנזכר אחרי ברכת ש"י יש להורות שימשיך ויאמר רצה ויזכיר מעין המאורע ברצה, שהרי כבר גמרו ברכות אמצעיות של חול. ולא הכרענו כן בפנים, שהרי גם אם יזכיר ברכה בפ"ע לקדושת היום לא הפסיד שאין כאן ברכה לבטלה, משא"כ בנזכר אחרי שגמר רצה).

וצ"ע לסברא זו, כשנזכר אחרי מודים, מדוע יחזור לברכה אמצעית (שכ"מ מסיתמת ההלכה בשו"ע סרס"ח ס"ה בשו"ע אדה"ז ס"ח) ויאזכיר שם. ואולי אכן כצ"ל, ורק כשגמר כל הברכות וסיים תפלתו אלא שלא עקר וגליו לא מהני הזכרת שבת. ובאמת בהכי מיירי בשו"ע שם, וכן גם במקור הדברים בסמ"ק ס"א, שסיים תפלתו, ולא נתפרש להדיא באופן שנוכר לפנ"ז. ובל' הלבוש סרס"ח ס"ה (ובא בהמשך לס"ד, עיי"ש) מדויק עוד יותר, שרק בסיים תפלתו אלא שלא עקר וגליו אמרו שיחזור לברכה אמצעית, עיי"ש. ויל"ד. אבל בדרה"ח גופא בסי' קיא מפורש שגם לדעתו בנזכר אחרי מודים מורין לי' לחזור לברכה אמצעית (אלא שנתקשה בטעם הדבר. וראה שם סס"ז ס"ב).

ולמעשה, כיון ש"א דלא מהני הזכרת שויו"ט רק בברכות אמצעיות או בעבודה ולא בברכות אחרונות (ושוק"ט בזה. ואכ"מ), יש להורות שכשנזכר אחר מודים יחזור לברכה אמצעית, והרי גם הדרה"ח נקט לעשות כן (אף שהוקשה לו בטעמא דמילתא). ולאידך, בנזכר קודם מודים יאמרנה שם, שלא ליכנס לברכה לבטלה בחזרת רצה עוה"פ. ומה גם שיל"פ

[ולהעיר, ש"י"א בדעת החי"א שרק בנוזר ברצה חוזר לברכה אמצעית, אך בשים שלום אומר במקומו שלא יבדל כמה ברכות לבטלה. אבל לשונו "אפילו נזכר קודם מודים".]

עוד י"א דלא מהני ההזכרה בכל ג' אחרונות, גם בעבודה. וצ"ע, שבצרה ודאי מהני, ומפורשת הדוגמא דיעו"י בעבודה בשו"ע אדה"ז סתפ"ז ס"ב ויתר על כן, שבדבריו סרס"ח ס"ב משמע שמעיקרא היו מתקנים גם בשבת לומר בעבודה דוקא. ובכ"מ שנזכר דלא מהני בברכות אחרונות, מסתבר לפרש דלאו דוקא והכוונה רק למודים ושים שלום.

וראיתי בשו"ת טעם הצבי ס"ט, שהאריך שאף שמעיקרא היו כוללים בעבודה, אחרי שתיקנו ברכה אמצעית חייב להזכיר במצעיות דוקא, שיש סדר לברכות. אלא שרהיטת כל האחרונים אינה כן. ועוד, דלדידי הסברא תמוהה מצ"ע.

אבל בברכת מודים ושים שלום אכן י"א דלא מהני. וכ"ה ההבנה בפשטות בדברי הגמרא ברכות כט, ב בטעה ולא הזכיר ר"ח שחוזר לעבודה, בנוזר בהודאה ובשים שלום, ולא אמרו שיזכיר במקומו. (אבל אינו מוכרח שיל"פ דלא מהני כיון שלכתחילה תיקנו שיהא בעבודה. וע"ד סברת החי"א).

[ומצאתי בפמ"ג סרס"ח בא"א סק"ו בספק אם אמר של שבת, שנחלקו אם חוזר לראש, והעלה צד שאם נזכר בג' אחרונות ועלה ספק בלבד אם דילג ברכה אמצעית, שיאמר רצה במנותחתי ביום השבת ללא ברכה, שזממ"פ יוצא. וכתב לחלק, דשאני המתפלל י"ח שהתפלל כראוי מדינא ולכן בהזכיר של שבת יצא, אבל כשאמר רק ששה ברכות שאני שלא יצא ככה"ג. ומ"מ נסתפק שם במקום ספק אם לעשות כן. אלא שאין ראי', דהתם רוצה לצאת מספק פלוגתא בדין מי שמספק אם חוזר, אבל בודאי התפלל של חול, אין לנו ראי', שישכר שא"צ לחזור לברכה אמצעית].

מז. שו"ע ס"ד ק"ח ס"ז.

מז. והנה, בשו"ע אדה"ז ס' קכו ס"ג סתם הדברים, שבנוגע לש"צ הכריע שסומך על תפלת מוסף לכתחילה לא רק בר"ח אלא גם בשויו"ט. אמנם, בנוגע לדין היחיד שבנוזר בדיעבד אחרי מוסף אינו חוזר – הביא ד"ז רק בנוגע לר"ח ולא בנוגע לשויו"ט. וטעמא בעי. וסבור הייתי לומר, שבאמת ה"ה בשויו"ט, ולא נצרכה להדגשה עוד פעם, דהיינו הך, שה"ה הוא הטעם, דלא גרע בדיעבד ליחיד מלכתחילה לרבים. ואדרבה, בר"ח (כשחל בחול) יש מקום להורות לו שיתפלל נדבה. אבל בשבת ל"ש להתפלל נדבה. וכ"כ בפמ"ג ס' קכו בא"א סק"ג. (אבל ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב ס' כו'תלג שביארנו בדברי הפמ"ג באו"א, עיי"ש). והנה, בפמ"ג סתכ"ב בא"א סק"ג נחית לשקו"ט בדין היחיד בשויו"ט, דספק שמא אין דנים יחיד מש"צ, וספק בששויו"ט ש"צ נמי חוזר. ועכ"ז העלה אבל להתחמיר. וכש"כ לדין שאדה"ז השמיט כלל הספק בדין היחיד. והארכנו מזה בשו"ת באתרא דרב שם. ומה גם לדעת אדה"ז בסידורו (בכ"מ ואכ"מ) להחמיר גם בס"ס בברכות. ובקצוה"ש סע"ח ס"ג ובבה"ש סק"ט פסק נמי דה"ה בשבת. וכ"כ במנחת שבת על קש"ע סע"ו סקל"ה.

אמנם בכלים של שלמה גאלדמאן ס' קכו שם, כתב להכריע בשויו"ט שחוזר, ומשני טעמים, חדא מה שהביא בשו"ב ס' קכו סק"א, שאחרי הגלות נגלות שו"ת הרמב"ם כת"י שכתב לפסוק לחזור, ואילו הו שמיע להו הו הדרי בהו, ועוד שחמת דקדוק לשון אדה"ז, וממילא כתב שדיינו לפסוק כן בר"ח. ואף וכתב שב"ח וחוש"מ בודאי אין לזוז מפסק אדמו"ר ואינו חוזר, אבל בשויו"ט נראה שחוזר, עכ"ד.

כן גם בדעת החי"א. והרי הזכרת שויו"ט ברצה עדיף טפי מהזכרה בברכה אחרת, שהרי מעיקרא כך ה' ראוי לאומרה בעבודה לולא כבוד שויו"ט (אדה"ז סרס"ח ס"א. אבל בסתפ"ז ס"ב כתב בסתמא "ברכה אחת מהני"), אלא שיוצא יד"ח באיזה ברכה שיהי' (אדה"ז סרס"ח ס"ז). ומפורש יותר בסתפ"ז שם. ואולי קאי רק בברכות אמצעיות או בעבודה. וראה שו"ת עמק התשובה שם סק"ט בכוננת אדה"ז לגבי הזכרת קרבנות מוסף. ואכ"מ). אבל כשזכר אחרי ש"ת, וכן באם התחיל רצה ולא סיימה, יחזור לברכה אמצעית, שאין בכך הפסד. ובפרט שכ"מ דעת ר"א בן הרמב"ם כנ"ל. (וראה שו"ת מתת ידו ח"ב סוסי"ד שנקט שפשוטות שאחרי ש"ת חוזר לשל שבת, אבל לא נחית לכו"ז). וכן ראיתי שכתב בפשוטות בכרם שלמה האס דיני תפלת יו"ט (נדפסו אחרי סתק"ט), וכן במעשה בראשית (בן אדהאן – מגדולי רבני המערב, נלב"ע בשנת תרפ"ו) ח"ג מצוה תלג (ע' 36 – במהדו"ח). וראה מש"כ בדעת האול"צ במורי' ניסן תשע"ט ומה שהשיגו באדני שלמה סרס"ח ס"ה. ושניהם לא נחתו לכמה מהפרטים לדעיל.

[ולהעיר ממש"כ באחרונים (שו"ת ר' עקיבא יוסף או"ח ח"ב סקפ"ט. שלחן שלמה סרס"ח ס"ד בהערה בשו"ג) במי שאינו יודע ניסח התפלה של שבת, שיתפלל י"ח כבחול, ויזכיר ברצה. וראה באו"י בברכת הבית שמ"א ס"ב].

ומצו"ב מה שכתבנו לא' הרבנים שליט"א בהאי עניינא:

מכיון שאין לנו ראיות לכאן ולכאן, ואם הזכיר לפני מודים ודאי יצא בדיעבד, ולא ידע אם הזכיר אח"כ לא נפיק מפלוגתא אי מהני, ואם כבר עקר רצה ויחזור לאתה בחרתנו איכא חשש ברכה לבטלה, ואם לא סיים ליכא חשש ברכה לבטלה, מסתבר להכריע כנ"ל.

והארכנו גם בדברינו דאיכא למיסבר סברא, שאין חיוב עצמי לומר ברכה לקדושת היום, אלא פטור מלומר ח"י ברכות.

ויש לציין, שבדברי החי"א מוכח שלא ראה שום הכרח לדבריו בלשון השו"ע (אף שהדרה"ח ונתקשה בה. וכ"כ לפרש בפשיטות בתהל"ד), שאין הכרח דקאי בשו"ע באופן שכבר גמר להתפלל כל ברכות אמצעיות של חול. ונזכרו בשו"ע – ובמקורו בסמ"ק ובהגמ"י דפוס קושטא תפלה פ"י – רק ב' אופנים, עקר וגלוי או לא עקר אבל סיים תפלתו. ואכן, בסיים גם ברכות אחרונות יש לחזור לשל שבת. ומה"ט כתבה החי"א בדרך "וני"ל" כחידוש משלו.

וכיו"ב מצינו במשנ"ב סק"ז בה"ל ס"ה, שמש"כ בשו"ע סק"ט ס"ג, בטעה בברכה אחת מאמצעיות שחוזר לראש הברכה, מיייר רק כשזכר אחר שומע תפלה (והוכיח כן מזה שכלל בשו"ע ג"כ דין טעה ושכח לומר טו"מ בברכת השנים שבזה בודאי אינו חוזר לראש הברכה אלא שואל ש"ת).

ועוד ועיקר, שלשון השו"ע, דקאי באופן שהתפלל של חול "ולא הזכיר של שבת". ואיכא פירושי בקל, שאם בידו להזכיר יזכיר. (והרי החי"א בעצמו כלל כח ס"ד כתב לעשות כן בלא הזכיר קרבן מוסף במקומו. וראה אצלנו בלוח ליו"ט שהל בשבת בהסברת דעתו והחילוק ביניהם).

ויש להוסיף, שבדרה"ח ודאי לא ס"ל כסברא המחודשת של החי"א, שכתחילה צ"ל ההזכרה במקומו בברכה אמצעית, ומשום כך חוזר, שהרי נשאר בקושיות, וכו"כ ליישב כחי"א. ובסי' קאי אף פסק לכתחילה לעשות כן להזכיר ברצה, ורק בהתחיל מודים כתב לחזור לאתה בחרתנו. ונראה בדעתו שבאמת אחרי מודים לא מהני להזכיר שם.

סק"ב (השני). חשוקי חמד בכורות ג, נ בארוכה.

נז. נחלקו הפוסקים. ודעת האחרונים שאינו יוצא – נזכרה בפשטות (ובתסמא) בשיחת ע"פ נצי"ז תשמ"ז (בלתי מוגה). ושם, שאף שבלא הזכיר פסוקי קרבנות בכלל יצא – במזכיר קרבן אחר לקלל וגרע טפי. וע"ז הדין שבהתחיל לומר פסוקים צריך לומר כולם. וכש"כ בשניה וקילקיל ועד"ז כתבו כמה אחרונים (דלקמן). ולהעיר מכע"ז בשו"ת הצ"צ או"ח סע"ה. וראה אצלנו בקובץ "באתרא דרב" (מהדו"ב) גליון ג ענף 26 בכ"ו. וש"נ. וי"ל דוגמא: אמירת "מוסף" ולא "מוספי" ביום א' דר"ה שחזור – ראה הגהות רעק"א סתקצ"א סק"ג. מט"א ס"ה. שע"ת שם בשם הל"ק"ט. אבל במשנ"ב בשע"צ סק"ו שחזור רק בלא סיים הברכה. ובדה"ח ס' קנא ס"ב, שאינו חוזר כיון שאומר "מלבד עולת החדש" ואומר ג"כ "ושני שעירים". ועד"ז, במוסף שבת ר"ח והזכיר של שבת ולא של ר"ח (או ביו"ט שחל בשבת – של שבת ולא של יו"ט), דלא סגי במש"א ונעשה לפניך קרבנות וכו', שכיון שפירט פסוקי שבת ולא ר"ח גרע – ראה שו"ת תשובה מאהבה ח"א ס' קס. וראה מה שכתבנו בענין זה בלוח יומי לחנוכה תשפ"ג (יום שבת ר"ח). אבל ראה בשו"ת אג"מ או"ח ח"ד סכ"א סק"ג מש"כ לחלק. ושם, אפ"י הזכיר של שבת בהברכה. אבל, ג' פשוט שאם אמר "ואת מוספי יום השבת" ולא אמר פסוקי שבת, דיצא. וכ"מ מסתימת האחרונים].

אמנם, דעת הרבה פוסקים שלא יחזור (וכמו שהם כתבו להדיא דל"ג רמ"ה שלא הזכיר פסוקי מוספי כלל) – ראה בכור"י סתרנ"ט סק"א. חיי"א כלל כח סט"ז. משנ"ב סי קח סקל"ח. סתפ"ח סק"ג. ועוד. וכ"פ בשו"ת חבלים בניעימים ח"ב המאסף לחאו"ח סק"ג. מנה"י ח"ח סמ"ט. שבה"ל ח"ד סס"ג. ח"י או"ח ס"י"ז שאלה ט (עיי"ש החילוק מקריה"ת שבקרא קרבנות אחרים לא יצא. ועצ"ב. וראה בשו"ת שו"מ שתייתא סכ"ב דאזיל בתר אפיכא).

אבל ראה עיקרי הד"ט סל"ד ס"ה (דתליא בדין מאורע שלא בזמנו). שו"ת עולת שמואל סי' קג (אבל ראה להלן בדעתו). שו"מ רביעאה ח"ב סי' קח (לחזור כיון שהזכיר מאורע שלא בזמנו. וס"ל דמ"ד דל"ה הפסק הוא רק בתפלת תשלומין. וילה"ע, שלוה"פ גם בתפלה עיקרית שייך לומר הכי, ולמעשה מתפלל נדבה. אמנם, ביו"ט ל"ש להתפלל נדבה. והב"ד הוא האריך בזה בשו"ת זכר יוסף או"ח ח"ב סרל"ח). פת"ש לסי' תרסג (שבסוכות שקרבנות מעבדים זא"ז חוזר. ומיירי באופן שטעה במנין הפרים, שאינו גם כשל יום אחר. ובסו"ד כתב שבנוכר אחר סיום הברכה צ"ע. וראה הנסמן שם. ובשו"ת שבה"ל ח"ד שם העיר מפסק הרמב"ם (תנ"מ פ"ח ה"ב) שמוספין אין מעכבין זא"ז. וכבר הקשו (ראה מנ"ח מ' ש"כ) שד' הרמב"ם הם נגד פשטות הגמ' (מנחות מד, ב) הללך בזה שוכות לשאר המועדים. ובשו"ת מנח"י העיר לנכח מחיי"א כלל כח בנשמ"א סק"א שבמצאו עוד באמצע היום חייבים להקריב, וא"כ הה"ב בתפלה, עיי"ש מש"כ). ברכת הבית שמ"א סכ"ב. הנסמן בארוחות חיים סתרס"ג סק"א. דע"ת שם (נוטה שיחזור גם בגרע ממספר הקרבנות). משמרת שלום קוידניוב בהדרת שלום הוספה לסמ"ג. באר יעקב קרויור סוס"י תרסג. שו"ת עמק התשובה ח"א ס"ב. ח"ו סי' רל. תשוה"נ ח"א סשפ"ה. בצה"ח ח"ב סס"ח. רבבות אפרים ח"ו שסד"מ. שו"ת להורות נתן ח"ח סכ"ז (רק כשהוסיף במספר הקרבנות). וישב משה ח"ב ס"ע סק"ד. וראה בירור הלכה תנינא סתרס"ג שציי"ן לכמה

אמנם אנו בעניויתין הארכנו שם שאין להוכיח מאומה משו"ת הרשב"א, ואו"פ לכפול הדברים כאן, קחנו משם. ועוד נת' אצלנו שם כנ"ל שאדה"ז השמיט כל עיקר ד"ז שיש מקום לספק בדין היחיד.

ועכ"ז, אכתי לא בירא לן מילתא, שיש מקום לומר דשאני שויו"ט שלא יצא כלל חובת תפלה של שבת, ול"ד לר"ח דחסר לו רק הזכרת מעין המאורע. ושאני ש"צ שמקילים גם בשויו"ט דאיכא נמי משום טירחא דציבורא. אבל ז"א, חדא דלכמה דעות גם בר"ח הוי כמאן דלא צלי. ולאידך, גם בשויו"ט י"א שהוא רק בגדר מעין המאורע. ותלוי בב' הדעות באם מתפלל שוב כשלא ירויח בתפלתו שוב, שנחלקו בזה הן במנחת שויו"ט שהתפלל של חול, והן במנחת ר"ח כשלא הזכיר יעו"י – ראה שו"ע סי' קח ס"א. אדה"ז שם ס"ז). ולאחרי כל ההסברות בדבר, דוחק גדול לחלק בד"ז בין שויו"ט לר"ח. ועוד, שגם בש"צ זקוקים אנו ל' הטעמים טורח ציבור ושתפלת מוסף לפניו, ועל כרחך דסגי במוסף גם לשויו"ט. ועכ"צ דסברי רבנן שגם אם דינו כלא התפלל, מ"מ סגי להש"צ בתפלת מוסף מאיזה סיבה שתהי'. (ויש שביארו בדבר שאחרי שמתפלל מוסף כדן שע"י תפלת מוסף כדן מצטרפת ההזכרה במוסף לתפלת שחרית, וחזר הדין בנוגע לתפלת שחרית דהוי כהתפלל כראוי). וחזרנו לתחילת הדין דלא גרע דיעבד ליחיד מלכתחילה לרבים. וראה קובץ אסיפת חכמים חו' יו"ד ע' קפח ואילך. ולחנם האריך בזה. (ובשאר דברי שם בעיקר הדין – ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב שם).

איברא, שיש להסתפק בטעה והתפלל תפלת חג אחר, או ביו"ט שחל בשבת, והזכיר רק א' מהן, אם אפ"ל חוזר בנוכר אחרי מוסף, וכן בש"צ כשנוכר לפני מוסף, שיו"ל דהוי כלא התפלל כלל, כיון שאמר קדושת היום ולא אמרו כדבעי, ולא דמי למי שהתפלל תפלה שלימה של חול ולא הזכיר מעין המאורע. אבל במשנ"ב סי' קכו שבה"ל ס"ג ד"ה והכי נהגו מבורר דלא כנ"ל. וראה מה שהאריך בזה בקובץ קול התורה גל' סח ע' קכה ובמעדני כהן קופשיין ח"ה ס"י.

מח. וא"צ לחזור לראש התפלה, אף שה"ז שקר מוחלט. ראה תהל"ד סרס"ח סק"ט ואילך. ואכ"מ.

מט. ה"ז בגדר מזכיר מאורע שלא בזמנו שנחלקו הפוסקים. ולמעשה, גומר תפלתו ומתפלל תפלת נדבה. אבל בשויו"ט שאין מתפללים נדבה בהכרח שיגומר תפלתו. אמנם, בנוכר קודם תפילת הברכה ודאי יחזור לראש הברכה לאפוקי נפשי ממילוגא ושתהא תפלתו כהווגן אליבא דכו"ע. וגם באמר כבר שם השם – כיון ש"א שמחזירין אותו, חותם למדני חוקך.

ג. ראה בשו"ת באתרא דרב סי' לקפב.

נא. כ"כ בס' הבתים ש"ד ה"ה.

נב. קצוה"ש סע"ח ס"ד ובדה"ש סק"ז. וראה בארוכה אצלנו שו"ת באתרא דרב סי' לה'תתקסג. ושנ"ת.

נג. ולא מהני שיחזור לותתן לנו לפי שקלקל הברכה שהזכיר שקר לפני המקום – הקרבת קרבן מוסף.

נד. ע"פ שו"ת גו"ר או"ח כלל ד ס"יט – הובא בהגהות רעק"א סתפ"ז ס"א. ערוה"ש שם ס"ד. כה"ח שם סק"ל. וראה תשובות הפוסקים (כ"ז) סכ"ג – באו"א. והנלענ"ד כתבנו.

נה. ראה קצוה"ש סמ"ז ס"יב. לקט הקמח החדש סי' קכ

אחרונים שנו"ב ד"ז.

וקצת ראי' (ראה עד"ז בשו"ת רבבות אפרים שם) ממה שבספרד ל"א פסוקי מוספין דילמא אתי למיטעי, ועדיפא להו לבטל לכתחילה מנהג קריאת הפסוקים, אף שיוצא רק בדיעבד (ו"א שגם בדיעבד ל"ז, ולכא"ז צ"ל הטעם שבטענה גם בדיעבד לא יצא. אבל בשו"ע אדה"ז סי' תקצא ס"ה הוסיף: ותתבלבל תפלתם. ומ' שבזה שיש חשש טעות לחוד לא סגי לבטל קריאת הפסוקים.

ובטעה בספיקא דיומא, נראה דלכו"ע יצא כשהזכיר יומו, דאנן בקיאינן בקביעא דירחא. וראה פת"ש שם.

[ועדיין צ"ע, שמעיקר הדין קייל"ן כרבא בסוכה נה, א, שהעיקר פסוקי יום אתמול. אמנם, מצינו לענין קרה"ת שנקטו הפוסקים איפכא, שהעיקר קריאת יומו ולא יום אתמול, אלא שבקרא רק של יומו חוזר וקורא ללא ברכה (שכשקרא רק של אתמול חוזר וקורא בברכה כפסק המג"א סק"ז סק"ו, אף שיש שכתבו שלא לברך משום סב"ל. וראה פמ"ג סוס"י תרסג. הנסמן בבירור הלכה שם) - ראה פמ"ג סק"ז בא"א סק"ו. שיע"א ש"ח סמ"ט. משנ"ב שם סק"א. (אבל בעולת שמואל שם נראה שתפס בדעת המג"א שבכל גווני חוזר וקורא בברכה, עיי"ה. וראה גם שו"ת זכר יהוסף שם סר"ח). וראה גזני חיים למג"א שם שעמד בזה.

ומשמע שנקטו דקיל"ו מעיקר הדין כאמימר לומר שניהם (וכ"ה בפס"ד להצ"צ סת"ס שאף שהרמב"ם פסק כרבא, לדידן נקטינן כאמימר), וסברי רבנן שגם לאמימר העיקר באמת פסוקי היום (ראה בפס"ד שם דאמימר ס"ל שלא לשנות הסדר (כסברת רבא) ולא ידלגו וביום השני, אבל יאמר ו"כ וביום השלישי שהוא עיקר באמת, ומפני שלא לדלג וביום השני אין כדאי שלא יאמר האמת. אבל בפס"ד להצ"צ שם בסר"ח, משמע שלענין דינא אין מקום כלל לומר רק של היום, שהוא כדעת אביי, שבדאי אינו לדינא. ודוחק לומר, הדתם מיירי בהושענות דליכא קפידא, שאינו נרמז בו לאיזה יום שייך, וכבשיר ש"י, ראה שם. (וראה בהערות לפס"ד לבעל משנת אליעזר בקובץ גדלי"ת כולל צ"ח חוברת יד ע' 64. ואכ"מ.) אבל בקריאת ובתפלה, בהיות ולדינא קייל"ן כאמימר חייב לומר שניהם. ואם טעה, מההדין ל' - שאינו במשמע דבריו כלל). ומש"כ הפוסקים לקרוא ככה"ל ללא ברכה, לפי שנקטו שגם לאמימר העיקר שיהא לפי האמת.

[ולכאורה י"ל, הדתם מיירי בספיקא דיומא כשעדיין קידשו ע"פ הרא"י (שעדי מי אביי וזבא קידשו ע"פ הרא"י ורק מסוף חכמי התלמוד התחילו לחשב ע"פ חבונן - רמב"ם קה"ח פ"ה ה"ג. אבל בגניזת חיים שם נראה שפי' עד ולא עד בכלל, שמימי אביי ורבא התחילו ע"פ החשבון. וכדמוכח מביצה ד, א. וכ"ה בצ"ח ביצה ו, א. מנ"ח מ' שא. ובכ"מ שבאמצע ימי אביי ורבא התחילו לחשב ע"פ החשבון. וראה בארוכה בזכר יהוסף שם סר"ח. אבל פשטות הפי' היא שר"ל ועד בכלל. וראה פמ"ב או"ח שצ"ג. קרן אורה עירובין מ, א. סדר משנה ו"א פ"ה ה"ד - ע' נו. וא"ש קה"ח שם. וראה שקל הקדש שם. הנסמן בקובץ חיילי המלך ע' פה. וראה שיחת ש"פ בראשית תשמ"ה. ולכאורה אמימר הוא כבר אביי ורבא), וכיון ששני הימים בספק נחלקו איזה לומר, ולאמימר שקולים הם ויבואו כאחד (אף שמימות עזרא לא מצינו אלול מעובר. ושור"ל בזכר יהוסף שם סר"ח שדחה סברת השואל שרובא ומוטו ידחה מחמת ששניהם שקולים, מה"ט שעל הרוב הראשון עיקר). אבל לדידן, אף דנקטינן כאמימר, כיון דבקיאינן בקביעא דירחא צ"ל בעיקר לפי האמת (ודלא

כהבנת עולת שמואל בדעת המג"א). אלא שבפס"ד שם מוכח שלא פי' כך, ודאינהו נמי מיירי האידיא דבקיאינן בקביעא דירחא. וגם נראה מדבריו שרבא ואמימר אתי עלה מהטעם שלא לדלג הסדר.]

ולפ"ז, בטעות בתפלה, דל"ש הזכרת פסוקים ללא ברכה כשכבר סיים הברכה, לדידן דקיל"ו כאמימר, כל שאינה טעות גמורה לפי האמת, אין לו לחזור - כך נראה. ולאידך, כשאמר יום פסוקי אתמול, הדעת נוטה יותר שיחזור, והכל ע"פ הכרעת הפוסקים בדיני קריה"ת (אא"כ להדעות שגם בטעה בפסוקי מוסף אינו חוזר, ולסברת שבה"ל ודעמי', דתפלה עדיף מקריה"ת). ובאמת, זו סברת מהר"ב רבנשבורג בשו"ת עולת שמואל שם, לדדידן דבקיאינן בקביעא דירחא העיקר להזכיר פסוקי היום שעומד בו, ולא של אתמול, ומה"ט סבר שבהזכיר פסוקי אותו יום אינו חוזר. ואף שבאמר של יומו, לא א"ש לא לרבא ולא לאמימר, וכטענת הצ"צ בנוגע למנהג הושענות שם - התם מיירי לכתחילה, שאין מקום להנהיג כאביי. אבל לדידן דקיל"ן כאמימר, בטעה בדיעבד הכל הולך כפי המציאות, אם אמר כפי האמת. [ובשו"ת עולת שמואל שם הובאה גם דעת הגר"ל פישלס, שתלוי אם אמר כבר של אתמול ביום שלפניו.]

אבל בשו"ת עולת שמואל שם נחית לדינא, ודעתו שכשאמר רק של יומו חוזר מחשש זלזול ביוט"ש (אלא שלדינא כתב שבסיים הברכה לא יחזור). ונימוקו עמו, מחמת דעת רבא, ועיי"ש בדעת רבא שהוא משום זלזול ביוט"ש (וכ"ה גם בגניזת חיים שם. אבל שם כתב שאין לה"ר מהא דמוטו ידחה, דקאי בתקנה קבועה. ועיי"ש שדחה. והוא דלא כהסברא בפס"ד שהוא רק בכדי שלא לשנות הסדר. וכן מוכח בדברי הפוסקים שלמדו מכאן לשאר מילי שהאחרון תמיד נדחה (ראה שבה"ל סר"ט. מג"א סתרמ"ב סק"א. שו"ת פנים מאירות ח"ב סק"ו. תורה לשמה ס"ד. ועוד. אבל ראה שו"ת בית שיערים או"ח סע"ר). ומגופו מוכח, דשמיעי לה משש"י לפסוקי קרבנות, אף שבשש"י אין כאן חשש זלזול ביוט"ש, ובהכרח שהוא בכדי שלא לשנות הסדר. וי"ל. וראה פס"ד שם. אבל ראה זכר יהוסף שם ושם), וככתב בעולת שמואל דטפי ניחא לומר של יום אתמול, שהוא אליבא דרבא, מלומר של היום, שהוא אליבא דאביי. אבל בזכר יהוסף שם בסר"ד נראה דעתו למסקנא שבאמר של אתמול צריך לחזור ולומר של יומו כשלא סיים הברכה. וראה שם סר"ח.

אמנם, כשאמר ביוט"ש פסוקי חוה"מ נראה דהאי ודאי גרע טפי, שמזלזל ביוט"ש ממש (וגרע מנידון הדעולת שמואל שיש רק חשש זלזול למפרע או להבא). ובשלמא בפסח, שהכל אחד לית לן בה (ודומה למי שדילק בקריה"ת דיוט"ב בסוכות פסוק ובחמשה עשר שיצא, שהעיקר קריאת גוף הקרבן). ואפ"ל שאין הזלזול יסור, אבל בסוכות - ה"ז מנין אחר. ובפירש"י סוכה נה, א בד"ה ואנן, בטעם שא"א וביום השני במוסף, דא"כ עבדינן ל' חול. וכעיי"ז לגבי קרה"ת, בפירש"י מגילה ל, ב ד"ה קורין, וכ"כ במחז"ז ספ"פ. ריא"ז סוף מס' סוכה. ועוד. ומדבריהם משמע שגוף הקריאה וההזכרה במוסף זלזול הוא (ולא רק שמחמת הקריאה יבואו לידי זלזול, ראה ריטב"א סוכה שם. מהר"ל מנהגי סוכות ס"ד. ועוד). ואף ש"א"ל לומר גם יוט"ש ול"ח זלזול (מחז"ז שם. ריטב"א שם. ועוד. וראה הנסמן באנצ"ת ערך יוט"ש הערה 418 ואילך), היינו בהוספה על פסוקי יו"ט. ובטעה כה"ג בקה"ת - פסק בשע"א ש"ח סמ"ד ואילך שחוזר וקורא בברכה. וכ"פ במשנ"ב סתרנ"ט סק"ד ותסר"ב סק"ד. כה"ח סתרנ"ט סק"ב. אבל בבכור"י סתרנ"ט כתב לקרוא ללא ברכה. (וראה סי' חיים סל"ד ס"ד,

ה"ז שקר, שאומר "ואת מוספי יום חג פלוני נעשה ונקריב וכו' כאמור", ומסיים בענין אחר. והדרינן לסברא ממייתא. וראה בעיקרי הד"ט שם. ובשורת מנח"י שם בסו"ד ר"ל דל"ה שקר כיון שהיא טעות דמוכח. וצ"ב. וראה גם בשורת משנה"ה ח"ז סע"ג באו"א. ועד"ו בשורת שרה"מ ח"ג סוסי' לא. ועצ"ע בכ"ז.

אבל, דין ברירא לן, שבאמירת "ואת מוספי יום חג וכו'" אם הזכיר שם חג אחר, לא אהני לן מה שהזכיר שם היו"ט בתחילת הברכה, שקלקל בעיקר הענין, בהזכרת המוספין, ובהא כו"ע מודו, שהזכרת גוף קרבן מוסף מעכבת (ול"ד לפסוקי מוסף). ואף את"ל שבמוסף אצל שם החג, וסגי באמירת ונעשה לפניך וכו' (וראה בארוכה בקובץ בשורת בארתא דרב גל' ו), ובה"ג שאמר מוספי שם חג אחר נראה פשוט דגרע].

נז. ראה שורת בארתא דרב סי' טז' תתד. וש"נ. ולהעיר מכע"ז בהשק"ט בליל פסח שחל בשבת כשהתחיל הלל (ראה אצלנו בלוח לפסח תשפ"ב), שאין מפסיקים אותו משום הקדמתו ויכולו שהיא תדירה, לפי שהקדמת תדיר היא למצוה בעלמא. אבל אין הנידון דומה דהכא נחתין לשק"ט באמירת קדיש לפני מעין שבע, וגם בענין אמירת תתקבל. ומ"מ, הדין אמת כנ"ל, שכל שהתחיל קדיש (היינו עד "ואמרו אמר") אין להפסיק.

נח. ראה שורת אג"מ או"ח ח"ד ס"ע סקי"ג. אבני ישפה או"ח סנ"ז ואילך. רבבות אפרים ח"ב סצ"ו (ולא ראה דברי רבו בשורת אג"מ). ואף שיל"ד שמעין שבע אינו בגדר תפלה וחזרת הש"צ (וראה אצלנו שורת בארתא דרב סי' יח'תקסו), מ"ו לו יהא שספק בדבר, יש לאמרו עוד פעם. וראה בארוכה אצלנו בשורת בארתא דרב סי' טז' רמב, בענין שלילת אמירת תתקבל ב"פ. ומובן, דהכא שאני מטעם הנ"ל. וק"ל.

נט. שו"ע אדה"ז ס"ד ס"ז. וראה בארוכה בבירור הלכה בענין שכח לומר ועל הנסים בשורת בארתא דרב (פורים) ח"ג ס' ג. בענין הזכרת השמות שלא לצורך. ואכ"מ.

ס. ראה שורת בארתא דרב סי' מ'תתקכו.

סא. בבברכת הפטרה – לא הזכיר של יום טוב רק בחתימה לא יצא. וראה א"א מבוטשאטש ספר"ד שאם התחיל מעל הכל ולא הזכיר שבת בפתיחת הברכה לא סגי. וכן מוכח מהגהות רעק"א סתפ"ז ס"א לגבי ברכת הפטורה בשמע"צ שחל בשבת, עיי"ש. אף ש"א שאם הזכיר מאורע שלא בזמנו חוזר ומתפלל, היינו משום הפסק, אבל בברכת הפטורה שאני, ודמיא לברהמ"ז, שגם בשח באמצע אינו חוזר ומברך. וראה משנ"ב ס"ה סק"א. וילקט יוסף שנה שמינית קונט' ז סס"ח. ומ"מ כל שלא סיים הברכה, יחזור לתחילת הברכה לתקן ברכתו, כיון שאין כאן חשש ברכה לבטלה – ראה קצוה"ש סמ"י ס"ג ובבדה"ש קכ"ה.

סב. ראה בשורת בארתא דרב סי' כז' תרצו.

סג. נתבאר באריכות בכינוס תורה דחומה"פ תשע"ד וי"ל בקובץ "בארתא דרב" גליון ג.

ובמקראי קודש שכ"ב סק"ב בנדו"ז בפרט, שחוזר וקורא בברכה מחמת זלזול ביוט"ש, והובא בלקט הקמח החדש סקל"ז סקפ"ו. (וראה בירור הלכה שם) וגם לדיד' - ה"ט שמחמת שחוזר וקורא ליכא זלזול. אבל בתפלה ודאי חייב לחזור. וכ"מ בבכור"י שם. ודייק כן מדבריו בשורת בצה"ח שם ובבירור הלכה שם.

[וראה משמרת שלום שם שהקשה שביוט"ש עדיף שלא לומר פסוקים כלל. (ומש"כ בשורת שו"מ שתייתי שם, שבקריה"ת שהיא רק תקנת הגאונים ופסוקי קרינן ולא איכפת לן, אבל בתפלה שמזכיר מה שהקריבו בביהמ"ק והוא שקר - צ"ע, שגם בתפלה אומרים ביוט"ש פסוקי ובחמשה עשר. ולאידך, בקריה"ת קייל"ן דחוזר וקורא). ובשורת בצה"ח שם סק"ו כתב ליישב, שבאם לא היו מזכירים פסוקי קרבנות ביוט"ש - ה"ז גופא זלזול].

ועיי"ש בשורת בצה"ח שהעלה לדינא, דלכו"ע בטעה ביוט"ש ואמר וביום השני חוזר. ובעיקר סברתו, הנה בעיקרי הד"ט שם הביא סברת פחד יצחק, ש"ה"ר שגם בהתפלל של יום אחר אינו חוזר, דל"ה לא היו מתקנים לומר פסוקי יו"ט ביוט"ש ועכצ"ל שאינו בגדר מתפלל שקר. ובעיקרי הד"ט השיגו, שאין רא' מיוט"ש, דשאני יוט"ש דחשש דשמא יזלזלו אלימא טפי. ואילו לסברת בצה"ח, אדרבה הוא, שדוקא ביוט"ש גרע כשהחליף ואמר פסוקי חוה"מ, שחוזר, ומה"ט גופא. (אבל בזכר יהוסף שם סרל"ח נקט בטעם שתיקנו לומר פסוקי יו"ט, ול"ה תפלת שקר, כיון שבאמת סגי באמירת כמו שכתבת בתרוותך וכו' לחוד, ומה שפירט אח"כ פסוקי יו"ט א"ז הפסק כיון שכך תיקנו, דלא ליתי לזלזולי, אבל בשאר יום כשאמר של יום אחר הו"ל כדיון מאורע שלא בזמנו). ובשורת אמרי סופר ח"א סס"ה סק"ב השיגו, ואזיל בתר איפכא, שבטעה ביוט"ש לכו"ע יצא, דאנו בקיאנת בקביעא דירחא. ולפענ"ד, העיקר יותר כדברי בצה"ח. וקצית רא' לסברת האמרי סופר מדברי רעק"א שם ודעמי', שרק ביום א' דר"ה חוזר כשאמר מוסף ולא מוספי, משא"כ ביום ב', אף שטעם האמירה ביום ב' שלא יזלזול. וי"ל.

ועכ"פ, לפי משנת"ל שהעיקר לדינא שבאמר פסוקי יום אחר חוזר, ורק כשטעה בספיקא דיומא כתבנו להקל, אודו לן מיהת באמר פסוקי חוה"מ ביוט"ש. ובפשטות, שכיון שביוט"ש ראשון לא יצא בעכ"פ, הה"נ ביוט"ש שדינו בכ"ד כיוט"ר. ובבצה"ח נחית נמי לר' סברא. אלא שתפס עליו באמרי סופר שם, שהרי לכמה דעות גם ביוט"ר אינו חוזר. אמנם, אם נאמר שביוט"ר חוזר, אין טעם להקל ביוט"ש, ויש להוסיף, דבה"ג עביד דלא כמאן, לא כאביי ולא דרבה ולא כאמימר, שהרי לכו"ע ביוט"ש אומר כביוט"ר.

ולכאורה מקום לומר, שכשהחליף פסוקי יו"ט אחד בחבירו, והזכיר שם חג אחר להדיא בפסוקי הקרבנות ("פסח לה" בשבועות וסוכות, "וביום הבכורים" בפסח וסוכות, וכדומה), דלא יצא לכו"ע, כמו בהזכיר יו"ט אחר בתפלתו. (ולהעיר משו"ע אדה"ז סתפ"ז ס"ב). ואין לומר שכיון שהזכיר כבר במקומו, לא איכפת לן, ש"ה"ז שקר גמור. ועכ"פ ה"ז כמזכיר מאורע שלא בזמנו, דלדין כשאמר שקר חוזר ומתפלל נדבה (ואכ"מ), וד"ז ל"ש במוסף. אלא שמה"ט גופא לא יחזור.

אבל, עפ"ז לכאן נראה שגם באינו מזכיר שם חג אחר, כ"א יום אחר מימי החג, או תאריך אחר בחודש, ה"ז שקר. ומדוע לחלק בכ"ז. ויתירה מזו, מסתבר שגם הזכרת קרבנות אחרים

מורה שיעור ללימוד היומי ברמב"ם

חודש סיון תשפ"ו

יום	ג פרקים	פרק א	ספר המצוות
א	פרק יב-יד.	פרק ג.	מ"ע קמח.
ב	נדבות פי וגו', ספר הפלאה: הל' שבועות פרק א-ג.	סדר תפלות כל השנה. נהגו העם... ימלוך עלינו וכו'.	מל"ת סא.
ג	פרק ד-ו.	נוסח ברכות התפלה וסודרו... נוסח הקדיש . אחת באמצע.	מל"ת סב.
ד	פרק ז-ט.	זהו נוסח כל הברכות האמצעיות... ברכה אמצעית . שוב אינו צריך.	מל"ת רמח.רמט.
ה	פרק י-יב.	נוסח הוידי... נוסח ברכת המזון... ברות אתה . אשיש בה'.	מ"ע ז.
ו	הל' נדרים פרק א-ג.	נחלתי עדותיך וגו', ספר זמנים. הל' שבת פרק א.	מ"ע צד.
ז	פרק ד-ו.	פרק ב.	מ"ע צד.
ח	פרק ז-ט.	פרק ג.	מל"ת קנז.
ט	פרק י-יב.	פרק ד.	מ"ע צה.
י	פרק יג. הל' נזירות פרק א-ב.	פרק ה.	מ"ע צה. צב. מל"ת רט.
יא	פרק ג-ה.	פרק ו.	מל"ת רב. רג. רד.
יב	פרק ו-ח.	פרק ז.	מל"ת רה. רו. רח. רז.
יג	פרק ט-י. הל' ערכין וחורמין פרק א.	פרק ח.	מ"ע צג. קיד.
יד	פרק ב-ד.	פרק ט.	מ"ע קטו. קטז. קיז.
טו	פרק ה-ז.	פרק י.	מ"ע קמה. מל"ת קי.
טז	פרק ח. תהי ידך וגו'. ספר זרעים: הל' כלאים פרק א-ב.	פרק יא.	מל"ת קיא. רטו.
יז	פרק ג-ה.	פרק יב.	מל"ת רטז.
יח	פרק ו-ח.	פרק יג.	מל"ת ריז. ריח.
יט	פרק ט-י. הל' מתנות עניים פרק א.	פרק יד.	מל"ת מב. מ"ע קכ. מל"ת רי.
כ	פרק ב-ד.	פרק טו.	מ"ע קכא. מל"ת ריא. מ"ע קכג. מל"ת ריב.
כא	פרק ה-ז.	פרק טז.	מ"ע קכד. מל"ת ריג. מ"ע קכב. מל"ת ריד.
כב	פרק ח-י.	פרק יז.	מ"ע קל. קצה. מל"ת רלב.
כג	הל' תרומות פרק א-ג.	פרק יח.	מ"ע קכו. קכט.
כד	פרק ד-ו.	פרק יט.	מל"ת קנד.
כה	פרק ז-ט.	פרק כ.	מל"ת קלג. קלד.
כו	פרק י-יב.	פרק כא.	מל"ת קלה. קלו.
כז	פרק יג-טו.	פרק כב.	מל"ת קלו.
כח	הל' מעשר פרק א-ג.	פרק כג.	מ"ע קכז.
כט	פרק ד-ו.	פרק כד.	מ"ע קכז.
ל	פרק ז-ט.	פרק כה.	מ"ע קכז.